

T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**“KAZAK ENDERİ” ADLI ESER ÜZERİNE BİR İNCELEME
(TRANSKRİPSİYON- AKTARMA- DİL VE MUHTEVA)
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**HAZIRLAYAN
HANİFE KARACA**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ NAZ PENAH**

BARTIN-2019

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

“KAZAK ENDERİ” ADLI ESER ÜZERİNE BİR İNCELEME
(TRANSKRİPSİYON-AKTARMA-DİL VE MUHTEVA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Hanife KARACA

DANIŞMAN
Dr. Öğretim Üyesi Naz PENAĞ

“Bu tez 10/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Dr. Öğretim Üyesi Naz PENAĞ	
Doç. Dr. Alsou KAMALİEVA	
Doç. Dr. Enver KAPAĞAN	

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğretim Üyesi Naz Penah danışmanlığında hazırlamış olduğum “Kazak Enderi” Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme (Transkripsiyon-Aktarma-Dil ve Muhteva)” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

10.07.2009

Hanife KARACA

KABUL VE ONAY

Hanife Karaca tarafından hazırlanan “Kazak Enderi” Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme (Transkripsiyon-Aktarma-Dil ve Muhteva)” başlıklı bu çalışma, 10.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğretim Üyesi Naz PENAHA (Danışman)

Üye: Doç. Dr. Alsou KAMALİEVA

Üye: Doç. Dr. Enver KAPAĞAN

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../..... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Metin SABAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

“Kazak Enderi” Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme (Transkripsiyon- Aktarma- Dil ve Muhteva)

Hanife KARACA

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Naz PENAH

Bartın-2019, Sayfa: xiii + 208

Halk şarkıları, tüm insani duygu ve fikirlerle birlikte tarihsel süreç içindeki değişim ve gelişimleri kapsar. Bununla beraber sosyal, siyasî ve dinî yaşam biçimleri ile bunlar etrafında şekillenen toplumun kültür kimliğine ve dil özelliklerine de sahiptir. Bu da halk şarkılarını, dil gelişim evrelerini gözlemleyebilme ve sosyo-kültürel unsurları inceleme olanağı sağladığından önemli kılmaktadır. Halk şarkılarını diğer sözlü ürünlerden daha kalıcı ve uzun ömürlü olmasını sağlayan unsurlar ise; bir çalgı eşliğinde söylenmesi, ifade edilemeyen bazı duyguların ezgi ile aktarılması ve ezginin hatırlatıcı özellikte olmasındandır.

Bu çalışma “Kazak Enderi” adlı kitaptaki Kazak halk şarkılarının transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine aktarımı, şarkıların motif ve tema yönünden değerlendirilmesi ile oluşturulmuştur. İnceleme kısmında şarkı metinlerinde tür ayrımı yapılmadan şarkıların birey ve kültürel işlevleri, eski gelenek ve akidelerle bağlantısı tespit edilip değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazak halk şarkıları; aktarma; müzik; motif

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

A Review On The Work “Kazak Enderi”

(Transcription- Translation- Examination)

Hanife Karaca

Bartın University

Institute of Social Sciences

Turkish Language Department

Thesis Advisor: Asst. Prof. Naz Penah

Bartın- 2019, Page: xiii + 208

Folk songs, with all human emotion and ideas covers changes and developments in historical process. However social, political and religious life styles with the cultural identity of the society and language features. This is the folk songs are important, observe the language development stages and opportunity to examine socio-cultural elements makes. The elements that make folk songs more durable and long lasting than other oral products, singing with a musical instrument, some unexplained emotions transferring with their melody and the melody is a reminder.

This work Transcription of Kazakh folk songs in the book “Kazakh Folk Songs” Turkey Turkish transfer, it was created by evaluating the songs in terms of motif and theme. Examination section without any distinction in song texts individual and cultural functions of songs connection with old traditions and beliefs connection with them was determined and evaluated.

Key Words: Kazakh folk songs; translation; music; motif

ÖN SÖZ

Halk şarkıları; oluşturuldukları toplumun duygularını, gelenek ve göreneklerini, akidelerini, siyasetini, mimarisini, insan ilişkilerini, dini, sosyal ve kültürel değerleri gibi o topluma ait karakteristik birçok özelliği açık ya da dolaylı yoldan bünyesinde barındırmaktadır. Aynı zamanda o dilin etnik kültürünün farklı coğrafyalarda yayılmasında, gelecek kuşaklara ulaştırılmasında da önemli roller üstlenmektedir. Halk şarkılarının bu özelliği okuyucu ve dinleyici kitlesi tarafından anlaşılmadığı durumlarda şarkıların unutulması, değiştirilmesi gibi sebeplerle kültür aktarımında kayıplar meydana gelmektedir.

Kazak halk şarkılarını; Türkiye'deki okur ve dinleyici kitleleriyle tanıştırmak, eserin bu kitlelerce anlaşılmasını ve Türk kültür bütünlüğüne katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu çalışma sürecinde, benden tavsiyelerini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Naz PENAH'a, tez konumu belirlememe yardımcı olan değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Fahrünnisa BİLECİK'e, değerli katkılarından dolayı Ar. Gör. Dursun ÜNÜVAR'a, her koşulda ve konuda bizlerden yardımlarını esirgemeyen Ar. Gör. Alp Eren DEMİRKAYA'ya ve öğrencisi olduğum bütün hocalarıma şükranlarımı sunuyorum.

Hayatımın her safhasında ve bu zorlu çalışma merhalesinde yanımda olup beni her koşulda destekleyen, birincil moral kaynağım ve dayanağım olan canım aileme, halama, kuzenim Güldan GÜN'e sonsuz ve kalpten teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca anlayışı ve güler yüzlülüğü ile beni her zaman mutlu ve motive eden arkadaşlarım; Özlem KANCA, Cansu UKŞAL ve Zehra BAL'a sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Hanife KARACA

Bartın, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLOLAR DİZİNİ.....	x
RESİMLER DİZİNİ.....	xi
KAZAK TÜRKÇESİ TRANSKRİPSİYON (YAZI ÇEVİRİMİ) ALFABESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1
1. Kazaklar ve Kazakistan.....	2
2. Kazak Folkloru.....	4
3. Folklor ve Müzik İlişkisi.....	6
1. TRANSKRİPSİYON-AKTARMA	1
AYTTIM SÄLEM QALAMQAS.....	1
ÄSEL	12
ÄNİM SEN EDİÑ.....	13
QUSTAR QAYTIP BARADI.....	14
TOY JIRI.....	15
KEL, DOSTARIM, BİYGGE	16
QARLIĞAŞ	17
MAVSIMJAN.....	18
SAĞINDIM SENİ	19
AVILIM – ÄNİM	20
QAR JAVIP TUR.....	21
KELİNJAN	23

JAYLAVKÖL KEŞTERİ.....	24
AQ SİYSA.....	25
GÜLSEZİM.....	26
BİR BALA.....	27
GÜLDERAYIM.....	28
QAYDASIÑDAR, DOSTARIM.....	29
KELŞİ, KELŞİ, BALAŞIM.....	30
ERKEM–AY.....	31
KÜVÄ BOL.....	32
JUBAYLAR JIRI.....	33
MEN SAĞAN ĞAŞIQ EDİM.....	34
ÄKE TUVRALI JIR.....	35
ARIS JAĞASINDA.....	36
KELŞİ AYIM.....	38
BUL – MENİÑ QAZAQSTANIM.....	39
ÄDEMİ QIZ.....	40
BALA MAHABBATI.....	41
ÄKELER TUVRALI OY.....	42
NENİ OYLADIÑ?.....	43
DOMBIRA TUVRALI BALLADA.....	44
ASIL ANA.....	45
ANAĞA HAT.....	46
MAYRA.....	47
TERBELEDİ TIÑ DALA.....	48
AQQUV ÄNİ.....	49
JEZ KİYİK.....	50
AQ BOSAĞA.....	52
ÖZİM TUVRALI.....	54

BİZDİŇ AĞAY TAMAŞA	56
AQSAQ KİYİK	58
AVIL QARTTARI.....	60
ÖZ ELİM	62
TUVĞAN JER, ÖZİŇ DEGENDE	64
QARINDASIM – QARLIĞAŞIM	65
QIZĞALDAQ TERİP JÜRMIŞIŇ?.....	67
AQ GÜLİM.....	68
TAMAŞA	69
AQQUV SENİM.....	70
AYNALDIM SENEN, ATAMEKEN	71
SAĞINDIM ALMATIMDI	73
SIR SULUVI.....	75
DÜNIYE SULUV	76
ÄPİTÖK.....	77
NAZQOŇIR (Ay qabaq)	78
ARMISIŇ, KEŇ DALA.....	79
ÄKEM – ÄNİM	80
SÄBİY BOLĞIM KELEDİ	81
AQŞOLPAN	82
JAS JUBAYLAR.....	83
AQ JAVLIQTI ANAĞA.....	84
ANAĞA SÄLEM.....	85
DUVDAR-AY	87
ANA TUVRALI JIR	88
AVILIM	89
TOQTA, BALAM, ATAŇ KELEDİ ARTIŇDA	90
SARJAYLAV	92

DARIYĞA, DOMBIRAMDİ BERŞİ MAĞAN	93
BİR TİLEK.....	95
MEN SAĞAN ÖKPELEMEYMİN	96
MEREKEM – SEN	97
AQQUVIÑDI AYALA.....	98
GÜLDÄVREN	99
İÑKÄRİM.....	100
KEZDESEYİK	101
2. KAZAK HALK ŞARKILARININ İNCELENMESİ	102
2.1. Kazak Halk Şarkılarında Coğrafyanın Rolü.....	102
2.1. Kazak Şarkılarında Coğrafi Unsurlara Bağlı Motifler	105
2.1.2. Bozkır ile İlgili Motifler	105
2.1.3. Dağ İle İlgili Motifler	106
2.1.4. Su İle İlgili Motifler: Irmak, Kaynak, Göl.....	112
2.1.5. Hayvanlarla İlgili Motifler	114
2.1.5.1. Geyik	114
2.1.5.2. Kuğu	116
2.1.5.3. Baht Kuşu	118
2.1.6. Gök Cisimleri İle İlgili Motifler	120
2.1.6.1. Güneş.....	120
2.1.6.2. Ay.....	121
2.1.6.3. Yıldız	122
2.2. Kazak Şarkılarında Dinî ve Sosyo-Kültürel Yaşantının İzleri	124
2.2.1. Aile ve Akrabalık İlişkileri	125
2.2.2. Şarkılarda İnsanlar	129
2.2.3. Yer Adları	131
2.2.4. Din ve İnanç Temelli Unsurlar.....	132
2.2.4.1. Bata.....	134

2.2.4.2. Hızır- Şaman- Evliya.....	135
2.2.4.3. Tusavkeser	137
2.2.5. Yiyecek Adları	140
2.2.5.1. Kespe	140
2.2.5.2. Kurt	141
2.2.5.3. Kımız	143
2.2.6. Giyim-Kuşam	145
2.2.6.1. Köylek	145
2.2.6.2. Beşpet/Beşpent.....	146
2.2.6.3. Jelekgi.....	146
2.2.6.4. Qamzol	146
2.2.6.5. Kunduzlu Şapka.....	147
2.2.7. Ev ve Evle İlgili Unsurlar	147
2.2.7.1. Besig.....	147
2.2.7.2. Üy/Otav (Şańıraq-Kerege-Qanat).....	148
2.2.8. Dügün Âdetleri	149
2.2.8.1. Otav Tiküv	149
2.2.8.2. Erken Evlenme	150
2.2.9. Siyasî Unsurlar	150
2.2.9.1. Qomsomol (Komsomol)	150
2.2.10. Müzik Aletleri.....	151
2.2.10.1. Dombra	151
2.2.10.2. Saz.....	154
2.2.10.3. Şın Çalgısı	155
2.3. Kazak Halk Şarkılarında Âşk.....	156
2.3.1. Maşukaların Tasvir ve Benzetmeleri.....	160
2.3.2. Cinsellik.....	163
2.4. Kazak Halk Şarkılarında Özlem	165

2.4.1. Mektup Şarkılarında Özlem	167
2.4.2. Memleket ve Özlem.....	170
3. KAZAK HALK ŞARKILARININ ŞEKİL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	173
3.1.1 Bentleri ve Nakaratı İki Mısradan Oluşan Şarkılar	174
3.1.2. Bentleri İki, Nakaratı Beş Mısradan Oluşan Şarkılar.....	174
3.1.3. Bentleri Üç, Nakaratı Bir Mısradan Oluşan Şarkılar	174
3.1.4. Bentleri Dört Mısradan Oluşup Nakaratı Olmayan Şarkılar.....	174
3.1.5. Bentleri Dört, Nakaratı İki Mısradan Oluşan Şarkılar.....	175
3.1.6. Bentleri Dört, Nakaratı Üç Mısradan Oluşan Şarkılar	175
3.1.7. Bentleri ve Nakaratı Dört Mısradan Oluşan Şarkılar	175
3.1.8. Bentleri Dört, Nakaratı Beş mısradan Oluşan Şarkılar	176
3.1.9. Bentleri Dört, Nakaratı Altı Mısradan Oluşan Şarkılar	177
3.1.10. Bentleri Dört, Nakaratı Yedi Mısradan Oluşan Şarkılar.....	177
3.1.11. Bentleri Dört, Nakaratı Dokuz Mısradan Oluşan Şarkılar.....	177
3.1.12. Bentleri Altı Mısradan Oluşup Nakaratı Olmayan Şarkılar	177
3.1.13. Bentleri Altı, Nakaratı İki Mısradan Oluşan Şarkılar	177
3.1.14. Bentleri Altı, Nakaratı Altı Mısradan Oluşan Şarkılar.....	177
3.1.15. Bentleri Sekiz Mısradan Oluşup, Nakaratı Olmayan Şarkılar.....	178
3.1.16. Bentleri Sekiz, Nakaratı İki Mısradan Oluşan Şarkılar.....	178
3.1.17. Bentleri ve Nakaratı Sekiz Mısradan Oluşan Şarkılar	178
3.1.18. Bentleri On, Nakaratı Sekiz Mısradan Oluşan Şarkılar	178
3.1.19. Bentleri Farklı Sayıda Mısradan Oluşan Şarkılar	178
SONUÇ ve ÖNERİLER	180
4. SÖZLÜK	183
KAYNAKLAR	199
ÖZGEÇMİŞ	207

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Kazak Halk Şarklarındaki Coğrafi Terim ve Unsurlar	103
Tablo 2: İnsan İsimleri ve Yardımcı Karakterler	129
Tablo 3: Yer Adları.....	131
Tablo 4: İnanç Unsurları ve Dini Kimlik Göstergeleri	133

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1: Tusavkeser (Ayak Bağı) Kesiminin Temsili Görseli	138
Resim 2: Yuvarlak Qurt	142
Resim 3: Őıñ, Kazaklara Özgü Vurmalı Bir Müzik Aleti	155

**KAZAK TÜRKÇESİ TRANSKRİPSİYON (YAZI ÇEVİRİMİ)
ALFABESİ**

Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kazak Türkçesi	Türkiye Türkçesi
A a	A a	П п	P p
Ә ә	Ä ä	Р р	R r
Б б	B b	С с	S s
В в	V v	Т т	T t
Г г	G g	У у	-uv/-üv/-v
Ғ ғ	Ğ ğ	Ұ ұ	U u
Д д	D d	Ү ү	Ü ü
Е е	E e	Ф ф	F f
Ё ё	Yo	Х х	H h
Ж ж	J j	Һ һ	H h
З з	Z z	Ц ц	Ts
И и	-iy/-iy/i	Ч ч	Ç ç
Й й	Y y	Ш ш	Ş
К к	K k	Щ щ	Şç
Қ қ	Q q	Ъ ъ	Ayırma işareti
Л л	L l	Ы ы	I ı
М м	M m	І і	İ i
Н н	N n	Ь ь	İnceltme işareti
Ң ң	Ñ ñ	Э э	E e
О о	O o	Ю ю	Yu
Ө ө	Ö ö	Я я	Ya

KISALTMALAR

CIA	: Central Intelligence Agency
DK	: Dede Korkut
DLT	: Dîvanu Lugâti't Türk
KB	: Kutadgu Bilig
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDVİA	: Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
TS	: Türkçe Sözlük
TT	: Türkiye Türkçesi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire
bk.	: bakınız
c	: cilt
s.	: sayfa

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde; Kazaklar ve Kazakistan, Kazak folkloru, folklor ve müzik ilişkisi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

I. bölümde; “Kazak Enderi” adlı kaynak kitaptaki 77 şarkının transkripsiyonu yapıp Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Transkripsiyon yapılırken Koç, Bayniyazov ve Başkapan (2012), “Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü” adlı eserdeki çeviri yazı işaretleri kullanılmıştır.

II. bölümde; halk şarkılarının içerik yönünden incelemesi üzerinde durulmuştur. Tespit edilen ortak temalar alt başlıklar altında sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. İnceleme yapılırken şarkıların işlenişi, kültür aktarımına nasıl katkı sağladığı ve motifsel söylemlerin nasıl kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

III. bölümde; şarkı metinlerinin şekil yapısı göz önünde tutularak Kazak halk şarkılarının yapı tasnifi çalışması yapılmıştır.

Sonuç bölümünde şarkıların incelenmesi neticesinde ulaşılan bulgular ve önerilerden bahsedilmiştir.

IV. bölümde; şarkıların sözlüğü oluşturulmuştur.

Kültür köklerinden saptırılan Türk topluluklarının, ulu önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından Türkiye’de başlatılan uluslaşma politikasına katkı sağlamak için; Kazak Türklerinin kültürünü, folklorunu ve sanatını müzikal değerler kapsamında araştırıp inceleyerek Türk dünyası kültür bütünlüğünün araştırılmasına, tanıtılmasına, yaşatılmasına ve bilimsel alanda değerlendirilip incelenmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bununla birlikte Kazak halk şarkılarını Türkiye’deki okur ve dinleyici kitleleriyle tanıştırmak, eserin bu kitlelerce anlaşılmasını sağlamak hedeflenmiştir. Ayrıca Kazak halk şarkıları üzerinde bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az sayıda çalışmanın olması ve incelenen kaynak kitap üzerinde daha önce herhangi bir çalışma yapılmamış olması bu konunun çalışılmasındaki etkenlerdendir.

Çalışmada, kaynak lehçe ya da şiveden ilgili dile transkripsiyon ve aktarma ile metinlere bağlı istatistiksel çözümleme ve inceleme yöntemi kullanılmıştır. İstatistiksel

çözümleme yöntemi, incelemede genel yargılarda bulunmayı ve tezin daha nicel bir çalışma olmasının sağlanması adına kullanılmıştır.

Şiirlerin ve dizelerin başına numaralandırma işlemi yapılmıştır. Şarkıların başındaki sayılar kaçınıcı şarkı olduğunu, dizelerin başındakiler de satır numaralarını göstermektedir. Numaralandırma işlemi her şarkı için 1 rakamından başlayarak yapılmıştır. Şiir ve dizelerden örnekler; [55/13-15] şeklinde gösterilmiştir. İlk sayı şarkının numarası diğer sayılar da hangi dize aralığında olduğunu göstermektedir.

Kazak halk şarkılarında geçen kelimeler motif ve tema bağlamında analiz edilerek eserin arka planında ifade edilmek istenen duygu ve düşünceler okuyucu, dinleyici, araştırmacı ve gelecek nesiller için eserin daha iyi anlaşılmasının sağlanması adına incelenmiştir.

Çalışma, “Sova Baspa Kooperatifi” tarafından 1991 yılında Kazakistan’ın “Çimkent” şehrinde derlenmiş olan ve içerisinde farklı türden şarkıların bulunduğu “Kazak Enderi” adlı eser ile sınırlı tutulmuştur. Ancak bazı bölümlerde konunun daha iyi ifade edilmesi açısından farklı eserlerden örnekler de kullanılmıştır.

1. Kazaklar ve Kazakistan

Kazaklar, Türklerin Kıpçak koluna mensup olan Türk devletlerinden biridir. Kazak Türklerinin büyük çoğunluğu Kazakistan Cumhuriyeti’nde yaşar. Kazakistan dışında, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan, Rusya, Moğolistan, Çin ve diğer ülkelerde de resmî kaynaklara göre yaklaşık 10 milyon civarında Kazak Türkü yaşamaktadır (Tekin ve Ölmez, 2003: 107; Muhamedowa, 2016: xviii). Temmuz 2018 verilerine göre Kazakistan nüfusu 18 milyon 744 bin 548’dir. 2019 tahmini verilerine göre Kazakistan’da nüfusun yüzde 63,1’ni Kazak, yüzde 23,7’sini Rus, yüzde 2,9’unu Özbek, yüzde 2,1’ini Ukrayna, yüzde 1,4’ünü Uygur, yüzde 1,3’ünü Tatar, yüzde 1,1’ini Alman, yüzde 4,4 ‘ünü de diğer etnik gruplar oluşturmaktadır (CIA, 2019).

Kazakistan, Kazak Türklerinin yaşadığı yer anlamına gelir ve Orta Asya’nın¹ geniş bozkırları ile eski Türk ana yurdu olan Altaylılara kadar uzanan sahayı kapsayan bir Türk Cumhuriyetidir. Kazakistan Cumhuriyeti Avrasya kıtasının orta bölümünde, 55° 26' - 40°

---

¹ Kazakların yaşadığı coğrafya ile Güney Türkistan’ı bir birinden ayrı olarak düşünmek yanlıştır. Ruslar bilinçli olarak Türkistan’ı parçalamak için Kazakistan ve Orta Asya terimlerini kullanmışlar ve bu anlayış hâlen devam etmektedir. Hâlbuki Türkiye’de kabul görmüş Türkistan veya ‘Orta Asya’ terimleri Kazakistan’ı da içermektedir (Penah, 2018: 161-162).

56' ve 45° 27' - 87° 18' enlemleri arasında yer almaktadır (Atameken, 2011: 5). Kuzeybatısında Volgograd, Saratov, Orenburg ve Çilebi vilayetleri; kuzeyde Omsk vilayeti; Kuzeydoğuda Sibiryay; doğusunda Doğu Türkistan; güneyinde Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a bağlı Karakalpak muhtar bölgesi bulunmaktadır (Saray, 1993: 7). Kazakistan'ın en yüksek noktası 6 bin 994 metre yükseklikle Tanrı Dağları'ndaki (Tien-Şan) Han Tengri zirvesidir. En alçak yeri ise -132 metreyle Batı Kazakistan'daki Karakıya Çukuru'dur. Kazakistan'ın yüzde 7'sini ormanlar, yüzde 4'ünü dağlar, yüzde 26'sını ekilebilir alanlar, yüzde 23'ünü bozkır, yüzde 40'nı da çöl görünümlü topraklar oluşturmaktadır (Konca, 2012: 3).

“Kazak” kelimesinin anlamı hususunda araştırmacılar tarafından farklı görüşler beyan edilmiş ancak ortak bir yargıya varılamamıştır. “Kazak” adı ilkin sultanlara mahsus bir ad olmuştur. Sonra bu sultanlara tâbi kabilelere ve düzenlemek istedikleri devlete de ad olmuştur (Togan, 1942-1947: 37). “Kazak” adı hür, serbest, bekâr, mert, yiğit ve cesur gibi anlamlara gelmektedir. Türkiye’de “Kazak erkek” tabiri ise sertlik ifadesi anlamında kullanılmıştır (Devlet, 1989: 147). Türkçe Sözlükte “Rusya’da ve İran’da ayrı bir sınıf oluşturan atlı asker” olarak geçer (TS, 2005: 1370). Tatar Türkçesinde bekâr, Kırgız ve Kazak şivelerinde de hür adam; gözü pek binici manalarına gelmektedir (Özkan, 1997: 66).

Törelere ve özgürlüklerine bağlı olarak hareket eden ve Orta Asya'nın en eski Türk uluslarından olan Kazak Türklerinin tarihi XV. yüzyılda, Özbek Hanı Ebu'l Hayr'a başkaldırmaları ile başlamıştır (Saray, 1993: 17). Bu Kazakların tarihte doğrudan etkin olmalarının başlangıcıdır. Ancak Kazakların tarihi daha eskilere (Saka, Hun ve Göktürk) dayanmaktadır (Bozkurt, 2002: 446, Hizmetli, 2011: 26). Kazaklar, Ebulhayr Han'a uymayarak 14. ve 16. yüzyıllar arasında Çu ve Talas nehirleri arasında yeni özgür hayatlarına başlamışlardır (Hizmetli, 2011: 25). Bağımsızlıklarını kazanan Kazaklar; bu yüzyıllarda Kazak gelenek, görenek ve törelere göre -o dönemlerden yakın döneme kadar süre gelen- Kazakistan idarîsini kurumsallaştırmıştır. Bu kurumsallaşma neticesinde Kazakistan Ulu, Orta ve Küçük Cüz olmak üzere üç orduya ayrıldı (Bozkurt, 2002: 447). Ulu (büyük) Cüz Sirderya'dan Yedisu topraklarına, Orta Cüz Merkezî Kazakistan bölgeleri ile Kuzeydoğu Kazakistan'a kadar, Küçük Cüz de Sirderya'nın aşağı kısmı, Aral kıyıları ve Hazar Denizinin kuzey kısmını kapsayan topraklardan oluşmuştur (Kara ve Yeşilot, 2011: 27). Kazak Hanlığı (1456-1847) Kalmuk, Moğol ve Rus istilâları sonucu cüzlerin birliğini yitirmeye başlar. 17. yüzyılda Ulu Cüz Kalmuklara, Kazakistan'ın güneyi Buhara

Hanlığına, doğudaki topraklar ise Çin'e bağlanmıştır. Orta Cüz ise 19. yüzyıla kadar Kazak Hanlığı hâkimiyetinde kalır. Ancak bu yüzyılda Orta Cüz de Rus egemenliğine girer (Özdemir, 2007: 7).

“1917 yılındaki Bolşevik İhtilali'ne kadar Kazak Türkleri Ruslara karşı çeşitli başkaldırı girişimlerinde bulunmuş ancak hepsi de kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Orenburg'da yapılan 1917 Genel Kazak Kurultayı, ülkenin örgütlenmesi için çok önemli kararlar alır. Kazakların millî partisi Alaş Orda Partisi kurulur. İhtilâl esnasında Alaş Partisi, Alaş orda adı altında Sirderya ve Yedisu eyaletleri dışında bütün Kazakistan'ın bağımsızlığını açıklar. 1917 Ağustosunda Bükey Han yönetiminde Kazakistan Hükümeti kurulur. Ama bu hükümet hem kıvıl hem de beyaz orduya karşı savaştığı için zayıf düşer. 1919 yılında Alaş Orda hükümeti dağılır ve bağımsız Kazakistan'a son verilir” (Buran ve Alkaya, 2014: 91).

20 Ağustos 1920'de “Kırgız Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” kurulur. Çarlık Rusyası devrinden itibaren Ruslar Kazaklara “Kırgız”, Kırgızlara da “Kara Kırgız” demekteydiler. Kazaklar için kullanılan “Kırgız” sözcüğünün yanlış olduğu kabul edilerek devletin adı Nisan 1924'te “Kazak Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” olarak değiştirilmiştir (Kara ve Yeşilot, 2011: 34).

1985 yılında SSCB'nin başkanı olan Mihail Gorbaçov'un 25 Aralık 1991 tarihinde istifa etmesiyle SSCB dağılmıştır. Sovyetler birliğinin dağılmasıyla Kazakistan 16 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir (Kaya, 2012: 365).

2. Kazak Folkloru

Kazak folkloru geçmişten günümüze çok çeşitli ve çok yönlü olarak gelişim göstermiştir. Kazak folkloru alanında yapılan çalışmalar doğrultusunda temelde üç ana başlık ve her başlık da kendi içinde alt başlıklara bölünerek incelenmektedir:

“1. İlk Çağlardaki Manevi Medeniyet

a) İş Folkloru (Derleyicilik ve avcılıkla ilgili folklor, Hayvancılıkla ilgili folklor, Tarımla ilgili folklor)

b) Geleneksel Folklor (Mevsimlik geleneksel folklor, Aile folkloru, Sihirle ilgili folklor)

c) Eski Folklor (Mit, Hikâye, Etimolojik masallar, Hayal-düş masalları, Bilmece)

2. Orta Yüzyıllardaki Folklor

a) Türk Yazı Anıtlarındaki Folklor (Türk Kağanlığı dönemindeki folklor, Oğuz-Kıpçak devrindeki folklor, Altın Ordu dönemindeki folklor),

b) Kazak Hanlığı Dönemi Folkloru (Hayvanlarla ilgili folklor, Kahramanlık masallarıyla ilgili folklor, Kahramanlık destanları, Aş destanları, Efsaneler, Hikâye külliyatı, Vecize sözler, Tarihî destanlar, Atasözleri, Deyimler)

3. Son Dönem Folkloru

a) XVIII-XIX. Yüzyıllardaki Folklor (Kısa masallar, Hiciv hikâyeleri, Efsaneler, Tarihi destan ve türküler, Atışmalar, Lirik şiirler)

b) XX. Yüzyıldaki Folklor (1916 özgürlük direnişiyile ilgili folklor, İşçi folkloru, Şiir, Bilmeceler, Atasözleri ile deyimler, Hikâyeler)”(Kenzhali ve Yıldırım, 2009: 82).

Kazak edebiyat tarihi gözden geçirildiğinde, onun zengin folkloruyla birlikte çok eski asırlarda diğer Türk boylarıyla ortak bir edebiyat oluşturduğuna da tanık olunmaktadır. Köktürk Yazıtları, Dede Korkut Kitabı, Oğuznâme, Kutadgu Bilig, Dîvân-ı Lugâti't Türk, Divân-ı Hikmet, Atabetü'l Hakayık, Kodeks Kumanikus, Muhabbetnâme, Kıssasü'l Enbiyâ gibi eserler, destanlar ve atasözleri vasıtasıyla Kazakların etnik evrimindeki tarihi süreci, Türk boyları ile sosyo-kültürel ve ictimai hayatlarındaki birlikteliği ve gelişimleri görülebilmektedir (Altınmakas, 2014: 138).

Kazak halkının eski tarihi ve atalarımızın geçmiş devriyle duygu ve düşüncelerinin aynası durumunda olan mitler ve mitik efsaneler de sözlü miraslarının içinde oldukça büyük bir yer kaplamaktadır. Onlar Kazakların türkü-ezgileri, şiir-cırları, efsaneleri gibi asırlar boyunca ruhanî azık olmakla beraber bozkır hayatının gereksinim ve zevklerine göre değişiklikler gösterip durmuştur (İbrayev, 2001: 3-11).

Sözlü kültürde kelimeler seslerle sınırlı olduğundan ve söylenenler yazılı kaynaklara dayanmadığı için kalıcılığı kısıtlıdır. İnsanların söyledikleri sözleri ya da uzun zaman önce işittiği bir şeyi hatırlaması güçtür. Böyle durumlarda devreye müzik girer. Belli bir ahenk ve ritmik uyum içinde söylenen kelimeler unutulsa bile onları ezgi hatırlatır. Bu da müziğin hafızanın kodlama sisteminde unutilan bölümleri yeniden canlandırdığının göstergesidir. Öyleki Türkler destan söylerken her daim kopuz veya saz gibi müzik aletlerinden faylanmışlardır. Bu da sözün kuvvetini artırıp hafızada kalıcılığı güçlendirmiş, kültürün ve dilin nesiller boyu yaşatılmasına olanak sağlamıştır. Bunun en güzel kanıtı; Kıpçak grubu içerisinde yer alan ve binlerce yıl Kazaklarla birlikte aynı coğrafyada ortak kültürü yaşamış olan Kırgızların 11 bin 454 mısradan oluşan “Manas Destanı”dır. Muazzam uzunlukta olan “Manas Destanı”nın sözlü olarak günümüze kadar bozulmadan aktarılmasında jırşıların ve müziğin işlevini ortaya koyan somut örneklerden sadece biridir.

Kazak destanlarından olan; “Kozı Körpeş-Bayan Sulu”, “Kız Jibek”, “Ayman Şolpan”, “Kobilandı Batır”, “Er Tarğın”, “Kambar Batır”, “Er Sayın”, “Şora Batır”, “Alpamis”, “Muñlık Zarlık” gibi âşk ve kahramanlık destanları yazılı olarak ya da jırşılar

vasıtasıyla müzik aletleri eşliğinde ezbere söylenerek halka ulaştırılmıştır. Ayrıca “Kırık Batır” destanı ve “Korkut Ata” hakkındaki anlatılar da jırşılar vasıtasıyla günümüze kadar ulaştırılmıştır (Kuanışbayeva, 2002: 1).

3. Folklor ve Müzik İlişkisi

Kazak toplumunda şiir de şarkı da çoktur. Kazakların bugünkü manevî mirasının bir bölümünü şiir ile şarkılar oluşturur. Özellikle, halk şiirleri ve bestekârlarının şarkıları – sıradan bir miras değil, günümüz Kazak medeniyetinin tükenmez kaynağı, ayrılmaz bir parçasıdır (Qasqabasov, 2009: 117).

Kazak halkında şiirin müzik eşliğinde söylenmesi çok sevilen bir sanattır. Hatta Kazaklar arasında dombra çalıp şarkı söylemeyen, irticalen şiir okumayan neredeyse yok gibidir (Altınmakas, 2014: 23).

Halk şarkıları müzik bilimi içerisinde yer alan ve müzikle icra edilen türlerdendir. Bu sebeple kısaca müzik terimi, müziğin doğası ve işlevleri noktasında kısa bir bilgi vermek isabet olacaktır.

Ses olarak algılanan titreşimler insanlar üzerinde birtakım etkiler bırakmaktadır. Bu etkiler insanların kendi çabaları ile ürettikleri ya da duydukları sesleri “duyulması arzulanan sesler” ya da “duyulması arzulananmayan sesler” olarak nitelendirip ikiye ayırmayı gerektirir. Duyulması arzulanan sesler “müzik” ve “güzel ses”, duyulması arzulananmayan sesler ise “gürültü” olarak adlandırılır. İnsana duyduğunda ruhsal bir ızdırap verip sesini duymak istemediği sesler “gürültü”dür. Bunun aksine duyduğunda insana haz veren sesler ise güzel sestir. Müzik ise; insana tinsel bir haz veren, uyumlu, ölçülü olup, ritim, ezgi ya da armoni gibi müziksel öğelerden en az birini içeren insan tarafından planlı olarak üretilen kültürel bir ögedir. İnsana ruhsal bir rahatlama sağlayan ve güzel sesler arasında gösterilen tabiat sesleri (kuş cıvıltısı, yaprak hışırtısı, şelale şırıltısı) ise müzik olarak değerlendirilemez. Bir eserin müzik olması için insan tarafından üretilmesi, kültürel olması gerekmektedir (Dönmez, 2015: 40-43).

Müzik tanım bağlamında sanatçılar, şairler, araştırmacılar ve değişik meslek gruplarınınca farklı şekillerde yorumlanmıştır:

“Duygu düşünce, tasarım ve izlenimleri, belirli bir amaç ve yöntemle belirli bir güzellik anlayışına göre birleştirilmiş seslerle işleyip anlatan estetik bir bütündür” (Uçan, 2005: 10).

“İnsanın duygularını, düşüncelerini seslerle anlatma olanağı veren bir dildir” (Say, 2010: 15).

“Karl Marx: müzik gerçeğin aynasıdır. Friedrich Nietzsche: Müzik hakikati söyleyen söz; dünyanın Dionysos’a özgü aynasıdır. Sigmund Freud: Müzik şifresi çözülecek bir metindir. J.J. Rousseau: Müzik, sesleri kulağa hoş gelecek surette uyarılma sanatıdır. I. Kant: Müzik, hoş duyguları seslerle ifadelendirme sanatıdır (...)” (Kalay, 2008: 40).

“Müzik, insanın bilişsel gelişkinliğiyle paralel ses kodlama sistemidir” (Dönmez, 2015:45).

Yukarıdaki görüşlerden hareketle müzik için; insanların beğenilerini, kültürünü, bilişsel ve ruhsal durumlarını ifade etmek için üzerinde filozofça düşünüp icra ettiği, ahenkli, ezgili, ritimli, armonik görüngülerdir, denilebilir.

Müzik terimi, Fransızca musique< Latince< Yunanca mousike< Mousa sözcüğünden gelmektedir (Ayverdi, 2008: 2307). Bu sözcük “ilham perisi” anlamına gelmekte ve Yunanca “m-o-u-s-a” harfleri ile yazılıp “mûsa” diye okunan Musalardan gelmektedir (Tanrıkorur, 1998: 11; Dönmez, 2015: 16). Musique sözcüğü ise Türkiye Türkçesine “müzik”, Kazak Türkçesine “muzıka” (Koç, 2009: 556) olarak geçmiştir.

Müzik; çok eski zamanlardan bu yana insanları iyileştiren, sakinleştiren, bilgilerin aktarılmasında ya da bazı hislerin sözle ifade edilemediği anlarda duygulara tercüman olan, güçlü ve gizemli bir özelliğe sahiptir. Müziğin bu özelliği de insanları hipnoz hali oluşturarak etkilemektedir. Birçok medeniyette olduğu gibi eski Türklerde de müzik; efsun ve dini törenlerde, hastalık tedavisinde dans, ritm ve şarkılar eşliğinde yaygın olarak kullanılmıştır (Somakçı, 2003: 131).

İslamiyet öncesinde Türkler kopuz veya sazı hastaları tedavi etmede, iyi ruhları çağırıp kötü ruhları kovmada kullanmışlardır. Altaylar ve kuzeyindeki Türk toplulukları özellikle Şamanlar tarafından kullanılan davullar da hastalık tedavisinde ve dini törenlerde kullanılmıştır. Şamanlar davul çalarak ruhları hakimiyeti altına alır, ölümlerle, şeytan ve cin türleri ile iletişim kurup hastalara şifa dağıtırdı. İslamiyetin Türkler arasında

yaygınlaştığı devirlerde Altay, Kaşgar, Kırgız, Kazak Türklerinde Şamanların yerini baksılar almıştır. Baksılar tedavi seanslarında önce kımız içip müzik, şiir, hayvan taklitleri ve danslar eşliğinde hastaları iyileştirmeye çalışmışlardır (Somakçı, 2003: 133).

Kazak folklorundaki kendine has özellikleri bulunan ‘qara öleñler’ ve ‘än ölenleri’ vardır. Bunlar Kazak halkına has bir janrdır. Qara öleñlerin en önemli özelliği ise melodi eşliğinde söylenmesi ve nakaratlarının bulunmasıdır. Kahramanlık cırları (Alpamış) ve âşk destanları (Ayman Şolpan) ‘qara öleñ’ tarzında yazılmıştır. Än öleñleri ise qara öleñle konusu, kafiyesi, fikri ve icra edilme özellikleri bakımından çok benzerdir (Koç, İşina ve Korganbekov, 2007: 94-96). Kazak halk şiirinin, müziğinin en yaygın türünü ise än oluşturur. Halk şarkısı, türküsü, melodisi anlamına gelen ‘än’, Anadolu-Türk halk müziğindeki türkünün karşılığıdır. Än ayrı bir tür değil cırav-akın geleneğinin bütün türlerinin müzikle söylenmesine denir. Kimi änerin söyleyeni belli iken kimi äner de anonimdir (Ergun, 2002: 5). Äne çok benzeyen ve Kazaklar tarafından hâlâ kullanılmakta olan bir diğer terim de küydür.

Türk toplulukları müzik terimini kullanmadan önce nağme, ezgi, melodi anlamlarına gelen küğ terimini kullanmışlardır. Küy sözcüğü Türk lehçe, şive ve ağızlarında; “gög”, “göy”, “gü”, “güg”, “güv”, “kü”, “kü”, “kük”, “küg”, “kög”, “köğ”, “küy” vb. biçimlerde kullanılmıştır (Uçan, 2015: 89).

Küy sözü Orhun abidelerinde; “Türk’ün küsi (?) küsi yok olmasın...” şeklinde geçmektedir. Bu dönemde kelime; “haber, ses, tebliğ” anlamlarında kullanılmıştır. (Başer, 2006: 11). Divanü Lûgat-it Türk’te kû “insanlar arasındaki şöhret” küğ ise; “halk arasında dilden dile dolaşan güldürücü şey, şarkıda nağme, şiirin ölçüsü, hayvanların aşım zamanı, sıkıntı,” gibi anlamlarda kullanılmıştır. Kügle- “şarkı söylemek, nağme yapmak” (Ercilasun, 2018: 753-755) şeklinde kullanılmıştır.

Rusya’da yaşayan Tatar Türkleri küy kavramını “kıssa küğ”, “uzun küğ” (kısa küğ, uzun küğ (uzun türkü, kısa türkü) anlamlarında kullanırken; Azerbaycan Türkleri ses-küy; kavga, gürültü sesi, bağırma, çağırma ve şamata gibi anlamlarda kullanır. Özbek Türklerinde küy, bölgelere göre değişen isimler almıştır. Genel olarak hikâyesi olan eserlere verdikleri isimdir. Kazak Türklerinde, edebi, tarihi destanları ve günlük yaşam konularını anlatmak için müzik aletleriyle, özellikle dombra eşliğinde, yazdıkları eserlere küy denir (Solakoğlu, 2011: 31).

Kazak halk şarkıları içerisinde balad örnekleri de bulunmaktadır. Balad, Türkçe Sözlükte; Batı’da belirli danslara eşlik eden bir şarkı türü, serbest biçimli romantik müzik araçlarıyla çalınan veya şarkı olarak okunan eser (TS, 2011: 242) olarak geçmektedir. Kazak halk şarkılarında baladlar dombra eşliğinde söylenen bir şarkı çeşididir.

Üzerinde çalışma yapılan “Kazak Enderi” adlı eser içerisindeki şarkılar tek bir tür değil; ân, küy, jır, balad vb. türleri temsil eden ve bu türlerin bir araya getirilmesi sonucu oluşturulmuş bir eserdir.

Kazakların şarkılarını icra eden temsilciler ise; jırav, jırşı, termeci, akın, öleñşi, änşi, sal-seri adı verilen kişilerdir (Arıkan, 2014: 29-44). Orta Asya’da bu temsilcilerin başı, pirî olarak Korkut Ata öne çıkartılmıştır. 19. yy. Kazak alimi Ç. Velihanov’un ve meşhur Rus bilim adamı G. Potanin’in bildirdiklerine göre, Kazak Şamanları, Korkut Ata’yı ilk Şamanları, aynı zamanda kopuzu icat eden, bahşılara onu çalmayı öğreten, ilk sarnı (Kazak Türklerinde şarkı) okuyan ve akınlara sarnı okumayı öğreten evliya (Bayat, 2006: 158) olarak tanımlamışlardır.

1. TRANSKRİPSİYON-AKTARMA

QAZAQ ÄNDERİ: KAZAK HALK ŞARKILARI

1

AYTTIM SÄLEM QALAMQAS

Sözi men äni: Abaydiki

- 1/01 Aytım sälem Qalamqas²,
1/02 Sağan qurban mal men bas.
1/03 Sağıñgannan seni oylap,
1/04 Keler közge ıstıq jas.

1/05 Senen artıq jan tuvmas,
1/06 Tuvsä tuvar artılmas.
1/07 Bir öziñnen başqağa,
1/08 Intıqtığım ayılmas.

1/09 Asıl adam aynımas,
1/10 Bir betinen qayırılmas
1/11 Körmesem de, körsem de,
1/12 Köñilim senen ayrılmas.

SELAM SÖYLEDİM KALAMKAS

Söz ve müzik: Abaydiki

- Selam söyledim Kalamkas,
Sana kurban malım ile başım.
Özlediğimden seni düşünüp,
Gelir göze sıcak sıcak yaş.

Senin gibi [bir] insan daha doğmaz,
Doğsa doğar ama çoğalmaz.
Bir senden başkasına,
İsteğim söylenmez.

Gerçek adam sözünden dönmez,
Bir kişi yüzünden yönünü değıştirmez
Görmesem de görsem de
Gönlüm senden vazgeçmez.

---

² Kazakça kadın ismidir.

KÖZİMNİŇ QARASI*Sözi men äni: Abaydiki*

2/01 Közimniň qarası,

2/02 Köñilimniň sanası.

2/03 Bitpeydi iştegi,

2/04 Ğaşıqtıq jarası.

2/05 Qazaqtıñ danası,

2/06 Jası ülken ağası,

2/07 “Bar” dey me sendey bir,

2/08 Adamniň balası.

2/09 Jılayın, jırlayın,

2/10 Ağızıp köz mayın.

2/11 Aytuvğa kelgende,

2/12 Qalqama söz dayın.

2/13 Jürekten qozğayın,

2/14 Ädepten ozbayın,

2/15 Özi de bilmey me,

2/16 Köp söylep sozбайın.

GÖZÜMÜN KARASI*Söz ve müzik: Abaydiki*

Gözümün karası,

Gönlümün duygusu.

Bitmeyecek hiçbir zaman,

Âşıklık yarası.

Kazak’ın akıllısı,

Yaşı büyük ağası,

“Var” mı senin gibi bir,

İnsan evladı.

Ağlayayım, bağırayım,

Akıtarak gözyaşımı.

Söylemeye gelince,

Sevdiğime söz[üm] hazır.

Yürekten iteliyorum,

Edepten uzaklaşmayayım,

Kendi de bilmiyor mu?

Çok konuşup uzatmayayım.

ÄSEL*Öleñi men änin jazğan: İ. Jaqanov*

- 3/01 Samalı jupar jazgı bir keşte,
 3/02 Oylasam boldı Istıqköl jaqtı.
 3/03 Ayılğan sırlar tüsedi eske,
 3/04 Oyatqan sonda aq mahabbattı

Qayırması:

- 3/05 Tuvlaydı jürek,
 3/06 Tolqınday şalqıp,
 3/07 Añsaydı jürek,
 3/08 Öziñe tartıp.
 3/09 Sağıntqan änim.
 3/10 Äselim³, janım. **2 ret**

- 3/11 Tağdırmen qatal oynatqan sonda,
 3/12 Kaydasıñ meniñ armansız künim.
 3/13 Baq qusım ediñ, qonbadıñ qolğa,
 3/14 Qapıda qaldım zar tolıp ünim.

Qayırması.

- 3/15 Alıssıñ, jatsıñ, bilemin, sävlem,
 3/16 Tağdırğa nala ne kerek aytıp.
 3/17 Ömirde sol bir jarq etken dävren,
 3/18 Äselim, sirä keler me qaytıp.

Qayırması.

ESEL*Söz ve müziği: İ. Jakanov*

- Rüzgârı hoş olan bir yaz akşamında,
 Aklıma Isıkgöl geldi.
 Söylenen sırlar düşüyor akl[ım]a,
 Saf sevgiyi uyandıran

Nakaratı:

- Şahlanıyor yürek,
 Dalgalar gibi dolup taşıp,
 Özlüyor yürek,
 Kendine çekip.
 Özledim şarkım[ı].
 Asel'im, canım. **2 kez**

- Felek benimle acımasızca oynadığında,
 Neredesin benim mutlu günüm.
 Baht kuşum idin, konmadın elime
 Pişmanım, tasa doldu sesim [boğazım
 düğümlendi].

Nakaratı.

- Uzaksın, yabancısın, biliyorum, ışığım,
 Kadere lanet etmeye ne gerek var.
 Hayatta bu şekilde çark etmiş zaman,
 Esel'im, gelir mi geri dönüp.

Nakaratı

³ Kazakça kadın ismi olarak da kullanılır. Anlamı da baldır.

ÄNİM SEN EDİÑ*Sözi: T. Moldağaliyevniki**Äni: Ş. Qaldayaqovniki*

4/01 Qurbım, jan qurbım, bala

kezimnen,

4/02 Baqıt körip em qara köziñnen.

4/03 Kettiñ umıtıp, mäñgi umıttıñ,

4/04 Jibin üzdiñ ğoy näzik ümittiñ.

4/05 Änim sen ediñ keşte salatın,

4/06 Sodan jas janım läzzat alatın.

4/07 Şamın başqa üydiñ şaqtıñ ayavlım,

4/08 Sendey baqıttı qaydan tabamın.

4/09 Baqtar güldedi bizdiñ qırdağı,

4/10 Jañbır javdı da, köktem jırladı.

4/11 Ötken künderden bugün joq belgi,

4/12 Turıp qasıñda kördim köktemdi.

4/13 Tağı keldi ğoy kustar än salıp,

4/14 Turmın olardı jalğız qarsı alıp.

4/15 Sensiz attı tañ, sensiz battı kün,

4/16 Meñgi umıttıñ meni şattığım.

ŞARKIM SENDİN*Söz: T. Moldağaliyevniki**Müzik: Ş. Kaldayakovniki*

Yaşıtıım, can arkadaşım, çocuk[luk]

zamanımdan,

Baht görmüşüm kara gözünden.

Gittin unutup, ebediyen unuttun.

Ümidimi kırdın.

Şarkım sen idin geç söylediğim,

Genç iken hoşlandığım.

Işığını başka evin yaktın kıymetlim,

Senin gibi talihi nereden bulayım.

Bahçeler çiçeklendi bizim kırdaki,

Yağmur yağdı da, ilkbahar şarkı söyledi.

Geçmiş günlerden bugün yok bir işaret,

Durup yanında gördüm baharı.

Yine geldi kuşlar şarkı söyleyip,

Bekliyorum onları yalnız karşıma alıp.

Sensiz doğdu gün, sensiz battı gün,

Sonsuza dek unuttun beni mutluluğum.

QUSTAR QAYTIP BARADI*Sözi: T. Moldağaliyevtiki**Äni: N. Tilendiyevtiki*

5/01 Jaz ömirin, mäs ömirin qısqartıp,

5/02 Bara jatır, bara jatır qus qaytıp.

5/03 Zımıraydı meniñ bala kezimdey,

5/04 Bir jalt etip öte şıqqan, öte şıqqan sezimdey.

5/05 Qustar, qustar sızılıp än saladı,

5/06 Sol änimen terbetedi dalanı.

5/07 Al, adamdar külip bastap ömirin,

5/08 Keterinde jılay da almay, jılay da almay qaladı.

5/09 Bizdiñ jaqqa bavır basıp ketken be,

5/10 Tamaşa änmen kelip edi köktemde.

5/11 Ösken jerge sıymay ketip baradı,

5/12 Ösken jerin qiymay ketip, qiymay ketip baradı.

KUŞLAR GÖÇÜYOR*Söz: T. Moldağaliyevtiki**Müzik: N. Tilendiyevtiki*

Yaz hayatı, neşeli hayatı kısaltıp,

Gidiyor, gidiyor kuş[lar] göç edip.

Çabucak geçti benim çocukluğum gibi,

Bir anda parıldayıp sönen hislerim gibi.

Kuşlar, kuşlar süzülerek şarkı söylüyor,

Bu şarkısıyla inletiyor bozkırı.

İşte, insanlar gülerek başlattı hayatı,

Giderken de ne ağlıyor ne de ağlamıyor.

Bizim tarafı bağrına basıp gidecek misin?

Güzel şarkıyla gelmişti baharda.

Büyüdüğü yere sığamadan gidiyor,

Büyüdüğü yere kıyamadan, kıyamadan gidiyor.

TOY JIRI*Sözi: U. Sızdıqovtiki**Äni: D. Süleyevtiki*

6/01 Mahabbattıñ qudiret küşi äldilep,
 6/02 Eki jastıñ tabıstırğan jüregin.
 6/03 Jastıq jalın, asıl arman, aq niyet,
 6/04 Baqıt sıylap usınıptı gülderin.

Qayırması:

6/05 Toy üstinde
 tätti künder, (2 ret)
 6/06 Jas jubaylar
 şat küliñder, (2 ret)
 6/07 Än salayıq
 biy bileyik, (2 ret)
 6/08 Şarıqtasın
 şattıq ünder, (2 ret)

6/09 Birge attanıp bolaşaqqa, ömirge,
 6/10 Tikti bugün ortamızğa otavın.
 6/11 Quvanış pen şattıq ornap köñilge,
 6/12 Toylamaqqa keldi bugün köp kavım.

Qayırması.

6/13 Jas şañıraq bolsın baqıt besigi,
 6/14 Jas jubaylar, kuttı bolsın toylarıñ,
 6/15 Keñ aşılın, bolaşaqtıñ esigi,
 6/16 Orındalsın arman, tilek oylarıñ.

Qayırması.

DÜĞÜN ŞİİRİ*Söz: U. Sızdıqovtiki**Müzik: D. Süleyevtiki*

Muhabbetten kudret, güç alıp,
 İki gencin kavuşturmaş yüregini.
 Gençlik kuvveti, kıymetli arzu, iyi niyet,
 Talih armağan edip sunmuş çiçeklerini.

Nakaratı:

Düğün zamanı
 tatlı günler, (2 kez)
 Genç çiftler
 sevinçle gülsünler, (2kez)
 Şarkı söyleyelim
 dans edelim (2 kez)
 Göklere yükselsin
 sevinçli sesler, (2 kez)

Birlikte yol alıp geleceğe, ömre,
 Kurdu bugün aramıza evini.
 Neşe ile mutluluk mesken tutup gönüle,
 Kutlamaya geldi bugün pek çok kavım.

Nakaratı.

Yeni evleri olsun talihli beşiği,
 Genç çiftler, hayırlı olsun düğününüz,
 Açılın, geleceğin eşiği,
 Gerçekleşsin arzularınız, dileklerinizi.

Nakaratı

KEL, DOSTARIM, BİYGİ*Sözi: A. Düysenbiyevtiki**Äni: B. Däldenbayevtiki*

- 7/01 Duvıldığan toyda,
 7/02 Bas orkestr, küyge.
 7/03 Otırmañdar jayğa,
 7/04 Kel, dostarım, biyge.
 7/05 Jigitterdiñ qızdar,
 7/06 Qıtıǵına tiy de.
 7/07 Sızılıp bir biyle,
 7/08 Üziltip bir biyle.

Qayırması:

- 7/09 Üziltip bir biyle.
 7/10 Kel, dostarım, biyge.
 7/11 Jas jubaylar, kel, kel,
 7/12 Qaraylama üyge.
 7/13 Qartaymañdar erte
 7/14 Qosılıñdar biyge,
 7/15 Şiratın bir murttı,
 7/16 Qaynağalar, biyle.
 7/17 Qayran qaldır jurttı,
 7/18 Qabaǵıñdı tüyme.

Qayırması.

GELİN, DOSTLARIM, DANS ETMEYE*Söz: E. Düysenbiyevtiki**Müzik: B. Däldenbayevtiki*

- Seslenmiş düğünde,
 Bas orkestra, ezgiye.
 Oturmasınlar öylesine,
 Gelin, dostlarım, dans etmeye.
 Delikanlıların kızlar,
 Gıdıǵına dokunun.
 Salınarak birlikte dans edin,
 Şarkı söyleyip birlikte dans edin.

Nakaratı:

- Şarkı söyleyip birlikte dans edin.
 Gelin, dostlarım, dans etmeye.
 Genç çiftler, gelin, gelin,
 Bakınmayın eve.
 Yaşlanmayın erkenden.
 Katılın dansa,
 Bükerek bıyıǵını,
 Kayınbiraderler dans edin.
 Hayran bırakın milleti,
 Gözünü [dahi] kırpma.

Nakaratı.

AHMET JUBANOV⁴

QARLIĞAŞ

Öleñin jazğan: İ. Mataqov

8/01 Qarlığaş⁵ änniñ atı jırımdı aytam,

8/02 Süygen jar, süyisken dos, sıyrımdı
aytam, Qarlığaş!

8/03 Aynıma, asıl sävlem, bergen sertten,

8/04 Men sendik, sen meniki şınımdı
aytam, Qarlığaş!

Qayırması:

8/05 Quralay köz, qolañ şaş,

8/06 Alma moyın, qiğaş qas,

8/07 Süygen säylem Qarlığaş.

8/08 Aq tamaq, qiyılğan qas, jazıq mañday,

8/09 Ädemi aqşa betiñ, javğan karday,
Qarlığaş!

8/10 Jaydarı erkelegen jarqın minez,

8/11 Jarq etseñ jadıratar jaqqan şamday,
Qarlığaş!

Qayırması.

AHMET JUBANOV

KARLIĞAŞ

Şiiri yazan: İ. Matakov

Karlığaş şarkısının destanını söyleyeyim,

Âşık olan yâr, âşık olunan dost, sıyrımdı
söyleyeyim, Karlığaş!

Vazgeçme, kıymetlim, verdiğin sözden,

Benim seninle, senin benimle olan
gerçeğimi söyleyeyim, Karlığaş!

Nakaratı:

Ahu göz, gür saç,

Elma boyun, keman kaş,

Sevdiğim, aşkım Karlığaş.

Ak damak, keman kaş, geniş alın,

Güzel beyaz yüzün, yağan kar gibi,
Karlığaş!

Yıldırımları nazlandırmış parlayan benzin,

Parlasan aydınlatırsın yanan mum gibi
Karlığaş!

Nakaratı.

⁴Ahmet Jubanov; Kazak müzik araştırmacısı, tanınmış besteci, orkestra şefi ve bu şarkının da bestekârıdır.

⁵Kazakistan'da kadın ismi olarakta kullanılmaktadır. Anlamı kırlangıçtır.

MAVSIMJAN*Halıq Äni*

9/01 Qız qosılsa teñimen jılamasın-av,

9/02 Közdiñ jasın köl qılıp bulamasın.

9/03 Mavsımjan, Mavsımjan⁶,

9/04 Taniymın qalqam davsıñnan.

9/05 Eki jastı baqıttı ete kör dep-av,

9/06 Bizder bata bereyik surağan soñ.

9/07 Mavsımjan, Mavsımjan,

9/08 Taniymın qalqam davsıñnan.

9/09 Aynalayın⁷ qarağım, asıl aynam-av,

9/10 Qurbıñızğa bolar ma tiyer paydañ.

9/11 Mavsımjan, Mavsımjan,

9/12 Taniymın qalqam davsıñnan.

9/13 Süygendikten men sağan aytar sözim-
av,

9/14 Endigisin jan qalqa öziñ oylan.

9/15 Mavsımjan, Mavsımjan,

9/16 Taniymın qalqam davsıñnan.

MAVSIMJAN*Halk Şarkısı*

Kız evlense dengiyle ağlamasın-hey,

Gözünden yaşı göl edip akıtmasın.

Mavsımjan, Mavsımjan,

Taniyorum yavrum sesinden.

İki yaşıtı mutlu et deyip - hey,

Bizler dua edelim bu dilekten sonra.

Mavsımjan, Mavsımjan,

Taniyorum yavrumsesinden.

Kuzum, yavrum, kıymetli evladım-hey,

Arkadaşına olur mu bir faydan?

Mavsımjan, Mavsımjan,

Taniyorum yavrum sesinden.

Sevdiğin ile sana söyleyecek sözüm [var]-
hey,Bundan sonrasını canım yavrum kendin
düşün.

Mavsımjan, Mavsımjan,

Taniyorum yavrum sesinden.

---

⁶ Kazakça kadın ismidir.⁷ Kazak-Kırgızların sevgi ifade etmek için “aynalayın” dediklerini, yani “etrafında dolaşayım, döneyim, kurban olayım” şeklinde mana taşıdığını belirtir.

SAĞINDIM SENİ*Öleñin jazğan: B. Täjibayev*

10/01 Sağındım seni, sağındım erkem,
 10/02 Qızğaldaq tolı köktemde.
 10/03 Sağındım, erkem, sazımen körkem,
 10/04 Qañqıldap qazdar ötkende.

Qayırması:

10/05 Sağındım seni, ayavlım,
 10/06 Kelseñşi mağan än bolıp.
 10/07 Sağındım seni, ayavlım,
 10/08 Kelseñşi mağan tañ bolıp.

 10/09 Qayda sen jürsiñ, ayavlım erkem,
 10/10 Nurlı jaz külip jetkende.
 10/11 Öziñe arnap än-küydü
 şertem,
 10/12 Sağınış sazı köp mende.

Qayırması.

ÖZLEDİM SENİ*Şiiri yazan: B. Tejibayev*

Özledim seni, özledim nazlım,
 Laleler dolu baharda.
 Özledim, nazlım, sazımla güzelim[i],
 Öterek kazlar geçtiğinde.

Nakaratı:

Özledim seni, kıymetlim,
 Gelsene bana şarkı olup.
 Özledim seni, kıymetlim,
 Gelsene bana seher olup.

 Neredesin kıymetlim, nazlım,
 Parıltılı yaz gülerek geldiğinde.
 Sana sunduğum şarkımı-küyümü
 besteliyorum,
 Hasret ezgisi çok bende.

Nakaratı.

AVILIM – ÄNİM*Sözi: B. Täjibayevtiki**Äni: E. Hasanğaliyevtiki*

11/01 Qayda jürsem, tuvğan jerim,
 11/02 Sen esimnen şığarmısıñ?
 11/03 Jastıq dövren qurğan jerim,
 11/04 Köz aldımında turarmısıñ?

11/05 Ğaşıq edim qır güline,
 11/06 Qızıq-toyım sende ötedi.
 11/07 Sende ötkergen bir künime,
 11/08 Düniyede ne jetedi?

11/09 Süyem tanış joldarıñdı,
 11/10 Sağan bastap äkeletin.
 11/11 Süyem jasıl taldarıñdı,
 11/12 Janga läzzat äperetin.

11/13 Süyem ayna kölderiniñdi,
 11/14 Möldirevmen qaraytuğın.
 11/15 Süyem beles-belderiñdi,
 11/16 Tañ sävlesi taraytuğın.

11/17 Sağan jırdan - sıy arnağam,
 11/18 Qiyal qusın quvğan jerim.
 11/19 Tuvğan jerin süye almağan,
 11/20 Süye alar ma tuvğan elin!

11/21 Avılımnan attanarda,
 11/22 Altın aymaq än saladı.
 11/23 Jol tınımsız tartqan alğa,
 11/24 Jüregimdi nur şaladı...

KÖYÜM- ŞARKIM*Söz: B. Tejibayevtiki**Müzik: E. Hasanğaliyevtiki*

Nereye gitsem, doğduğum yer,
 Sen aklımdan çıkar mısın?
 Gençlik çağında kurulan yerim.
 Gözümün önünde durur musun?

Aşık idim kır çiçeğine,
 Sevinçlerim seninle geçti.
 Seninle geçen bir günüm,
 Dünyada ne yetebilirdi?

Severim bilindik yollarımı,
 Sana tekrar alıp getiren.
 Severim yeşil dallarını,
 Ruha lezzet veren.

Severim ayna gibi göllerini,
 Berraklığıyla baktığım.
 Severim dağlarını tepelerini,
 Seher ışığının yayıldığı.

Sana destan ile saygı sunuyorum,
 Hayal kuşunu aradığım yerim.
 Doğduğu yeri severek sahiplenmeyen,
 Severek sahiplenir mi doğduğun memleket!

Köyümden yola çıktığımda,
 Altın memleketim şarkı söylüyordu.
 Yol sessizce ulaştırsın [beni] ileriye,
 Yüreğimi nuru yakıyordu...

QAR JAVIP TUR*Sözi: B. Täjibayevtiki,**Äni: E. Sletdinovtiki*

- 12/01 Quşaq aşqan Alatavdın örinde,
 12/02 Almatınıñ sayrañdadım törinde.
 12/03 Mine, tağı jaña jıldıñ qonağı –
 12/04 Aq ulpalar aymağıma toladı.
- 12/05 Şağalalar iyığıma qonğanday,
 12/06 Qiyal şirkin dünyeni şolğanday.
 12/07 Aq merüvert mol şaşılğan şol
 qanday!
 12/08 Munday şaqta qalarsıñ ba tolğanbay!
- Qayırması:
- 12/09 Köñilindey meniñ erke sävlemniñ,
 12/10 Qızığınday merekali dövrenniñ,
 12/11 Qara jerge aq bavırın tösegen.
 12/12 Qar javıp tur, qar javıptur köşeğe.
- 12/13 Sayasında samaladay şam janar,
 12/14 Almatımdı körgen jandar tañalar.
 12/15 Öz küinde tamaşağa toymağan,
 12/16 Tuvğan jurtım jaña jılın toylağan!
- 12/17 Şabıtımdı şarıqtatıp jan ölkem,
 12/18 Şırayında san aluvan sän körkem.
 12/19 Küy-sazınan ösip kele jatırmin,
 12/20 Aq şalqardı⁸ keşip kele jatırmin!

KAR YAĞIYOR*Söz: B. Tejibayevtiki,**Müzik: E. Sletdinovtiki*

- Kucak açan Aladağı'n yamacında,
 Almatı'nın eğlendim töründe.
 İşte, yeni yılın misafiri
 Beyaz taneler memleketime doluyor.
- Martılar omzuma konmuş gibi,
 Hey gidi, hayal dünyayı sarmış gibi.
 Beyaz inci işte şuraya bolca saçılmış
 gibi!
 Tam da buna benzer kalır mısın hayallerim
 gibi!
- Nakaratı:
- Gönlü gibi benim nazlı sevdiğimin.
 Eğlencesi gibi bayram zamanının,
 Kara yere ak göğsünü döşeyen.
 Kar yağıyor, kar yağıyor sokağa.
- Gölgesinde meşale gibi kandil yanar,
 Almatı'yı gören insanlar şaşar.
 Kendi gününde eğlenceye doymamış,
 Doğduğum memleket yeni yılını kutlamış!
- İlhamımı artıran canım ülkem,
 Güzelliğinde her çeşit süs güzel.
 Küy ve sazımla çoğalıp geliyorum,
 Ak Şalkar'ı geçip geliyorum.

⁸ ⁸ Şalkar Kazakistan'da Şalkar gölü etrafında kurulmuş olan bir yerleşim yeri. (47.83°N, 59.62°E koordinatlarında yer almaktadır.)

Qayırması:

12/21 Köñilindey meniñ erke sävlemniñ,
12/22 Qızığında merekali dövrenniñ.
12/23 Aspanımnan äppak nurday tögile,
12/24 Qar javıp tur, qar javıp tur jerime.

Nakaratı:

Gönlü gibi benim nazlı sevdiğimin,
Eğlencesi gibi bayram zamanlarının.
Gökyüzünden ak pak nur gibi saçılıyor,
Kar yağıyor, kar yağıyor memleketime.

KELİNJAN*Halıq Äni*

- 13/01 Quttı bolsın kelinim, ayağınan,
 13/02 Osi edi göy kütkenim bayağıdan.
 13/03 Mal-mülkiñe iye bol arnap jiyğan,
 13/04 Ösekşildiñ saq bolğın sayağınan.

Qayırması:

- 13/05 Asqar belim, şalqar kölim,
 kelinjan.
 13/06 Quvanışım, jiger küşim, kelinjan.
 13/07 Kelin keldi degende quvanğanım,
 13/08 Üş umtılp ornımnan tura almadım.
 13/09 Qosağınmen qosa ağar, baqıttı
 bol,
 13/10 Quttıqtaymın basınıñ quralğanım.

Qayırması.

- 13/11 Quttı bolsın ayağın, Dina kelin,
 13/12 Öziñe arnap mal-mülük jıynap edim.
 13/13 Biz qartaydıq, al endi demalayıq,
 13/14 Jaqsı bolsaq ata-ene sıyla, kelin.

Qayırması.

GELİNİM*Halk Şarkısı*

- Uğur gelsin gelinim, ayağından,
 Bu idi beklediğim evvelden.
 Mal, mülküne sahip çık yıllarca biriktirilen,
 Dedikoducunun sakın gölgesinden.

Nakaratı:

- Yüce dağım, uçsuz bucaksız gölüm,
 gelinim.
 Sevincim, gücüm kuvvetim, gelinim.
 Gelin geldi denildiğinde sevindiğim,
 İleri atılarak yerimde duramadım.
 Eşinle mutlu ve uzun bir hayat yaşa, talihli
 ol,
 Birlikteliğinizi kutluyorum.

Nakaratı.

- Uğurlu olsun ayağın, Dina gelin,
 Senin için mal, mülk biriktirmiştım.
 Biz yaşlandıq, işte şimdi dinlenelim,
 İyi olalım ana, babana saygı göster, gelin.

Nakaratı.

JAYLAVKÖL KEŞTERİ*Sözi men äni: İ. Jaqanovtiki*

14/01 Alavlap kün batsa qırdı asıp,

14/02 Ketüvşi ek, qalqatay, sırlasıp.

14/03 Umıtsam sol kündi, sol kündi keş
meni,14/04 Este ğoy dariyğa, Jaylavköl⁹ keşteri.

14/05 Ay tuvıp, juldızdar janğanda,

14/06 Qol sozıp köktegi armanğa.

14/07 Jürgen kez jürekten, jürekten öşpedi,

14/08 Jaksı edi-ay dariyğa Jaylavköl keşteri

14/09 Mülgigen tınıştıq aydala,

14/10 Şuv boyı ırğalıp jay ğana.

14/11 Gülderdi terbetip samaldıñ eskeni-ay,

14/12 Añsattıñ, dariyğa, Jaylavköl keşteri-
ay.**JAYLAVKÖL GECELERİ***Söz ve müzik: İ. Jakanovtiki*

Güneş kızılışarak batsa bozkırı aşıp,

Gidecektik, sevgilim, sırrı[mızı] paylaşıp.

Unutursam o günü, o günü affet
beni,

Aklımda ah, Jaylavköl geceleri.

Ay doğup, yıldızlar parladığında,

Elimi uzattım gökyüzündeki hayale.

Gitmedi hiç yürekten, yürekten silinmedi.

Güzeldi hey, ah Jaylavköl geceleri

Uyuklayan sessiz bozkır[ın],

Uğuldayanıрмаğısalmıpağır, aheste.

Çiçekleri sallayıp rüzgârın esmesi-hey,

Özlettin, ah, Jaylavköl geceleri –

hey.

---

⁹ Jaylavköl: Kazakistan'ın güneyinde bulunan bir köy.

AQ SİYSA(II Türi) *Äni: Jayav Musa*

15/01 Aq siysa, qızıl siysa, siysa-siysa,
 15/02 Qalmaydı kimder jayav zorlıq qılsa.
 15/03 Şormannıñ Mustafası atımdı alıp,
 15/04 Atandım sol sebepten Jayav Musa¹⁰.

15/05 Aq siysa, qızıl siysa, siysa-siysa,
 15/06 Jürmeydi kimder jayav zorlıq qılsa.
 15/07 Bayları Orıs-Qazaq gaşqın deydi,
 15/08 Körer em qaşqındıqtı künim tuvsa.

15/09 Üş jüzge¹¹ atım mälim Jayav Musa,
 15/10 Jürmeydi kimder jayav zorlıq qılsa.
 15/11 Attıdan jayav jürıp kek alamnı,
 15/12 Jigitter, şamañ kelse, mağan uqsa.

AK KUMAŞ(II. Tür) *Şarkı: Jayav Musa*

Ak kumaş, kızıl kumaş, kumaş-kumaş,
 Kalmıyor kimse yayan zalimlik yapsa.
 Şorman'ın Mustafa'sı atımı aldı,
 Bu sebepten Yayan Musa adını aldım.

Ak kumaş, kızıl kumaş, kumaş-kumaş,
 Gitmiyor kimse yayan zalimlik yapsa.
 Rus- Kazak zenginleri kaçak diyor,
 Görürler [onlar] kaçaklığı fırsatım olsa.

Üç cüzde bilinen adım Yayan Musa,
 Gitmiyor kimse yayan zalimlik yapsa.
 Atlıdan yayan yürüyüp intikam alacağım.
 Yiğitler, Şaman gelse, beni anlasa.

¹⁰XIX-XX. Yüzyılların başlarında lirik şiir söyleyen şairlerin sayı artmıştır. Bircan Sal, Aqan Seri, Balvan Şolaq, Jayav Musa, Ülkili İbray gibi sanatçılar lirik tarzda şiir söyleyenlerin başında gelir. Bunlar sadece şiir ve şarkı söylememiş aynı zamanda sahne sanatında da yer almışlardır.

¹¹Soy bakımından Kazak Türklerini oluşturan üç ana koldan herbiri cüz olarak adlandırılır. (Ulu Jüz) Büyüz Cüz, (Orta Jüz) Orta Cüz, (Kişi Jüz) Küçük Cüz.

GÜLSEZİM*Sözi: T. Orazbayevbaniki.**Äni: E. Hasanğaliyevtiki.*

- 16/01 Ömirde tağdır aydap,
 16/02 Kezdestim öziñmenen.
 16/04 Kezim bul bal-bul jaynap,
 16/05 Qayğı-muñ sezilmegen.

Qayırması:

- 16/06 Tuñğıyıq közindegi,
 16/07 Bölendim şapağatqa.
 16/08 Bul nâzik sezim be edi,
 16/09 Bul älde mahabbat pa?

- 16/10 Köñildiñ alıp uşkan,
 16/11 Şattığın jasıra almay.
 16/12 Jandarday sağınısқан,
 16/13 Jalındap basıla almay.

Qayırması:

- 16/14 Keledi quşaqtağım,
 16/15 Keledi erkelegim.
 16/16 Eşkimge uqsatpadım,
 16/17 Ne degen körkem edin?

- 16/18 Beyneñe eljiregen,
 16/19 Tım uzaq javtañdadım.
 16/20 Janımniñ möldiregen,
 16/21 Sırların ayta almadım.

Qayırması:

- 16/22 Tüñğıyıq köziñdegi,
 16/23 Bölendim şapağatqa.
 16/24 Bul nâzik sezim be edi,
 16/25 Bul älde mahabbat pa?

ÇİÇEK HİSSİM*Söz: T. Orazbayevbaniki.**Müzik: E. Hasanğaliyevtiki.*

- Hayat[ım]a kader yön verip,
 Karşılaştım seninle.
 Zamanımın bu tatlı değeri canlanıp,
 Kaygı, sıkıntı hissetmedim.

Nakaratı:

- Gözündeki derin,
 Merhamete sarındım.
 Bu güzel duygu neydi?
 Bu yoksa âşk mıydı?

- Gönlünü alıp uçuran,
 Mutluluğun gizlenemez.
 Sevgililer gibi özlenmiş,
 Güçlenerek dinmez.

Nakaratı:

- Geliyor sarılasım
 Geliyor nazlanasım.
 Hiç kimseye benzet[e]medim,
 Ne kadar güzeldin.

- Görünüşüne tutularak,
 Uzun süre yalvarırcasına baktım.
 Ruhumun parıldayan,
 Sırlarını söyleyemedim.

Nakaratı:

- Gözündeki derin,
 Merhamete sarındım.
 Bu güzel duygu neydi?
 Bu yoksa âşk mıydı?

BİR BALA*Halıq Äni*

17/01 Taldan tayaq jas bala tayan-
baydı,

17/02 Bala bürkit tülkiden ayandaydı.

Qayırması:

17/03 Uvgey- ay,

17/04 Än salşı-ay,

17/05 Bir bala-ay.

17/06 Qos etek burañ bel,

17/07 Quvalay soğar qoñır jel.

17/08 Eldiñ körki, aq totı bir bala-
sın,

17/09 Közi kiyıp qay duşpan jamandaydı.

Qayırması.

17/10 Aynalayın qarağım keldiñ qaydan,

17/11 Alma moyın, ala üyrek uşar saydan.

Qayırması.

17/12 Mekeniniñdi, qarağım, aytıp qoyşı,

17/13 Jat bolmağı adamniñ osındaydan.

Qayırması.

BİR ÇOCUK*Halk Şarkısı*

Söğütten değnek küçük çocuğa dayanmı-
yor,

Küçük kartal tilkiden sakınmıyor.

Nakaratı:

Uuuv-hey,

Şarkı çalan- hey,

Bir çocuk-hey,

Çift etek, ince bel,

Kovalayıp çarpar ılık yel.

Yurdun güzeli, ak papağan gibi bir çocuk-
sun.

Gözünü örtüp nasıl düşman [seni] kötüler.

Nakaratı.

Canım yavrum gelirsin nereden?

Elma boyun[lu], alaca ördek uçar vadiden.

Nakaratı.

Yurdundu, yavrum, der çoban,

Düşman olmaz insanın böylesinden.

Nakaratı.

GÜLDERAYIM*Halıq Äni*

18/01 Aq köñil ağızayın änniñ mayın,
 18/02 Jas dävren şalqıp jatqanaydıñdayın.
 18/03 Astınan altı qırdıñ şıqqan davsım,
 18/04 Jetse eken qulağına qalqataydıñ.

Qayırması:

18/05 Ahay, Gülderayım,
 18/06 Kün men ayım.
 18/07 Uşarğa qanatım joq,
 18/08 Neğılayın.

18/09 Jaz şıqtı jadıratıp maydıñ ayın,
 18/10 Änine şırqay ketti Gülderayım.
 18/11 Şığadı aşşı davsım änge bassam,
 18/12 Qarağım, seni esime alğan sayın.

Qayırması.

GÜLDERAYIM*Halk Şarkısı*

Temiz gönülden dökeyim şarkının iyisini,
 Genç hayat hızla alevleniyor aydınlatayım
 Altından altı bozkırım çıkan sesim,
 Herhalde ulaşırdı kulağına yavrucağımın.

Nakaratı:

Hey, Gülderayım,
 Güneş ile ayım.
 Uçmaya kanadım yok,
 Ne yapayım?

Yaz girdi neşelenerek Mayıs ayında,
 Şarkı söyleyerek gitti Gülderay'ım.
 Şarkıya başlasam sesim acı çıkıyor,
 Yavrum, sen aklıma gelince.

Nakaratı.

QAYDASIÑDAR, DOSTARIM*Sözi: Q. İdirisovtiki**Äni: Ä. Espayevtiki*

19/01 Birge toylap, birge ötkizgen,
 19/02 Jalındağan jas şağın.
 19/03 Talay qızıq kündi ötkizgen,
 19/04 Qaydasıñdar dostarım.

Qayırması:

19/05 Dostar, dostar, jürsiñ kayda?
 19/06 Birge edi ğoy janımız.
 19/07 Eske alısıp osındayda,
 19/08 Kel, şırqayıq bärimiz.
 19/09 Bärimiz de taptıq bugün,
 19/10 Baqıt jolın izdegen.
 19/11 Dos ümiti – dostıq senim,
 19/12 Ärqaşanda bizbenen.

Qayırması.

19/13 Jürse-dağı qıyır şette,
 19/14 Dostı umıqtım kelmeydi.
 19/15 Dostıq jalın bar jürekte,
 19/16 Suvımaydı, sönbeydi.

Qayırması.

NEREDESİNİZ, DOSTLARIM*Söz: K. İdirisovtiki**Müzik: E. Espayevtiki*

Birlikte kutlanıp, birlikte geçirilen,
 Parlayan gençlik çağı!
 Talihli, güzel gündü geçirilen,
 Dostlarım neredesiniz?

Nakaratı:

Dostlar, dostlar, nereye gittiniz?
 Hep birlikte idi ki ruhumuz.
 Hatırlayarak burada,
 Gelin, şarkı söyleyelim hepimiz.
 Hepimiz de bulduk bugün,
 Talih yolunu ararken.
 Dost ümidi –dostluk inancı,
 Daima bizimle.

Nakaratı.

Olsa dahi uzak yerde,
 Dostu unutamıyorum.
 Dostluk ateşi var jürekte,
 Soğumuyor, sönmüyor.

Nakaratı.

KELŞİ, KELŞİ, BALAŞIM*Öleñin jazgan: Q. İdirisov*

20/01 Ayım bolıp tuvdiñ ba?
 20/02 Künim bolıp tuvdiñ ba?
 20/03 Ata jolın quvdiñ ba?
 20/04 Äke jolın quvdiñ ba?
 20/05 Bu dünyege kelgen soñ,
 20/06 Suravı bar suvıñ da.

20/07 Quvanışım aray jüz,
 20/08 Söylesermiz talay biz.
 20/09 Bar ağayın jıynalıp,
 20/10 Mäz bop¹² sağan qaraymız.
 20/11 Sendey bala eşkimde
 20/12 Bolmağan dep sanaymız.

20/13 Jalğızdarı – öziñsiñ,
 20/14 Atasınıñ közisiñ.
 20/15 Äjesiniñ sözisiñ.
 20/16 Äppaq möldir sezimsiñ.
 20/17 Men barımdı ayaman,
 20/18 Botaqanı, sen üşin.

20/19 Ne dep endi maqtayın,
 20/20 Aytuvğa söz tappaymın.
 20/21 Söylep ketsem köbirek,
 20/22 Men äjeñe jaqpaymın.
 20/23 Kelşi, kelşi, balaşım,
 20/24 Bir iyiskemey jatpaymın.

GELSENE, GELSENE YAVRUCAĞIM*Söz: K. İdirisov*

Ayım olup doğdun mu?
 Güneşim olup doğdun mu?
 Dede[nin] izinden gittin mi?
 Baba[nın] izinden gittin mi?
 Bu dünyaya geldikten sonra,
 Sorusu var suyun bile.

Sevincim ey, güzel yüz!
 Söyleşiriz talihle biz.
 Bütün kardeşlerin toplanıp,
 Sevinçle sana bakıyoruz.
 Senin gibi çocuk hiçkimsede
 Olmadı diyerek duygulanıyoruz.

Yegâneleri- sensin
 Dedesinin gözüün,
 Ninesinin sözüün.
 Akpak, tertemiz duygumsun.
 Ben varlığımı esirgemem,
 Yavrucağım, senin için.

Ne söyleyip [de] şimdi övüneyim,
 Söyleyecek söz bulamıyom.
 [Keşke] söyleyebilsem daha çok,
 Ben ninene katılıyorum.
 Gelsene, gelsene, yavrucağım
 [Seni] koklamadan yatmayayım.

¹² -i ile biten fiillere -p zarf fiil eki getirildiğinde hece düşmesi ortaya çıkabilir: bol-(i)p> bop “olup, olarak”, kel-(i)p> kep “gelip, gelerek”, qıl-(i)p> qıp, ğıp “kılıp, kılarak”, al-(i)p> ap “alıp, alarak”. Bu düşme olayı şarkılarda heceye ya da ritme uyum sağlaması amacıyla yapılmıştır.

ERKEM–AY*Halıq Äni*

21/01 Ayt degende öleñdi añıray-
mın,

21/02 Qölden uşqan aqquday mamırlaymın.

Qayırması:

21/03 Erkem¹³–ay,

21/04 Bügin bolğan merekeñ

21/05 Bolsın tağıerteñ–ay.

21/06 Qayda jürsem jaqsınıñ janındamın,

21/07 İzdegenmen jamañğa tabılmaymın.

Qayırması.

21/08 Äñşilerdiñ serigi dombıra ma,

21/09 Tarta berseñ dombıra boldıra ma.

Qayırması.

21/10 Dombıranı bappenen qolğa alıp,

21/11 Şarıqtata änge sal oñ bura da.

Qayırması.

21/12 Erkem–ay,

21/13 Bügingi küniñ tamaşa,

21/14 Erteñ budan körkem–ay,

21/15 Erkem–ay,

21/16 Bügin bolğan tamaşa,

21/17 Bolsın tağı erteñ–ay.

ERKE’M - HEY*Halk Şarkısı*

Söyle dendiğinde şarkıyı hıçkırarak
ağlıyorum,

Gölden uçan kuğu gibi yavaşlıyorum.

Nakaratı:

Erke’ m-hey,

Bugün olan bayram

Olsun yine yarın-hey.

Nereye gitsem güzelin yanındayım,

Aramaklakötüyü bulmuyorum.

Nakaratı.

Şarkıcıların yoldaşı dombıra mı?

Çalıversen dombıra yorulur mu?

Nakaratı.

Dombırayı usulüyle ele alıp,

Sesini yükselt, telini düzgün bur.

Nakaratı.

Erke’ m-hey,

Bugünkü harika günün,

Yarın bundangüzel-hey,

Erke’ m- hey,

Bugün olan eğlence,

Olsun yine yarın-hey.

¹³ Erke: Kazakistan’da kullanılan bir kadın ismidir.
Anlamı: Nazlı.

KÜVÄ BOL*Öleñin jazğan: T. Moldağaliyev.*

22/01 Közimdi jumsam da körem seni,

22/02 Esedi armannıñ qoñır jeli.

22/03 Qüvä bol, Alatav, baqıtıma,

22/04 Qüve bol, kök terek köleñkeli.

Qayırması:

22/05 Küvä bol, juldız,

22/06 Küvä bol, Ayım,

22/07 Küvä bol, Alatavım!

22/08 Köp izdep men bugün onı taptım,

22/09 Bastadım bir änin mahabbattıñ.

22/10 Aq qayıñ ayalap armanımdı,

22/11 Küvä bop, kök özen, külip jattıñ.

Qayırması.

22/12 Küve bol, juldızdar, jımıñdasqan.

22/13 Küve bol, appaq Ay, aşıq aspan.

22/14 Aldanba jüregim, endi qaytıp,

22/15 Armanğa kezinde esik aşqan.

Qayırması.

ŞAHİT OL*Söz: T. Moldağaliyev.*

Gözümü yumsam da görsem seni,

Esiyor hayalinin ılık yeli.

Şahit ol, Aladağ, bahtıma,

Şahit ol, gölgeli yeşil kavak ağacı.

Nakaratı:

Şahit ol, yıldız,

Şahit ol, Ay'ım,

Şahit ol, Aladağ'ım!

Çok arayarak bugün onu buldum,

Başladım bir âşk şarkısına.

Ak kayın ağacı koruyor hayalimi,

Şahit olup, mavi nehir, gülüyor.

Nakaratı.

Şahit ol, yıldızlar, ışıldayan

Şahit ol, ak pak Ay, aydınlık gökyüzü,

Aldanma yüreğim, şimdi dönüp,

Hayale zamanında kapı açan.

Nakaratı.

JUBAYLAR JIRI*Öleñi men änin jazğan: M. Şahanov*

23/01 Quvanış pen baqıttan müsindegen,
 23/02 Kelbetiñnen senimniñ küşin körem.
 23/03 Sen siyaqtı meni eşkim erkeletip,
 23/04 Sen siyaqtı meni eşkim tüsinbegen.

Qayırması:

23/05 Asıl jarım,
 23/06 Jaynağan jasıl bağım.
 23/07 Bağalasañ baqıtıñmın,
 23/08 Sağınsañ qasıñdamın.
 23/09 Armandı dara quvmaymız,
 23/10 Qustıñ qos qanatındaymız
 23/11 Jürekke ot janıp,
 23/12 Tavlardı betke alıp,
 23/13 Birge uşıp baramız bolaşaqqa.

23/14 Sen bar jerde keregem keñ siyaqtı,
 23/15 Keñ siyaqtı, terezem teñ siyaqtı.
 23/16 Eşkim meni däl sendey ökpeletip,
 23/17 Jubata da almağan sen siyaqtı.

Qayırması.

23/18 Şattıgımnıñ bastavıq senen kördim,
 23/19 Senen körsem qalayşa tömendermin.
 23/20 Endi, sävlem, bəri de ädiletsiz,
 23/21 Bizdi baqsız, baqıtsız degenderdiñ.

Qayırması.

EŞLERİN DESTANI*Söz ve müzik: M. Şahanov*

Sevinç ile bahtı tasvir eden,
 Yüzünde inancın gücünü görüyorum.
 Senin gibi beni hiç kimse şımartmadı,
 Senin gibi beni hiç kimse düşünmedi.

Nakaratı:

Kıymetli yârim,
 Canlanan yeşil bağım.
 Değer versen bahtıma,
 Özlersen yanındayım.
 Yalnız hayalin ardına düşmeyeceğiz
 Kuşun iki kanadı gibiyiz,
 Yürekke ateş yanıp,
 Dağlara yönelip,
 Birlikte uçup varalım geleceğe.

Senin olduğun yerde otağım geniş gibi,
 Geniş gibi, pencerem aynı gibi.
 Hiç kimse beni senin gibi kıramıyor,
 Avutamıyor da senin gibi.

Nakaratı.

Mutluğumun kaynağını seninle gördüm,
 Seninle olsam nasıl eksilirim.
 Şimdi, canım, hepsi de haksız,
 Bize bahtsız, talihsiz diyenlerin.

Nakaratı

MEN SAĞAN ĞAŞIQ EDİM*Öleñi men änin jazğan: M. Şahanov*

24/01 Qalayşa jüregime boylamađıñ,
 24/02 Öziñmen birge talay toyğa bardım.
 24/03 Men sağan Ğaşıq edim, amalım ne,
 24/04 Sen meni baqıtım dep oylamađıñ. **2 ret**

24/05 Sezbediñ, uğa almađıñ sırlarımdı,
 24/06 Öziñe arnap jazğan jırlarımdı.
 24/07 Sezbediñ uzaq tünder seni oylavmen,
 24/08 Sırtında terezeñniñ turğanımdı. **2 ret**

24/09 Qayteyin¹⁴, sen köñilsiz ettiñ meni,
 24/10 Sol jazda jiydeler de köp güldedi.
 24/11 Sol jazda körşi avıldıñ balasına,
 24/12 Mäñgige ayırbastapkettiñ meni. **2 ret**

24/13 Özgertti jıldar solay şeşimiñdi,
 24/14 Süygen jan ärqaşanda keşirimdi.
 24/15 Men qaytip umıtayın, jüregime,
 24/16 Öşpestey jazıp kettiñ esimiñdi. **2 ret**

BEN SANA ÂŞIK İDİM*Söz ve müzik: M. Şahanov*

Nasıl yüreğime sığamadın,
 Seninle birlikte nice düğüne gittim.
 Ben sana âşık idim, çaresizim,
 Sen beni bahtım deyip düşünmedin. **2 kez**

Hissetmedin, anlayamadın sırlarımı,
 Sana sunup zavallı destanlarımı.
 Hissetmedin uzun geceler seni düşünürken,
 Pencerenin arkasında durduğumu. **2 kez**

Ne yapayım, gönülsüz ettin beni,
 Bu yaz iğdeler de çok çiçek açtı.
 Bu yaz komşu köyün çocuğuna,
 Sonsuza dek bırakıp gittin beni. **2 kez**

Değiştirdi yıllar böyle kararımı,
 Seven ruhum daima bağısladı [seni].
 Ben dönüp unutturayım, yüreğime,
 Unutulmaz yazarak gittiğın ismini. **2 kez**

¹⁴ “qalay et” birleşik fiilinin kısaltılmış biçimi, ne yapmak, ne etmek anlamında “qayteyin” ne yapayım “qaytin” ne yapıp edip anlamalarında kullanılır.

ÄKE TUVRALI JIR*Öleňi men änin jazğan: M. Şahanov*

25/01 Jas edim ömirge erkin boylamağan,

25/02 Küni erteň ne boların oylamağan.

25/03 Şarıqtap ketsem dağı qanat qağıp,

25/04 Öziñdey qamqor äke qayda mağan.

25/05 Sürinsem sinay qarap ot janarıñ,

25/06 Sen meni jaqtamadıñ, aqtamadıñ.

25/07 Ärdäyım, osı qatal mineziñnen,

25/08 Küş alıp maqsatıma attanamın.

25/09 Jan äke, şertip sezim dombırasın,

25/10 Kevdemdi quvanışqa toltırasıñ.

25/11 Armannıñ asqarına qulaş ursam,

25/12 Aldımda asqar tav bop sen turasıñ.

25/13 Bul künde men de özenniñ arnasımın,

25/14 Kim möldir bolsa sonıñ joldasımın.

25/15 Quvan sen, quvana ber, äketayım,

25/16 Men seniñ ömiriñniñ jalğasımın.

BABA HAKKINDA DESTAN*Söz ve müzik: M. Şahanov*

Genç idim hayattan bağımsız büyüdüm,

Yarın ne yaparım diye düşünmedim.

Uçup gitsem bile kanat çırpıp,

Kendisi gibi koruyucu baba nerede bana

Tökezleşem eleştirerek bakıp kaygılanırsın,

Sen beni desteklemedin, iyilik yapmadın.

Her zaman bu katı yürekli karakterinden

Güç alıp amacıma doğru yürüyorum.

Can baba, çalmış hisli dombrasın,

Göğsümü sevinçle doldurasın.

Hayalin zirvesine yükselsem,

Önümde yüce dağ olup sen durasın.

Bugün ben de nehrin kaynağıyım,

Kim berraksa onun dostuyum.

Sevinsin, sevini versin, babacığım,

Ben senin ömrünün devamıyım.

ARIS JAĞASINDA*Sözi: M. Şahanovtiki,**Äni: Ş. Qaldaraqovtiki*26/01 Öziñmen Arıstıñ¹⁵,

26/02 Boyında tanıştım.

26/03 Jaynağan güldey qurbım sen.

26/04 Jağada turdıñ sen.

Qayırması:

26/05 Jaz edi külkiñ de,

26/06 Qaydasıñ bul künde?

26/07 Seni izdep, armanım,

26/08 Sır boyun şarladım.

26/09 Aldında bir baqt,

26/10 Turğanday til qatıp.

26/11 Tolqınğa qarap oylana,

26/12 Ändettiñ jay ğana.

Qayırması.

ARIS KENARINDA*Söz: M. Şahanovtiki,**Müzik: Ş. Qaldaraqovtiki*

Kendisi ile Arıs'ın,

Kenarında tanıştım.

Rengârenk güller gibi akranımsın.

Kıyıda durdun sen.

Nakaratı:

Yaz idi gülüşün,

Neredesin şimdi?

Seni bulmak için, hayalim

Sirderya boyunca gezdim.

Önünde bir baht,

Durmuş gibi sert konuşup.

Dalgaya bakıp düşünüyor,

Şarkı söylettin öylesine sebepsiz.

Nakaratı.

---

¹⁵ Arıs: Güney Kazakistan'da Çimkent yakınlarında bir yerleşim yeridir.

26/13 Nur şaşıp köziñnen,

26/14 Bir nâzik sezimnen.

26/15 Jibektey şaşıñ tolqındap,

26/16 Qalıp eñ qol bulğap.

Qayırması.

26/17 Kete me osılay,

26/18 Änimiz qosılmay.

26/19 Ayavlı tañım sen ediñ,

26/20 Körsem dep kelemin.

Qayırması.

Nur saçıp gözünden,

Bir nazik sezgiden.

İpek gibi saçın dalgalanıp,

El sallamış.

Nakaratı.

Gider misin böyle?

Şarkımız kavuşmadan.

Kıymetli seherim sen idin,

[Belki] görürüm diye geleceğim

Nakaratı.

KELŞİ AYIM*Sözi: A. Asilbekov pen D. Isabekovtiki**Äni: M. Özbekovtiki*

27/01 Körikti köl beti,
 27/02 Kök eles kölbedi,
 27/03 Men turmın jağada jabırqav.
 27/04 Ay nurı arayı,
 27/05 Aydınğa taraydı,
 27/06 Süyiktım keler me, yapırmav?

27/07 Aydın köl, sen aytşı,
 27/08 Samal jel, sen aytşı,
 27/09 Jarıma qus bolıp uşayın.
 27/10 Bir habar berşi, ayım,
 27/11 Jaqındap kelşi, ayım,
 27/12 Lapıldap mäñgi quşayın.

27/13 Ayım bop qalqıdıñ,
 27/14 Qayıñ bop balqıdıñ,
 27/15 Qızıqtı köktemniñ keşinde.
 27/16 Jarastı ünımız,
 27/18 Jarastı jırımız,
 27/19 Terbeldik aydın köl tösinde.

27/20 Gülim bop añqıdıñ,
 27/21 Nurım bop şalqıdıñ,
 27/22 Örtedi tänimdi ot lebiñ.
 27/23 Baqıttı şaqtarda,
 27/24 Jaquttı baqtarda,
 27/25 Öziñmen birge köktedim.

GELSENE, SEVGİLİM*Söz: A. Asilbekov ile D. Isabekovtiki**Müzik: M. Özbekovtiki*

Güzel gölün yüzünde,
 Yeşeren hayali yatıyor,
 Ben durdum kenarda üzülerək
 Ay[ın] nuru ışıklı,
 Parlak gölün yüzeyine yayılıyor,
 Sevgilim gelir mi, eyvah!

Parlak göl, söylesene
 Serin rüzgâr, söylesene
 Yârime kuş olup uçayım.
 Bir haber versene, sevgilim,
 Yakınlaşıp gelsene, sevgilim,
 Güçlenip sonsuza dek sarılayım.

Ayım olup suyun üstünde durdun,
 Kayın ağacı olup duygulandırdın,
 İlginç bahar akşamında.
 Yakıştı sesimiz,
 Yakıştı şiirimiz,
 Salladık parlak göl üstünde.

Çiçeğim olup kokunuyaydın,
 Işığım olup alevlendin,
 Yakıyor bedenimi ateş dudaklarım.
 Talihli zamanlarda,
 Yakutlu bağlarda,
 Seninle beraber yeşerdim.

BUL – MENİÑ QAZAQSTANIM*Sözi: A. Asılbekovtiki,**Äni: Ä. Moldağaynovtiki*

- 28/01 Tavlari kökti tiregen.
 28/02 Basında bultı tünegen.
 28/03 Bağında sayrap bulbulı,
 28/04 Dalası qayta tülegen.
 28/05 Tıñdağan älem küşti änin –
- 28/06 Bul meniñ Qazaqstanım!
 28/07 Köktemde tüsken tüyir dän,
 28/08 Mıñ bolıp küzde jiyılğan.
 28/09 Toqşılıq toyın toylatıp,
 28/10 Milliyard bolıp quyılğan.
 28/11 Tamsantqan dos pen duşpanın –
 28/12 Bul meniñ Qazaqstanım!
- 28/13 Qayda da bugün qubılıs,
 28/14 Qayda da bugün şuğıl is.
 28/15 Qala men dala ulasıp,
 28/16 Qanatın jayğan qurılıs.
 28/17 Aqtarğan altın, mıstarın –
 28/18 Bul meniñ Qazaqstanım!
- 28/19 Ğarıştı kezip şarlağan,
 28/20 Qırandar eren samğağan.
 28/21 Uşsa da, qayta qonsa da,
 28/22 Dalamnan orın tañdağan.
 28/23 Bul meniñ ğajapstanım,
 28/24 Bul meniñ Qazaqstanım!

BU – BENİM KAZAKİSTAN'IM*Söz: A. Asılbekovtiki,**Müzik: E. Moldağaynovtiki*

- Dağları göge dayanmış.
 Tepesinde bulut tünemiş.
 Bağında ötüp bülbülü,
 Bozkırı yine canlanmış.
 Dinlemiş kâinat güçlü şarkını-
- Bu benim Kazakistan'ım!
 Baharda düşen tohum tanesi,
 Bin olup güzde toplanmış.
 Hasat şöleni[ni] kutlamak için.
 Milyarlar akın etmiş.
 Tadına baktırmış dost ile düşmanın–
 Bu benim Kazakistan'ım!
- Nerede bugün olay,
 Nerede bugün acil iş.
 Şehir ile bozkır yardımlaşıp,
 Kanadını yaymış inşaatın.
 Karıştırmış altını, bakırı –
 Bu benim Kazakistan'ım!
- Evreni gezip dolaşmış,
 Kartallar fevkalade uçmuş.
 Uçsa da, tekrar konsa da,
 Bozkırımdan yer seçmiş.
 Bu benim acayip yerim,
 Bu benim Kazakistan'ım!

ÄDEMİ QIZ*Halıq Äni*

29/01 Aq köylek, qızıl beşpet ädemi qız,
 29/02 Tiygen joq äli eşkimge, ädemi–av,
 älegimiz,
 29/03 Birge ösken kişkentaydan qurbı ğoy
 dep,
 29/04 Öziñnen äli künge, ädemi–av,
 dämelimiz.

Qayırması:

29/05 Säвлеli altın ayımsıñ,
 29/06 Baqıtım sensıñ, barımsıñ.
 29/07 Dariyğa mınav jalğanda,
 29/08 Tañdap bir süygen jarımsıñ.

29/09 Aq köylek, qara qamzol belin uvğan,
 29/10 Jan ediñ qatarıñnan, ädemi–av, artıq
 tuvğan.
 29/11 Men sağan ğaşıqtıqtan söz aytamın,
 29/12 Arjağın öziñ şeşip, ädemi–av, öziñ
 oylan.

Qayırması.

GÜZEL KIZ*Halk Şarkısı*

Ak gömlek, kızıl cepken[li] güzel kız,
 Sahiplenmemiş henüz hiçkimse, güzel–hey,
 boş[una] çabamız,
 Birlikte büyüdüğüm küçüklükten
 arkadaşımdeyip,
 Senden hala güneş [gibi], güzel-hey
 ümitliyiz.

Nakaratı:

Parıltılı altın ayımsın,
 Bahtım sensin, varlığımsın.
 Ah bu dünyada,
 Seçtiğim, sevdiğim tek yârimsin.

Ak gömlek, kara yelek belini saran,
 Biriydin arkadaşlarımdan, güzel-hey, iyi ki
 doğdun.
 Ben sana âşık olduğumdan teklif ediyorum,
 Bundan sonrasına kendin karar verip,
 güzel-hey, kendin düşün.

Nakaratı.

BALA MAHABBATI*Sözi: T. Jetesovtiki,**Äni: Q. Äbilevtiki*

- 30/01 Tuvğannan “qulınım” dep
aymalağan,
30/02 Öziñnen ayavlı jan qayda mağan.
30/03 Düniye analarmen körikti ğoy,
30/04 Sensiz bir bulbuldar da sayramağan.

Qayırması:

- 30/05 Köz ilmey tün qatqan,
30/06 “Janım” dep ün qatqan,
30/07 Ayalap balasın.
30/08 Mäpelep ösirgen,
30/09 Mıñ algıs, anaşım!

- 30/10 Adamzat, umıtuvğa haqıñ bar ma,
30/11 Aq sütin emgen ğalım, aqındar da.
30/12 Kögimde uşıp jürgen baqıt qusım,
30/13 Anasız, sirä, mağan jaqındar ma?

Qayırması.

- 30/14 Anasız kerek emes taq ta mağan,
30/15 Adam ba, ana sütin aqtamağan.
30/16 Adam bop jürmesin de jer betinde,
30/16 Anağa mahabbatın saqtamağan.

Qayırması.

ÇOCUK SEVGİSİ*Söz: T. Jetesovtiki,**Müzik: K. Ebilevtiki*

- Doğduktan sonra “yavrum” diye
kucakladım,
Senden kıymetli kimse yok bana.
Dünya onlarla güzel,
Sensiz bülbüller bile ötmedi.

Nakaratı:

- Gözümü kapatmayacağım gece yetersiz,
“Canım” diyecek sesim yetersiz,
Okşayıp sevdiğim yavrumsun.
Özenle bakıp büyüttüğüm,
Bin şükür, anacığım!

- İnsanoğlu unutmaya hakkın var mı?
Ak sütü emen âlimler, şairler de.
Gökte uçuyor baht kuşum,
Onsuz, bana yaklaşır mı?

Nakaratı.

- Onsuz lazım değil taht bana,
İnsan mıdır, o sütün hakkını vermeyen?
İnsan bile olmuyorsun yeryüzünde,
Annene sevgini göstermediğin sürece.

Nakaratı.

ÄKELER TUVRALI OY*Sözi: A. Şamkenovtiki**Äni: J. Seyilovtiki*

31/01 Ömirdiň körgen talay jol torabın,

31/02 Äkeden kim ayaydı qolda

barın.

31/03 Äkeniň aq tilegin ötev

parız,

31/04 Men bugün äkemdi aytıp tolğanamın.

2 ret

31/05 Istıq-av kim-kimge de äke degen,

31/06 Suvıqqa şalındırmay mäpelegen.

31/07 Ömirdiň soqpağın örge tartıp.

31/08 Aldımen adam bol dep jetelegen.

2 ret

31/09 Tağdırdıň kevde tosıp jartasına,

31/10 Biz üşin tüsken maydan ortasına.

31/11 Alañsız salıp sayran şalqıp jürmiz,

31/12 Biz bugün äkelerdiň arqasında. **2 ret****BABALAR HAKKINDA DÜŞÜNCE***Söz: A. Şamkenovtiki**Müzik: J. Seyilovtiki*

Hayat ile kader yolunun kesiştiği

Baba[sın]dan kim esirger elindeki

zenginliği,

Babanın güzel dileğinin karşığını vermek

şarttır,

Ben bugün babamı anıp düşüncelere

daldım. **2 kez**

Sıcacık–hey kim birine baba demiş,

Soğukluğuna takılmadan özenle bakmış.

Hayat yolunda istenilen hedefleri ölçüp.

Öncelikle insan ol diyerek, elinden tutmuş.

2 kez

Kaderi gövde[siyle] engelleyip kayasına,

Bizim için düşmüş savaş meydanına.

Gamsızca şarkı gönderip böbürleniyoruz,

Bugün babalar[ımız]ın arkasında. **2 kez**

NENİ OYLADIÑ?*Sözi: A. Şamkenovtiki,**Äni: İ. Jaqanovtiki*

32/01 Neni oyladıñ, qurbıjan, neni oyladıñ?

32/02 Oyğa batqan jüziñe qarayladım.

32/03 Alıs arman-ümittiñ sävlesindey,

32/04 Abayladım köziñde aray barın.

32/05 Tuñgiyıqtan qupiya sır taratıp,

32/06 Kele jattı köziñnen bir tañ atıp.

32/07 Tanı bolğay ılayım quvanıştıñ,

32/08 Özgelerdi qoydıñ ğoy mıñ qaratıp.

32/09 Neni oyladıñ, jol tappay qamaldıñ
ba?

32/10 Tappadıñ ba, älde onı taba aldıñ ba?

32/11 Oylağan jön aldı-artın, barlıq jağın,

32/12 Oyla, qurbım, jaqsını, jamandı da.

32/13 Aldıñ – arman, äytse de

abaylağın,

32/14 Äldenege üñilip qarayladıñ?

32/15 Bilgim kelip baradı, bilgim kelip,

32/16 Neni oyladıñ qurbıjan, neni oyladıñ?

NEYİ DÜŞÜNDÜN?*Söz: A. Şamkenovtiki,**Müzik: İ. Jakanovtiki*

Neyi düşündün, arkadaşım, neyi düşündün?

Düşüncen acı vermiş yüzüne gördüm.

Uzaktaki hayalin, ümidin parıltısı gibi,

Dikkat ettim gözünde tan kızılığы var.

Derindeki gizli sır yayılıp,

Geliyordu gözünden sabah olup.

Şafağı olsun her zaman sevincin,

Başkaları üzerinde durdurdun bin bakıtıp.

Neyi düşündün, yol bulup içinden
çıkamadın mı?

Bulamadın mı ya da bulabildin mi?

Düşün önünü, arkasını her tarafını

Düşün, arkadaşım, iyisini kötüsünü.

Gözünün önündeki hayal, söylese de dikkat
et,

Şu ana kadar dikkatle baktın mı?

Bilmek istiyorum, bilmek istiyorum,

Neyi düşündün arkadaşım, neyi düşündün?

DOMBIRA TUVRALI BALLADA*Sözi: Ş. Sariyevtiki,**Äni: K. Düysekeyevtiki*

33/01 Küy oynaydı Qazağımniñ qanında,
 33/02 Küy oynaydı Qazağımniñ janında.
 33/03 Jüreginiñ, jüreginiñ, jüreginiñ dürsili
 33/04 Kümbirlegen dombırası barında.

Qayırması:

33/05 Babamızdıñ muñısıñ, sen dombıra,
 33/06 Anamızdıñ sırsısıñ sen, dombıra,
 33/07 Qazağımniñ jüreginen jaralğan,
 33/08 Dalamızdıñ ünisiñ sen, dombıra!

33/09 Dombıra bul, ünsiz qalıp körmegen,
 33/10 Quvanış ta, qayğı-muñ da kernegen,
 33/11 Üziledi, üziledi, üziledi ävender,
 33/12 Ğaşıqtardıñ köz jasınday pernedен.

Qayırması.

33/13 Dombıraday şejire jır bolmağan,
 33/14 Dalamızdıñ tağdırların tolğağan.
 33/15 Armandarın, armandarın, armandarın
 halqımniñ,
 33/16 Amanat qıp urpağına joldağan.

Qayırması.

DOMBRA İLE BALAT*Söz: Ş. Sariyevtiki,**Müzik: K. Düysekeyevtiki*

Ezgi oynuyor Kazak'ımın kanında,
 Ezgi oynuyor Kazak'ımın canında.
 Yüreğinin, yüreğinin, yüreğinin atışı
 Gümbürdeyen dombırası olunca.

Nakaratı:

Atamızın kederisin, dombıra,
 Anamızın sırsısın, dombıra,
 Kazak'ımın yüreğinde oluşan,
 Bozkırımızın sesisin sen, dombıra

Dombıra bu, sessiz kalmamış,
 Sevinçte de elemde de keyiflendirmiş,
 Çıkıyor, çıkıyor, çıkıyor nağmeler,
 Âşıkların gözyaşı gibi perdeden.

Nakaratı.

Dombıra gibi şecere destanı olmamış,
 Bozkırımızın kederlerini şakımış.
 Hayallerini, hayallerini, hayallerini
 halkımın,
 Emanet edip [yeni] nesillere yollamış.

Nakaratı.

ASIL ANA*Sözi: Ş. Sarıyevtiki,**Äni: K. Düysekeyevtiki*

- 34/01 Sağan degen sağınişım jeter me,
 34/02 Jetkize almay men ömirden ötem be?
 34/03 Jan anaşım javtañdadıñ baladay,
 34/04 Qoş aytısıp men avıldan keterde.

Qayırması:

- 34/05 Esen-aman jürmisiñ, asıl ana,
 34/06 Vaqıt örnek salğan ba şaşıña da?
 34/07 Quvandıñ ba, sağınıp, atqan tañğa,
 34/08 Muñaydıñ ba, qamıǵıp, batqan
 küñge, asıl ana.

- 34/09 Sağan degen sezimderim jeter me,
 34/10 Jetkize almay men ömirden ötem be,
 34/11 Ömir bolıp bastaladı öziñnen,
 34/12 Tuvğan jerim, ata-qonıs meken de.

Qayırması.

KIYMETLİ ANA[M]*Söz: Ş. Sarıyevtiki,**Müzik: K. Düysekeyevtiki*

- Sana olan özlemim ulaşır mı?
 Ulaştıramadan ben dünyadan göçer miyim?
 Anacığım yalvarırcasına baktın çocuk gibi,
 Elveda deyip ben köyden giderken.

Nakaratı:

- Sağ sağlim misin, kıymetli ana[m],
 Zaman nakış işledi mi saçlarına?
 Mutlu oldun mu, özleyip, olurken sabah,
 Efkârlandın mı, kederlenip batan güneşe,
 kıymetli ana[m].

- Sana olan hislerim ulaşır mı?
 Ulaştıramadan dünyadan göçer miyim?
 Ömür başlıyor kendiliğinden,
 Doğduğum yer, ata mekânında.

Nakaratı.

ANAĞA HAT*Sözi: Ş. Sarıyevtiki**Äni: K. Düysekeyevtiki*

35/01 Öziñe teñ kele me dala tañı,
 35/02 Siypağan mañdayımnan alağanı.
 35/03 Ömirdiñ mezgilindey küz şağında,
 35/04 Uyadan samğay uştı balapanıñ.

Qayırması:

35/05 Anaşım, sağınişñ alavlağan,
 35/06 Şaqtarda hattar bizden bayavlağan,
 35/07 Bärin de ul-qızıñnıñ jıynap alıp,
 35/08 Tüs körip jür me ekensiñ ayavlı
 anam.

35/09 Teñ keler tabiyğatta kün öziñmen,
 35/10 Bar şuvaq tögilgende bir öziñnen.
 35/11 Ömirde quvat alıp kelem äli,
 35/12 Meyirimdi, qarapayım mineziñnen.

Qayırması.

ANNEYE MEKTUP*Söz: Ş. Sarıyevtiki**Müzik: K. Düysekeyevtiki*

Sana uygun gelir mi bozkırın seheri,
 Okşayan alnımdan avuç içini,
 Ömrümün mevsimi gibi güz vaktinde,
 Yuvadan rüzgâr gibi uçtu yavrun.

Nakaratı:

Anacığım, özlemin alevlendi,
 Son zamanlarda mektuplar bizden kesildi,
 Herkes oğlunu, kızını bir araya getiriyor,
 Düşünde görüyor musun [beni] kıymetli
 anam.

Denk gelir tabiata güneş seninle,
 Işıklarını saçar gibi kendinden.
 Ömürden güç alıyorum hala
 Merhametli, sade karakterinden.

Nakaratı.

MAYRANIŇ ÄNİ
MAYRA

36/01 Qızı edim men Velidiň, Mayra atım,
36/02 Tartadı boz balanı magnitim.
36/03 Qurbılar, jastıq şaқта oyna da kül,
36/04 Qartayar, külki qaşar waqt şaqın.

Qayırması:

36/05 Mayra, Mayra,
36/06 Qızıl tilim sayra.
36/07 Hara-rakuv-raypa, Mayra,
36/08 Mayra, Mayra,
36/09 Şırqa, osındayda!

36/10 Degende atım Mayra, atım Mayra,
36/11 Otuz tis, kömekey men tilim sayra.
36/12 Qolğa alıp dombıramen än şırqasam.
36/13 İleser sonda mağan jigit qayda?

Qayırması.

MAYRA’NIN ŞARKISI
MAYRA

Kızı idim ben Veli’nin Mayra adım,
Çekti boz delikanlıyı mıknatısım.
Arkadaşlar, genlik çağında oynayıp gülün,
İhtiyar[lar], gülüşmek istemez bu çağda.

Nakaratı:

Mayra, Mayra,
Kızıl dilim şakı.
Hara-rakuv-rayra, Mayra,
Mayra, Mayra,
Şarkı söyle, bu sırada!

Söylenen adım Mayra, adım Mayra,
Otuz diş, gırtlak ile dilim şakı.
Elime alıp dombrayla şarkı söylesem.
Arkasından gittiğim yiğit nerede?

Nakaratı.

TERBELEDİ TİŃ DALA*Sözi: Q. Şaŋğıtbayevtiki,**Äni: S. Muhammedjanovtiki*

37/01 Tüŋgi samal egin basın terbeydi,

37/02 Alısta qır qaravıtıp kölbeydi,

37/03 Aydıñ nırı bayav ğana dirildep,

37/04 Tıñ alqaptı kökşil şuşıla

kerneydi.

37/05 Aylı dala, salqın samal tamaşa,

37/06 Eki ğaşık qol ustasıp kele jatır oñaşa.

37/07 Eki ğaşık qol ustasıp keledi,

37/08 Ayılmaq söz, aqtarmaq sır köp edi.

37/09 Bar bolğanı jürek tuvlap, dem ısıp,

37/10 Älsin-älsin eringe-erin tönedi.

37/11 Janga rahat tünniñ salqın samalı!

37/12 Mahabbattıñ, mahabbattıñ otıdavlap
janadı.

37/13 Mahabbattıñ otı lavlap janadı,

37/14 Sol jalınnan jürek saya tabadı.

37/15 Tüŋgi düniye töñirekte mülğidi,

37/16 Terbeledi tiñ eginniñ alabı.

37/17 Aylı dala, salqın samal tamaşa,

37/18 Eki ğaşık, eki ğaşık kele jatır oñaşa.

SALLADI GÜÇLÜ BOZKIRI*Söz: K. Şaŋğıtbayevtiki,**Müzik: S. Muhammedjanovtiki*

Geceleyin rüzgâr ekin başlarını sallıyor,

Uzakta bozkır kararıp yan yatıyor,

Ay ışığı ağır, aheste titreyerek,

Uçsuz bucaksız yeşillik, güneş ışığıyla
neşeleniyor.

Aylı bozkır, serin rüzgâr harika,

İki âşık el ele tutuşuyor tek başına.

İki âşık el ele tutuşuyor,

Denilecek söz, söylenecek sırlar çoktu.

Yürek[ler] şahlanıp, nefes ısınıp,

Güçlü, kuvvetli dudak dudağa abanıyordu.

İnsana huzur [veren] gecenin serin rüzgârı!

Âşkın, âşkın ateşini dağılayıp yakıyor.

Âşkın ateşi alevlenip yanıyor,

Bu alevden yürek serin yer buluyor.

Geceki dünya çevresinde uyukladı,

Salladı güçlü ekinin etrafını.

Aylı bozkır, serin rüzgâr harika,

İki âşık el ele tutuşuyor tek başına.

AQQUV ÄNİ*Sözi: K. Salıqovtiki,**Äni: J. Älimhanovtiki*

38/01 Jılıydı aqquv aydında, jılımaydı,

38/02 Muñayadı ol nege, tunjıraydı.

38/03 Sıñsıp salğan änine tebirenip,

38/04 Qamıs bası qamıǵıp, su jılaydı

38/05 Su jılaydı, tunjıraydı.

38/06 Jılıydı aqquv aydında, jılımaydı.

38/07 Qalqıydı aqquv aydında, qalqımaydı,

38/08 Bayaǵıday boy jazıp şalqımaydı.

38/09 Sıñarınan ayrılıp qalğan küni,

38/10 Bul ömirdiñ qızıǵı jartılaydı.

38/11 Jartılaydı, şalqımaydı.

38/12 Qalqıydı aqquv aydında, qalqımaydı.

38/13 Sırǵıydı aqquv aydında, sırǵımaydı,

38/14 Jaqın barıp hal jäyin kim suraydı.

38/15 Qatar jürgen künderdi sıylayıqşı,

38/16 Birev erte, birev keş bir qulaydı.

38/17 Bir qulaydı, kim suraydı.

38/18 Sırǵıydı aqquv aydında, sırǵımaydı.

KUĞU ŞARKISI*Söz: K. Salıqovtiki,**Müzik: J. Elimhanovtiki*

İlerliyor kuğu parlak gölde, ilerlemiyor,

Kederleniyor o niye, üzülüyor?

Ağlayıp söylediği şarkısına heyecanlanıp,

Kamış başı hüzünlenerik, su aǵlıyor

Su aǵlıyor, üzülüyor.

İlerliyoruz parlak gölde, ilerlemiyor.

Duruyor kuğugölde, yüzmüyor,

Eskisi gibi moralini düzeltip sevinmiyor.

Eşlerden biri[nin] yitirilip arta kalan günü

Bu ömrünsevincini ayırıyor.

Ayırıyor, oynamıyor.

Duruyor kuğu parlak gölde, yüzmüyor.

Hızla gidiyor kuğu gölde, gitmiyor,

Yakınına varıp halini hatrını kim soruyor?

Birlikte yürüdüğü günlere hürmet ediyor,

Biri erken, biri geç yıkılıyor.

Biri yıkılıyor, kim soruyor?

Hızla gidiyor kuğu gölde, gitmiyor.

JEZ KIYİK*Sözi: K. Salıqovtiki**Äni: J. Seyilovtiki*

39/01 Jez qanat, kümis bavır kiyik kördim.

39/02 Därüvi sol ma dersin küyik-şerdiñ.

39/03 Jez maral jüredi eken arasında,

39/04 Qaptağan Betpaqtağı¹⁶ kiyikderdiñ.

Qayırması:

39/05 Jez kiyik bizdiñ jaqqa qalay keldiñ?

39/06 Jolımdı tike kesip janay berdin.

39/07 Adamnıñ közderindey eki köziñ.

39/08 Yapırmay, dätim şıdap qalaykördim.

39/09 Däl sağan qurmap edi tordı eşkim,

39/10 Ğayıptan duşar boldıñ, sordı keştiñ.

39/11 Men-dağı sertşil edim dalada

ösken.

39/12 Sen-dağı jaltarmadıñ, joldı keştiñ.

Qayırması:

39/13 Asıqpa, köreyinşi jöndep qana,

39/14 Ketpesin jaña tiygen meñdep jara.

39/15 Et kesip öz etimnen bersem-dağı,

BAKIR RENKLİ GEYİK*Söz: K. Salıqovtiki**Müzik: J. Seyilovtiki*

Bakır karın, gümüş boyunlu geyik gördüm.

İlacı bu mu dersin dert tasanın?

Bakır renkli maral yürüyormuş arasında,

Betpak'ı kaplayan geyiklerin.

Nakaratı:

Bakır renkli geyik bizim tarafa nasıl geldin?

Yolumu kesip yanımdan geçiverdin.

İnsanın gözleri gibi iki gözün.

Eyvah, sabredemeyip nasıl baktım!

Senin için kurmamıştı tuzağı hiçkimse

Yok yeraya kalandın, talihsizliği affet.

Ben bile sözümde durdum, bozkırda
büyüyen.

Sen bile sözünden döndün, yolumu kestir.

Nakaratı:

Acele etme, lütfen onarıp bakayım kan[ın]a,

Gitme şimdi dokunan her yeri sarmış yara.

Et kesip kendi etimden versem bile,

¹⁶ Betpaq: kelime anlamı olarak Türk dillerinde bataklık, düzlük, çöl; Farsça'da da bedbaht "şanssız" mânalarına gelmektedir. Betpaq Kazakistan'da bulunan bir çöl bölgesidir. Sarısu Irmağı, Çu Nehri ve Baykaş Gölü arasında, Kuzeyde 46° 30' paralelinde yer almaktadır.

39/16 Jöniñe jibereyin emden qana.

Yoluna göndereyim tedavi ettikten sonra yararı.

39/17 Dedim de qoya berdim, ustamadım,

Dedim ya koyuverdim, tutmadım,

39/18 Qasımda qal demedim, qıstamadım.

Yanımda kal demedim, zorlamadım.

39/19 Tileymin suvıq jaqtan esen qayıp.

Dilerim soğuk yanağından sağlık geri gelip.

39/20 Jılı qum mekeninde qıstağanın.

Sıcak kum mekânında kışladığın.

Qayırması:

Nakaratı:

39/21 Tüs terbep jazdıñ möldir qısqa tañın

Öğlene yaklaşırken yazın berrak kısa sabahı

39/22 Tuzaqtan jez kiyikti ustağamın,

Tuzaktaki bakır renkli geyiği benzetiyorum,

39/23 Bayağı kızıl işik kiygen qızğa,

Eskiden kızıl kürk giyen kıza,

39/24 Jez kamzol sol kiyikti uqsatamın.

Bakır renkli yelek bu geyiği andırıyor.

39/25 Qumarım qayta körüp qanar ma eken,

Arzum tekrar görüp kanar mıymış?

39/26 Äl bitip salqın jürek janar ma eken.

Güç bitip soğuk yürek yanar mıymış?

39/27 Bolmasa suvıq qoldı bir sur mergen,

Olmasa soğuk elli bir düşman nişancı,

39/28 Däl közdep älde atıp alar ma eken?

Tam nişan alıp ateş edebilir miymiş?

Qayırması:

Nakaratı:

39/29 Suluvdı adam janı qiymaydı eken,

Yakışıklı adam cana kıyamıyormuş,

39/30 Beymezgl eske tüşip qiynaydı eken.

Vakitsiz aklına gelip duruyormuş.

39/31 Jez kiyik, seni añağan kezderimde,

Bakır renkli geyik, seni özlediğim vakitte,

39/32 Bir özim keñ dalağa sıymay ketem.

Bir kendim geniş bozkıra sığamıyorum.

AQ BOSAĞA*Sözi: S. Jelderbayevaniki**Äni: M. Rüstemovtiki*

40/01 Qız attağan, kelin kep, aq bosağa,
 40/02 Aq bosağa, mereyli baq bosağa.
 40/03 Kasiyetti halqımnıñ дәstürine,
 40/04 Küve bolıp ğasırlar jattı osı ara.

Qayırması:

40/05 Pay-pay şirkin, Qazaqtıñ kelinderi,
 40/06 Köl-dariya sekildi peyilderi.
 40/07 “Abısın tatuv bolsa as köp”
 degen,
 40/08 Maqaldıñ aytiluvı tegin be edi.
 40/09 Qariyalar batasın beredi eken,
 40/10 Bata degen aq tilev kerek eken.
 40/11 Jaqsı дәstür, jaqsı söz, iygi tilek,
 40/12 Urpaqtarğa jalğasıp keledi eken.

Qayırması:

40/13 Pay-pay şirkin, Qazaqtıñ kelinderi,
 40/14 Köl-dariya sekildi peyilderi.
 40/15 Bir şañıraq¹⁷ kelinsiz köterilmey,
 40/16 Bir kerege kelinsiz kerilmedi.

KUTLUEŞİK*Söz: S. Jelderbayevaniki**Müzik: M. Rüstemovtiki*

Kız adımlamış, kıp kısacık, kutlu eşiğe,
 Kutlu eşiğe, saygıyla bak yuvana.
 Değerli halkımın âdetlerine,
 Şahit olup asırlarca bilinen bu şerefe.

Nakaratı:

Vah vah! Hey gidi Kazak’ın gelinleri,
 Göl, deniz gibi dertleri.
 “Eltin ile iyi geçinirsen aşın çok olur.”
 denilen
 Atasözü boşuna mıydı?
 Yaşlılar dua ediyormuş,
 Dua için temiz dilek gerekmiş.
 İyi âdet, iyi söz, iyi dilek,
 Çoğaltmaya devam ediyormuş.

Nakaratı:

Vah vah! Hey gidi Kazak’ın gelinleri,
 Göl, deniz gibi dertleri.
 Şañıraq gelinsiz yapılmaz,
 Bir otağ gelinsiz kurulmaz.

---

¹⁷ Otağın tebesindeki kubbe biçimli bölüm.

40/17 Tatuvtıqpen tamsantqan avılımdı,
40/18 Ardaq tutqan aǵa, ini,
bavırımdı.
40/19 İzeti mol Qazaqtıñ kelinderi,
40/20 Baǵalattıñ barşaǵa qadiriñdi.

Qayırması:

40/21 Pay-pay şirkin, Qazaqtıñ kelinderi,
40/22 Köl-dariya sekildi peyilderi.
40/23 Sol kelinder arqılı bosaǵadan,
40/24 Quda-jekjat irgesi sögilmedi.

Dostlukla hayran kalınan köyümü,
Kıymetli tutan aǵabey, erkek kardeş,
kardeşimi.
İzzeti bol Kazak'ın gelinleri,
Hürmet ettin hepsine saygıyla

Nakaratı:

Vah vah! Hey gidi Kazak'ın gelinleri,
Göl, deniz gibi dertleri.
Bu gelinler aracılıǵıyla aileden,
Dünür, akraba temelli sökülmedi.

QASIM AMANJOLOV
ÖZİM TUVRALI

41/01 Özge emes özüm aytam öz jayımdı,
41/02 Jüregim jalın atqan söz dayında.
41/03 Tereñde tunıp jatqan davıl küydi,
41/04 Terbetip, tuvlatıp bir
qozğayında.

41/05 Amanjol Raqımjannıñ Qasımımın,
41/06 Men qalğan bir atanıñ ğasırımın,
41/07 Birevge jurtta qalğan jasıǵımın,
41/08 Birevge aspandaǵı asılıмін.

41/09 Eki köz – eki juldız mañdaydaǵı,
41/10 Körüvşi eñ qubılıstı qay-qaydaǵı.
41/11 Yapırım-av sen de bir kün sönermisiñ,
41/12 Qap-qara tünek bolıp mañaydaǵı.

41/13 Ökinben men de bir kün ölemin dep,
41/14 Ökinem uqsata almay kelemin dep.
41/15 Künine jüz oylayıp, mıñ tolğanam,
41/16 Özimmen birge ölmesin öleñim dep.

41/17 Keñ jaydım quşaǵımdı dünüyege,
41/18 Bildim men kayǵıra da, süyine de.
41/19 Äytevir äri-säri bolğanım joq,
41/20 Uqtım men köñilimniñ küyi nede.

KASIM AMANJOLOV
KENDİ HAKKIMDA

Başkası deǵıl kendim diyeyim kendi halimi,
Yüreǵim alev almış söz hazırlıǵında.
Derin[ler]de içimi kaplayan fırtına hâli,
Duygulandırıp, şahlandırarak bir şeyi
kımlıdatmakta.

Amanjol Rakımcan'ın [oǵlu] Kasım'ım,
Ben geriye kalan bir babanın asrıyım,
Bir tane yurtta kalmış cesaretsizim,
Bir tane gökteki [gibi] asılıyım.

İki göz, iki yıldız alnımdaki,
Görsem en baştaki deǵışim neredeki?
Eyvah! Hey sen de bir gün söner misin?
Kapkara gece olup zifiri karanlık gibi.

Pişmanlıkla ben de birgün ölürüm diye,
Pişmanlıǵımı anlatamadan giderim diye.
Günde yüz düşünüp, bin hayallere dalarım.
Kendimle birlikte ölmesin şarkım diye.

Genişçe yaydım kucaǵımı dünyaya,
Bildim ben üzölmeyi de sevinmeyi de.
Nasıl bir sabah olmayacaǵım,
Anladım ben gönölümün ezgisi nede.

- 41/21 Ayağan jüregim joq joldasımnan, Esirgediğim yüregim yok arkadaşımnan,
41/22 Sıy kördi ne bir sarañ mol Qasımnan. Saygı gördü ne bir cimri Kasım'dan
41/23 Joldastıñ jüzin qayta aldım jıynap, Arkadaşın yüzünü daha yeni hatırlayıp,
41/24 Ayrılısam ala köñil on dosımnan, Ayrılısam aklı başka olan o dostumnan.
- 41/25 Bir küni ot ömirim qalsa öşip, Bir gün ateşi ömrümün sönüp,
41/26 Qayran el tuvğan jerden ketpes köşip. Sevgili milletim vatanından gitmez göçüp
41/27 Torqaday jamılıp ap topırağın, İpek gibi örtünüp şerefli toprağımı,
41/28 Jatarım öz jerimde bir tömpeşik. Yatarım öz vatanımda bir tümsekte.
- 41/29 Dariyğa, o dariyğa şirkin dövren, Ah, ah! Hey gidi dünya,
41/30 Basımnan tayarmısıñ bir kün dövren. Başım içindayar mısın bir gün dünya?
41/31 Jalt berip joğalar ma nayzağayday, Aniden dönüp yok olur mu yıldırım gibi?
41/32 Jüzimde şalqıp turğan külkim dövren. Yüzümde sonsuz duran gülüşüm var dünya.
- 41/33 Sondıqtan ap kel beri dombıramdı, Onun için alıp gel buraya dombramı,
41/34 Kevdeme küy qanattı qondır ändi. Göğsümü nağme kanattı çal şarkıyı.
41/35 Bereyin, ömirimnen öleñ jasap, Vereyim, ömrümden şarkı yapıp,
41/36 Şaşayın oñdı-soldı mol muramdı. Saçayım sağa sola bolca mirasımı.
- 41/37 Düniyege keler äli talay Qasım, Dünyaya gelir daha talihli Kasım,
41/38 Olar da bul Qasımdı bir bayqasın. Onlar da bu Kasım'ı bir fark etsin.
41/39 Davılday örtke tiygen öleñimdi, Tufan gibi derde dayanan şarkımı,
41/40 Qasımın özi emes dep kim aytasın. Kasım'ın kendisi değil diye kim söylesin

BİZDİÑ AĞAY TAMAŞA*Sözi: O. Äbuvbäkirovtki,**Äni: N. Tilendiyevtki*

42/01 Bizdiñ ağıy qızıq adam tamaşa,
 42/02 Qızıǵı bar san jetpeydi sanasa.
 42/03 Jeñgemizdi sıylaytını sonşalıq,
 42/04 Tompañ qağıp jügiredi balaşa.

Qayırması:

42/05 Jeñgey ketse qıdırıp,
 42/06 Keş keledi kün jürüp.
 42/07 Ağıy üyde otırrar,
 42/08 Şolpıdatıp kir juvıp.
 42/09 Bizdiñ ağıy tamaşa.

42/10 Bul ağıydı jeñgemiz de maqtaydı,
 42/11 Jamandavğa til-avızı batpaydı.
 42/12 Qalay ğana maqtamasın jeñeşem,
 42/13 Munday adam dünyeden tappaydı.

Qayırması:

42/14 Jeñgey ketse kün uzaq,
 42/15 Dükên kezıp zar iylep.
 42/16 Ağıy üyde otırrar,
 42/17 Kespe¹⁸ kesip, nan iylep.
 42/18 Bizdiñ ağıy tamaşa.

¹⁸ Kespe: Kesme hamuru açtıktan sonra ince ince kesilerek yapılan bir tür çorba.

BİZİM BEYEFENDİ HARİKA*Söz: O. Ebuvbekirovtiki,**Müzik: N. Tilendiyevtki*

Bizim beyefendi ilginç[bir] adam, harika,
 İlginçliğinesayılar yetmiyor sayılsa.
 Yengemizi saydığı kadar,
 Üstüne düşüp bakardı çocuk gibi.

Nakaratı:

Yenge gitse gezıp dolaşmaya,
 Akşam geliyor gündüz yürüyüp.
 Beyefendi evde oturur,
 Şapırdata şapırdata kirlileri yıkayıp.
 Bizim beyefendi [bir] harika.

Bu beyefendiyi yengemizde övüyor,
 Yermeye ağzı, dili varmıyor.
 Nasıl övmesin ki yengeciğim,
 Bunun gibi adam dünyada bulunmuyor.

Nakaratı:

Yenge gitse gün boyu,
 Dükân gezıpçile çekip.
 Beyefendi evde oturur,
 Hamur açıp, kespe keser.
 Bizim beyefendi [bir] harika.

42/19 Keybirevler üy şaruvasın qalayda,
42/20 Jubaylarğa ortağ is dep sanay ma?
42/21 Joldasıña kömekteseñ nesi ayıp,
42/22 Jan jetpeydi-av, şirkin bizdiñ
ağayğa.

Qayırması:

42/23 Kim osılay jubayın,
42/24 Qurmetteydi pir tutıp.
42/25 Ağay otır mineki,
42/26 Körpe köktep, jün tütüp.

42/27 Bizdiñ ağay tamaşa.
42/28 Üy isine moynımızdı burmadıq,
42/29 Jürippiz ğoy köp narseden qur qalıp.
42/30 Kel, jigitter, sep bolayıq äyelge,
42/31 Az da bolsa osı ağaydan ülgı alıp.

Qayırması:

42/32 Senbeseñder sözime,
42/33 Qarañdarşı jây bayqap.
42/34 Ağay otır äneki,
42/35 Kurt¹⁹ qaynatıp, may şayqap.
42/36 Bizdiñ ağay tamaşa.

Bazıları ev işlerini her ne olursa olsun,
Karı-kocanın ortak işi diye düşünüyor mu?
Arkadaşına yardım etsen nesi ayıp,
Kimse yetemiyor-hey, hey gidi, bizim
beyefendiye.

Nakaratı:

Kim böyle eşine,
Hürmet ediyor el üstünde tutup.
Beyefendi oturur burada,
Yorgan teyelleyip, yün didip.

Bizim beyefendi [bir] harika.
Ev işine yüzümüzü çevirmedik,
Yürümüşüz ki çok şeyden boş kalıp.
Geliniz, yiğitler, yardım edelim eşlerimize.
Az da olsa şu beyefendiden örnek alıp.

Nakaratı:

İnanmazsanız sözüme,
Baksanıza haline gözcü olup.
Beyefendi oturur şöyle,
Kurt kaynatıp, tereyeğ çalkalayıp.
Bizim beyefendi [bir] harika.

¹⁹ Kurt: Süzölmüş yoğurttan yapılan tuzlu, yuvarlak
şeklinde kurutulmuş bir peynir türüdür.

SÄKEN SEYFULLİN
AQSAQ KIYİK

- 43/01 Arqanıñ Betpaq degen dalası bar,
43/02 Betpaq, şöl, oylı-qırlı panası bar.
43/03 Sol jerde el joq, köl joq ösip-öngen,
43/04 Jändiktiñ kiyik degen balası bar.
- 43/05 Kiyikti Qazaq jäne deydi böken.
43/06 Betpaqtı bayğus böken qılğan meken.
43/07 Kiyikti atıp añşı öltirgende,
43/08 Jazıqsız jan öldi dep oylay ma eken.
- 43/09 Bökennen suluv añdı men körmedim,
43/10 Başqağa januvardı-av teñgermedim.
43/11 Közderi möldir qara aq bökendi,
43/12 Adamnıñ balasınan kem körmedim.
- 43/13 Azaydı soñğı kezde bayğus
böken,
43/14 Mıñ-mıñdap bayağıda jüredi eken.
43/15 Bul künde kele jatqan jolavşığa,
43/16 Kezdesip anda-sanda sayaq neken.
- 43/17 Key Qazaq käsip qılıp kiyikti atqan,
43/18 Müyizin payda qılıp-av şetke satqan.
43/19 Sandalğan bir kiyikti uşrattım,
43/20 Bir jılı-av Betpaq şölde kele jatqan.

SEKEN SEYFULLİN
TOPAL GEYİK

- Arkasında Betpak denilen bozkır var,
Betpak'ın çölü, eğri büğrü sığınağı var.
Orada halk yok, göl yok büyüyüp çoğalan,
Canlıların geyik denilen yavrusu var.
- Geyiğe Kazak yine diyor antilop.
Betpak'ı zavallı antilop[a] kılmış mekân.
Geyiğe ateş edip avcı öldürdüğünde,
Günahsız can öldü diye düşünüyormuş mu?
- Antiloptan güzel hayvan görmedim,
Diğer hayvanlar[l]a-hey denkleştiremedim
Gözleri berrak kara, ak bozkır antilobu,
İnsanoğlundan zavallısını görmedim.
- Nesli tükeniyor son zamanlarda zavallı
antilobun,
Binlerce yıl evvel yer değiştireyormuş.
Bu günde gidiyor yolculuğa,
Buluşup bazen tek tük.
- Kimi Kazak meslek edinip geyiği vurmuş,
Boynuzu faydalı diye yabancıya satmış.
Avare avare dolaşan bir geyiğe rastladım,
Bir yıldır-hey Betpak çölünde gidiyor.

43/21 Betpaqta kele jatır aqsaq kiyik,
43/22 Bir jürip, birde toqtap, basın iyin.
43/23 Qoyarğa şıbın janın jer tappaydı,
43/24 Mergenniñ kevdesinde bolıp küyik.

43/25 Tamadı qara jerge aqqan qanı
43/26 Qiynalıp entigedi şıbın janı.
43/27 Boyavlıp aq denesi qızıl qanğa,
43/28 Keledi äli bitip, jıǵılǵalı.

43/29 Sandalıp kele jatır aqsaq kiyik,
43/30 Bir toqtap, birde jürip älin jıyıp.
43/31 Aqböken saharanıñ botaközi,²⁰
43/32 Attı eken qanday adam közi qıyıp.

43/33 Aqböken saharada qına tergen,
43/34 Kim eken japan tüzde seni körgen.
43/35 Ayanış sezimi joq bir Qazaq-av,
43/36 Däl közdep jüreginen atqan mergen.

Betpak'ta gidiyor topal bir geyik,
Bir yürüyüp, bir duraklatıp başını, omzunu.
Acıdan ne yapacağını bilemiyor,
Keskin nişancının gövdesinde açtığı dertle.

Damlıyor kara toprağa akan kanı,
Izdarap çekerek nefes nefese kaldı canı.
Boyanıp ak vücudu kızıl kana,
Gidiyor hala bitip, tükenmek için.

Avare avare gidiyor topal geyik,
Bir durup, bir yürüyüp hala toplanıp.
Ak antilop çölün botagözü [gözbebeği],
Ateş etmiş hangi insan gözünü kıyıp.

Ak antilop çölde kına sorarken,
Kimmiş ıssız ovada seni gören.
Acıma duygusu olmayan bir Kazak-hey,
Tam nişan alıp yüreğinden vuran avcı.

---

²⁰ Bota: Deve yavrusu demektir. Çocuklara karşı sevgi ifade etmek için kullanılır.

AVIL QARTTARI*Sözi: S. Jiyenbayevtiki,**Äni: D. Joljaqsınovtiki*

44/01 Düniyege keler bir ret
 44/02 Dariya-kevde, tav müsin.
 44/03 Quriştan quyğan qudiret–
 44/04 Qarttarım, aman-savmısıñ?

44/05 Özderiñ bolsañ janımda,
 44/06 El işi jomart, eñseli.
 44/07 Dän iyisi jürgen qanında,
 44/08 Dalamnıñ bir-bir bölşegi.

44/09 Arada jıldar jöñkilip,
 44/10 Alıstap kettim birtindep.
 44/11 Ayta almay avız toltırıp,
 44/12 “Assalavmağaleykum!” dep.

44/13 Özge bir mende joq tilek,
 44/14 Özderiñ közben baqqanım.
 44/15 Jaylı jer izdep ketti dep,
 44/16 Jazgıra körme, qarttarım.

44/17 Erdim bir siyqır qalamğa,
 44/18 Şığardım belge jır köşin.
 44/19 Bolğam joq alañ, dalamda,
 44/20 Ävliye qarttar jürgesin.

KÖYÜN YAŞLILARI*Söz: S. Jiyenbayevtiki,**Müzik: D. Joljaqsınovtiki*

Dünyaya gelir bir kez,
 Deniz göğüs, dağ vücut.
 Çelikten dökülen kuvvet–
 Büyüklerim, sağlıklı sıhhatli misiniz?

Sizler olsanız yanımda,
 Millet[in]gönlü zengin, yapılı.
 Tahılın kokusu gitmiş kanında,
 Bozkırımın her bir parçası.

Aradan yıllar geçip,
 Uzaklaştım yavaş yavaş.
 Söyleyemiyor ağzı doldurup,
 “Selamünaleyküm!” diye.

Başka ben de yok dilek,
 Sizin gözünüzle bakarım.
 Rahat yer bulup gitti diye,
 Suçlamayın [beni], büyüklerim.

Ulaştım sihirbaz bir kaleme,
 Çıkardım dağa destan zamanı.
 Anlayanım yok, bozkırımında,
 Evliyalara, yaşlılara gitsin.

44/21 Jandı ğoy bağı dalanıñ,
44/22 Senderge quvat, dem, bersin.
44/23 Kiyesi de onıñ sendersiñ,
44/24 İyesi de onıñ sendersiñ.

44/25 Aldında jürşi közimniñ,
44/26 Asılım, altın qazınam.
44/27 Avıra qalsam öziñniñ,
44/28 Peyiliñmen-aq jazılam.

44/29 Sağınıp talay jır-tuvar,
44/30 Oralar äli-aq jırşı.
44/31 Dalamniñ iyisi burqırap,
44/32 Qarttarım, aman-sav jürşi!

Canlı ki bağı bozkırın,
Sizlere güç, kuvvet versin.
Kutsallığı da onun sizlersiniz,
Sahibi de onun sizlersiniz.

Gözümün önünde yürüsene,
Kıymetlim, altın hazinem.
Hastalansam senin,
İyi niyetinle sağlığıma kavuşsam.

Özleyerek türlü türlü destan doğar,
Oralar hala gerçek destancı.
Bozkırımın kokusunu toza dumana katıp,
Büyüklerim, sağlık-sıhhat getirsin!

ÖZ ELİM*Sözi: Q. Mirzaliyevtiki,**Äni: N. Tilendiyevtiki*

- 45/01 Kelgende köktemi,
 45/02 Keñilin gül basqan.
 45/03 Şırağı köktegi,
 45/04 Juldızben sırlaşqan.
 45/05 Öz elim meniñ –
 45/06 Özegim meniñ,
 45/07 Jırıma qosıp jüremin.
 45/08 Törüm dep meniñ,
 45/09 Jerim dep meniñ,
 45/10 Soğadı mäñgi jüregim.

Qayırması:

- 45/11 Tülegi sender,
 45/12 Tülegi sender,
 45/13 Tiregi sender sol eldiñ,
 45/14 Nazarı sender,
 45/15 Bazarı sender,
 45/16 Ajarı sender sol eldiñ!

- 45/17 Aq kümbez astıǵı,
 45/18 Asqar bop örlegen.
 45/19 Jalındı jastıǵı,
 45/20 Jülteni bermegen
 45/21 Öz elim meniñ,
 45/22 Özegim meniñ,
 45/23 Jırıma qosıp jüremin.
 45/24 Törüm dep meniñ,
 45/25 Jerim dep meniñ,
 45/26 Soğadı mäñgi jüregim.

Qayırması.

KENDİ MEMLEKETİM*Söz: K. Mirzaliyevtiki,**Müzik: N. Tilendiyevtiki*

- Gelince baharı,
 Genişliyor çiçek başları.
 Işıǵı gökteki,
 Yıldızıyla sırlaşan.
 Öz memleketim benim–
 Akarsuyum benim,
 Türkü söylüyorum.
 Törüm deyip benim,
 Memleketim deyip benim,
 Çarpacak sonsuza dek yüreğim.

Nakaratı:

- Kartalı sizsiniz,
 Kartalı sizsiniz,
 Dayanaǵı sizsiniz bu memleketin,
 Gözleri sizsiniz,
 Pazarı sizsiniz,
 Güzelliǵi sizsiniz bu memleketin!

- Ak kubbenin zemini,
 Dayanak olup yükselmiş.
 Güçlü gençliǵı,
 Ödülünü vermemiş.
 Öz memleketim benim,
 Akarsuyum benim,
 Türkü söylüyorum.
 Törüm deyip benim,
 Memleketim deyip benim,
 Çarpacak sonsuza dek yüreğim.

Nakaratı.

45/27 Buzılmas qamalı,
45/28 Batırı vaqıttıñ,
45/29 Terbegen samalı
45/30 Besigin baqıttıñ.
45/31 Öz elim meniñ
45/32 Özegim meniñ,
45/33 Jırımı qosıp jüremın.
45/34 Törım dep meniñ.
45/35 Jerım dep meniñ,
45/36 Soğadı mäñgi jüregi.

Qayırması.

Bozulmaz kalesi,
Kahramanlık vaktinin,
Salladı rüzgârı
Beşiğin kaderini.
Öz memleketim benim,
Akarsuyum benim
Türkü söylüyorum.
Törüm deyip benim,
Memleketim deyip benim,
Çarpacak sonsuza dek yüreğim.

Nakaratı.

TUVĞAN JER, ÖZİÑ DEGENDE*Sözi men äni: B. Täjibayevtiki*

46/01 Alıs ketsem, men seni añsay jürem!
 46/02 Sağıniştan öziñe än sap jürem, tuvğan jer!
 46/03 Avılımnıñ tütini qımbat mağan,
 46/04 Qımbat mağan belderi kün qaқтаған, tuvğan jer!

Qayırması:

46/05 Tuvğan jer, öziñ degende,
 46/06 Jüremiñ ärkez eleñdep.
 46/07 Bir sezim biylep aladı-av!
 46/08 Jüregim dürsil qağadı-av!

46/09 Közdi tartıp jaynaydı-av dalañ gülден,
 46/10 Qasiyetiñdi qaşan da balañ bilgen, tuvğan jer!
 46/11 Bul ömirde şirkin-ay, ne jetedi,
 46/12 Quşağından äkem men anam jürgen, tuvğan jer!

Qayırması.

46/13 Sensiz än-küy jañğa saz beredi me?
 46/14 Jarar ma ekem säl ğana keregiñe, tuvğan jer!
 46/15 Sensiz körgen jariğım suv qarañğı.
 46/17 Sensiz kelgen qızıqtıñ keregi ne, tuvğan jer!

Qayırması.

DOĞDUĞUM YER, SENİ DÜŞÜNÜNCE*Söz ve müzik: B. Tejibayevtiki*

Uzакlara gitsem, seni çok özlüyorum!
 Özlemimden sana şarkının hasını gönderiyorum, doğduğum yer!
 Köyümün aileleri kıymetlidir bana,
 Kıymetlidir bana dağları güneşle süslenen, doğduğum yer!

Nakaratı:

Doğduğum yer, seni düşününce
 Her zaman meraklanıyorum.
 Bir hissim dans ediyor-hey!
 Yüreğimin güm güm çarpıyor-hey!

İmrendirecek renklere bürünüyor- hey bozkırın çiçeklenmesi
 Haysiyetini her zaman çocuk bilmiş, doğduğum yer!
 Bu ömüre hey gidi-hey, ne yetecek?
 Kucağında babamla annemin yürümüş, doğduğum yer!

Nakaratı.

Sensiz şarkı, ezgi insana nağme verir mi?
 Yarar mıymış gerektiği kadar, doğduğum yer!
 Sensiz gören gözümün körlüğü.
 Sensiz gelen sevincin gereği ne, doğduğum yer!

Nakaratı.

QARINDASIM – QARLIĞAŞIM*Ölenin jazğan: B. Təjibayev*

47/01 Jastıq künin toylap,
 47/02 Qos burımı oylap,
 47/03 Bulğaqağan, erkem.
 47/04 Şoq juldızdan dara,
 47/05 Jürgen keşe bala,
 47/06 Sır sagtağan, erkem...

47/07 Türlenüvmen totım,
 47/08 Başqa oşaqtıñ otın,
 47/09 Jandırdıñ ba, janım,
 47/10 Ata-anañnan alıs,
 47/11 Tavıp başqa tanı –
 47/12 Sän qurdıñ ba, janım –

47/13 Qarlığaşım,
 47/14 Qarındasım!

***

47/15 Şalqıp-tasıp bağıñ,
 47/16 Şattığıñnıñ şağın,
 47/17 Toylaysıñ ba, qusım.
 47/18 Boyıñda bar jalın,
 47/19 Bavırlardıñ qamın,
 47/20 Oylaysıñ ba, qusım.

KARDEŞİM– KARLIĞAŞ'IM*Şarkıyı yazan: B. Tejibayev*

Gençlik zamanında eğlenip,
 İki örgünü düşünüp,
 Sallandıran, nazlım.
 Takımyıldızından daha eşsiz,
 Yürüyor dünkü çocuk,
 Sır saklayan, nazlım...

Güzelliğinle papağanım,
 Başka ocağın ateşini,
 Yaktın mı, canım,
 Ana babandan uzak,
 Kalarak başka tanıdık[a]–
 Güzellik yaptın mı, canım?

Karlığaş'ım,
 Kardeşim!

***

Dolup taşarak bağın,
 Mutluluğumun parçası,
 Evlenir misin, kuşum?
 Vücudunda varken dert,
 Kardeşlerinin gamını,
 Düşünüyor musun, kuşum?

47/21 Qiyın belde – qiya,
47/22 Jaña jerden uya,
47/23 Tapqanında, erkem,
47/24 Javtañ qağıp köziñ,
47/25 Jalındağan sezim,
47/26 Tartpadiñ ba, erkem!

47/27 Qarlığaşım,
47/28 Qarındasım!

***

47/29 Balapandar –serik,
47/30 Qanattarı berik,
47/31 Qataydı ma, qusım.
47/32 Tuvıstıqpen izgi,
47/33 Tım bolmasa bizdi,
47/34 Ataydı ma, qusım?

47/35 Ömiriñniñ jazın,
47/36 Sälemhatqa jazıp,
47/37 Aytpaysıñ ba, erkem.
47/38 Qustarıñmen kelip,
47/39 Öz töriñdi körip,
47/40 Qaytpaysıñ ba, erkem,

47/41 Qarlığaşım,
47/42 Qarındasım!

Çetin dağda- yâd elde,
Yeni memleketten yuva,
Bulduğunda, nazlım,
Yalvarırcasına bakan gözümü,
Yalvaran duygumu,
Hissetmedin mi, nazlım!

Karlığaş'ım,
Kardeşim!

***

Kuş yavruları– yoldaş,
Kanatları sağlam,
Olgunlaşır mı, kuşum?
Akrabalığımızla içten,
Hiç olmazsa bizi,
Anar mı, kuşum?

Ömrünün yazını,
Selam mektubuna yazıp,
Söylemez misin, nazlım?
Kuşlarınla gelip,
Başköşeni görüp,
Dönmez misin, nazlım?

Karlığaş'ım,
Kardeşim!

QIZĞALDAQ TERİP JÜRMİSİN?*Sözi: M. Nurqalievtki,**Äni: J. Qıdıralievtki*

48/01 Ärdayım seni oylavmen jüremim men,
 48/02 Bir även bulqınadı jüregimnen
 48/03 Ayalap meni sağınış sazı,
 48/04 Kelemin izdep, qaydasıñjazım?

Qayırması:

48/05 Asıl ayım,
 48/06 Aynalayın,
 48/07 Aymalayın öziñdi.
 48/08 Qaydasıñ sen,
 48/09 Sağındım men,
 48/10 Sağındım göy nur jüziñdi.

48/11 Qır güli boyanğanda jalın nurğa,
 48/12 Ayavlım, aytşı, meni sağındıñ ba?
 48/13 Janarıñ tunıp bir suluv sırğa,
 48/14 Qızğaldaq terip, jürmisiñ qırda?

Qayırması.

48/15 Janarıñ möldiregen teñizdeyin,
 48/16 Jan gülim, jasıl bağım, seni izdeymin,
 48/17 Jas dövren jırı – mahabbat änin,
 48/18 Arnadım sağan, tıñdaşı janım.

Qayırması.

LALE TOPLUYOR MUSUN?*Söz: M. Nurqalievtki,**Müzik: J. Qıdıralievtki*

Her zaman seni düşünüyorum ben,
 Bir şarkı fırlıyor yüreğimden
 Acıtarak beni hasret nağmesi,
 Geliyorum hissederek, neredesin yazım?

Nakaratı:

Kıymetli ayım,
 Canım,
 Koklayayım seni.
 Neredesin sen,
 Özledim ben,
 Özledim ki nur yüzünü.

Kır çiçeği boyandığında alev ışığına,
 Kıymetlim, söylesene, beni özledin mi?
 Göz ışığım içimi kaplayıp güzel bir sırta,
 Lale toplayıp, yürüyor musun kırdı?

Nakaratı.

Gün ışığında berraklaşmış deniz gibiyim,
 Can çiçeğim, yeşil bağım, seni arıyorum,
 Genç ömrümün destanını, âşk şarkısını,
 Armağan ediyorum sana, dinlesene canım.

Nakaratı.

AQ GÜLİM*Sözi: A. Sopıbekovtiki,**Äni: B. Baykenjeyevtiki*

49/01 Seni izdeymin alaňdap, dürsildeydi
bul jürek,

49/02 Seni oyladım sağınıp, kündiz-tüni
eljişep.

49/03 Qırıq qızdın işinde baramıñ köş
bastap,

49/04 Men Tölegen bolğanda, öziñ boldıñ
Qız Jibek, aq gülüm.

Qayırması:

49/05 Aq gülüm, bir öziñsiñ añaşan,

49/06 Aq gülüm, sağan arnap äñ salam.

49/07 Aq gülüm, bir öziñdi qarsı alam,

49/08 Möldiregen aq tañday,

49/09 Tañda tuvğan şolpanday, aqgülüm.

49/10 Bir öziñsiñ armanım, men öziñe
senemin.

49/11 Qısılasıñ sen nege, bile almadım
sebebin.

49/12 Sırındı aytşı külimdep, qaraşı bir
möldirep,

49/13 Qozı-Körpeş men bolsam, Bayan-
Suluv sen edin, aq gülüm.

Qayırması.

49/14 Talay suluv körgende, öziñ keldiñ
bäygiden,

49/15 Qondıram ba qolıma äppaq bolgan
aydı men.

49/16 Uzamaşı sen endi, quşağıma oralşı.

49/17 Kem emessiñ sen mağan, Mäjün
süygen Läyliden, aq gülüm.

AK GÜLÜM*Söz: A. Sopıbekovtiki,**Müzik: B. Baykenjeyevtiki*

Seni arıyorum meraklanıp, güm güm atıyor
bu yürek,

Seni düşünüyorum özleyip, gece gündüz
duygulanıp.

Kırk kızın içinde evlenir misin zamanı
başlatıp?

Ben Tölegen olunca, sen oldun Kız Jibek,
ak gülüm.

Nakaratı:

Ak gülüm, bir seni özledim,

Ak gülüm, sana armağan edip şarkı salayım

Ak gülüm bir seni karşıma alayım,

Parıldayan seher gibi

Seherde çıkan Çoban Yıldızı gibi, ak gülüm

Tek sensin hayalim, ben sana
güvenirim.

Utanırsın sen niçin, bilemiyorum
sebebini.

Sırrını söylesene gülümseyip, baksana
parlayıp,

Kozı Körpeş ben olsam, Bayan Suluv sen
idin, ak gülüm.

Nakaratı.

Türlü türlü güzel gördükten sonra, sen
geldin hediye olup

Kondırayım mı elime ak pak olan ay ile.

Uzaklaşmasana şimdi, göğsüme sarılsana.

Az değilsin sen bana, Mecnun'nun sevdiği
Leyla'dan, ak gülüm.

TAMAŞA*Sözi: Q. Mirzaliyevtiki,**Äni: T. Bazarbayevtiki*

50/01 Tamaşa toy-duvmanmen tañ atırsa,

50/02 Sol kezde janiñda äsem jan otırsa.

50/03 Tamaşa jeksenbi kün köl basında,

50/04 Tunıqtan balıq avlap bala otırsa.

50/05 Tamaşa toylı avıldıñ tünin körse,

50/06 Tünde sol ayday suluv teñin berse.

50/07 Tamaşa dostarıñmen dala kezip,

50/08 Torqalı tuvğan jerdiñ gülün terse.

50/09 Tamaşa kırdan kızıl tülki avlasa,

50/10 Tülkige qumay qosıp qiyquvlatısa.

50/11 Tamaşa qanjığañdı qandap qaytsa,

50/12 Tamaşa sonıñ bəri mümkün bolsa.

50/13 Tamaşa jüregiñdi ıstamasa,

50/14 Tarşılıq jan-jağıñnan qıstamasa.

50/15 Tamaşa tamaşa emes biraq ta ol,

50/16 Bir mezigil ketpen-kürek ustamasa.

EĞLENCE*Söz: K. Mirzaliyevtiki,**Müzik: T. Bazarbayevtiki*

Eğlence, düğün, şenlikle sabah olursa,

Bu zamanda yanında güzel kimse otursa.

Eğlence Pazar günü gölbaşında,

Temiz sudan balık avlayıp çocuk otursa.

Eğlence düğünlü köyün gecesini görse,

Geceleyin bu ay gibi güzel tenini verse.

Eğlence dostlarımla bozkırı gezip,

Değerli memleketimin gülün derse.

Eğlence kırdan kızıl tilki avlasa,

Tilkiye tazı ekleşip çığlık atsa.

Eğlence eğerin terkisini kanlayıp azalsa,

Eğlence sonunda hepsi mümkün olsa.

Eğlence yüreğini kurutmasa,

Yoksulluk can tarafından kışlamasa.

Eğlence eğlence olmadığı halde o,

Bir mevsim kazma kürek tutmasa.

AQQUV SENİM*Sözi: Ş. Sariyevtiki,**Äni: J. Tuyaqbayevtiki*

51/01 Ğaşıq bolğan, asıq bolğan arman
qusım sen,

51/02 İnkärimdey, suñqarımday samğar
qusım, sen,

51/03 Janım mağan ömirimdey bol,

51/04 Aynımaytın senimimdey bol.

Qayırması:

51/05 Aqquv köli– arman kölindey

51/06 Möldiregen köñildey.

51/07 Jüzelik ömirge

51/08 Appaq aqquv senimdey.

51/09 Aqquv senim aldamaydı bul ömirde-
ay,

51/10 Terbete ber aqquv köldey jüregimdi-
ay.

51/11 Birge jüzer arman qusım, sen,

51/12 Birge uşar samgar qusım, sen.

Qayırması.

KUĞU İNANCI*Söz: Ş. Sariyevtiki,**Müzik: J. Tuyaqbayevtiki*

Âşık olduğum, âşık olduğum hayal
kuşumsun.

Hevesli gibi, cesur gibi uçan kuşum,
sen[sin].

Canım bana ömrüm gibi ol,

Değişmeyen güvenim gibi ol.

Nakaratı:

Kuğu gölü– hayal gölü gibi

Parıldayan gönül gibi.

Dünyalık ömür için

Ak pak kuğu inancı gibi.

Kuğu inancı aldatmayacak bu ömürde-
hey,

Kımıldatıver kuğu, göl gibi yüreğimi-
hey.

Birlikte yüzdüğüm hayal kuşum, sen

Birlikte çok hızlı uçtuğum kuşum, sen.

Nakaratı.

AYNALDIM SENEN, ATAMEKEN

*Sözi: Ş. Sarıyevtiki,
Äni: J. Tuyaqbayevtiki*

- 52/01 Keň DALAM!
52/02 Tolğanayın,
52/03 Tolğanayın.
52/04 DOMBIRAM!
52/05 Qolğa alayın,
52/06 Jırlayın,
52/07 Qazağımniñ dalasında!
52/08 Közimniñ qarasında.
52/09 Aynaldım seni-ay ATAMEKEN-AY!
52/10 TEÑİZDEY!
52/11 Tebirendim,
52/12 Terbediñ,
52/13 SAPARDA!
52/14 Sağınişım sen meniñ.
52/15 Düniye-ay sırlarında,
52/16 Möldirep tunğanında,
52/17 Sağındım seni-ay ATAMEKEN-AY!
52/18 Sağıniş muñdarında,
52/19 Aynaldım seni-ay ATAMEKEN-AY!

Qayırması:

- 52/20 Baqıt tunğan künder-ay!
52/21 Juldız tamğan tünder-ay!
52/22 Öziñ küvä ömirde,
52/23 Kimder ötti.
52/24 Kimder-ay! ATAMEKEN-AY!

SEVDİM SENİNLE, ATAMEKEN

*Söz: Ş. Sarıyevtiki,
Müzik: J. Tuyaqbayevtiki*

- Geniş BOZKIRIM!
Söyleyeyim,
Söyleyeyim.
DOMBRAM!
Elime alayım,
Şarkı söyleyeyim,
Kazak'ımın bozkırı gibi!
Gözümün karası gibi.
Sevdim seni-hey ATAMEKEN-HEY!
DENİZ GİBİ!
Coştum,
Sallandım,
SEFERDE!
Özlemim sensin benim.
Dünyada-hey sırlarım gibi,
Parlayıp içimi kapladığın gibi,
Özledim seni-hey ATAMEKEN -HEY!
Özlem çaresizliği gibi,
Sevdim seni-hey ATAMEKEN -HEY!

Nakaratı:

- Baht[ın] berraklaştığı günler-hey!
Yıldız[ın] damladığı geceler-hey!
Kendin şahit ol ömürde,
Kimler geçti.
Kimler-hey! ATAMEKEN -HEY!

52/30 Sımbattı– anamızday,	Gösterişli annemiz gibi,
52/25 ĞAJAP-AV!	Acayip–hey!
52/26 ATAMEKEN ğalamat,	ATAMEKEN alamet,
52/27 BİR SAĞAN!	BİR SANA!
52/28 Tağdırımız amanat,	Kaderimiz emanet,
52/29 Qımbattı– dalamızday.	Kıymetli- bozkırımız gibi.
52/31 Aynaldım seni-ay ATAMEKEN-AY!	Sevdim seni–hey, ATAMEKEN –HEY!
52/32 Arımday– tiregimdey,	Namusum gibi, dayanağım gibi,
52/33 Janımday– jüregimdey,	Canım gibi, yüreğim gibi,
52/34 Aynaldım seni-ay ATAMEKEN-AY!	Sevdim seni–hey ATAMEKEN –HEY!

SAĞINDIM ALMATIMDI*Sözi: S. Ospanovtiki,**Äni: A. Korazbayevtiki*

53/01 Qosamın änge atıñdı,

53/02 Tosamın är hatıñdı.

53/03 Sağındım alma bağıñ,

53/04 Araylı Almatımdı.

53/05 Sağındım aqquv üñdi,

53/06 Sağındım aq gülimdi.

53/07 Almatım sıyladıñ sen,

53/08 Şabıttı şattıgımdı.

53/09 Eske aluv Köktöbeni,

53/10 Janıma ot beredi,

53/11 Alğaşqı mahabbatqa,

53/12 Küväger – kök teregi.

53/13 Äkelgen bar bağımdı.

53/14 Sağındım tañdarıñdı.

53/15 Almatım, seni oylavmen.

53/16 Jalğadım armanımdı.

53/17 Qalaydı janım jırdı,

53/18 Bolmaydı änim muñdı.

53/19 Päk köñil, aq jürekti,

53/20 Dostarım sağındırdı.

ÖZLEDİM ALMATI'MI*Söz: S. Ospanovtiki,**Müzik: A. Korazbayevtiki*

Ekliyorum şarkıya adını,

Bekliyorum her türlü mektubunu.

Özledim elma bağıñı,

Işıklı Almatı'mı.

Özledim kuğu sesini,

Özledim ak gülümü.

Almatı'm saydın sen,

Coşkulu neşemi.

Geçmişi akl[ım]a getirir Köktöbe'ni,

İçime ateş düşüyor,

Evvelki muhabbete,

Şahittir yeşil kavak ağacı.

Getirmiş tüm bağıñı,

Özledim seherini.

Almatı'm, seni düşünmekle.

Sürdürdüm hayalimi.

Nasıldı canım cırı,

Olmayacak şarkımın kederi.

Pak gönül[lü], temiz kalpli,

Dostlarımı özlettirdi.

53/21 Aspanı Astananıñ –

53/22 Sağındım jastar änin.

53/23 Sağındım şıñdarıñdı.

53/24 Alatav asqaralım!

53/25 Ğaşıqpın javınıña,

53/26 Talpıngan tav ulına.

53/27 Sağınp jetem sağan.

53/28 Bas meni bavırıña!

Gökyüzünü Astana'nın –

Özledim gençler şarkısını.

Özledim doruklarını.

Aladağ'a yüксеlelim!

Âşığım yağmuruna,

Hareketlenen dağ çocuğuna.

Özleyip ulaşsam sana.

Bas beni bağrına!

SIR SULUVI*Sözi: Z. Şükirovtiki,**Äni: Ş. Qaldayaqovtiki*

54/01 Jayrañdap jazda ağatın edi.

54/02 Esimde qayran Sır suluv.

54/03 Tañerteñ sonda baratın edi.

54/04 Tolqınga qumar bir suluv.

Qayırması:

54/05 Añsatsa Sır öñiri,

54/06 Än terber jüregimdi.

54/07 Öziñnen tuvğan ulıñ aynalsın.

54/08 Jayqalğan aq kürişiñ,

54/09 Jaralğan şattıq üşin,

54/10 Qayran sol Sır suluvı qaydasıñ!

54/11 Turğanday qarap tolqındı Sırğa.

54/12 Bir suluv äsem jan sırtı.

54/13 Sävle bop oynap jatqanday suvda,

54/14 Köziniñ erke jarqılı.

Qayırması.

54/15 Qayta ma sol qız jayrañdap Sırdan,

54/16 Tolqındı şaşın kün qağıp...

54/17 Qala ma qarap jağada turğan,

54/18 Küriştiñ bası ırğalıp.

Qayırması.

54/19 Sır boyı tügel sol qızdı maqtap,

54/20 Jigitter änin şertedi.

54/21 Tizilgen tisi kürişten appaq.

54/22 Sırdan da janı erke edi.

Qayırması.

SİRDERYA GÜZELİ*Söz: Z. Şükirovtiki,**Müzik: Ş. Kaldayakovtiki*

Sevinerek yaz mevsiminde gidecek idi.

Aklımda hey gidi Sirderya güzeli.

Yarın sabah evlenecek idi.

Dalgaya âşık bir güzel.

Nakaratı:

Özletse Sirderya civarı,

Şarkı duygulandırır yüreğimi.

Senden doğan oğlun sevsin.

Sallanmış ak pirincini,

Yaratılmış sevinç için,

Hey gidi o Sirderya güzeli nerdesin!

Durmuş gibi bakıp dalgalı Sirderya'ya,

Bir güzel, zarif insan gizemi.

Işık olup oynuyormuş gibi suda.

Gözünün nazlı ışıltısı.

Nakaratı.

Yine mi bu kız sevinçle Sirderya'dan,

Dalgalı saçına güneş vurmuş...

Şehir mi bakıp kenarda durmuş,

Pirincin başı sallanmış.

Nakaratı.

Sirderya boyunca herkes bu kızı övüp,

Yiğitler şarkısını söylüyor.

Dizilen dişi pirinçten daha beyaz.

Sirderya'dan bir yanı daha nazlı idi.

Nakaratı.

DÜNYİYE SULUV*Öleñin jazğan: J. Moldağaliyev*

- 55/01 Kökte altın küñimen,
 55/02 Jerde jarqın ünimen
 55/03 Qanday suluv düñiye!
 55/04 Aqıl-oydıñ ärimen,
 55/05 Aşşı-tuşşı närimen
 55/06 Qanday suluv düñiye!

Qayırması:

- 55/07 Suluvlıqqa, jastıqqa,
 55/08 Mahabbatqa, dostıqqa,
 55/09 Qater bultı tönbesin.
 55/10 Kökte külsin juldızdar!
 55/11 Jerde külsin ul, qızdar!
 55/12 Şattıq nurı sönbesin!
- 55/13 Jürek otı lavlasa,
 55/14 Aq küñ bastan avmasa,
 55/15 Qanday suluv düñiye!
 55/16 Seni süygen, sen süygen,
 55/17 Qan men teriñ teñ siñgen
 55/18 Qanday suluv düñiye!

Qayırması.

- 55/19 Bizder jetken şındarmen,
 55/20 Biz kötergen tıñdarmen,
 55/21 Suluv bizdiñ düñiye.
 55/22 Juldızğa da, ayğa da
 55/23 Qay kezde de, qayda da
 55/24 Jıluv bizdiñ düñiye.

Qayırması.

DÜNYA GÜZEL*Şiiri yazan: J. Moldağaliyev*

- Gökte altın güneşinle,
 Yerde ışıltılı sesinle
 Neredesin güzel dünya?
 Akla işledin bununla,
 Tuzlu tuzsuz aşınla
 Neredesin güzel dünya?

Nakaratı:

- Güzelliğe, gençliğe,
 Muhabbete, dostluğa,
 Tehlikeli bulutlar çullanmasın.
 Gökte gülsün yıldızlar!
 Yerde gülsün erkekler, kızlar!
 Sevinç ışığı sönmesin!

- Yürek ateşi yansa,
 Ak güneş dağın tepesinden batmasa,
 Neredesin güzel dünya?
 Seni seven, sen[i] sevmiş,
 Kan ile derin eşit bütünleşmiş
 Neredesin güzel dünya?

Nakaratı.

- Bizler yetiştik şıñ çalgılarıyla,
 Biz ilerlettik kulak vermekle,
 Güzel bizim dünya.
 Yıldıza da, aya da
 Her zaman, her yerde
 Merhametli[dir] bizim dünya.

Nakaratı.

ÄPİTÖK*Halıq Äni*

- 56/01 Qamısı Ävpildektiñ²¹ müşe-müşe,
 56/02 Sarğaydım osnav köldiñ suvın işe
 äpitök.
 56/03 Qos qanat qusqa bitken mağan bitse,
 56/04 Barmas pa em sävletayğa äldeneşe,
 äpitök.

Qayırması:

- 56/05 Til-hat joq,
 56/06 Aqşa mañday, qaraköz,
 56/07 Öziñizdey bekrat joq.
 56/08 Tım bolmasa.
 56/09 Hat pen habar
 56/10 Söziñ joq.

- 56/11 Basında Ävpildektiñ munarı bar,
 56/12 Moynında kök bestiniñ tumarı bar,
 äpitök.
 56/13 Qurbılar, bul qalay dep söge körme,
 56/14 Ğaşıqtıñ tarqamağan qumarı bar,
 äpitök.

Qayırması.

- 56/15 Basınan Ävpildektiñ munar ketpes,
 56/16 Key adam väde bergen sertke jetpes,
 äpitök.
 56/17 Kebistiñ jalañ ayaq basın kiyip,
 56/18 Ey qalqa, qoş degeniñ esten ketpes,
 äpitök.

Qayırması.

²¹ Balaban: büyük, iri yapılı, kalın boyunlu, alaca renkli balıqçıla benzeyen bir sazlık kuşudur. Bayağı balaban kuşu, botaurus stellaris ya da bittern olarak da bilinmektedir.

ÄPİTÖK²²*Halk Şarkısı*

- Kamışı balabanın parça parça,
 Yolunu gözledim bu gölün içindeki
 balaban[ın].
 Çift kanat kuşta oluşmuş bende de oluşsa,
 Gitmez miydim ışığına birçok kez,
 balaban.

Nakaratı:

- Sözü, mektubu yok,
 Beyaz alın, karagöz,
 Sizin gibi beyzade yok.
 Hiç olmazsa.
 Mektup ile haber
 Sözüñ yok.

- Başında Balaban'ın puslu hava var,
 Boynunda gök atın tılsımı var,
 balaban.
 Arkadaşlar, bunu karaca diye görmeyin,
 Âşığın dağılmamış hevesi var,
 balaban.

Nakaratı.

- Başından Balaban'ın puslu hava gitmez,
 Kimi insan yemin vermiş yemine uymaz,
 balaban.
 Ayakkabısını yalın ayak basarak giyip,
 Ey yavrum, hoşça kal diyenin akli ermez,
 äpitök.

Nakaratı.

²² Äpitök: ävpildekin kısaltılmasıdır. Bu kısaltmalar varlıkları daha sevimli göstermek için yapılmaktadır.

NAZQOÑIR (Ay qabaq)*Halıq Äni*

57/01 Ay qabaq, altın kirpik, qızıl erin,
 57/02 Kel desen, nege ayayın attıñ terin.
 57/03 Sarı ağaç sazğa bitken sekildenip,
 57/04 Qay jerde otır eken burañ belim.

57/05 [He lä läquv liyley!

57/06 Liylä läquv liylay!

57/07 He lä läquv liyley!

57/08 Liylä läquv liyley!]²³

57/09 Bazardan alıp kelgen kumis quman.

57/10 Jigitti adastırğan qalıñ tuman.

57/11 Aradan kıl ötpestay tatuv edik,

57/12 Bizderge qastıq qılğan qay anturğan.

57/13 [He lä läquv liyley!

57/14 Liylä läquv liylay!

57/15 He lä läquv liyley!

57/16 Liylä läquv liyley!]

NAZKONIR (Hilal kaş)*Halk Şarkısı*

Hilal kaş, altın kirpik, kırmızı dudak,
 Gel desen, niye esirgeyeyim adını tenini.
 Sarı ağaç saz için yetişmiş gibi görünüp,
 Nerede oturmuş ince bellim.

He le ley leyley!

Liyle ley leyley!

He le ley leyley!

Liyle ley leyley!

Pazardan alıyor gümüş ibrik.

Yiğidi yolunu şaşırttırmış yoğun duman.

Aradan kıl geçmeyecek²⁴ kadar dost idik,

Bizleri düşman eden ne olmuş.

He le ley leyley!

Liyle ley leyley!

He le ley leyley!

Liyle ley leyley!

²³ Kaynak kitabımızda bu kısım bulunmamaktadır. Türkiye Türkçesindeki şarkılarda “lay lay lay, la la lay lay...” şeklinde yapılan bir kullanımdır. Herhangi bir anlam ifadesi taşımamasına rağmen şarkıya estetiklik ve ritim katmak amacı ile söylenir. Bu kısmı internet ortamında şarkı metnini inceleyerek ekledik. [https://pesniclub.com/text]

²⁴ “Aralarından su sızmamak”.

NUROLLA ĞAZİZOV
ARMISIÑ, KEÑ DALA
Öleñin jazğan: B. Amanşin

58/01 –Armısıñ, keñ dala
 58/02 Aqselev, qoñır bel!
 58/03 Seni ańsap kelgende,
 58/04 Qabıl al, qolıñ ber.

58/05 Öziñsiñ alğaşqı,
 58/06 Änimiz köñildi.
 58/07 Elsizde ornattıq,
 58/09 Eñ körkem ömiri.

58/10 Aynala eginjay,
 58/11 Aq tolqın jarıstı.
 58/12 Tıñ dala tösinde,
 58/13 Tağdırlar tabıstı.

58/14 Armanday biyikti,
 58/15 Ańsağan jüregi.
 58/16 Eñ alda Qomsomol –
 58/17 Batırlar tülegi.

58/18 Öziñsiñ alğaşqı,
 58/19 Änimiz köñildi.
 58/20 Elsizde ornattıq,
 58/21 Eñ körkem ömiri.

58/22 –Armısıñ keñ dala –
 58/23 Aq astıq, altın bel!
 58/24 Sağınıp kelgende,
 58/25 Tağı da qolıñ ber!

NUROLLA ĞAZİZOV
NASILSIN, GENİŞ BOZKIR?
Şiiri yazan: B. Amanşin

–Nasılslın geniş bozkır?
 Akdiken, kahverengi dağ!
 Seni özleyip geldiğimde,
 Kabul et, elini ver.

Sensin başlangıcı,
 Şarkımızın gönlü.
 Issız yerde mesken tuttuk,
 En görkemli ömrü.

Civardaki tarla,
 Ak dalga ile yarıştı.
 Güçlü bozkır yamacında,
 Yazgılar buluştu.

Hayal gibi büyük,
 Özlemiş yüreği.
 En önde Komsomol–
 Kahramanlar nesli.

Sensin başlangıcı,
 Şarkımızın gönlü.
 Issız yerde mesken tuttuk,
 En görkemli ömrü.

–Nasılslın geniş bozkır–
 Ak arpa, altın dağ!
 Özleyip geldiğimde,
 Yine de elini ver!

ÄKEM – ÄNİM*Sözi: O. Süttibayevtiki**Äni: Ä. Süleymenovtiki*

59/01 Uşırdıñ baptaı uyadan,
 59/02 Ketpeysiñ oydan, qiyaldan.
 59/03 Armañğa biyik qol sozsam,
 59/04 Turasıñ demep jiyi aldan.

Qayırması:

59/05 Köñilim bugün alañdı,
 59/06 Küttiñ be, äke, balañdı.
 59/07 Şattıqpen jarqın toyıña
 59/08 Sıylaymın sazdı bul ändi.
 59/09 Adaldıq ärkez köksegen,
 59/10 Üyrendim äke tek senen.
 59/11 Ardaqtap ötem mängilik,
 59/12 Ğumırda jalğız jetse dem.

Qayırması.

59/13 Jürekti terbep küy sındı,
 59/14 Biyikke uşsam süysindiñ.
 59/15 Moynıñda köpten asılmay,
 59/16 Sağındım äke iyisiñdi.

Qayırması.

BABAM–ŞARKIM*Söz: O. Süttibayevtiki**Müzik: E. Süleymenovtiki*

Uçurdun büyütüp yuvadan,
 Gitmiyorsun akıldan, hayalden.
 Hayaline el uzatsam,
 Durursun sık sık [gözümün] önünde.

Nakaratı:

Gönlüm bugün anladı,
 Bekledin mi, baba, yavrunu.
 Sevinçle ışıldayan düğüne
 Armağan ediyorum ezgili bu şarkıyı.
 İçtenlikle her zaman çok istemiş,
 Öğrendim baba tek seninle
 Hürmet edip geçeğim sonsuzluğa,
 Hayatta yalnız yetse nefes.

Nakaratı.

Yüreği kımıldatıp küy gibi,
 Yüksekçe uçsam sevinçle.
 Boynuna çoktandır sarılmadım,
 Özledim baba kokunu.

Nakaratı.

SÄBİY BOLĞİM KELEDİ*Sözi: M. Maqatayevtiki,**Äni: T. Rahimovtiki*

60/01 Qus ta bolğım kelmeydi qanatım bar,

60/02 Qanatım bar kümisten jaratılğan.

60/03 Säbiy bolğım keledi, säbiy bolğım.

60/04 Bul ömirden habarsız jaña tuvğan.

60/05 Tar besigi-keñ jahan, tarılmağan,

60/06 Birevge bar, birevge tabılmağan.

60/07 Säbiy bolğım keledi, säbiy bolğım,

60/08 Ana süti avzınan arılmağan.

60/09 Ot ta bolğım kelmeydi jıluvım bar,

60/10 Jıluvım bar, kerek pe, jılınıñdar.

60/11 Säbiy bolğım keledi, säbiy bolğım,

60/12 Kün sävlesi oynağan tulımımnda.

60/13 Qanat qağıp ömirge uşarımda,

60/14 Kesilmese bäribir tusavım²⁵ da.

60/15 Säbiy bolğım keledi, säbiy bolğım,

60/16 Säbiy joq ananıñ quşağında.

BEBEK OLASIM GELİYOR*Söz: M. Makatayevtiki,**Müzik: T. Rahimovtiki*

Kuş da olasım gelmiyor kanadım var,

Kanadım var gümüştän yaratılan.

Bebek olayım istiyorum, bebek olayım.

Bu hayattan habersiz yeni doğan.

Dar beşiği geniş dünyanın, daralmayan

Birine var, birine bulunmayan.

Bebek olayım istiyorum, bebek olayım.

Ana süti ağzından kesilmeyen.

Ateş olasım gelmiyor sıcaklığım var

Sıcaklığım var, gereksiz, sıcaklar

Bebek olasım geliyor, bebek olayım,

Güneş ışınları oynayan perçemimde.

Kanat çırpıp hayata uçarım,

Kesilmese de farketmez tusavım.

Bebek olasım geliyor, bebek olayım,

Bebeksiz annenin kucağında.

²⁵ Tusav keser: Henüz yürümeye başalayan çocuğun düzgün yürümesi için ayaklarına bağlanan ipin saygıdeğer biri tarafından kesilmesi geleneği.

AQŞOLPAN*Sözi: Ä. Älenovtiki**Äni: B. Baykenjeyevtiki*

61/01 Sen esime tuskende saltanatım,

61/02 Qaqtı meniñ kevdemde än qanatın,
Aqşolpanım²⁶.

61/03 Sen söyleseñ telmirip tamsanamın,

61/04 Eriniñnen sekildi bal tamatın, Aqşol-
panım.

Qayırması:

61/05 Ey, Aqşolpan, suluv qız, ov!

61/06 Kerbezdenbey turıñız,

61/07 Erkeleñiz, küliñiz,

61/08 Jarqırasın künimiz,

61/09 Baqıt qusım, Aqşolpanım.

61/10 Naz külkiñmen jay ğana sıylaysınba,

61/11 Älde meni ädeyiqıynaysıñ ba,
Aqşolpanım.

61/12 Ömiriñniñ baqıtı sen emes dep,

61/13 Köñilimniñ baqıtın qiymaysıñ ba,
Akşolpanım.

Qayırması.

61/14 Bal ma ekensiñ, Aqşolpan,
şekermisiñ,61/15 Şın ba ekensiñ, şattığım, bekermisiñ,
Aqşolpanım.

61/16 Jırlarım bar kevdemde, sırlarım bar,

61/17 Esitpey-aq solardı ketermisiñ,
Aqşolpanım.

Qayırması.

AKŞOLPAN*Söz: E. Elenovtiki**Müzik: B. Baykenjeyevtiki*

Sen aklıma düştüğünde şenliğim,

Salladı gövdemde şarkı her kanadı,
Akşolpan'ım.

Sen konuşunca bakıp hayran kalıyorum

Dudaklarındanbal damlıyor Akşolpan'ım.

Nakaratı:

Ey, Akşolpan, güzel kız, oy!

Süslenmiş gibi durunuz,

Nazlanınız, gülünüz,

Parlasın güneşimiz,

Baht kuşum, Akşolpan'ım.

Nazlı gülüşünle halimi sayar mısın?

Yoksa bana bilerek eziyet eder misin,
Akşolpan'ım?

Ömrünün bahtı sen değılsin diyerek,

Gönlümün bahtını bağışlamıyor musun,
Akşolpan'ım.

Nakaratı.

Bal mısın, Akşolpan, şeker
misin?Gerçekmisin, mutluluğum, karşılıksız
mısın, Akşolpan'ım.

Destanlarım var göğsümde, sırlarım var,

Dinlemeden onları gider misin,
Akşolpan'ım.

Nakaratı.

---

²⁶ Kadın ismi.

JAS JUBAYLAR*Sözi: Ö. Oralbayevtiki,**Äni: B. Serdaliyevtiki*

- 62/01 Aq qayıñnıñ tögilip nur şaşağı,
 62/02 Alañqaydı aq qanat gül basadı.
 62/03 Alaqañğa qondırğan aq sezimin,
 62/04 Jas jubaylar jarasıp sırlasadı.

Qayırması:

- 62/05 Senderge ärdayım orın bar,
 62/06 Aq otav törine qonıñdar.
 62/07 Aq tilek – batamız, mineki –
 62/08 Baqıttı bolıñdar, bolıñdar!
 62/09 Birin-biri körgendey birinşi ret,
 62/10 Köp qaraydı janımdı uğınşı dep,
 62/11 Qalqatayın aymalap küyev jigit,
 62/12 Qalıñdıq²⁷ tur künäsiz külimsirep.

Qayırması.

GENÇ ÇİFTLER*Söz: Ö. Oralbayevtiki,**Müzik: B. Serdaliyevtiki*

- Ak kayının dökülüp nurlu saçağı,
 Her yerini beyaz çiçek kaplar.
 Avcuna kondurmuş saf hissimi,
 Genç çiftler anlaşıp sırlaşır.

Nakaratı:

- Sizlere her zaman yerim var.
 Ak otağın başköşesine konsunlar.
 Temiz dilek – duamız, işte–
 Bahtlı olunuz, olunuz!
 Birbirlerini görmüş gibi ilk kez,
 Çokça bakıyor ruhumu anla deyip,
 Yavrucuğum kucaklayıp genç kocasını,
 Kız duruyor günahsız gülümseyip.

Nakaratı.

---

²⁷ Qalıñdıq: nişanlı kız.

AQ JAVLIQTI ANAĞA*Sözi: R. Jumatovaniki**Äni: E. Sletdinovtiki*

63/01 Analar abzal tilegiň,
 63/02 Şuvağın tökken jüregiň.
 63/03 Özderiň barda alaňsız,
 63/04 Şattıq ömir süremin,

63/05 Össin dep erkin jas ulan,
 63/06 Mereyin layım tasığan.
 63/07 Turğanday terbep älemdi,
 63/08 Ana dep salğan asıl än.

Qayırması:

63/09 Alısta jürip sağınam,
 63/10 Öziñe mäñgi tabınam,
 63/11 Bas iyip ötem anağa,
 63/12 Aq javlıgım jamılğan.

63/13 Ümitin izgi üzbegeň.
 63/14 Jaqsılıq jolın izdegen.
 63/15 Sağımış sazın jetkizer,
 63/16 Janı jaqın qız degen.

63/17 Şalqıtıp şattıq arnasın,
 63/18 Änimdi urpaq jalğasın.
 63/19 Asqarğa örlep armanşıl,
 63/20 Ul-qızıñ biyik samğasın.

Qayırması.

AK YAZMALI ANAYA*Söz: R. Jumatovaniki**Müzik: E. Sletdinovtiki*

Analar kıymetli dileğiniz
 Işığıñı saçmış yüreğiniz.
 Sizlerin varlığında gamsız,
 Mutlu bir ömür süreceğim.

Büyüsün deyip özgürce genç erkek,
 İtibarını daima taşımış.
 Sallıyormuş gibi dünyayı,
 Ana diye söylemiş asıl şarkıyı.

Nakaratı:

Uzağa gidip özleyeceğim,
 Sana sonsuza dek tapacağım,
 Baş[ım]ı eğip geçeceğim anneye,
 Ak yazmasını örtünen.

Ümidini içten koparmayan.
 İyilik yolunu arayan.
 Özlem nağmesi ulaştırır,
 Cana yakın kız denildiğinde.

Dolup taşıp sevinç armağan etsin,
 Şarkımı nesiller devam ettirsin.
 Doruğa yükselip hayal etsin,
 Oğlun kızın yüce göğe yükselsin.

Nakaratı.

ANAĞA SÄLEM

*Sözi: O. İmanäliyevtiki,
Äni: E. Hasanğaliyevtiki*

64/01 Mereke, küniñmen,
64/02 Qarsı alam öziñdi.
64/03 Säbiylik ünimmen,
64/04 Arnaymıñ sözimdi.

Qayırması:

64/05 Körgeñse alañmın,
64/06 Añsaymın, tolğanam,
64/07 Qabil al balañmıñ,
64/08 Sälemin joldağan.

64/09 Böbegiñ oyansa,
64/10 Uyqıñnan mıñ turdıñ.
64/11 Güliñmen balavs²⁸,
64/12 Köktemdey qulpırdıñ.

Qayırması.

64/13 Ayalap alağan,
64/14 Älpeştep ösirgen.
64/15 Ayavlı jan anam,
64/16 Qatemdi keşirgen.

Qayırması.

ANNEYE SELAM

*Söz: O. İmaneliyevtiki,
Müzik: E. Hasanğaliyevtiki*

Bayram, günümle,
Karşıma alayımseni.
Bebeklik sesimle,
Armağan ediyorum sözüümü.

Nakaratı:

Görünceye kadar merak edeceğim,
Özleyeceğim, düşüneceğim,
Kabul et yavrun,
Selamını yollamış.

Bebeğin uyansa,
Uykundan bin kalktın.
Gül ile balavşa,
İlkbahar gibi canlanırsın.

Nakaratı.

Sevip okşayıp avuçlarımı,
Şımartıp büyüten,
Kıymetli canım annem,
Hatamı affeden.

Nakaratı.

²⁸ Balavs: Genç; 3 yaştan 5 yaşına kadar olan çocuklar için kullanılır. Ayrıca balavs sulu yerde yetişen yumuşak bir ot çeşididir.

64/17 Sırımdı uğatın,

64/18 Öziñsiñ quvatım.

64/19 Künimsiñ şığatın,

64/20 Ayımsiñ tuvatın.

Qayırması.

Sırrımı anlayan,

Sensin kuvvetim.

Güneşimsin çıkan,

Ayımsın doğan.

Nakaratı.

**MARİYAM JAGORQIZINIŇ ÄNİ
DUVDAR-AY**

65/01 Mariyam Jagor degen Orıs qızı,
65/02 On altı, on yetige – kelgen kezi.
65/03 Qazaqqa Duvdar²⁹-degen ğaşıq bolıp,
65/04 Sondağı Mariyamıñ aytqan sözi!

Qayırması:

65/05 Duvdarari-duvdım,
65/06 Bir sen üşin tuvdım!
65/07 Şirkin-ay, Duvdara-ri-duvdım!

65/08 Duvdar-ay, aq boz attı jemdediñ be,
65/09 Jerine uvağda aytqan kelmediñ be?
65/10 Jerine uvağda aytqan kelmey qalıp,
65/11 Mariyam zatı Orıs dep senbediñ be?

Qayırması.

65/12 Aşıköl, Tuşıköldiñ arası bir,
65/13 Basıña, kämşat bōrik jarasıp jūr.
65/14 Duvdar-ay, keler bolsañ tezirek kel,
65/15 Orniña öñkey jaman talasıp jūr.

Qayırması.

65/16 Qolında Mariyamıñ ötkir qayşı,
65/17 Qağazğa Mariyam atı jazılsayşı.
65/18 Qor bolıp bir jamanğa ketkenimşe,
65/19 Aldımnan qazulı kör tabılsayşı!

Qayırması.

**MARİYAM JAGORKIZI'NIN ŞARKISI
DUVDAR-HEY**

Mariyam Jagor adlı Rus kızı,
On altı, on yediye gelmiş yaşı.
Kazak'a, Duvdar denen kişiye âşık olup,
O sırada Mariyam'ın sözlediği sözü!

Nakaratı:

Duvdara-ri-duvdım,
Bir senin için doğdum!
Hey gidi hey, Duvdara-ri-duvdım!

Duvdar hey, ak boz atı yemledin mi?
Yerini, vaktini söyledim gelmedin mi?
Yerini, vaktini söyledim gelmeyecek misin?
Mariyam'ın soyu Rus deyip inanmadın mı?

Nakaratı.

Aşığöl ile Tuşığöl'ün arası bir,
Başına, kunduzlu şapka yakışıyor.
Duvdar-hey, geleceksen çabuk gel,
Mekânın için hepsi fena kapışıyor.

Nakaratı.

Elinde Mariyam'ın keskin makas,
Kazak'a Mariyam adı yazılsa.
Zavallı duruma düşüp kötülüğe gittikçe,
Önümde kazılı mezar bulunsa!

Nakaratı.

²⁹ Duvdar: Erkek ismi.

ANA TUVRALI JIR*Sözi: Ğ. Qayırbekovtiki,**Äni: Ş. Qaldayakovtiki*

- 66/01 Älemniň jarığın,
 66/02 Sıyladıň sen mağan.
 66/03 Dalanıň är gülin,
 66/04 Jiynadıň sen mağan.
 66/05 Sen berdiň qustardıň,
 66/06 Qanatın samğağan.
 66/07 Balalıq quştarım,
 66/08 Öziňe arnağan.

Qayırması:

- 66/09 Äldilep ayalap,
 66/10 Ösirgen jemisiň,
 66/11 Samal jel, saya baq,
 66/12 Quşağıň men üşin.
 66/13 Eseyip ketsem de,
 66/14 Men sağan säbiymin.
 66/15 Köñiliňdi köktemdey,
 66/16 Köziňnen tanıymın.

- 66/17 Ötevge borışım,
 66/18 Anaşım, jan sırım.
 66/19 İzdedim sen üşin,
 66/20 Älemniň asılın.
 66/21 Älemniň baylığın,
 66/22 Sıylar em, keş meni,
 66/23 Sıylar em keş meni,
 66/24 Qolıma tüspedi.

Qayırması.

ANNE İLE İLGİLİ CİR*Söz: Ğ. Kayırbekovtiki,**Müzik: Ş. Kaldayakovtiki*

- Dünyanın ışığını,
 Hediye ettin sen bana,
 Bozkırın her çeşit çiçeğini,
 Topladın sen bana.
 Sen verdin kuşların,
 Kanadını uçurdun.
 Çocukluk hevesim,
 Sana armağandır.

Nakaratı:

- Ninni söyleyip severek,
 Büyüttün yemişini,
 Serin rüzgâr, gölgeli bağ,
 Kucağın benim için.
 Büluğa ersem de,
 Ben senin bebeğimin.
 Gönlünü bahar gibi,
 Gözünden bilirim.

- Ödemeye borcumu,
 Anneciğim, can özüm.
 Aradım senin için,
 Dünyanın kıymetlisini.
 Dünyanın zenginliğini,
 Hürmet et, affet beni,
 Hürmet et, affet beni.
 Elime geçmiyor.

Nakaratı.

AVILIM*Sözi: J. Beysenovtiki,**Äni: T. Bazarbayevtiki*

67/01 Kindigimniň jas qanı,

67/02 Tamğan jerim avılım.

67/03 Şabıtımniň asqarı,

67/04 Samğavşy edi avılım.

67/05 Jastıgımniň küväsi,

67/06 Şurqırağan avılım.

67/07 Juvsanı men juvası,

67/08 Burqırağan avılım. **2 ret**

67/09 Biyik- biyik şıň, quzğa,

67/10 Qumar qılğan avılım.

67/11 Büldirşindey bir qızğa.

67/12 Sıñar qılğan avılım.

67/13 Änmen taňdı atırıp,

67/14 Än saldırğan avılım.

67/15 Sarı kıımız sapırıp,

67/16 Tamsandırğan avılım. **2 ret**

67/17 Kök tütindi şubatıp,

67/18 Jelek sozğan avılım.

67/19 Ay körmesem qumartıp,

67/20 Jürek qozğan avılım.

67/21 Kök torğınday köktemde,

67/22 Sağım quvğan avılım.

67/23 Alıs sapaş şekkende,

67/24 Sağındırğan avılım. **2 ret****KÖYÜM***Söz: J. Beysenovtiki,**Müzik: T. Bazarbayevtiki*

Göbek bağımın taze kanı,

Doğup büyüdügüm köyüm.

İlhamımın dayanağı,

Şarkı söylüyordu köyüm.

Gençliğimin şahidi,

Hasret giderdiğim köyüm.

Pelin otu ile yabani soğanı,

Tozu dumana katan köyüm. **2 kez**

Yüksek yüksek doruklara, uçuruma,

Heves eden köyüm.

Bildircin gibi bir kıza.

Denk olan köyüm.

Şarkıyla sabahı oldurup,

Şarkı söyleten köyüm.

Sarı kıımız karıştırıp,

Tattıran köyüm. **2 kez**

Yeşil tütünü sürükleyip,

Örtü örten köyüm.

Ah! Göremesem de özletip,

Yürek kıınıldatan köyüm.

Gökyüzü ipek kumaş gibi baharda,

Pusululuğu kovan köyüm.

Uzak sefere gittiğimde,

Özlettiren köyüm. **2 kez**

**TOQTA, BALAM, ATAÑ KELEDİ
ARTIÑDA**

Öleñin jazğan: Muqatayev

- 68/01 Toqta botam! Atañ keledi artiñda!
 68/02 Bur moynıñdı qaljırağan qart ulğa.
 68/03 Seniñ säbiy sätteriñniñ mısqalın,
 68/04 Ayırbastap ala almay jür altınğa.
 68/05 Toqta botam³⁰! Atañ keledi artiñda!

 68/06 Jüze jürüp, jüz qubılğan sağımda,
 68/07 Jastıq deytin köktemeniñ şağında.
 68/08 Ösken edik seniñ anañ ekevmiz,
 68/09 Osi qarttıñ mäpelegen bağında.

 68/10 Qarttıñ bağın jaylaytınbız iyen tegin.
 68/11 Tıñdaytınbız aluvan-aluvan ertegin.
 68/12 Jiynap alıp jürer edi jarıqtıq³¹,
 68/13 Külli avıldıñ elteñi men selteñin

 68/14 Ey, bolaşaq! Qart keledi ziyalı.
 68/15 Keyimesin ata-qıran uyalı.
 68/16 Sen sıylasañ, säbiy şaqtıñ bir sätin,
 68/17 Atan sağan uzaq ömirin qiyadı.

³⁰ Bota: deve yavrusu. Çocuklara karşı kullanılan bir sevgi ifadesidir. TT'de buna benzer kullanımlar vardır: tosunum, koçum, aslanım...

³¹ Kazaklar ölmüş büyük kimselerden bahsederken 'jarıqtıq' derler. Bu sözcük, TT'de ölmüş kişilerden bahsederken kullanılan 'rahmetli' sözcüğünün manasına benzer bir kullanımdır. 'Jarıqtıq' hürmet ve saygı bildirir. Aynı zamanda yaşı büyük olan ve hoca gibi saygıdeğer kimselere de "jarıqtıq" denilir.

**BEKLE, YAVRUM, DEDEN GELECEK
ARKANDAN**

Şiiri yazan: Mukatayev

- Bekle yavrum! Deden gelecek arkandan!
 Bükük boyunlu, bitkinleşmiş yaşlı oğula,
 Senin bebeklik zamanın gibi birazcık,
 Değiştiremiyor kıraç altına.
 Bekle yavrum! Deden gelecek arkandan!

 Yüz yaşına girip, yüz rengi solmuş,
 Gençlik derdi baharımın çağında.
 Büyümüştük annenle ikimiz,
 Bu ihtiyarın özenle baktığı bağında.

 İhtiyarlığın bağına yerleşiriz boşu boşuna.
 Dinlerdik çeşit çeşit masalını.
 İnsanları topluyordu rahmetli,
 Tüm köy halkı ile delişmenini.

 Ey, istikbâl! İhtiyarlık gelecek ziyalı.
 Sitem etmesin dede[sine] kartal yavrusu.
 Hürmet etsin, bebeklik çağının bir zamanı,
 Deden sana uzun ömrünü armağan ediyor.

68/18 Aqlıña ayırbasta külkiñdi,

68/19 Qaytesiñ sol külki deytin şirkindi!

68/20 Beyqam külip öspegen soñ öz basım,

68/21 Bos külkini unatpaymın bir türli...

68/23 Toqta, botam! Atañ keledi artıñda!

68/24 Dariya şalqar danalığın, al, tıñda!

68/25 Seniñ säbi sätteriñniñ mısqalın,

68/26 Ayırbastap ala almay jür altınğa.

68/27 Toqta, botam! Atañ keledi artıñda!

Aqlınla takas et gülüşünü,

Ne yapsın o gülüşü derdi hey gidi!

Gamsızca gülüp olgunlaştı sonra başım,

Boş gülüşünü beğenmiyorum bir türli...

Bekle yavrum! Deden gelecek arkandan!

Derya gibi uçsuz bucaksız bilgeliğini dinle!

Senin bebeklik çağın gibi birazcık,

Değiştiremiyor kıraç altına.

Bekle yavrum! Deden gelecek arkandan!

SARJAYLAV*Sözi: M. Maqatayevtiki*

69/01 Jazira, jasil kilem örnektegen,
 69/02 Tuvğan jerge, dariyağa, jer jetpegen!
 69/03 Ken ölkem, äldiley ber sen dep
 kelem
 69/04 Añsap kelem, sağınıp, şöldep
 kelem.

Qayırması:

69/05 Savmal bulaq – balday dārim,
 69/06 Salqın samal – bavraylarıñ.
 69/07 Sayalağan, bev, tuvğan jer,
 69/08 Sağındırğan Sarjaylavım.
 69/09 Armısıñ, ata-qonıs, jasil meken!
 69/10 Ulıñmın, men seniñ qasıñda ötem,
 69/11 Basqanıñ jeruyıgın neğılayın,
 69/12 Jeruyıgı özimniñ qasımda eken!

Qayırması.

69/13 Jadırap jutayınşı tav samalın,
 69/14 Osı edi goy sağınıp, añağanım.
 69/15 Gülderim, şırşalarım, arşalarım,
 69/16 Bäriñe arnap men bugün än,
 salamın.

Qayırması.

69/17 Janımdı jırğa bölep tañ atırğan,
 69/18 Änim ediñ aq tañda jaratılğan.
 69/19 Töliñnen aynalayın jaña tuvğan,
 69/20 Aynalayın eliñnen dara turğan!

Qayırması.

SARJAYLAV*Söz: M. Makatayevtiki*

Engin bozkıra, yeşil kilim işlemiş,
 Doğduğum yere, denize, yer yetmemiş!
 Geniş ölkem, ninni söyleyiversin diye
 geleceğim,
 Arzulayıp geleceğim, özleyip, isteyip
 geleceğim.

Nakaratı:

Sağmal suyu, bal gibi ilacım,
 Serin rüzgâr, bayırların,
 Serinlemiş, ah, doğduğum yer,
 Özlettirdin Sarjaylav'ım.

Nasılsın, ata mekânı, yeşil yer!
 Büyüğümün, ben senin yanında öleceğim,
 Başkasının cennetini ne yapayım,
 Cennet benim yanımda imiş!

Nakaratı.

Hava açılıp yok etse dağ rüzgârını,
 Bu idi özleyip, arzuladığım.
 Çiçeklerim, çamlarım, ardıçlarım,
 Hepsine armağan ederek bugün şarkı
 söylüyorum.

Nakaratı.

Canımı cıra ayırırken sabah olmuş,
 Şarkım idin ak seherde yaratılan.
 Yavrundan nazlım yeni doğmuş,
 Nazlım memleketinden ayrı doğmuş!

Nakaratı.

**DARİYĞA, DOMBIRAMDİ BERŞİ
MAĞAN**

Halıq Äni

70/01 Dariyğa, dombıramdı berşi mağan,
70/02 Janıma kelşi jarım, kelşi balam!
70/03 Beyvaq, iñirdegi köñilime,
70/04 Küy bolıp, küñirenip enşi, dalam.

Qayırması:

70/05 Babamniñ közimisniñ?
70/06 Danamniñ sözimisniñ?
70/07 Jaralğan sezim üşin,
70/08 Mazasız jüregimniñ özimisniñ?
70/09 Dombıram,
70/10 Qoñır qazım, aqquvımsniñ!
70/11 Armanım, muñım, sıırım, şattığımsniñ!

70/12 Dombıram, jüregimmen ündes ediñ,
70/13 Senimen sırlasımday tildesemin.
70/14 Babamnan qalğan muram, sen
bolmasan,
70/15 Önerdiñ ne ekenin de bilmes edim.

Qayırması.

70/16 Ösirgen önerimdi qızır-babam,
70/17 Üniñnen aynalayın buzılmağan!
70/18 Kiyeli perneñe bir qol soqpasam,
70/19 İşegiñ jetimsirep ızıñdağan.

Qayırması.

**AH! DOMBRAMI VERSENE
BANA**

Halk Şarkısı

Ah! Dombramı versene bana,
Yanıma gelsene yârim, gelsene bebeğim!
Zamansız, gün batımı gönlüme,
Küy olup, feryat edip girse, bozkırım.

Nakaratı:

Atamın gözü müsün?
Bilgenin sözü müsün?
Yaratılan hissim için,
Sabırsız yüreğimin özü müsün?
Dombram,
Kahverengi kazım, kuğumsun!
Hayalim, kederim, sırrım, mutluluğumsun!

Dombram, yüreğim ile uyumlu idin,
Seninle sırdaşım gibi konuşurum.
Atamdan kalan mirasım, sen
olmasan,
Hünerin de neymiş bilmez idim.

Nakaratı.

Geliştirmiş hünerimi Hızır Atam,
Sesinden nazlım bozulmamış!
Kutsal perdene bir el çırpmasam,
Telin yalnızlık hissedip vızıldamış.

Nakaratı.

70/20 Dombıram, dosım menin, küy
ańsağan,

70/21 Özimdi, ömirimdi qiyam sağan.

70/22 Şağında şabıttanğan, qiyaldağan,

70/23 Şapağıñ bar şattıgın quyar mağan.

Qayırması.

70/24 Erke nazım, meniñ de, sazım meniñ,

70/25 Şıbınsız, şuvaq şaşqan jazım ba ediñ?

70/26 Dariğa, dombıramdı berşi mağan,

70/27 Aynalıp uşsın aqquv-qazım meniñ.

Qayırması.

Dombra, dostum benim, ezgimi çok
özledim.

Özümü, ömrümü bağışlıyorum sana.

Zamanında esinlendim, hayal ettim,

Seherin mutluluğunu dökeceğim sana.

Nakaratı.

Nazlı şiirim, sazım benim,

Cansız, ıfık saçan yazım mı idin?

Ah, dombramı versene bana!

Dönerek uçsun kuğum, kazım benim.

Nakaratı.

BİR TİLEK*Sözi: T.Muqayevtiki**Äni: A. Muqayevtiki*

71/01 Jırım bar suvsındağan mıñ bulaqtan,

71/02 Sırım bar şındığıma küvä qılar.

71/03 Juldız bar köñilimde jımıñqaqqan,

71/04 Janımda aruv künniñ şuvağı bar.

71/05 Basıma qondı bugün baq-qut meniñ,

71/06 Bul ğaşıq jüregimde jasın ot bar.

71/07 Bitkenşe eñ aqırğı aqtıq demim,

71/08 Bür süysem qulay süyer qasiyet bar.

71/09 Aspanğa qalıqtaydı änim ökem,

71/10 Armanım adal, asqaq, ädil sözüm.

71/11 Sen meniñ jan dünyemdi tanıp öt tek

71/12 Men sağan sıylap ötem bärin sonıñ.

BİR DİLEK*Söz: T.Mukayevtiki**Müzik: A. Mukayevtiki*

Destanım var su içmiş bin kaynaktan,

Sırrım var hakikatime şahitlik eder.

Yıldızım var yüreğime gülümsemesi çarpan

Ruhumda zarif güneşin ışığı var.

Başıma konu bugün baht, kut benim,

Bu âşık yüreğimde yıldırım ateşi var.

Bitinceye kadar en son nefesim,

Tomurcuk sevsem bozulacak özelliği var.

Gökyüzünde yankılanıyor şarkım güçlenip,

Hayalim samimi, gururlu, adil sözüm.

Sen benim can dünyamı tanıyıp geç sadece,

Ben sana saygı duyup geçeyim hepsinden.

MARAT İLYASOV
MEN SAĞAN ÖKPELEMEYİMİN

Sözi: Muhtar Şahanovtiki

- 72/01 Alıstap kettik rasında,
72/02 Suvınıp ketti-av sezim de.
72/03 Sen meni qarsı alasıñ ba?
72/04 Avlıña bargan kezimde.
72/05 Kevdemde izgi oy qaldırğan,
72/06 Jan ediñ endi ne deymen.
72/07 Şıqpaşañ şıqpa aldımnan,
72/08 Men sağan ökpelemeymin.
- 72/09 Tolğantqan osı oy köp meni,
72/10 Ajırap ketti jol neden?
72/11 Bilmeysiñ onı öytkeni.
72/12 Kezinde bilgiñ kelmegen.
72/13 Arman-ay, arman köktegi,
72/14 Jaqın kep sälem bergen eñ.
72/15 Billeppin sonı, öytkeni.
72/16 Meniñ de bilgim kelmegen.
- 72/17 Sen sonı iştey uğına,
72/18 Körsetpey mağan jasıñdı.
72/19 Tek meniñ adaldığıma,
72/20 Ketkensiñ iyip basıñdı.
72/21 Joq buğan qazir talasım.
72/22 Gül ediñ jarqın janı alav.
72/23 Joğalğan zattıñ bağasın,
72/24 Soñınan bilgen jaman-av.

MARAT İLYASOV
SANA KÜSMEYECEĞİM

Söz: Muhtar Şahanovtiki

- Yabancılaştık aslında,
Soğumuştı hey duygum da.
Sen beni karşına alacak mısın?
Köyüne vardığın zaman.
Göğsümde içten bir düşünce bıraktın,
Can idin şimdi ne diyeyim.
Gitmezsen gitme önümden,
Sana küsmeyeceğim.
- Düşündürdü bu fikir çokça beni,
Ayrılmıştı yolumuz neden?
Bilmezsin onu çünkü.
Zamanında bilemedin.
Hayal hey, hayal gökteki,
Yakınından selam yolladın, ilk başta.
Bilemedim sonunu, çünkü.
Benim de bileceğim yoktu.
- Sen onu sessizce anla,
Göstermez bana gözyaşını.
Sadece benim samimiyetime,
Gittin eğip başını.
Boşuna eğildin şimdi[ki] fikrim.
Çiçek idin güler yüzlü yanı sıcak.
Yok olan her şeyin kıymeti,
Sonradan bilinmiş kötülüğü-hey.

MEREKEM – SEN*Sözi: Qudaybergen Qazıbekovtiki**Äni: M. İlyasovtiki*

73/01 Mahabbatım nâr berdiñ,

73/02 Jüregime – janıma.

73/03 Ğumırırma gül ektiñ,

73/04 Armanıma – jolıma.

Qayırması:

73/05 Jan şuvağım – merkem,

73/06 İzdegenim sen eken.

73/07 Öziñmenen şattanıp,

73/08 Kirer meniñ berekem.

73/09 Baqtım da sen boldıñ,

73/10 Maqsatım da añsağan.

73/11 Boldım ıntıq öziñe,

73/12 Kezdeskeli men sağan.

Qayırması.

73/13 Möldiregen köziñdi,

73/14 Páktigiñ dep senemin.

73/15 Süyem degen söziñdi,

73/16 Quvat etip kelemin.

Qayırması.

BAYRAMIM SENSİN*Söz: Kudaybergen Kazıbekovtiki**Müzik: M. İlyasovtiki*

Sevgime güç verdin,

Yüreğime, canıma.

Ömrüme çiçek ektin,

Hayalime, yoluma.

Nakaratı:

Ruh ışığım, bayramım,

Aradığım senmişsin.

Seninle sevinip,

Olur benim bereketim.

Bahtım da sen oldun,

Maksadım da özlenen.

Hasretim sana,

Karşılaşalı ben seninle.

Nakaratı.

Berraklaşan gözünü,

Paklığın deyip inanıyorum.

Seviyorum dediğin [o] sözünden,

Güç alıp geliyorum.

Nakaratı.

AQQUVIÑDI AYALA*Sözi: İ. Saparbayevtiki**Äni: M. İlyasovtiki*

74/01 Ömir birge bir-aq keler, köp
kelmes,

74/02 Lâzzat lebi azappenen ötkeldes.

74/03 Şın mahabbat, bile bilseñ şıraylım,

74/04 Üylenüvmen,

74/05 Üy boluvmen şektelmes.

Qayırması:

74/06 Sümbil sezim– köñiliñniñ küyi asıl,

74/07 Süymegenge qalay onı kiyasıñ?

74/08 Mahabbat – ol qarlığaşım emes pe?

74/09 Jüregiñe salatuğın uyasın!

74/10 Ardağım-av, aytqan sözim unamay,

74/11 Köñiliñe alıp jürme, kümän oy.

74/12 Mahabbat, ol–kögerşiniñ emes pe?

74/13 Kögerşindi torğa qamav künä ğoy?

Qayırması.

74/14 Tağdır bizge key kezderi tım qatal,

74/15 Kün ornına kökiregiñde muñ jatar.

74/16 Mahabbat, ol – aruv aqquv emes pe?

74/17 Al aqquvğa oq atuvğa kim batar?

Qayırması.

KUĞUNU ÇOK SEV*Söz: İ. Saparbayevtiki**Müzik: M. İlyasovtiki*

Ömürle birlikte bir gerçek gelir, başka
gelmez,

Tatlı dudağı azapla keskinleşmiş.

Gerçek sevgiyi, bilebilsen güzelim,

Evlenmekle,

Ev kurmakla sınırlanmaz.

Nakaratı:

Sümbül hissim, gönlünün ezgisi kıymetli,

Sevmediğine nasıl onu hediye edersin?

Sevgi, o kırlangıcım değil mi?

Yüreğine koyduğun yuvası!

Kıymetlim hey, söylediğimi beğenmiyor,

Gönlüne almıyor, güvenmiyoroy.

Sevgi, o güvercinin değil mi?

Güvercini kafese hapsetmek günah değil
mi?

Nakaratı.

Kader bize bazen çok merhametsiz,

Güneş yerine göğsünde keder yatırır.

Sevgi, o zarif kuğu değil mi?

Kuğuya ok atarak kim [suya] batırır?

Nakaratı.

GÜLDÄVREN*Sözi: M. Qurmanalindiki**Äni: Q. Qojanbayevtiki*

- 75/01 Dalanıñ alavlağan aq tañına.
 75/02 Armansız sır aşayıq aqtarıla.
 75/03 Janım-av, tebirenbey qalay tursıñ?
 75/04 Tabiyğat jaña oyanğan şaqta mına.

Qayırması:

- 75/05 Güldävren, güldävren,
 75/06 Ötem seni jırlavmen.
 75/07 Güldävren, güldävren,
 75/08 Ötem seni, ötem seni,
 75/09 Jırlavmen.

- 75/10 Jaylavda qalıñdıqtay jasandırğan,
 75/11 Öziñmen qol ustasıp asam qırdan.
 75/12 Köz jetip, köñil toymas jaysañ ömir,
 75/13 Däl bugün jaralğanday mıñ san
 nurdan.

Qayırması.

- 75/14 Şaqırğan şağalalı aydıñğa uqsap,
 75/15 Armısıñ, ayavlı arman, aybındı şaq?
 75/16 Jetelep jıldarımdı kele berşi,
 75/17 Jarımday jaz körkine jaydım quşaq.

Qayırması.

ÇİÇEK ZAMANI*Sözü: M. Kurmanalindiki**Şarkısı: K. Kojanbayevtiki*

- Bozkırın alevlenen ak seherine.
 Dertsiz sır açıp paylaşalım.
 Canımhey, heyecanlanmadan nasıl dursun?
 Tabiat yeni uyandığı zaman burada.

Nakaratı:

- Çiçek zamanı, çiçek zamanı,
 Gececeğim seni şarkı söylemekle
 Çiçek zamanı, çiçek zamanı,
 Gececeğim seni, gececeğim seni,
 Şarkı söylemekle.

- Yayla nişanlı kız gibi süslenmiş,
 Seninle el ele tutuşup gececeğim kırdan.
 İnanıp, gönül doymaz yaysan ömrü,
 Tıpkı bugün olduğu gibi bin çeşit
 nurdan.

Nakaratı.

- Şakımış martılı parlak göle benzeyip,
 Nasılsın, kıymetli hayal, heybetli çağ?
 Elinden tutup yıllarımı getiriversene.
 Aptal gibi yaz güzeline açtım kucak.

Nakaratı.

İNKÄRİM*Sözi: J. Bayazitovtiki**Äni: Q. Omarovtiki*

76/01 Tamızdın tañınday ağarğan,
 76/02 Jürekte tuvlaydı san arman.
 76/03 Jubanış bolıp san jolıqşı,
 76/04 Şıqqanday baq aldan! **2 ret**

76/05 Seni izdep ay, jıldı sanadım,
 76/06 Sağınış sarğaydı, sana– muñ.
 76/07 İzdegen iñkärim, kezikşi!
 76/08 Bolayın samalıñ! **2 ret**

76/09 Ümitim turğanday sıbırlap,
 76/10 Jürgendey qıyaldan sır urlap.
 76/11 Üñine öteyin keziksen,
 76/12 Bulaqtay sıldırap. **2 ret**

76/13 Jüytkidı tün – qıyal tañğa ozıp,
 76/14 Ümitter beyne bir san jorıq.
 76/15 Jolıqşı jolında turayın,
 76/16 Ävendi än bolıp! **2 ret**

76/17 Taptım ba iñkärim, jañılmay,
 76/18 Ayqassın quşaqtar jazılmay!
 76/19 Añsağan armanım sen ediñ,
 76/20 Sağınış sazınday! **2 ret**

TUTKUM*Söz: J. Bayazitovtiki**Müzik: K. Omarovtiki*

Ağustosun seheri gibi ağaran,
 Yürekte şahlanıyor sayısız hayal.
 Teselli olarak sürekli uğrasana,
 Gönlümü alıversene! **2 kez**

Seni arayıp ay[ları], yıl[ları] saydım,
 Özlemle yolunu gözlüyor, düşünce, keder.
 Aradığım tutkum, lütfen buluşalım!
 Olayım rüzgârın! **2 kez**

Ümidim uyanmış gibi fısıldayıp,
 Gitmiş gibi rüyadan sır çalıp.
 Sesine vereyim karşılık,
 Kaynak gibi şırıldayıp. **2 kez**

Çabucak geçti gece, rüya sabah olup,
 Ümitler sanki sayısız bir yolculuk.
 Görüşelim yolunda durayım,
 Ahenkli şarkı olup! **2 kez**

Buldum mu tutkum, yanılmadan,
 Kucaklaşsın kucaklar yazılmadan!
 Özlediğim hayalim sen idin,
 Özlem nağmesi gibi! **2 kez**

BEYBİT DÄLDENBAYEV
KEZDESEYİK

Sözi: Erlan Bağayevtiki

77/01 On jıl burın nurğa tolı janımız,
77/02 Arman quvıp ketken edik bärimiz.
77/03 On kündey bop on jıl ötti, kezdestik.
77/04 Bas qosuvğa arnaladı änimiz.

Qayırması:

77/05 Dostar, dostar.
77/06 Ketsek te biz eseyip,
77/07 Bar qızığın ömirdiñ bir keşeyik.
77/08 On jıl ötsin, jıl jıyırma, jüz jıl ötsin,
77/09 Amandıqpen ärqaşan kezdeseyik,
77/10 Kezdeseyik,
77/11 Jüzdeseyik!

77/12 Merüvert tolı, marjan tolı köñilden,
77/13 Bal baqtıñ äsem äni tögilgen.
77/14 Düniyege kirpiş bolıp qalanıp,
77/15 Ornımızdı taptıq bugün ömirden.

Qayırması.

77/16 Bir uyadan tülep uşqan qustarmız,
77/17 Jaqsılıq pen adaldıqqa quştarmız.
77/18 Eñbekpenen tirşilikke sän berip,
77/19 Dostıq tuvın ärkez biyik ustarmız.

Qayırması.

BEYBİT DELDENBAYEV
KEŞKE GÖRÜŞSEK

Söz: Erlan Bağayevtiki

On yıl önce ışıqla dolu idi ruhumuz
Hayal kovalıyorduk hepimiz.
On gün gibi olup on yıl geçti, görüşeli.
Birleşmemize hediye olacak şarkımız

Nakaratı:

Dostlar, dostlar.
Gitsek de biz büyüyüp,
İlginçliğini ömrün birlikte affedelim.
On yıl geçsin, yirmi yıl, yüzyıl geçsin,
Sağlıkla her zaman buluşalım,
Buluşalım,
Görüşelim!

İnci dolu, mercan dolu gönülden,
Bal bahtın güzel şarkısını söyleyen.
Dünyaya kerpiç olup tuğla örüp,
Yerimizi bulduk bugün ömürden.

Nakaratı.

Bir yuvada büyüyüp uçmuş kuşlarımız,
İyilik ile samimiyete tutkuluyuz.
Emek ile dirliğe güzellik verip,
Dostluk kurun her zaman yüce oğullarımız.

Nakaratı.

2. KAZAK HALK ŞARKILARININ İNCELENMESİ

Sözlü şiirin anlatım veya ifade dilinin anlaşılması açısından oluşturulduğu yörenin sembolleri ve metaforlarının iyi bilinmesi gerekir. Halk şarkısı dizelerinin veya tüm metnin anlaşılması, açıklanabilmesi ve doğru algılanması açısından bu gereklidir (Mirzaoğlu, 2019: 307). Bu sebeple biz de Kazak halk şarkılarını tema, kültürel unsurlar, motifler bakımından inceleyip söz analizleri yaparak anlaşılabilirliğini ve Türkiye sahası ile ortak olan bazı yönlerini tespit etmeye çalıştık.

2.1. Kazak Halk Şarkılarında Coğrafyanın Rolü

Coğrafya, medeniyet ve kültürün temelini oluşturan ve bunlara ilham kaynağı olup kültürün gelişip yayılmasına, yaşatılmasına bazen de yok olmasına neden olan bir katedir (İbn-i Haldun, 2013: 636-637). Atatürk'ün; “*Kültür, tabiatın yüksek feyizleriyle mesut olmaktadır*” (İnan, 1975: 105) sözüyle ifade etmek istediği de kültürel verimliliğin tabiata yani coğrafyaya bağlı olmasıdır. Coğrafya; insanın karakterini, yaşantısını, kültürünü, dilini, inancını, fizikî görünüşünü, barınma ve iş olanaklarını, giyim ve kuşamını, mutfakını, duygularını kısacası maddî ve manevî tüm zenginliğini belirler.

Türklerin tarihteki en büyük başarılarından biri, içinde yaşadıkları çevreye yani coğrafyaya ve iklime uygun bir hayat tarzını gerçekleştirmiş olmalarıdır. Bu, atlı-göçebe veya konargöçer diye tabir edilen hayat tarzıdır (Güzel, Çiçek ve Koca, 2002: 15). Konargöçer hayatı benimseyen Kazaklar; bu yaşantının gereği olarak kadın, erkek ve coğrafya iç içe bir yaşam sürmüşlerdir. Bu durum Kazakların âşk maceralarını da etkilemiştir. Sevgili tasviri yapılırken coğrafi izleklere çokça yer vermişlerdir. Bunların kullanımı ise Kazakların coğrafyaya, tabiata nasıl baktıklarını ve onu nasıl değerlendirdiklerinin bir göstergesidir. Kısacası coğrafya insanın iç dünyasını tanımaya yönelik bir bilimdir, denilebilir.

“Kazak Enderi” adlı incelediğimiz kaynak kitaptaki coğrafyaya bağlı terimler ve unsurlar tespit edilip genel başlıklar altında aşağıdaki tabloda verilmiştir. Elde edilen veriler adet ve yüzdelik oranlarla gösterilmiştir.

Coğrafi Terim Grubu	Adet	%
Gök Cisimleri/Zaman Kavramları	183	24,7
Yer Şekilleri İle İlgili Terimler	82	11,07
Hayvanlarla İlgili Adlar	82	11,07
Renkler	70	9,45
Coğrafi Nesnelere	68	9,18
İklimsel Terimler	67	9,04
Ülke, Şehir Ve Yer Adları	50	6,75
Su Kaynakları İle İlgili Terimler	42	5,67
Bitki Adları	37	4,99
Beşeri Coğrafya Terimleri	26	3,51
Maden Ve Değerli Taşlar	17	2,29
Yerleşme Coğrafyası	13	1,75
Meslek Adları	4	0,54
Toplam	741	100,00

Tablo 1: Kazak Halk Şarkılarındaki Coğrafi Terim ve Unsurlar

Şarkılarda genel başlıklar altında girdiğimiz bu veriler aşağıda daha detaylı şekilde verilmiştir.

Gök cisimleri ve zaman kavramı: ‘kүн’ güneş-gün, dünya (18), ay (14), yıldız (9), Çoban Yıldızı (1), Takımyıldızı (1); bugün (18), gece (13), ‘tañ’ seher-tan (12), sabah (9), yarın, bir gün (5), akşam (3), dün, öğlen ve gün boyu 1’er kez, zaman (36), yıl (12), çağ (8), vakit ve asır 2’şer ; Mayıs, Ağustos ise 1’er kez kullanılmıştır.

Mevsimler de zaman ifade etmektedirler. Ancak mevsimler iklimsel terimler kategorisinde ele alındığından burada tekrar gösterilmemiştir.

Yer şekilleri ile ilgili terimler: bozkır (34), dağ (19), bağ (12), çöl (4), kum mekân (1), kır (4), yamaç (2), kaya, ova, yeşillik, doruk, uçurum, tepe 1’er kez kullanılmıştır.

Hayvan adları ile karşımıza çıkanlar unsurlar: kuş (23), kuğu (16), geyik (7), maral (1), antilop (5), ahu (1), balaban (8), kartal, kaz, at (2), bestî ‘at türü’ (1), papağan, bülbül, martı, güvercin iki kez, tilki, ördek, bildircin, kırlangıç, tazi 1’er kez kullanılmıştır.

Renk adları: ak/beyaz (35), kızıl (8), kara (6), bakır rengi (6), jasil (5), kök ‘mavi anlamıyla’ (3), sarı, boz, kahverengi 2’şer, kök ‘yeşil anlamıyla’ (1) kez kullanılmıştır.

Coğrafi nesnelere: dombra (18), saz (10), şıñ çalgısı (1); kumaş (8), köylek (2), ipek (2), yün (1), qamzol ‘yelek’ (1), beşpet ‘cepken’ (1), etek (1), kürk (1), kunduzlu şapka (1), javlıq ‘yazma’ (1), yorgan (1); şam-mum (2), ot ‘ateş’ (6), meşale (1), terki (1); bal (3), şeker, kımız, savmal, kespe, kurt, tereyağ 1’er kez kullanılmıştır.

İklimsel terimler: yel-rüzgâr (25), yaz (13), serin (12), kar (5), yıldırım (3), ilkbahar-bahar, ılık, yağmur 2’şer, duman, fırtına, tufan 1’er kez kullanılmıştır.

Ülke, şehir ve yer adları: Atameken (8), Sirderya (7), Betpak, Almatı altışar kez, Aladağ, Jaylavköl, Kazakistan dörder kez, Arıs (3), Sarjaylav (2), Astana, Aşıköl, Ak Şalkar, Tuşıköl, Isıkköl, Köktöbe birer kez kullanılmıştır.

Su kaynakları ile ilgili terimler: göl (28), deniz (6), su (3), kaynak (3), akarsu (2) kez kullanılmıştır.

Bitki adları ile karşımıza çıkanlar: çiçek(7), elma,pirinç 3’er, lale, gül, kavak, kamış, akkayın ve ekin “buğday” 2’şer, çam, ardıç, sümbül, söğüt, balavşa, yabancı soğan, pelin otu, kayın, akdiken, iğde, tomurcuk, arpa ise 1’er kez kullanılmıştır. Toplamda 37 adet bitki adı kullanımına yer verilmiştir.

Beşeri coğrafya terimleri şarkılarda 26 kez kullanılmıştır: yol (13), bağ (12), tarla (1).

Maden ve değerli taşlar: altın (10), inci (2), mercan, yakut, çelik, mıknaş, bakır 1’er kez kullanılmıştır.

Yerleşme coğrafyası: ev “üy” (3), otav “otağ”, kerege “duvar”, şaşıraq, pencere ikişer kez, sokak ve kapı birer kez kullanılmıştır.

Meslek adı: avcı (2), çoban ve şarkıcı 1’er kez kullanılmıştır.

“Kazak Enderi” adlı kaynak kitaptaki 77 şarkı içerisinde coğrafyaya özgü birçok terim ve unsur yukarıdaki şekilleriyle tespit edilmiştir. Coğrafyaya bağlı unsurlardan bazıları şiirlerin ana temini oluştururken sadece 7 şarkıda coğrafi unsur ve terimlere rastlanılmamıştır. Geriye kalan 70 şarkıda geçen coğrafi unsur ve terimlerin sayısı 741’dir. Yaklaşık olarak şarkı başına 10 terimin düştüğünü söyleyebiliriz.

Coğrafi unsurların sıralanışında ilk sırada %24,7'lik pay ile gök cisimleri ve zaman kavramı gelmektedir. Bunu %11,07'lik eşit oranla yer şekilleri ile ilgili terimler ve hayvan adları takip etmektedir. Şarkılarda yüzdellik dilim olarak bu üç unsurun ilk sıralarda yer alması elbette ki tesadüf değildir. Kazak Türklerinin uçsuz bucaksız bozkırda konargöçer hayat sürmeleri ve hayvancılıkla uğraşmaları bu unsurları çokça kullanmalarının temel sebepleri arasında gösterilebilir.

Tarım ve yerleşik hayatla bağlantılı olan beşeri coğrafya, bitki adları, maden ve değerli taşlar gibi terimlerin şarkılarda az miktarda kullanması yine Kazakların yerleşik hayata geç geçmeleri ve hayvancılığa daha çok önem vermeleri ile ilişkilidir.

2.1. Kazak Şarkılarında Coğrafi Unsurlara Bağlı Motifler

İnsanın iç dünyasını ifade etmede coğrafi terimlere çokça başvurulduğunu ifade etmiştik. Şimdi ise bu ifadeleri motif bağlamında inceleyerek şarkılara kattıkları anlam ve sosyo-kültürel yaşantıya dair yansımaları açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.2. Bozkır ile İlgili Motifler

Kazak halk şarkılarında yer şekilleri ile ilgili terimler arasında en sık kullanılan bozkır 'dala' terimidir. Bozkır terimi şarkılarda şu dizelerde geçmektedir: [5/06, 14/01, 14/09, 18/03, 28/04, 28/15, 28/22, 33/08, 33/14, 35/01, 37/02, 37/05, 37/17, 39/11, 39/32, 43/01, 44/08, 44/19, 44/21, 44/31, 46/09, 50/07, 52/01, 52/07, 52/29, 58/01, 58/12, 58/22, 66/03, 70/04, 75/01].

Kazakistan'ın yer şekilleri göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'ye nazaran daha düz bir yapıya sahiptir. Türkiye'deki yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli olması sebebiyle şarkı ve türkülerinde dağlar sıklıkla kullanılırken Kazak halk şarkılarında bozkır çokça kullanılmıştır.

Kazakistan'ın büyük çoğunluğunu kaplayan bozkır uçsuz bucaksız olarak tasvir edilmektedir. Kazakistan coğrafyası yüz ölçümü olarak Orta Asya'daki büyük devletlerden biridir. Bozkırın da uçsuz bucaksız olarak tabir edilmesinde gerçek manasının etkisi büyüktür.

-Nasılsın geniş bozkır [58/01]

-Uçsuz bucaksız yeşillik, güneş ışığıyla neşeleniyor [37/04]

-Bir kendim geniş bozkıra sığamıyorum [39/32]

Şarkılarda bozkır genellikle bahar mevsimindeki görünümü ile canlı, rengârenk ve cıvıl cıvıl bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu unsurlar bozkırı süsleyip yaşama sevincini ve memlekete olan özlemi ifade eder.

- Kuşlar, kuşlar süzülerek şarkı söylüyor,

Bu şarkısıyla inletiyor bozkırı [05/05-06].

- İmrendirecek renklere bürünüyor- hey bozkırın çiçeklenmesi [46/09].

- Bağlar çiçeklendi bizim kırdaki [4/09].

Bozkır terimi incelenen şarkılarda yer şekilleri ifadesinden ziyade vatan, memleket, yaşanılan mekân karşılığında kullanılmıştır. Bununla birlikte “tuvğan jer” ve “el” kelimeleri de bu anlamda kullanılan sözcüklerdendir.

2.1.3. Dağ İle İlgili Motifler

Dağ Türk kültüründe tartışmasız, kutsiyet arz eden bir yere sahiptir (Bayat, 2007: 227). Altaylılar dağ, nehir, göl, kayalık vs. ruhları olduğuna inanırlar, bundan dolayı da dağ, nehir ve göllerin coğrafi adları Altaylılar için sıradan isimlerdeğildir; ruhların özel adlarını temsil eder. Bu varlıkları canlı olarak gören Altaylılar onlara dua eder; onların öfkelenme, merhamet gösterme, insanın dualarını cevaplama gibi kabiliyetlere sahip olduğunu düşünürler (Anohin, 2006: 16). Gerek tarih kaynaklarından, gerek bıraktıkları yazıtlardan anlaşıldığına göre Gök-Türk hakanları ve bunların idareleri altında bulunan Türk boyları, batıdaki şehirli Türklerin bir kısmı müstesna, hep Şamanist idiler (İnan, 1986: 6). Şamanist Türkler bu kalıntıların etkisiyle İslamlaşmış olsalar bile dağa kutsallık vermeye devam etmişlerdir. Bunun bir örneği Özbekistan'daki Karadağ'dır. Eski etkiler içinde Türkler, dağın (Yer-Su) denilen ruhlarına veya Tanrı'sına önem vererek dağları ziyaret eder ve oralarda kurban kesip, ağaca bez bağlarlar. Bu şekilde dağ kültürünün izleri Orta Asya'da devam ettirilmektedir (İnan, 1966: 272).

Kazak ve Kırgız Şaman duaları³² ile şu anki Kazak şarkıları karşılaştırıldığında ortak benzerlikler olduğunu söyleyebiliriz.

³² Kırgız-Kazak Şaman Duaları (İlahiler ve Çeviriler) daha detaylı bilgi için bakınız Cemal Şener, Şamanizm (Türklerin İslamiyetten Önceki Dini), Etik Yayınları, İstanbul, 13. Baskı, 2003, s.119-140

Kucak açan Aladağ'ın yamacında,
Almatı'nın eğlendim töründe.
İşte, yeni yılın misafiri
Beyaz taneler memleketime doluyor [12/01-04].

Martılar omzuma konmuş gibi,
Hey gidi, hayal dünyayı sarmış gibi.
Beyaz inci işte şuraya bolca saçılmış gibi!
Tam da buna benzer kalır mısın hayallerim gibi [12/04-08].

Aladağ Kazak halkına kucak açarak onları koruyup kollamıştır. Dağ burada güvenme ve sığınma yeri olarak düşünülmüştür. Eski Türkler dağı beslenme, barınma ve ibadet yerleri olarak görmüşlerdir. Bu görüşte bunun devamlılığını gösterir. Şarkı kahramanı Aladağ'ın tepesine çıkarak kar yağışı ile birlikte hayaller kurar ve bu hayallerinin de kalıcı olmasını ister. Dağda böyle hayaller kurup hayallerin kalıcı olmasını istemek dağın Tanrısal yönüne de işaret etmektedir.

Kar, Türk edebiyatının önemli motifleri arasında yer almakla beraber temizlik, saflık, zaman ve bereket göstergesidir. Yeni yılla birlikte başlayan kar yağışı misafire gösterilen hürmet ve saygı ile karşılanır. Öte yandan şiirin ikinci kıtasında kar taneleri martılar ve beyaz inciler şeklinde betimlenmektedir. Bu da konargöçer Kazaklar için karın ne kadar değerli ve bereketli olduğunun göstergesidir. Martılar bilindiği üzere yırtıcı ve göçmen kuşlardır. Çoğunlukla su kenarlarında yaşarlar. Çok zeki ve sosyal hayvanlar olmakla birlikte toplu olarak hareket ederler. Gerek yuva yapımlarında gerekse bir tehlike durumunda topluca mücadele ederler. İnci de denizden çıkarılan çok değerli bir taştır. Oluşması da bulunması da çok zorlu ve zaman alıcıdır. İnci benzetmesi ile halkının çok eski bir geçmişe ve kültüre sahip olduğunu ve bu oluşum için çok zorlu ve meşakkatli devirlerden geçildiği bazı (sosyal ve siyasî) sebeplerle de martı gibi göçen halkının yeniden bir araya geldiği izlenimi verilmiştir. Bu izlenime ise Kazakistan'ın eski başkenti olan Almatı'nın başköşesinde eğlenmesi gösterilebilir. Her düşen kar tanesi ayrıca özgürlüğün de timsalidir. Bu inci tanelerinin Almatı'da saçıldığına dile getirilmesi de böyle bir başlangıcın oluştuğunu gösterir. Fakat bu durumun hayal değil kalıcı olması beklenmektedir.

Nasılsın geniş bozkır?
Akdiken, kahverengi dağ!
Seni özleyip geldiğimde,
Kabul et, elini ver [58/01-04].
(...)
Nasılsın geniş bozkır
Ak arpa, altın dağ!
Özleyip geldiğimde,
Yine de elini ver [58/22-25].

“Nasılsın Geniş Bozkır?” adlı şiirin iki kıtası yukarıdaki gibidir. Bu şiirde tabiat varlıklarına teşhis sanatı yapılarak insanî vasıflar yüklenmiş, varlıkların hal hatırları sorulmuştur. Bu unsurların bir zamanlar insan gibi düşünöldüğünün, küsüp darılması ile de hisli varlıklar olarak işlenmesinin eski inanç sisteminin devamlılığını göstermektedir.

Türk mitolojisinde “altın dağ” tabiri önemli bir motiftir. “Dünyayı yaratırken Ülgen ‘ay, güneş dokunan altın dağ’ (ay, kün tiygen altın tü) üzerinde oturdu. Bu dağ gökle yer arasında idi. Yere o kadar yakındı ki ancak bir adam boyu kadar aralık bulunuyordu” (Radloff, 2008: 210). Gökyüzünde bulunan ve içinde dokuz Tanrının yaşadığı zirvesinde de Altan Han’ın bulunduğu düşünölen bu dağ, kutsal bir dağdır (Karakurt, 2013: 9). Türkler arasında altın gibi dağlardan söz edilir. Altın-dağ anlayışı, en eski Türk geleneklerinden gelen anlayış ile Buda dini veya yabancı dinler yoluyla gelen inanışlar yoluyla Türk mitolojisindeki yerini almıştır. Aslında Altay dağlarının adı Altın-dağ idi (Ögel, 2014 II: 552).

Dağlar Türk edebiyatında ayrılığın da sembolüdür. Burada da kahramanımız memleketinden ayrılıp gurbete gittiği için dağ, bozkır vd. varlıklar ona öfkelenmiş, küsmüştür. Memleketini özleyip döndüğünde de onların kendisine sırt çevirmeyip merhamet göstermesi ve ellerini ona uzatmasını arzu etmektedir.

Gözümü yumsam da görsem seni,
Esiyor hayalinin ılık yeli.
Şahit ol, Aladağ, bahtıma,
Şahit ol, gölgeli yeşil kavak ağacı [22/01-04].

Moldağaliyev'e ait "Şahit Ol" adlı şarkının ilk dördlüğünü yukarıda verdik. Şarkının bütünlüğü ele alındığında siladan ayrı kaldığı için özlem duygusu ağır basmaktadır. Bu his ile birlikte Aladağ, yıldızlar, gökyüzü, ay ve ağaçlardan kaderine şahit olmaları istenmektedir. Ardından masmavi gölün onun içinde bulunduğu bu duruma gülerek alay ettiğini, ak kayın ağacının da onu koruduğunu görüyoruz. Buradaki yapılan sadece teşhis sanatı değildir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Eski Türklerin inanç sisteminde kutsal kabul ettiği kozmolojik unsurlardan, kutsal ağaç, dağ ve bitkilerden başkası değildir.

Kıymetli yârim,
Canlanan yeşil bağım.
Değer versen bahtıma,
Özlersen yanındayım.
Yalnız hayalin ardına düşmeyeceğiz
Kuşun iki kanadı gibiyiz,
Yürekte ateş yanıp,
Dağlara yönelip,
Birlikte uçup varalım geleceğe [23/05-13].

Sevda ateş gibidir. Düştüyse bir gönle yakıp kavurur o yüreği. Sevdasına karşılık bulamazsa insan işte bu ateş hepten yakar insanı. Sevdalıların bir kuşu vardır ve onlar o kuşun kanatları gibidir. İki kanat aynı anda çırpılmazsa sevda kuşu uçamaz... Dağlar burada aşkın yaşanabileceği en güvenilir sığınaklardır. Çünkü buralar kutsal mekânlar oldukları için geleceğe ve mutluluğa açılan kapı da dağlara yönelerek gerçekleşecektir. Ve dağlar sevdayı, aşkı, merhameti en iyi bilenlerdir.

Can baba, çalmış hisli dobrasın,
Göğsümü sevinçle doldurasın.
Hayalin zirvesine yükselsem,
Önümde yüce dağ olup sen durasın [25/09-12].

Dağların yüceliği, göğe yakın olan dorukları Eski Türklerle özgü mitik birer inanç ögesi olduğuna değinmiştik. Burada da dağın kutsallığından faydalanılarak dombra ile dağ arasında bir bağlantı kurulmuş. Dombra yüce bir dağ gibi onun karşısında durarak engel değil onun hayallerini zirveye yani göğe taşıyacak bir vasıta olması ile ilişkilendirilmiştir.

Ulaştıım sihirbaz bir kaleme,
Çıkardım dağa destan zamanı.
Anlayanım yok, bozkırında,
Evliyalara, yaşlılara gitsin [44/17-20].

Destan yazmak için en uygun yer dağlardır. Çünkü dağlar ilham kaynağıdır. Bu dağların zirvelerindeki kutsal ruhlar insana destan yazması, şarkı ya da şiir söyleyebilmesi için yardım eder. Dağa çıkan sanatçı oradaki sihirli kaleme ulaştıım diyerek dağın animist özelliğini vurgulamıştır. Bu kalemlle yazdığı destanları ise sadece evliyalar ve ülkenin yaşlıları anlayabilir. Çünkü oluşan eser kutsaldır. Evliyalar, yaşlılar da Kazak ve diğer Türk topluluklarında kutsal insanlardır.

Yüce dağım, uçsuz bucaksız gölüm, gelinim.
Sevincim, gücüm kuvvetim, gelinim [13/05-06].

Türk kültüründe dağların kutsal olarak görülmesini ve türkülerdeki işlenişini Gökşen ise şöyle ifade eder: dağların yüce ve kutsal olarak algılanması türküye “yüce dağ”, “ulu dağ” gibi ifadelerle başlanmasıyla anlaşılır. Bu kullanım da tıpkı insanların Allah’a dua ederken yaratıcının adıyla cümleye başlamasına benzer. Türkülerde de dağlar için böyle bir kullanım vardır (Gökşen, 2016: 1607). Türkler dağı kutsal gördükleri için yukarıdaki şarkının nakarat kısmında bu vasıfları insana yükleyerek o insanın da kutlu bir özelliğe sahip olacağını düşünmüşlerdir.

Aşığım yağmuruna,
Hareketlenen dağ çocuğuna.
Özleyip ulaşsam sana.
Bas beni bağrına [53/25-28].

Dünyaya gelir bir kez,
Deniz göğüs, dağ vücut.
Çelikten dökülen kuvvet–
Büyüklerim, sağlıklı sıhhatli misiniz? [44/01-04].

“Dağ vücut”, “dağ gibi çocuk” benzetmeleri, “Manas ve şamanlık destanlarında, Dede Korkut kitabı içinde ve günümüzde de bu eski Türk geleneği kullanılmaya devam

etmektedir. Bu benzetme cüsse ve vücut ile değil; insanlık ve yiğitlik özlerine göre kullanılmaktadır” (Ögel, 2014, II: 563).

Dağları göğe dayanmış.
Tepesinde bulut tünemiş.
Bağında ötüp bülbülü,
Bozkırı yine canlanmış.
Dinlemiş kâinat güçlü şarkını
Bu benim Kazakistan'ım! [28/01-06].

Dağlar gökyüzüne en yakın mekânlardır. Bu sebeple her şeyi ilk önce onlar görür ve her şeyden ilk haberi onlar alır. Dağın tepesinde bulut tünediği zaman dağlar dumanlı ve sisli olur. Duman ve sis ilk insanlar için iletişim, haberleşme aracı vazifesi görmüştür. Burada da dağın başında tüneyen bulut baharı haber vermektedir.

Çetin dağda, yâd elde,
Yeni memleketten yuva,
Bulduğunda, nazlım [47/21-23].

Karlığaş adındaki kız kardeşinin evlenmesine üzülen ve Karlığaş'ı çok özleyen kardeşi “çetin dağ” benzetmesiyle dağa sitem etmektedir. Karlığaş'ın uzak bir diyara gelin olarak gitmesi ve ailenin bir daha onu göremeyecek olması ile dağın çetinliği arasında bir bağlantı kurulmuştur. Kardeşlerin birbirine kavuşmasını, özlem gidermesini güçleştiren unsur olarak dağ gösterilmiştir. Dağlar burada olduğu gibi âşıkları da kimi zaman birbirlerine göstermeyerek onların kavuşmasına engel olur kimi zaman ayırır kimi zaman da kavuşturur. Gerek Türkiye gerekse Kazakistan sahası şarkı ve türküleri olsun dağlar ayrılık simgesi olarak kullanılmaktadır.

Yürek ateşi yansa,
Ak güneş dağın tepesinden batmasa,
Neredesin güzel dünya?
Seni seven, sen[i] sevmiş,
Kan ile derin eşit bütünleşmiş
Neredesin güzel dünya? [55/13-18].

Güneş'in dağın ardından yere çok yakın doğması, batması veya ışınlarını saçması bu dağın çok yüksekte ve güneşe yakın olduğunun göstergesidir. Burada dağ ayrılığın güneş de zamanın sembolüdür. Güneş'in dağın tepesinden batması yürekteki kutsal ateşin sönmesi ve sevgilinin bir başkasına yâr olması demektir. Güneş en son dağların zirvelerine çıktıktan sonra kaybolur ve karanlık başlar. Aşık sevginin bitmemesini ister ancak sevdiği bir başkasına yâr olmuştur çaresizce onu arar.

2.1.4. Su İle İlgili Motifler: Irmak, Kaynak, Göl

Türk dünyasında her devirde sular kutsal sayılmış ve ona saygı duyulmuştur. Çünkü su ve su kaynakları insanların bilmediği olay ve olguları bilir, görür ve duyar. Bu sebeple su ile dertleşilir, özlem, seveda, ayrılık gibi beşerî duygu ve hisler paylaşılır onunla iletişim kurulur ve gerektiğinde sudan yardım istenir. Dede Korkut kitabında su ile haberleşme örnekleri görülmektedir.³³ “Kazan aydur: Su Hak dizarın görmüştür, ben bu suy-ile haberleşeyim didi” (DK, 2018: D45-1) örneğinde olduğu gibi su Allah'ın dizdarını yani cemalini gördüğü için Allah gibi her şeyi bilebileceği düşüncesi vardır. Suyun Allah'ı görmesi onu diğer varlıklardan üstün kılmıştır. Bundan dolayı su ile haberleşme temayülü gelişmiştir. Kazak-Kırgız Şaman dualarında ise; Dede Korkut ve Süleyman'ın su kaynağında olduğu düşünülerek: “Subaşında (kaynaklarında) Süleyman³⁴, su ayağında Er Korkut belaları sen Korkut! Çağırdığım zaman gel, pirim!” (Şener, 2003: 125 (100)) örneğinde olduğu gibi bir kullanım yer almaktadır.

Parlak göl, söylesene

Serin rüzgâr, söylesene

Yârime kuş olup uçayım.

Bir haber versene, sevgilim,

Yakınlaşıp gelsene, sevgilim,

Güçlenip sonsuza dek sarılayım [27/07-12].

³³ Bk. DK (2018): D44-13, D45-3, D45-4, D45-5, D45-6, D45-7, D45-8.

³⁴ Şamanların dualarında Davut peygamberin oğlu Süleyman aleyhisselamı anmalarındaki sebepleri Kur'an'da şu ayetler ile gösterebiliriz: Neml Suresi, 16. ayet: Süleyman, Davud'a mirasçı oldu ve dedi ki: Ey insanlar, bize kuşların konuşma dili öğretildi ve bize herşeyden (bol bir nimet) verildi. Sebe Suresi, 12. ayet: Süleyman için de, sabah gidişi bir ay, akşam dönüşü bir ay (mesafe) olan rüzgâra (boyun eğdirdik); erimiş bakır madenini ona sel gibi akıttık. Onun eli altında Rabbinin izniyle iş gören bir kısım cinler vardı. Sad suresinin 30-40. ayetlerinde Süleyman peygamberin rüzgâr ve şeytanın onun himayesine verildiği belirtilmiştir. (<https://kuranfihristi.net/fihrist/s%C3%BCleyman-as>). Geçmişten bugüne değin kuşların ve diğer hayvanların lisanını bilen tek insan Süleyman aleyhisselamdır. Allah onu diğer insanlardan üstün kılmış ve onun emrine cinleri, şeytanı ve rüzgârı vermiştir. Şamanlar, Süleyman aleyhisselamın bu özelliklerini bildiklerinden dolayı dualarının tesirini artırmak için ondan yardım istemiş olabilirler.

“Parlak göl, söylesene” diye başlayan bu dize su ile haberleşme şeklinin Kazak şarkılarındaki örneğidir. Şarkı kahramanı sevdiğini çok özler fakat nerede olduğundan bîhaberdir. Sevgilisinin bulunduğu yeri ise su ile rüzgârın kesin bir şekilde bildiği ve bu varlıklar aracılığıyla kendisine haber getirmesini söyler.

Su, halkı birarada tutar ve her şey ona dayanır. Yer-su inancı eski Türklerde sadece din değil, vatan ve devlet anlayışıdır (Ögel, 2014 II: 409).

Arkasında Betpak denilen bozkır var,
Betpak’ın çölü, eğri büğrü sığınağı var.
Orada halk yok, göl yok büyüyüp çoğalan,
Canlıların geyik denilen yavrusu var [43/01-04].

Göl akarsuların küçük oluşumlarıdır. Gölün büyümesi ile halkın büyümesi denk tutulmuştur. Çünkü Türkler yerleşim yerleri olarak su kenarlarını özellikle de yaz ve kış debisi değişmeyen su kenarlarını tercih ederler. Yer ile suyu birbirinden ayrı tutmazlar, çöl ve bataklık alanları da susuz yer olarak nitelendirirler. Yani su ve toprağın buluşmadığı bir yerin ruhu da yoktur (Ögel, 2014 II: 409-537). Betpak da Kazakistan’da büyük çöl alanlarından biridir. Bu sebeple halk burayı mesken olarak tutmamıştır. Burada sadece geyikler yaşamaktadır.

Destanım var su içmiş bin kaynaktan,
Sırrım var hakikatime şahitlik eder.
Yıldızım var yüreğime gülümsemesi çarpan
Ruhumda zarif güneşin ışığı var [71/01-04].

Kaynak olarak TT’ye aktardığımız bu söz, Kazakçada bulaq sözüyle karşılanmıştır. Bulak, eski Türklerde kaynak, su gözü ve su arığı karşılığında söylenmiş, çok eski bir Türk kültür deyimidir. “Su arığı” ya da “arı su” gönül temizliğinden imana kadar, çeşitli anlayışları içinde toplar.) Türkler için arı su sadece beden değil ruh temizliği için de önemlidir. Kutadgu Bilig ve Dede Korkut’ta³⁵ arı su genellikle abdest almak için kullanılan temiz sudur (Ögel, 2014 II: 410-466). Destanın, bin kaynaktan (bulaktan) su içerek oluşması bünyesinde çeşitli güzelliklerin olduğunu ve her bulaktan içtiği arı su ile de temizlenen saf bir gönülde şekillendiğine işaret etmektedir.

³⁵ Bk. Dede Korkut, 2018: D63-2, D120-3, D132-4, D151-13, D193-6. KB: 2846, 2857, 2918.

2.1.5. Hayvanlarla İlgili Motifler

Şarkılarda birçok hayvan adı geçmektedir. Bu hayvanlardan geyik, kuğu, at, kartal ve baht kuşu motif bağlamında aşağıda incelenmiştir.

2.1.5.1. Geyik

Geyikler; eti, boynuzları ve derisi gibi ekonomik amaçlı ya da spor amaçlı avlanılan yabanî hayvanlardır. Geyikler, Kazak Türklerinin sosyo-kültürel, iktisadi ve akidelerine önemli katkılar sağlamıştır. Kazaklar aynı zamanda geyiğe “antilop” da demektedirler.

Geyiğe Kazak yine diyor antilop [43/05].

Kazakların bir kısmı avcılığı eğlence, zevk ve vakit geçirme aracı olarak görürken (Koç, İşina ve Korganbekov, 2007: 56) bir kısmı da meslek olarak görmekte ve ticaret amaçlı yapmaktadır.

Kimi Kazak meslek edininip geyiği vurmuş,
Boynuzu faydalı diye yabancıya satmış.
Avare avare dolaşan bir geyiğe rastladım,
Bir yıldır-hey Betpak çölünde gidiyor [43/17-20].

Geyikler göç etme dönemleri geldiğinde bir araya gelerek göçerler. Kazakların bilinçsiz ve gereğinden fazla avlamaları sonucunda geyiklerin nesli tükenmeye başlamıştır. Bu da Kazak bozkırında göç edecek tek tük geyik kalmasına sebep olmuştur.

Nesli tükeniyor son zamanlarda zavallı antilobun,
Binlerce yıl evvel yer değiştiriyormuş.
Bu günde gidiyor yolculuğa,
Buluşup bazen tek tük [43/13-16].

Geyiklerin avlanması esnasında avcılarının karşılaştıkları manzara ve olaylar eski anane ve akidelerle animist etkiler sonucunda kutsallaştırılıp efsaneleştirilmiştir. Geyiklerin efsaneleştirilmesinde; geyiğin Göktürk inancında deniz ilahesi olarak görülmesi, kağanın bu deniz ilahesi ile birlikte olması ve bir av sırasında ak bir geyiği vurduğu için ilâhenin ona darılması, bu olaydan sonra da ak geyik avlamanın yasaklanması (Esin, 1979: 126-138) efsanesi geyiği kutsallaştırmıştır.

Türk-Moğol inançlarına göre de hayvanlarla alakalı bazı yasaklar uygulanmıştır. Bu yasaklar; gereksiz avlanma ile hayvan türlerinin yok edilmesinin önüne geçme, doğaya saygı duyup tabiatı koruma, şaman dilinde hakim-sahipleri incitmeme gibi kaygılardan dolayı konulmuştur. Bunun sonucunda da birçok töre ve geleneğin temeli oluşmuştur (Roux, 1994: 184).

Geyik, Anadolu ve Orta Asya Türkleri ile dünyadaki pek çok toplumda olduğu gibi, hem kutsal ve insanlara yardımcı olan hem de kutsal olduğu için kötülük yapana uğursuzluk getirebileceğine inanılan bir hayvan (Dalkesen, 2015: 59) olarak görülmüştür.

Senin için kurmamıştı tuzağı hiç kimse
Yok yere yakalandın, talihsizliği affet.
Ben bile sözümde durdum, bozkırda büyüyen.
Sen de sözünden döndün, yolumu kestir [39/13-16].

Bu dizelerde; yanlışlıkla avlanan bir geyik ve bunun sonucunda başına türlü işler geleceği görüşünde olan şarkı kahramanının vicdan muhakemesi yaptığı görülmektedir. Şarkı kahramanı geyik avlamamaya söz vermiştir. Betpak çölünde dolaşırken karşısına bir geyik çıkar ve verdiği sözün geyik tarafından bozulduğunu ileri sürerek geyiğin ona uğursuzluk getirmesinden kendini bir nevi korumaya çalışmaktadır.

Bakır renkli geyik bizim tarafa nasıl geldin?
Yolumu kesip yanımdan geçiverdin.
İnsanın gözleri gibi iki gözün.
Eyvah, sabredemeyip nasıl baktım! [39/05-08].

Kahraman yanından geçen geyiğin gözlerine bakmaktan kaçınır. Fakat bir süre sonra dayanamayıp bakar. Geyiğin gözleri tıpkı insan gözü gibidir. Bu tablo onun telaşlanmasına sebep olur. Neden baktım diye de hayıflanıp sitem eder. Geyiğin gözlerine bakmaktan kaçınmak geyiğin kahramanı tesiri altına alacağından ya da ona zarar vereceğini düşünmesinden kaynaklıdır.

Kazakların efsane ve masallarında geçen geyikler;başı veya boynuzu altın, kuyruğu da gümüş olarak tasvir edilmiştir (Ay Altındaki Aybarşa Güzel ve Han Kızı vb. masallarda olduğu gibi) (Arıkan, 2005: 402). Kazak halk şarkılarında geçen geyikler ise; bakır karınlı, gümüş boyunlu ya da ak vücutludur. Şarkılardaki geyik motifleri Kazakların masal ve

efsanelerinde olduğu gibi olağanüstü bir görünüme sahip değildir. Ancak [43/17] numaralı dizede geyiğin boynuzunun faydalı diye yabancılara satılması, Kazak efsane ve masallarında geyiklerin boynuzlarının altından olması inancının Şekil deđiŐtirip faydalı, yararlı algısı etrafında bu inancın sürdürüldüğünü göstermektedir.

2.1.5.2. Kuğu

Kuğular genellikle beyaz renkli ve zarif yapılı su kuŐlarıdır. Türkiye sahasında olduğu gibi Kazak sahasında da kuğular; sevgi, sevgili benzetmelerinde kullanılan motiflerdendir. Şarkılarda âşk, sevgi gibi duyguları ifade etmekte kuğunun zarifliğinden yararlanılır.

Sevgi, o zarif kuğu değil mi? [74/16].

Kuğular gölde ahenkle yüzerken gölün yüzeyinde dalgalanmalar oluşur. Bu dalgalanma âşık insanların kalbinde oluşun hareketlenmeler gibi naif ve haz verici bir güzelliكتedir.

Kımıldatıver kuğu, göl gibi yüreğimi [51/10].

Bu dizede kuğu olarak tasvir edilen sevgilidir. Sevgiliden kuğuların o naif yüzüŐü esnasında oluşturdukları hareketlenmeye benzer aşığın kalbinde sevgiyi hareketlendirmesi yani sevgilinin aşığı sevmesi istenmektedir.

Kuğular göçmen kuşlar olmasına rağmen ölene dek çiftlerine sadık bir yaşam sürerler. Kazaklar arasında “kuğu inancı” olarak ifade edilen bir kullanım vardır. Bu kullanım kuğuların eşlerine olan sadakatinden etkilenilerek kullanılmıştır. Kuğu inancı özünde; sadakati, güveni, inancı barındır.

Kuğu gölü– hayal gölü gibi

Parıldayan gönül gibi.

Dünyalık ömür için

Ak pak kuğu inancı gibi.

Kuğu inancı aldatmayacak bu ömürde [51/05-09].

Kuğu çiftlerinden biri öldüğünde geriye kalan kuğu yüksek sesle öter. Bu ötüŐ yitirilen eş ardından yakılan bir ağıt gibi hüznü ve kederlidir.

İlerliyor kuğu parlak gölde, ilerlemiyor,
Kederleniyor o niye, üzülüyor?
Ağlayıp söylediği şarkısına heyecanlanıp,
Kamış başı hüznlenerek, su ağlıyor
Su ağlıyor, üzülüyor.
İlerliyor kuğu parlak gölde, ilerlemiyor [38/01-06].

Türkiye'deki edebi türlerde kuğular, genellikle boyunlarının inceliği ve zarafeti nedeniyle kadınla özdeşleştirilmiştir (Demirdağ, 2010: 184). İncelediğimiz Kazak halk şarkılarında ise; daha çok Kazakların meşhur çalgısı olan dombra, kuğu ve kuğu sesi ile özdeşleştirilmiştir.

Dombram,
Kahverengi kazım, kuğumsun! [70/09-10].

Dombranın kuğu ile olan benzerlik ilişkisi bize Kaknus hikâyelerini çağrıştırmaktadır. Kaknus, kuğu kuşu demektir. İran edebiyatından Türk dünyası edebiyatlarına geçen Kaknus ile ilgili birçok rivayet³⁶ bulunmaktadır: Bir rivayete göre; Kaknus çeşitli renklerle bürünmüş, türlü nakışlarla bezenmiş, gagasında üç yüz altmış deliği bulunan bir kuğu kuşudur. Kaknus dağların zirvesinde oturarak bu deliklerden türlü sesler çıkartır ve diğer çalgı çalan kuşları etrafına toplarmış. Bu güzel nağmeleriyle tuzağa düşürdüğü kuşlardan birkaçını avlayıp hayatını sürdürürmüş. Başka bir rivayete göre; müziğin, Kaknus'un minkarından (gagayı andıran) diğer bir ifade ile mizmarından (neye benzer bir üflemeli bir saz) çıkan seslerden alınmış olduğu görüşü vardır (Eskigün, 2006: 35). Türk kültüründe müziğin icadı hakkında ise şöyle bir efsane vardır; Hindistan'da ormanın derinliklerinde Kaknus adlı dev bir kuş yaşamış. Bu kuşun eşi yokmuş. Kendine eş bulabilmek ümidiyle ötermiş. Kaknus çok uzun yıllar yaşar, öleceği zaman ötmesi çoğalır, sonra birden alev alır ve kül olurmuş. Küllerden yeni bir yavru Kaknus kuşu doğarmış. Bu kuşu merak eden bir filozof, uzun arayışlar sonunda onu bir ormanda bulmuş ve günlerce onu izleyip nağmelerini dinleyerek müziği icat etmiş (Uslu, 2004: 48). Sazın atası olarak bilinen dombra ile kuğu arasında kurulan bu benzerlik ilişkisi tesadüfi olmasa gerektir.

---

³⁶ Kaknus hakkında birçok rivayet vardır. Ancak biz konumuz itibari ile Kaknus'un sesinin güzelliği ile ilgili olan rivayetlerden söz ettik.

Ah, dombramı versene bana!

Dönerek uçsun kuğum, kazım benim [70/26-27].

Kuşlar ürkek hayvanlar olmasına rağmen dombranın sesinden ürkmeyenler hatta bu sesi duyduklarında gökyüzünde daha neşeli ve sevinçle süzülerek uçmaktadırlar. Dombra sesinin yabancı gelmemesi hatta dombra sesi ile kuşların dans etmesi dombranın doğa sesleri de çıkartabilmesinden kaynaklıdır. Bu sebeple tabiattaki canlı varlıklar bu sesi yadırgamaz hatta onun çıkardığı nağmeler eşliğinde -burada olduğu gibi- dans bile ederler.

Özledim kuğu sesini,

Özledim ak gülümü.

Almatı'm saydın sen,

Coşkulu neşemi [53/05-08].

“Özledim kuğu sesini” dizesinde kuğu sesine benzetilen dombra verilmeyerek istiare sanatı yapılmıştır. Kuğu sesi ile dombra müzik aleti arasında güçlü benzerlik ilişkisinin bir örneği de budur.

2.1.5.3. Baht Kuşu

Kazak halk şarkılarında “baq/baqıt qası” şeklinde tabir edilen kuşun, Türkiye Türkçesinde “talih kuşu, devlet kuşu” gibi kullanımları bulunmaktadır. Talih kuşu, devlet kuşu, baht kuşu ya da cennet kuşu olarak bilinen bu kuş, efsanevi özellikleri bulunan Hüma kuşudur. Bu farklı isimlendirmeler aslında Hüma'nın sahip olduğu özelliklerdir. Hüma kuşuna devlet kuşu denilmesinin sebebi; eski inançlara göre hükümdarı ölen halk meydanında toplanarak Hüma kuşunun başlarına konmasını beklermiş. Hüma kimin başına konarsa o kişi ülkenin hükümdarı olarak seçilirmiş. Hüma kuşunun üzerinden geçtiği ya da gölgesinin düştüğü kişinin taç giyeceği ya da yüksek bir makama erişeceğine inanılması bu inançtan kaynaklıdır. Hüma kuşuna; talih kuşu denilmesinin sebebi ise, Hüma'nın mutluluk ve zenginlik getireceğine inanılmasından kaynaklanmaktadır (Batıslam, 2002: 187).

Gökte uçuyor baht kuşum,

Onsuz, bana yaklaşır mı?

Onsuz lazım değil taht bana [30/12-14].

“Çocuk Sevgisi” adlı otuz numaralı şarkıda çocuğu tarafından kendisine sevgi gösterilmeyen bir anne, baht kuşunun gökte uçtuğunu görür. Ancak evladının sevgisi olmadan baht kuşu ona yaklaşmaz, yaklaşırsa bile onun vereceği taht annenin isteğini karşılamaz. Anne sadece çocuğunun onu sevmesini, hürmet etmesini beklemektedir.

Eski Türk inancındaki dişi tanrı Umay’la benzerlikleri bulunan Hüma’nın yaşadığı yer aklın alamayacağı, gözün göremeyeceği kadar yükseklerde ve sınırsız bir genişliktedir (TDVİA, 1998 18. cilt: 478). Hüma zaman zaman yaşadığı bu yerden uçarak, göğün yedi kat üzerindeki felekler ve burçlar arasında dolaşır, hatta Tanrı’ya kadar gidip gelmektedir (Altınkaynak, 2003: 147). Hüma aynı zamanda erişilmesi imkânsız şeyleri de ifade eder. Bunların başında vuslatı mümkün olmayan sevgili gelir (TDVİA, 1998 18. cilt: 478).

Felek benimle acımasızca oynadığında,
Neredesin benim mutlu günüm.
Baht kuşum idin, konmadın elime [3/11-13].

Ruhsal olarak karamsarlık duygusu içinde bulunan kahraman mutlu günlere hasret kalmıştır. Onu bu durumdan kurtaracak kişi baht kuşu diye tasvir ettiği sevgilisidir. Sevgili tıpkı Hüma gibi ulaşılması zor bir görünümüdür ve aşığın sevdasına karşılık vermez. Sevgilinin, aşığın sevdasına karşılık vermemesi aşığı mutsuzluğa sürükler. Ona mutluluğu getirecek, feleğin bu zulmünü durduracak olan sevgilidir. Bu da Hüma’nın talih, mutluluk getirdiği inancı ile örtüşmektedir.

Ey, Akşolpan, güzel kız, oy!
Süslenmiş gibi durunuz,
Nazlanınız, gülünüz,
Parlasın güneşimiz,
Baht kuşum, Akşolpan’ım [61/09].

Baht kuşu burada Akşolpan adlı sevgiliyi temsil etmektedir. Doğacak gün, aydınlık yarınlar Akşolpan’a bağlıdır. Çünkü o baht kuşu gibidir. Âşık, Akşolpan’a kavuşunca onun da şans yüzüne gülecek, mutlu olacaktır.

İncelediğimiz şarkılarda baht kuşu genel olarak sevgili motifi şeklinde ele alınmıştır. Baht kuşunun fiziki özelliklerinden hiç söz edilmemektedir. Daha çok onun sahip olduğu efsanevî özelliklerinden yararlanılmıştır.

2.1.6. Gök Cisimleri İle İlgili Motifler

Gök cisimlerini geçtiği dizeler şöyledir: güneş [14/01, 18/06, 29/04, 35/09, 37/04, 48/15, 54/16, 55/14, 60/12, 74/15, 70/03], ay [14/05, 18/06, 20/01, 22/06, 22/13, 27/04, 27/13, 29/05, 37/03, 37/05, 37/17, 64/20], yıldız [14/05, 22/05, 22/12, 41/09, 45/04, 52/21, 55/10, 55/22, 71/03], Çoban Yıldızı [49/09] ve Takımyıldızı [47/04].

2.1.6.1. Güneş

Güneş daha çok insan betimlemelerinde, aydınlık ve yeni bir günün ya da zamanın başlangıcını ve bitişini göstermek için kullanılan bir motiftir.

Denk gelir tabiata güneş seninle,
Işıklarını saçar gibi kendinden.
Ömürden güç alıyorum hala
Merhametli, sade karakterinden [35/09-12].

Anne güneş arasında bir benzerlik ilişkisi kurulmuştur. Anne, güneş gibi etrafına aydınlatan, çocuklarına umut olan bir kadındır. Anne ile güneş evrenin ana unsurlarıdır. Bu ikilinin olmadığı bir zamanda evrenin de sonlanacağı bir gerçektir.

Yürek ateşi yansa,
Ak güneş dağın tepesinden batmasa,
Neredesin güzel dünya?
Seni seven, sen[i] sevmiş,
Kan ile derin eşit bütünleşmiş
Neredesin güzel dünya? [55/13-18].

Ak güneş benzetmesi ile ülkede adaletin, gücün, saflığın yok olmaması olgusu ifade edilmek istenmiştir. Kuzey Türk destanlarında ‘ak güneş ve gök güneş’ deyimleri sembolik olarak çokça kullanılmıştır. Manas Destanı’nda: “Göğsünde canı olan bir dostumun! Aynı sandıktaki elbiseler gibi! Ak Güneş (Ak-kuyaş) ve Gök Güneş (kök-kuyaş), gibi...” şeklinde ant içme ritlerinde (Ögel, 2014 II Cilt: 244) bu semboller kullanılmıştır. Renk olarak ak ‘beyaz’, tüm renklerin anası olarak bilinmektedir. Beyaz; Ay Tanrıça ve Gök Tanrı inancı, halk inanmaları ile Şamanizm’de ak, aklık, beyazlık, ululuk, kutluluk, güçlülük, eşitlik, adâlet, saflık anlamlarına gelmektedir (Yardımcı: 4).

Gökyüzünde bulutların ardında gizlenmiş olan güneşsiz bir gün insanın psikolojik olarak kendini kötü hissetmesine sebep olur. Güneş şarkılarda mutluluğun, sevincin, güzel ve bahtlı günlerin sembolüdür.

Kader bize bazen çok merhametsiz,
Güneş yerine göğsünde keder yatırır [74/14-15].

“Kuğunu Çok Sev” adlı şarkının iki dizesi yukarıdaki gibidir. Şarkı metninde genel itibari ile kaderci bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Sevdiği kadın bir başkası ile evlenir ve kahraman bu sebeple çok mutsuzdur. Sevgilisine kavuşamamasının sebebini sevgiliye değil kaderin merhametsizliğine bağlar. Kader; sevgi, mutluluk, sevinç, elem, dert, tasa vb. ile yoğrulmuştur. Kahramanın kaderi ise, güneşe yani güzel ve mutlu günlere erişmesine engel bir şekilde keder ile yoğrulmuştur. Anadolu’da da bazı şiir ve şarkı türlerinde karşılaşılan zorluklar, engeller, kavuşamama gibi olumsuz haller anlatılırken kader veya felek (zaman) gibi soyut kavramlara ile güneşli ya da güneşsiz günlere sitemler edilir ya da bu olumsuzluklardan bu kavramlar sorumlu tutulur.

Güneş kızılılaşarak batsa bozkırı aşır [14/01].

Güneşin gökyüzündeki görünümü zamana dair bilgiler verir. Doğuşu sabahı, batışı akşamı yani günün bittiğini ifade eder.

2.1.6.2. Ay

Güneş’ten sonra önemli ikinci gök cismi Ay’dır. Şarkılarda ay; güneş battıktan sonra geceye ışık saçan, insanların duygularına ve sırlarına ortak olan, kimi zaman da insanların duygularına şahitlik eden bir motif olarak karşımıza çıkar.

Şahit ol, yıldız,
Şahit ol, Ayım, [22/05-06].

Aşık sevdiğini geceleyin yıldızlarla aydınlanmış, ay ile bezenmiş bir gecede çok özler. Sevdiğini uzun süre göremeyen aşık, onu ne kadar özlediğini ve görmek istediğine yıldızları ve ay’ı şahit tutar.

Ayım olup suyun üstünde durdun,
Kayın ağacı olup duygulandırdın,
İlginç bahar akşamında [27/13-15].

Sevgilinin hayali en güzel ve gerçeğe en yakın şekilde bulutsuz bir gökyüzünde ayın en parlak olduğu zamanda oluşur. Göl dinginliği ile bu hayalin uzun süre devamlılığını sağlar. Sevgili böyle bir zamanda tıpkı ayın su ve türevleri üstündeki yansımaları gibi aşığın zihninde görünür.

Parıltılı altın ayımsın, [29/05].

Ay, güneş gibi ışınları olan bir ışık kaynağı değildir. Ayın parıltılı olarak ifade edilmesi aşığın uzun süre aya baktığını gösterir. Sevgilinin parıltı bir aya benzetilmesi uzun süre parlak bir nesneye bakıldığında gözlerin kamaşması sonucu oluşan görüntüye benzer. Aşığın da sevdiği kadını uzun süre seyretmesi gözlerini kamaştırmaktadır.

2.1.6.3. Yıldız

Yıldızlar, güneşten sonraki ikinci doğal ışık kaynağıdır. Bulutsuz, aydınlık bir gökyüzünde bütün yıldızlar görülebilir ve onlar sayesinde gece aydınlanır. Gökyüzünün yıldızlı olması ise şarkılarda ve şiirlerde insanın ruhunun rahat ve huzurlu olduğunu gösterir.

Ay doğup, yıldızlar parladığında,
Elimi uzattım gökyüzündeki hayale.
Gitmedi hiç yürekten, yürekten silinmedi.
Güzeldi hey, ah Jaylavkök geceleri [14/05].

Geleleysin, özellikle yıldızlar ve Ay'ın ortaya çıktığı zamanlar, aşığın sevgiliyi düşünmesine, ona özlemle çekmesine sebep olan ya da sevgiliyi düşünmek için tercih edilen en iyi zamanlardır. Yıldızların parlaklığı ise sevgilinin silüetini gökte belirginleştirerek bu duyguyu daha da perçinleştirir.

Şahit ol, yıldızlar, ışıldayan
Şahit ol, ak pak Ay, aydınlık gökyüzü,
Aldanma yüreğim, şimdi dönüp,
Hayale zamanında kapı açan [22/12-15].

Yıldızlar ve ay konum itibari ile gökyüzünde her şeyi görmekte ve yaşananlara tanık olmaktadır. Aşık özlemine bu gök cisimlerini ortak etmesi onların halini en iyi şekilde gözlemlediğini düşünmesinden kaynaklıdır.

İki göz, iki yıldız alnımdaki,

Görsem en baştaki değişim neredeki?
Eyvah! Hey sen de bir gün söner misin?
Hava gibi zifiri karanlık olup [41/09-12].

Bu dizelerde de [20] numaralı şarkıdaki bakış açısı görülmektedir. Yıldızlar geçmişten günümüze gökyüzündeki ve yeryüzündeki her şeye tanık olup tüm değişimleri görebilmektedir. Âşık da kendi gözlerini iki yıldızla benzeterek bu değişimleri görmek istemektedir. Aynı zamanda gözlerin; yıldız gibi parlaması yaşamı, sönmesi de ölümü simgelemektedir.

Gelince baharı,
Genişliyor çiçek başları.
Işığı gökteki,
Yıldızıyla sırlaşan [45/01-04]

Işık ile ifade edilen gök cismi Güneş'tir. Güneş ile yıldızın konuşup sohbet etmesi bu iki varlığın canlı olarak görüldüğünü de düşündürmektedir.

Baht[ın] berraklaştığı günler–hey!
Yıldız[ın] damladığı geceler–hey!
Kendin şahit ol ömürde,
Kimler geçti [52/20-23].

Gece, uğursuz ve bahtsız geçen günlerle; yıldızın damlaması bahtlı, talihli olma ile ilgilidir. Bahtın berraklaşması devranın iyiye gittiğini, karanlıkların yıldızdan dökülen ışıkla aydınlanmaya başladığını ifade edilmektedir.

2.1.6.3.1. Çoban Yıldızı, Takımyıldızı,

Çoban Yıldızı'na;Batıda “Venüs”, Ön Asya'da “Zühre”, Anadolu'da “Çoban Yıldızı, Ak Yıldız, Sabah Yıldızı”, Moğollarda “Solbon veya Sulbun”, Eski Türklerde “Yaruk Yulduzu veya Işık Yıldızı” (Ögel, 2014 II.cilt: 271), Kazak Türklerinde de “Şolpan” gibi adlar verilmiştir. Çoban yıldızı seher vaktinde çıkan parlak bir yıldızdır.

Parıldayan seher gibi
Seherde çıkan Çoban Yıldızı gibi, ak gülüm [49/08-09].

Ak gül olarak betimlenen sevgilinin güzelliği, Çoban Yıldızı benzetmesi ile daha da vurgulanmıştır. Kırgız Türklerine göre “Zühre, Ay’ın kızı”; Yakut Türklerine göre de “Zühre, çok güzel bir kız idi”. Kısacası tüm Türk kültür çevrelerinde Zühre yıldızı, güzellik sembolü (Ögel, 2014 II: 270) olarak işlenmiştir.

Dünyadan bakıldığında bir arada görülen yıldız desenlerine “takımyıldızı” denir. Gerçekte bir arada bulunmayan sadece görünüşleri itibariyle bir arada olan bu yıldız grupları farklı özelliklere sahiptir (Kurnaz, 2012: 254). Uluslararası astronomi birliğince Kuzey ve Güney Yarımküreler dâhil gökyüzünde toplam 88 takımyıldızı belirlenmiştir. Bu takımyıldızlarından bir kısmı görüş alanımıza girer ve bunlar da Güneş boyunca sıralanmış ve yıl boyunca hareket ediyormuş gibi görünmektedirler. Takımyıldızları “Burçlar Kuşağı” olarak da adlandırılmaktadır (Örs, 2001: i).

Gençlik zamanında eğlenip,
İki örgünü düşünüp,
Sallandıran, nazlım.
Takımyıldızından daha eşsiz,
Yürüyor dünkü çocuk,
Sır saklayan, nazlım [47/01-06].

Yukarıdaki şarkı metninde Karlığaş adlı kızın gençlik zamanındaki saç örgüsü o kadar güzel örülmüştür ki takımyıldızının dizilişinden bile daha güzel ve eşsiz görülmektedir.

İncelenen Kazak halk şarkılarında gök cisimlerinin gerçek anlamda parlaklığı, sıcaklığı ve şekli; mecaz anlamda da gerçeklik, özgürlük, güzellik, zariflik ve eşi benzeri bulunmama gibi olumlu manaları ile tasvir ve benzetmelerde kullanıldığı; birkaç örnekte de ölümü, ulaşılmazlığı simgelediği gözlemlenmiştir.

2.2. Kazak Şarkılarında Dinî ve Sosyo-Kültürel Yaşantının İzleri

İnsan hangi toplum veya kültüre mensup olursa olsun hayatının belli dönemlerinde kişisel ve toplumsal olarak bazı devrim ve evrimler geçirir. Bu dönemler toplumdan topluma değişmekle birlikte amaç ve özün aynı kaldığı bazı merasim ve kutlamalar yapılıır. Bu merasim ve kutlamalar içinde de birçok kültürel unsur ve inançlar bulunmaktadır (Yeşil, 2014: 118).

Kazaklar giyim kuşam ve yemek kültürleri önem veren, tören ve merasimlere itina gösteren, gelenek göreneklere bağlı bir Türk topluluğudur. Bu bağlılığı sözlü ürünlerinde mümkün olduğunca kullanmışlardır.

2.2.1. Aile ve Akrabalık İlişkileri

Akrabalık terimleri her toplumda; dünya görüşü, hayat anlayışı ve yaşam tarzına göre şekillenmektedir. Türk dilinde oldukça zengin olan akrabalık terimleri kan ve evlilik yolu ile ortaya çıkmaktadır. Türkçedeki akrabalık terimleri kişileri, yaşı, cinsiyeti, evli olup olmamayı, akrabalığın anne, baba ya da eş tarafından olup olmadığını, akrabalık derecesinin yakın ya da uzak olduğunu, kişinin genç mi ihtiyar mı olduğunu belirtir. Kazak Türkçesinde de akrabalık terimleri; erkeğine, dışisine, yavrusuna ve yaşına göre farklı adlar almaktadır (Kaplankıran, 2017: 847-864).

Aileye ve büyüklere hürmet edilip küçüklerin ve kadınların değerli görüldüğü, dost ve akrabaların önemsendiği bir toplulukta güven, saygı ve sevgi büyük bir kuvvettir. Kazaklarda aile, akraba ve yakınlık ilişkilerinin güçlü tutulması ile evde bolluk, bereket olacağı görüşü vardır. “Kutlu Eşik” adlı şarkıda “Abısın tatuv bolsa as köp” [40/07] yani “eltin ile iyi geçinirsen aşın çok olur.” atasözü ile verilen nasihat de bu yöndedir.

Kazak halk şarkıları söz varlığı kapsamında incelenerek içerisinde şarkılarda geçen akrabalık ve yakınlık terimleri tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sözcüklerin anlamları ve bulunduğu dizeler aşağıda verilmiştir:

a. Kan Bağına Bağlı Olarak Kullanılan Akraba Terimleri

ata: babanın babası, dede; kaynata [20/03, 20/14, 34/12, 41/06, 47/10].

baba: ata, dede, eski atalar [33/05, 70/05, 70/14, 70/16].

äje: babanın annesi, babaanne, nine [20/15, 20/22].

ana: anne, ana [30/16, 35, 46/12, 52/30, 60/16, 63/11, 64, 64/15, 66, 66/18, 68/08].

ata –ana: anne-baba, ebeveyn [47/10].

ata-ene: kaynata-kayınvalide [13/14].

bala: çocuk, bebek, evlat [2/08, 4/01, 5/03, 17, 17/01, 17/02, 17/05, 17/08, 20, 20/11, 20/23, 24/11, 30, 30/07, 34/03, 35/04, 36/02, 42/04, 43/04, 43/12, 46/10, 47/05, 47/29, 50/04, 59/06, 64/07, 66/07, 68, 70/02].

bavır: kardeş [40/18, 47/19].

qarındas: ağabeyi için küçük kız kardeş. Erkekler kendilerinden küçük kız kardeşleri için qarındas, ablalar kız kardeşleri için *siñli* terimini kullanırlar [47/14, 47/28, 47/42].

ağa: erkek akrabalardan yaşça büyük olanı, yaşça büyük erkek kardeş [2/06, 40/18].

ağayın: bir babadan olan erkek kardeşler; akraba, kardeş kimseler [20/09].

gız: kız evlât; genç kız [7, 9/01, 29, 29/01, 35/07, 36/01, 40/01, 49/03, 49/04, 54/15, 54/19, 55/11, 61/05, 63/16, 63/20, 65, 65/01, 67/11].

ini: küçük erkek kardeş [40/18].

ul: erkek çocuk, oğul [35/07, 63/20].

ulan: erkek çocuk, oğlan [63/05].

b. Nikâh ve Evlilik Durumuna Göre Kullanılan Akraba Terimleri

ata-ene: kaynata-kayınvalide [13/14].

quda-jekjat: hısım akrabalar, dünür [40/24].

jeñeşe: yengeciğim [42/12].

jeñge: yenge [42/03, 42/05, 42/10, 42/14].

abısın: kardeş karlılarından her birinin ötekine göre adı; elti [40/07].

kelin: yeni evlenen kız, gelin; anne baba için evlatlarının eşi [13/01, 13/06, 13/07, 13/11, 13/14, 40/05, 40/13, 40/15, 40/16, 40/19, 40/21, 40/23].

jubay: karı kocadan her biri, eş [6/06, 6/14, 7/11, 23, 42/20, 42/23, 62, 62/04].

jar: yar, eş, zevce, sevgili; dost, dayanak [8/02, 23/05, 27/09, 29/08, 70/02].

joldas: yoldaş, arkadaş, dost, karı kocadan her biri [23/14, 41/21, 41/23, 42/21].

qosaq: eşlerden her biri, hayat arkadaşı [13/09].

küeyev: koca, eş, damat, güvey [62/11].

qalıñdıq: nişanlı kız [62/12, 75/10].

tuvğan ul: öz evlat, öz oğul [54/07].

c. Dost ve Yakın Olma Durumuna Göre Akrabalık Ve Yakınlık Terimleri

dos: dost, arkadaş [7, 7/04, 7/10, 8/02, 19, 19/04, 19/05, 19/11, 19/14, 19/15, 28/11, 41/24, 50/07, 53/20, 55/08, 70/20, 77/05, 77/19].

körşi: komşu [24/11].

serik: yol arkadaşı, yoldaş [47/29].

Kazaklar aile ve soy bağı ilişkisine çok dikkat eder ve önemserler. En az yedi ata yani yedi göbeğe kadar geldikleri soyu bilen Kazaklar evliliklerde de buna dikkat ederler. Amca ve dayı çocuklarını kardeş saydıklarından bunlarla evlilik de yapmazlar (Kalafat, yıl:11sayı: 4: 68). Evliliklerde kadınlar kendi soyadını taşır. Çünkü soy demek, bir atadan gelen kimselerin devamı, sülale demektir (Mailan, 2011: 28). Kazak Türklerinde çok rastlanan akrabalık adları ve Kazak şecereciliğinin arasında oluşan bağlantıdan dolayı akraba adları, belli bir derecede şecere terimleri olarak da bilinmektedir (Sahipova, 2007: 185).

Türkçede “dervişin fikri ne ise zikri de odur” atasözünde olduğu gibi insan neyi önemsiyorsa onu konuşmaktan da kendini alıkoyamaz. Kazaklar da aile ve akrabalık gibi sosyal kuruma mensup olan kişileri veya yakınlık bağı olan bireyleri sayıp hürmet ettikleri için dillerinden de düşürmemektedirler. Yukarıda şarkılardan elde edilen terimler, 77 şarkı içinde 145 defa kullanılarak bu kanaati desteklemektedir. Ayrıca Kazaklar bu terimler dışında kendilerinden yaşça büyük ya da küçükler için sevgi ve saygı ifade eden kelimeleri de çokça kullanmaktadırlar:

bota: deve yavrusu demektir. Çocuklara karşı sevgi ifade etmek için kullanılır. TT’de –özellikle ağızlarda- buna benzer olarak “tosunum, koçum” ifadeleri kullanılır [20/18, 43/31, 68/01, 68/06, 68/25, 68/27, 68/32].

qalqa: büyüklerin küçüklere karşı kullandığı “yavrum, canım, güzelim” gibi anlamlara gelen sevgi ifadesi [2/12, 9/04, 9/08, 9/12, 9/14, 9/16, 14/02, 18/04, 56/18, 62/11].

balavsa: 3 yaştan 5 yaşına kadar olan çocuklar için kullanılır. Bir bitki adıdır [64/11].

qulnım: altı aylığa kadar olan at ya da eşek yavrusu. Çocuğu şımartmak için kullanılan sevgi sözcüğüdür. TT’de “sı pam” şeklindeki kullanıma benzer bir ifadedir [30/01].

erkem: nazlım, güzelim, sultanım anlamlarında, yengenin görünmesi için kullandığı bir hitap türü [10/01, 10/03, 10/09, 47/03, 47/06, 47/23, 47/26, 47/37, 47/40].

aynam: canım, güzelim anlamında sevgi bildiren söz [9/09].

aynalayım: büyüklerin kendisinden küçüklere karşı kullandıkları “canım, kuzum, nazlım, evladım” anlamındaki söz. “Etrafında dolaşayım, döneyim, kurban olayım” şeklinde bir mana da taşır [9/09, 17/10, 48/06, 69/19, 69/ 20, 70/17].

ayım: canım, sevgilim, güzelim anlamlarında kullanılan hitap sözüdür [27, 27/10, 27/11, 27/13, 48/05].

qarağım: büyüklerin küçüklere karşı kullandığı sevgi ifadesi; evladım, yavrum [9/09, 17/10, 17/12, 18/12].

ayavlı: kadirli, değerli, saygıdeğer [4/07, 10/05, 10/07, 10/09, 26/19, 30/02, 35/08, 48/12, 64/15, 75/15].

sävlem: gözüm, canım anlamında kullanılan sevgi ifadesi [3/15, 8/03, 12/09, 12/21, 23/20].

ardağ: kadirli, kıymetli, değerli kimse [40/18].

janım: canım anlamında hitap sözü [3/10, 30/06, 47/09, 47/12, 48/18, 51/03,75/03].

büldirşin: küçük çocuk anlamında kullanılır. Kelime anlam olarak bildircin demektir. [67/11].

tülegi: kartalın bir yaşına gelenidir. Genç nesil, yeni kuşaklar anlamında da bu terim kullanılır [45/11, 45/12, 58/17].

Yukarıda şarkılardan söz varlığı kapsamında; bebek, çocuk ve gençler için çeşitli sevgi ve sevimlilik ifadesi bildiren sözcükler elde edilmiştir. Bunlar arasında “balavsa” gibi bitki; “bota, qulın, büldirşin, tülegi” gibi yavru hayvan adlarının çocuk ve gençler için sevgi ifadesi bağlamında kullandıkları gözlemlenmiştir. Elde edilen bu 15 terim 71 farklı dizide kullanılmıştır. Hayvan terimleri ya da bitkiler gibi tabiata özgü olan varlıklar ile yapılan bu sevgi ifadeleri hayvancılıkla uğraşan Kazakların gerek kendi çocukları gerekse hayvanları sevip önemseyişinin de bir göstergesidir.

2.2.2. Şarkılarda İnsanlar

Aşağıdaki tabloda şarkılarda geçen insanlar; kadın, erkek isimleri ve yardımcı karakterler şeklinde ele alınarak gösterilmiştir:

Kadınlar	Erkekler	Yardımcı Karakterler
Kalamqas	Duvdar	Evliya
Asel	Kozı Körpeş	Şaman
Karlığaş	Yayan Musa	Yiğit
Mavsimjan	Tölegen	Çocuk/bebek
Gülsezim	Mecnun	Yaşlılar
Erke	Qızır- Baba (Hızır)	Ana
Mayra	Jagor	Baba
Aqşolpan	Veli	Sevgililer
Mariyam	Amanjol Rakımcın	Eşler (karı-koca)
Bayan Suluv	Kasım	Dede
Güldeyay	-	Nine
Qız Jibek	-	Beyzâde
Dina	-	-
Läyli	-	-

Tablo 2: İnsan İsimleri ve Yardımcı Karakterler

Lirik şarkı ve türkülerde genellikle aşk, özlem ve ayrılık konuları daha sık işlenir. Bu konuların ana unsurları kadın ve erkekler olduğu için bu şarkıların da cinsiyete göre söylenme durumu söz konusudur.

Şarkılarda ithaf edilen kişiler farklılık göstermektedir. İncelenen 77 şarkıdan 17'si isimsiz kadın sevgiliye, 10'u kimliği belli bir kadına, 6'sı anneye, 3'ü babaya, 3 çiftlere, 3'ü çocuk, 3'ü arkadaş ve dostlara, 2'si kimliği belli bir erkeğe, 2'si isimsiz bir erkeğe, 1'i dedeye, 1'i yaşlılara yönelik söylenmiştir. Geri kalan yardımcı karakterler ise şarkıların bazı bölümlerinde geçmektedir.

Kazak şarkılarında arkaik özellikleri bulunan destan kahramanlarından Kozı Körpeş ile Bayan Suluv, Kız Jibek, Leyla ile Mecnun; inanç öğelerine bağlı olarak da Hızır'a bir gönderme yapılmıştır. “Kozı Körpeş ile Bayan Suluv”³⁷, “Kız Jibek” Kazak âşk destanlarının klasik örneklerindedir. Bunlar yasaklara karşı çıkan insanların bir şekilde cezalandırılacağını savunur. Bu eposlar eski düşüncelerden meydana gelen motifler dizisi üzerine kurulmuştur (Koç, İşina ve Korganbekov, 2007: 125).

Bu destan kahramanlarının Kazak halk şarkılarında kullanılması onların öz kültüründen beslendiğini, baskı ve yapay toplum oluşturma politikaları da dâhil olmak üzere geçirdiği değişim evreleri sonucunda Kazakların eski kültürlerinden uzaklaşmadığını onları buldukları döneme göre şekillendirip yaşatmaya devam ettiklerini göstermektedir.

Kazak halk şarkılarının yazılmasında, geliştirilmesinde kadının rolü büyüktür. Yukarıda tespit ettiğimiz kadın karakterlerinin büyük oranda şarkılara konu olması, kadın ağızlı şarkıların da mevcudiyeti bu ifadenin somut göstergesidir.

Kadına tüm toplumlarda olduğu gibi Kazaklarda da sosyal roller biçilmiştir. Kazak halk şarkılarda kadın rolleri; anne, yenge, gelin, nine, nişanlı kız ve sevgilidir.

Kazak halk şarkıları içinde kadın; geleneksel yaşantının devamlılığını sağlayan, giyim kuşamı ile kültürü yansıtan, çocuklarını yetiştirip sosyal hayata kazandıran, güzelliği ile âşıkları kendine hayran bırakıp sevginin, âşkın ve özlemin ana temini oluşturmaktadır.

---

³⁷Kozı Körpeş ile Bayan Suluv âşk eposu kahramanlardır. Yapılan araştırmalar sonucunda Kozı Körpeş ile Bayan Suluv eposunun tüm Türklerin ortak tek bir destanından ortaya çıktığı görüşü yaygındır. Türkler geniş coğrafyalara yayıldıkları için içinde buldukları coğrafyanın, sosyal-siyasî ve dinî sebeplerin etkisiyle bu destanın çeşitli varyantlarını oluşturmuştur. Anadolu sahasındaki Tahir ile Zühre hikâyesinin beslendiği kaynak olarak da Kozı Körpeş ile Bayan Suluv olduğu görüşü öne sürülmüştür (Aça, 1998: 101-166).

Kazak halk şarkılarında erkekler ise, akıllı, bilgin, ailesini ve vatanını koruyan [31/10], kadınına ve memleketine âşık, toplumda saygın bir konumdadır. Erkekler genellikle ev dışı işlerle meşguldürler. Müzik ve nadiren de avcılıkla ilgilenmektedirler. Kazak halk şarkılarında erkeklerin rolleri ise; ata, baba, ağabey, yiğitlik ve âşıklıktır.

Kazak halk şarkılarında erkek egemen bir yapı söz konusudur. Çocukların ata ya da babanın izinden gidilmesinin salık verilmesi, önemli konuların kararını ailenin erkek üyesinin vermesi, erkeklerin fikirlerini ve duygularını rahatça ifade edebilmeleri, kadının ev işleri dışında farklı bir alandaki varlığından söz edilmemesi erkek egemen toplumun şarkılardaki yansımalarını göstermektedir. Bununla birlikte Kazak halk şarkılarının oluşmasında ve âşk teminin ortaya çıkmasında ana etkenlerin başında evlilik gösterilebilir. Ancak şarkılarda kadınların, deyimi yerindeyse güle oynaya bir şekilde evlendikleri ya da sevdiği bir gençle evlendiği sonucu çıkartılamamaktadır. Çünkü Kazaklarda evliliklerde kadının söz hakkı yoktur. Kazakların kanun hükmünde evlilik âdetleri bulunmaktadır. Kazak düğünleri hakkında söylenecek ilk şey genç kızların kendi istediği ve sevdiği erkekle evlenme hakkının olmamasıdır. Geleneğe göre her erkeğin evleneceği kız daha beşikte iken aileler tarafından belirlenir. Evlenmeleri uygun görülen kimseler birbirlerini sevseler de sevmeseler de anne babalarına karşı gelmez ve kiminle evlenmesi uygun görüldüyse o kişilerle evlilik gerçekleştirirler (Köse, 2000: 57).

2.2.3. Yer Adları

Şarkılarda yaşam alanı olarak kullanılan yerler insanlar gibi sevgiye, hürmete layık görülen varlıklar nazarıyla görülmüştür. Metinlerin içerisinde geçen yer adları aşağıdaki tabloda kaç kez kullanıldığını belirten tablo içerisinde gösterilmiştir.

Yer Adları	Kullanım Sıklığı	Yer Adları	Kullanım Sıklığı
Aladağ	4	Betpak	6
Almatı	6	Jaylavköl	4
Arıs	3	Isıkköl	1
Astana	1	Köktöbe	1
Aşıköl	1	Sarjaylav	2
Ak Şalkar	1	Sirderya	7
Atameken	8	Kazakistan	4
Tuşıköl	1	-	-

Tablo 3: Yer Adları

Aladağ, Ak Şalkar, Köktöbe gibi yerleşim adları renge; Almatı ismi de bu şehirde elmanın çok yetiştirilmesinden ve ata mekânı olmasından dolayı, “Alma+Ata” sözcüklerinin birleşmesi ile oluşturulmuştur (Almatı< Almāta< Almaata). Diğer yerleşim adlarını incelendiğinde göl ve dağ gibi doğal etmenlere bağlı olarak isimlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Kazaklar diğer milletlerde olduğu gibi başka bir diyara konacakları zaman öncelikle ırmak ya da göl gibi su kenarları etrafına yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

Şarkılarda Betpak olarak geçen bölge Kazakistan’da Sarısu Irmağı, Çu Nehri ve Baykaş Gölü arasında, Kuzeyde 46° 30’ paralelinde yer alan büyük çöllerden biridir. Betpak kelime anlamı olarak bataklık, düzlük, kuru ve susuz yer, çöl olarak geçmektedir.

Arkasında Betpak denilen bozkır var,
Betpak’ın çölü, eğri büğrü sığınağı var.
Orada halk yok, göl yok büyüüp çoğalan,
Canlıların geyik denilen yavrusu var [43/01-04].

Şarkıda Betpak’ın çöl olduğu, orada su alanları bulunmadığından dolayı insanlar orayı yurt olarak benimsememişlerdir. Bu sebeple Betpak çölünde medeniyet ve vatan belirtisine de rastlanılmaz. Orada tek yaşam belirtisi geyiklerin bulunmasıdır.

2.2.4. Din ve İnanç Temelli Unsurlar

Kazakların sosyal hayatlarını, edebi eserlerini, kişiliklerini, ritüellerini ve akidelerini şekillendiren coğrafya kadar önemli olan bir diğer unsur da dindir. Kazaklar diğer Türk topluluklarında olduğu gibi geçmişten günümüze birçok dini görüşü benimsemiştir. Kazaklar arasında büyük çoğunluğun kabul ettiği iki önemli inanç vardır. Bunlar: Şamanizm ve İslamiyet’tir.

Tarihibilimciler ve Türkologlara göre; Türklerin kendilerine özgü sosyal, siyasi, dini ve kültür tarihleri genel olarak “Altay Dönemi” ile başlamaktadır (Ögel, 1998: 1-9). Altay döneminde Türkler tabiatı ve tabiattaki bazı varlıkları canlı olarak düşünüp onları kutsal saymışlardır ve Göktürk hükümdarlığı idaresindeki Türklerin neredeyse tamamına yakını Şamanizmi benimsemiştir (Anohin, 2006: 16; İnan, 1986: 6).

Altay döneminden günümüze kadar Kazaklar Şamanizm temelli inanç ve ananeleri sosyal hayatlarında devam ettirmişlerdir.

Kazakların İslamiyet’le tanışması ise IX-X yüzyıllar arasındadır. Ancak Kazakistan’da İslamiyet’in tam hâkimiyet kurması XVII. ve XIX. yüzyıllara değin uzanmaktadır (Erşahin, 1999: 45).

Kazakların konargöçer hayat sürmeleri onların İslamiyet’i tam anlamıyla yaşamasına imkan vermemiştir. Alman asıllı Rus Türkolog Kazakların İslam dinini neden geç benimsediklerini ve tam olarak özümseyememe sebeplerini şu şekilde ifade eder: “Kazakların dinine gelince daha önce bahsettiğimiz gibi onlar yüzyıllardır Müslümandır. Ancak İslam dini bozkırda erken dönemde benimsenmesine rağmen kuralları tam olarak uygulanmamaktadır. Aralarından din adamları da yetişmiştir, bunlar İslam’a hizmet etmeye çalışmışlardır. Genel olarak Kazaklar İslam dinini gözü kapalı olarak gelişi güzel kabul etmemişlerdir. Kazaklarda dindarlara Kazak gelenek göreneklerinden uzaklaşmış kişiler olarak bakılır. Onlara saygı gösterecekleri dahi bu konuda pek samimi değildir. Mümkün olduğunca onlardan uzak durmaya çalışırlar. İslam’a olan inançları genellikle sözde kalır, yaşantılarında dinî kurallara fazla riayet etmezler. Saçlarını ve sakallarını düzenli olarak keserler. Yerleşik hayatı yaşayanlar dışında oruç, namaz gibi ibadetleri düzenli olarak yerine getirmezler. Kurban kestiklerinde Kur’an’dan ayetler okurlar. Yaşlılar Kur’an okumayı severler. İslam’ın ince ayrıntılarını bilmezler. İslam dininin güçlü etkisine rağmen, Kazaklar eski Türklerin gelenek görenek ve dil özelliklerini muhafaza etmişlerdir. Dillerine az sayıda Arapça ve Farsça kelimeler bir yolunu bulup girdiyse de diğer Müslüman Türklerin dillerindeki kadar çok değildir” (İsmail, 2002: 179).

Kazak halk şarkıları içerisinde bu iki farklı inancı temsil eden dini unsur ve kimlik göstergeleri tespit edilmiştir. Aşağıdaki tablo içerisinde bu unsurlar gösterilmiştir.

Terim Adları	
Bata	Cennet
Şaman	Kutsal
Evliya	Bereket
Hızır Ata	Farz
Tusavkeser	-

Tablo 4: İnanç Unsurları ve Dini Kimlik Göstergeleri

Şarkı metinlerinde tespiti yapılan dini unsurların geçtiği dizeler ise şöyledir: bata [9/05-06, 40/09-12], [62/07-08], Hızır [70/16], Şaman [15/12], evliya [44/20], kurban [1/02], bereket [73/08], jeruyıq “cennet” [69/11, 69/12], kiye “kutsal, koruyucu ruh” [44/23, 70/18], parız “farz” [31/03], tusavkeser [60/13-16].

“Hızır, evliya, bereket, cennet, farz” İslam dini ile; “Şaman”, “tusavkeser” ve “kiye³⁸” Şamanizmle ilgiliyken kurban ise her iki inançta da bulunan ortak bir unsurdur.

2.2.4.1. Bata

Kazak folkloründe kişilerin iyiliğini istemek, güzel dileklerde bulunmak için alğışlar (iyi dilekler) söylenir. Kısa bir tür olan bu alğışlar, İslamın etkisiyle bata (dua) şeklinde bir dönüşüm göstermiştir (Koç, İşina ve Korganbekov, 2007: 81). Bata; Arapça Fatiha sözünden (Fâtiha> Fatiha> Fata> Bata) türemiştir (Kapağan ve Bacaklı, 2017: 732).

Kazaklar arasında bata alma veya verme sonucunda dilek ve duaların kabul olacağı inancı çok kuvvetlidir. Ayrıca bu dileklerin insanlar üzerinde terbiye edici özelliklerinin bulunması; doğum, ölüm, sofraya, iş, eğlence, spor, düğün gibi her önemli olayın başında ve sonunda mutlaka alkış ve bata yer almıştır (Kapağan ve Bacaklı, 2017: 733). Dua ile bata arasındaki fark ise, duanın daha çok dinî özellikte olmasıdır (Koç, İşina ve Korganbekov, 2007: 81).

Kazaklar arasında yaygın olarak kullanılan “bata”, insanların birbirine iyilik dileme geleneği olarak bilinir. İnanç temelli olan batar, kendi içerisinde üçe ayrılır: ak bata, teris bata, serttesu bata (Shadkam, 2017: 186).

İki yaşıtı mutlu et deyip - hey,
Bizler dua edelim bu dilekten sonra. [9/05-06].

Kazak geleneğinde dualar genellikle ailenin ya da köyün yaşlıları tarafından yapılır. Duaların yaşlılara yaptırılma sebepleri; Kazak gelenek ve göreneklerini iyi bilmeleri, geçmişe ve şimdiye hâkim olmaları, yaşları ve oturmuş karakterleri neticesinde ağızlarından genellikle güzel sözler çıkması, bu sözlere yeni dilekler ekleyebilme kabiliyetinde olmaları gösterilebilir.

---

³⁸ Tabiatdaki varlıkların birer ruhu vardır. Bu ruhlar insanlar ile hayvanlara kimi zaman iyilik ve bereket getirmekte kimi zaman da onlara ceza vermektedir. Kiyeler koruyucu ruhlar olup iyilik getirirken, kesirler de kötülük getiren ve cezalar veren ruhlardır.

Yaşlılar dua ediyormuş,
Dua için temiz dilek gerekmiş.
İyi âdet, iyi söz, iyi dilek,
Çoğaltmaya devam ediyormuş. [40/09-12].

Bu dizelerde yaşlılar tarafından yapılan duanın nasıl olması gerektiğine dair bilgiler verilmiştir. Dualar, kişilerin iyiliklerini istemek dışında nasihat verme ve öğretici özelliklere de sahiptir.

En kalbi ve samimi duygularla yapılan ak batalar; aile ve akraba fertleri arasında sevgi ve saygıyı göstermek, onları güçlü etmek, kişilerin geleceğinin belirlenmesi ve güzelleşmesi amacı ile yapılmaktadır (Shadkam, 2017: 186).

Temiz dilek – duamız, işte–
Bahtlı olunuz, olunuz! [62/07-08].

Geçmişten geleceğe aktarılan sözlü kültür ürünlerinden olan batalar, incelenen Kazak halk şarkılarında genellikle ak bata örneklerine yer verilmiştir. Ak batalar, düğün merasimi esnasında söylenmiştir. Dua, dilek gibi somut olmayan bu folklor unsurları “toplumsal kimlik, tarihsel süreklilik, paylaşılan deneyim ve ortak bellek ürünleridir” (Oğuz, 2017: 6) ve kültürel bir devamlılık göstergesi olarak hâlâ canlılığını korumaktadır.

2.2.4.2. Hızır- Şaman- Evliya

Hızır, “ yeşil, yeşilliği çok olan yer” anlamına gelen, Arapça kökenli hadır (hadr, hıdr) kelimesinden gelmektedir. “Kazak Tilining Tüsindirne Sözdigi” adlı sözlükte; “kıdır: halk arasında dolaşan tip, insana baht ve devlet verici evliya (Ergun, 1993: 5) olarak geçmektedir. Türk lehçe ve şivelerinde; Hızır, Hıdır, Hızır Ata, Kızır, Kızır Baba, Kısır vb. biçimlerde kullanılmaktadır. (Ögel, 2014 II: 113; TDVİA, 1998, 17.cilt: 411-412).

Kazak Türkleri Hızır’a; “Qızır Baba” demektedirler. “Baba” kelimesi “ata” anlamında olup Türkistan (Orta Asya) sahasında evliya, aziz, sultan, ata kelimelerinin tamamını kapsayarak “evliya” anlamında kullanılmaktadır (Çetin, 2007: 70).

Türklerin eski inanç sisteminde insanlara yolda kaldıkları, hastalandıkları, kıtlık çektikleri vb. durumlarda yardım eden Tanrı dışında bazı yardımcı iye ve ruhlar (gök ve yer iyeleri, kara iyeler, ata ruhu/arvak’lar) vardır. İslamiyet’in kabulüyle Türk inanç

sistemi içerisinde yer alan bu yardımcı, koruyucu iye ve ruhlar değişimler geçirip yeni dinin etkisi ile Hızır'a dönüşmüş ve İslami düşünüş tarzı ile yeniden şekillendirilmiştir (Küçüköğlü, 2015: 38-40). Hızır, Türklerde ve İslamiyette medet ve dileklere karşılık veren efsanevî bir kişiliktir (Ögel, 2014 II: 117). Hızır, insanların hüner ve yeteneklerini geliştiren kutsal bir özelliğe de sahiptir.

Geliştirmiş hünerimi Hızır Atam,
Sesinden nazlım bozulmamış!
Kutsal perdene bir el çırpmasam,
Telin yalnızlık hissedip vızıldamış. [70/16-19].

Yukarıdaki şarkı metninde Korkut Ata'ya telmih yapılmıştır. Bilindiği üzere dombranın atası kopuzdur. “Kazak Şamanlarının patronu, kopuzun mucidi, akınların ve jırcıların piri, bahşılara kopuz çalmayı ve şarkı söylemeyi öğreten Korkut Ata'dır.” (Bayat, 2006: 158). Korkut Ata'nın çalmayı öğrettiği bu hüner Hızır Ata tarafından mucizevi bir şekilde geliştirilmiştir.

“İslamiyetten önceki ideolojik ve sosyo-kültürel alanın idare edici ve yönlendirici fonksiyonunu üstlenen Şamanlık ise, felsefi pratik bir akım olup Türk kültürünün bütün yönlerini kapsamaktaydı. Türklerin zamanla kabul ettikleri dinler de (Manihaizm, Budizm, Hristiyanlık, Musevilik, İslam) Şaman öğelerini Türk şuurundan ve Türk kültüründen silip atamamıştır. Şamanlık, yeni kültür çevresine ayak uydurarak yaşamını şöyle veya böyle bir şekilde sürdürebilmiştir” (Bayat, 2006: 21).

Üç cüzde bilinen adım Yayan Musa,
Gitmiyor kimse yayan zalimlik yapsa.
Atlıdan yayan yürüyüp intikam alacağım.
Yiğitler, Şaman gelse, beni anlasa. [15/09-12].

“Ak Kumaş” adlı şiir metninin son mısrası yukarıdaki gibidir. Metinde Şorman'ın Mustafa adında bir kişi Musa adlı yiğidin atını alır. Atı alınan Musa Kazakistan'ın üç cüzünde “Yayan Musa” olarak tanınır. Musa, atının alınmasını kendisine yapılmış büyük bir zalimlik olarak görmektedir. Çünkü yiğit için at; namus, şeref demektir. Bunu ise bu zalimliği yapanlar ve Rus- Kazak zenginleri anlayamaz. Onun düştüğü bu durumu ancak onun gibi yiğitler ya da ülkenin aklı selim kişileri, bilgin nazarıyla görülen Şamanları

anlar. Şamanlar dinî kişilikleri dışında Kazakların sosyal hayatlarında halkın dert, tasesına ortak olan, insanların problemlerine çözüm getiren özellikleri ile de tanınmıştır.

Evliya, “ermiş kişiler, erenler ya da Allah dostu” (TDVİA, 2013 43.cilt: 23-24) olarak bilinmektedir. “Evliya, dede, baba” inanışlarının kökeni Atalar kültürüne dayanmaktadır (Artun, 2012: 11). Kazak Türkleri yaşlıları, evliyaları yüce ve bilge insanlar olarak görmektedirler. Genç insanların anlayamayacağı her şeyi yaşlılar ve evliyalar idrak edebilmektedir. Bu sebepler halk şarkılarında siyasi ve sosyal problemlerde yaşanan sıkıntılar ifade edilirken ya da öğüt verildiği esnalarda metinlerde şarkılar yaşlılara, evliyalara, anne, babaya ithaf edilmiştir.

Ulaştım sihirbaz bir kaleme,
Çıkardım dağa destan zamanı.
Anlayanım yok, bozkırında,
Evliyalara, yaşlılara gitsin. [44/17-20].

İncelenen şarkı metinlerinde; “Hızır, Şaman ve evliya” motiflerinin -farklı metinlerde de olsa- aynı dönem içerisinde kullanılması Kazak kültüründe bu farklı dinlerin sentezi ve devininin devam ettiğini göstermektedir. Burada görüldüğü gibi dini olgular eski Türk inançlarını tamamen literatürden kaldırmamış, halkın zihninde ve sosyo-kültürel yaşantılarında da yaşatmaya devam ettiği gözlemlenmiştir.

2.2.4.3. Tusavkeser

İncelenen eserde inançlara bağlı olarak gerçekleştirilen tusavkeser toyu terim olarak (60/13-16) adlı şarkıda geçmektedir. Ritüel esnasında söylenen ancak içerisinde tusavkeser terimi bulunmayıp ‘Gelsene Yavrucağım’ adlı 20 numaralı şarkı da tusavkeser toyunda söylenmektedir.

Kazaklarda çocuklarla ilgili gelenek ve uygulamalar içinde yer alan tusavkeser toyu, genellikle çocuklar 12-14 aylık olduğu zamanlarda gerçekleştirilir. Çünkü tusavkeser toyu, çocuğun büyümesi ve ilk adımını atmasıyla bağlantılıdır (Kınacı,2007: 143). İnanışa göre; yürümeye yeni başlayan çocuğun, ayaklarından tutan ve çocuğun yürümesini engel olan kötü güçler vardır. Bu kötü güçlerden çocuğu korumak için, çocuğun ayağına ip bağlanır (Koç, İşina ve Korganbekov, 2007: 70). Çocuğun ayağına bağlanan ip ala ya da yeşil renklidir. Ala (siyah ve beyaz) ip; çocuğun güvenilir ve sadakatli olmasını -kimsenin

geleceğine mani olmayan, insanların rızıkına el uzatmayan, âciz ve mazlumları koruyup onlara zarar vermeyen kimse niyetini- ifade eder. Yeşil ip; çocuk yeşerip güçlü kuvvetli bir şekilde büyüsün ya da zengin olsun niyetini ifade eder (Kınacı, 2007:144).

Çocuğun ayak bağıni kesecek kişinin becerikli, çalışkan, sağlıklı, uyanık kimse olmasına dikkat edilir. Ayak bağıni kesecek kişiyi, toyu düzenleyen kimse seçer (Rustemov, 1991: 54).

Kanat çırpıp hayata uçarım,
Kesilmese de fark etmez tusavım.
Bebek olasım geliyor, bebek olayım,
Bebeksiz annenin kucağında. [60/13-16]

Bağ kesildikten sonra şarkı, türkü, şiirler söylenir, toya gelenler çocuğa iyi dileklerde ve hayır duada bulunur (Kınacı, 2007: 145).

Resim 1: Tusavkeser (Ayak Bağı) Kesiminin Temsili Görseli³⁹

“Gelsene, Gelsene Yavrucağım” adlı aşağıdaki şarkıda tusav kesildikten sonra aile büyükleri tarafından çocuğa yönelik öğüt, bilgilendirme, sevgi, iyi dilek ve temenniler dile getirilmiştir.

Ayım olup doğdun mu?	Yegâneleri - sensin
Güneşim olup doğdun mu?	Dedesinin gözüsün,
Dede[nin] izinden gittin mi?	Ninesinin sözsün.
Baba[nın] izinden gittin mi?	Ak pak, tertemiz duygusun.
Bu dünyaya geldikten sonra,	Ben varlığımı esirgemem,

³⁹ Görsel; <https://surak.baribar.kz/570206/> internet adresinden temin edilmiştir (Erişim: 10.05.2019).

Sorusu var suyun bile.	Yavrucağım, senin için.
Sevincim ey, güzel yüz!	Ne söyleyip [de] şimdi övüneyim,
Söyleşiriz talihle biz.	Söyleyecek söz bulamıyorum.
Bütün kardeşlerin toplanıp,	[Keşke] söyleyebilsem daha çok,
Sevinçle sana bakıyoruz.	Ben ninene katılıyorum.
Senin gibi çocuk hiç kimsede	Gelsene, gelsene, yavrucağım
Olmadı diyerek duygulanıyoruz.	[Seni] koklamadan yatmayayım.

Gelecek güzel günlerin Ay ve Güneş'i olarak betimlenen çocuğa dedesi tarafından atalarının izinden gitmesi, gelenek ve göreneklerine bağlı kalması, ömrü boyunca hak ve adalete uygun davranması gerektiği öğütlenmektedir. Her şeyin bir zamanı olduğu ve bu zaman neticelendiğinde sorguya çekileceğini unutmaması mesajı da verilmiştir. Çocuğun varlığı ailenin neşesidir. Ayrıca bu çocuğun aile üyeleri arasında ve Kazak halkı içerisinde bir benzeri yoktur. Bu da çocuğun yetişkin olduğu dönemde Kazakların üstün kişilerinden olması, halkın akıbetini en güzel yerlere taşınması gibi beklentileri tusavkeser toyunda dilek ve temenni yoluyla aktarılmıştır.

Tusavkeser toyu Anadolu'da da uygulanmaktadır. Anadolu'da bu ritüel için; "adağın kesme, adağın kestirme, adak kesme, ağdaş pişirme, ayak çizme, ayak kesme, ayak kösteğini kesme, ayak poğaçası yapma, aydaş kaynatma, düşşak kesme, hoppala, iplik kesme, köstek kesme, köstek kestirme, köstekleme, köstek kırma, kötürüm kösteğini kesme" (Karakas: 6) şeklinde isimler almaktadır. Kazakistan'da bu toy her çocuk için yapılırken Türkiye'de yürüme çağına gelip hâlâ yürüyememiş olan çocuklar için yapılmaktadırlar. Ayak bağı kesme merasimi iki Türk topluluğunda da hemen hemen aynı inanç ve ritüeller etrafında şekillenmiştir. Kazakistan'da çocuğun yürümesine engel olan kötü güçler iken Anadolu'da da kötü cinlerdir. Anadolu'da bu durumdan kurtulmak için ocak olan yerlerde ve özel günlerde kösteği olan çocuğun ayaklarına ip bağlanıp kesilir. Kesen kişiler de her iki toplumda; sağlıklı, güçlü, akıllı, çevik, sağduyulu vb. özellikleri bulunan kadınlardır. Ayak bağı kesen kadın iyi özelliklere sahip olmak zorundadır çünkü bu kadınların özellikleri temas yoluyla ya da kesme işlemi ile çocuğa geçtiği düşünülmektedir.

2.2.5. Yiyecek Adları

Yemek, kişisel ve toplumsal yönleri ile pek çok etkileyici yönü bulunan kültürel bir unsurdur. İnsanın fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için ihtiyaç duyduğu bu besinler yaşadığı kültür etkisi altında şekillenmektedir (Çetin, 2006: 108). Kültürel kodlamaları olan bu yemekler tatları ile bunu anlamlandırmaya çalışanlara mesajlar verir. Bir dil veya kıyafet nasıl kimlik ve milliyet göstergesi ise; yemek ve ilişkili olduğu, içecek, sofranın düzeni, yemek saati, yer sofrasında oturma, besleme ile başlama gibi kültürel uygulamalarda kimlik göstergesidir (Sevindik, 2017: 52). Yemek kültürü yiyeceklerin avcılık, tarım, hayvancılık gibi çeşitli ritüel ve çalışmalar sonucunda üretilmesi, saklanması, mevsimine göre uzun vadede kullanılıp kullanılması şeklinde kültür süzgecinden geçirilerek meydana getirilmesi gibi pek çok kültürel aktivite ve akide ile ilişkilidir (Sevindik, 2017: 54).

Türkler tarih sahnesinde görülmeye başladıkları günden bu yana beslenme ve giyim kuşamlarına önem vermişlerdir. Atalarından öğrendikleri bilgi ve tecrübe ile mutfaklarını yaşatıp korumuşlardır. Bu da içtimai hayatlarında da her zaman önemli bir faktör olmuştur.

Orhun abidelerinde güney, doğu ve kuzey yüzlerinde açlık, tokluk alakalı birkaç bölüm [13/9-10, 30/37, 33/6]⁴⁰ bulunmaktadır (Ergin, 2003: 13, 30, 33). Abidelerde açlık ve tokluk önemi vurgulanmıştır. Türklerin bu hallerde neler yaptıkları, nasıl sorunlarla karşılaştıkları üzerinde durulmuştur. Kazaklar da ecdatlarını dinlediklerinden midir bilinmez ama antropoloji, sosyoloji ve halk bilimi ile ilgilenen bilimcilerin ortaya koyduğu çalışmalar neticesinde Kazakların beslenme ve yemek kültürünün özünü büyük ölçüde korudukları tespit edilmiştir.

2.2.5.1. Kespe

Kespe, unlu mamul kategorisinde değerlendirilen Kazakların geleneksel yiyeceklerinden biridir. Kazak ve Kırgızlar tarafından yapılan kespe, erişte yemeği anlamına gelmektedir. Kelimenin kespe olarak kullanılması erişte hazırlamada kullanılan hamurun dilimlenmesi ile ilişkili olup kes- fiilinden türetilmiştir⁴¹.

⁴⁰ 13/9-10: kitabın 13. sayfası, 9. ve 10. satırı.

⁴¹ Türkiye Türkçesinde FİYE eklerinden olan '-ma, -me' eki; Kazak Türkçesinde ünsüzlerin durumuna göre değişmektedir. Ünlülerden ve 'r,v,y' ünsüzlerinden sonra '-ma, -me'; 'l, m, n, ñ, z, j' sedalı ünsüzlerden sonra '-ba, -be'; sedasızlardan sonra '-pa, -pe' eklerini gelmektedir (Biray, 2015: 71). Türkiye sahasında bu

Anadolu'nun bazı yörelerinde erişte yemeği, Kazakistan'dakine benzer şekilde "kesme ya da kesme makarna" biçiminde kullanılır.

Kespe, Anadolu'daki erişte ile şekilsel ve tüketim bakımından farklıdır. Şekil olarak daha yassı ve 8-10 cm uzunluğunda olan kespe Kazakistan'da çorba olarak tüketilmektedir. Buna da kespe köje "erişte çorbası ya da kesme çorba" adını vermişlerdir. Anadolu'da da 'kesme çorba' vardır. Ancak kullanılan malzemeler, yapım aşaması ve şekil olarak çok farklıdır. Kazaklar kesme çorbasını; patates, soğan, havuç, kespe ve et koyarak yapmaktadır. Anadolu'daki kesme çorba ise; mercimek, erişte, soğan ve salça ile yapılır (yöreye göre bazı malzemeler değişmektedir.).

Yenge gitse gün boyu,
Dükkân gezip çile çekip.
Beyefendi evde oturur,
Hamur açıp, kespe keser.
Bizim beyefendi [bir] harika [42/14-18].

Şarkıda kespenin hamur açılıp kesilmek suretiyle yapıldığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca bu metnin bütünlüğünden Kazakların sosyal yaşantılarına dair bazı verilerde edinmekteyiz. Kazaklarda günlük hayatta iş paylaşımı yapılmış ve kadın da ev işlerinden yükümlü tutulmuştur. Kadına; çocuk bakımı, yemek hazırlama, çamaşır yıkama, yatak yorgan dikme ve yün ditmek gibi birçok rol ve görev biçildiğine ulaşmaktayız. Şarkıda bu işleri yapan kişi evin erkeğidir. Bu da hem şaşırtıcı bir durum hem de harika bir davranış olarak işlenmiştir. Erkekler bu işleri sadece kadınların yapması gereken işler olarak görmekte ve ev işlerinde eşlerine yardım etmemektedirler. Şarkı yoluyla diğer Kazak erkeklerinin bu beyefendiyi örnek almaları ve eşlerine destek olmaları mesajı da verilmiştir.

2.2.5.2. Kurt

Kazakların süttten yaptıkları millî yiyeceklerindendir. Süt ve süt ürünlerinin kurutulması sonucu elde edilen kurt, kelime anlamı olarak da qurğatılğan süt "kurutulan, kurutulmuş süt" anlamına gelmektedir.

---

ekin konganantı tek şekilli olduğundan dolayı böyle bir ayırım söz konusu değildir. Kazakistanda 'kespe' olarak kullanılan bu kelime Türkiyede 'kesme' şeklindedir.

Kurt; yoğurt, süzme yoğurt, ayran ya da sütün özel olarak kaynatılmasıyla meydana getirilmektedir (Koç, Bayniyazov ve Başkapan, 2012: 404). Kurtun yapıldığı ürün çeşidi eldeki malzeme ve isteğe bağlıdır. Yayıktta dövülerek yağı alınan yoğurt kaynatılır, bez torbaya konular süzölmeye bırakılır. Süzölen yoğurttuuzlanıp kurutulularak muhafaza edilir. Kurt yiyeceğinin: ezilmiş kurt, köpük, sıkma kurt, öğütölmüş kurt, yuvarlak kurt, sıcak kurt, yaş kurt ve bunlar dışında birkaç çeşidi daha bulunmaktadır⁴².

Resim 2: Yuvarlak Kurt⁴³

Kurt; Kazakistan iklim şartları göz önünde bulundurulduğunda bile soğutucuya gerek duymadan çok uzun süre tazeliğini korumaktadır. Hatta bu özelliği sayesinde konargöçer yaşantı süren Kazakları uzun seyahatlerinde ve savaşlarda açlıktan kurtaran bir yiyecek olmuştur.

Bu yiyeceğın Kazakların geleneksel yiyecekleri olmasındaki temel nedenler; hayvancılıkla uğraşmaları, yiyeceğın uzun ömürlü ve insan sağlığı açısından çok faydalı olmasıdır.

Kurt genellikle ailenin yaşça en büyük üyesi tarafından yapılmaktadır. Kurt yapılan evde yiyecek sıkıntısı yaşanmaz, sağlığa faydalı olduğu için de o evde yiyecek ve sağlık açısından rahatlık hâkimdir.

-Barında batıp iş, qurt mayındı qatıp iş. “ Varken iştahla ye, kurta yağ katıp ye” (Gürsu, 2017: 162).

-Qartı bardıñ jurtı bar, kempiri bardın qurtı bar. “ Yaşlı dedesi olanın çadırı var, yaşlı ninesi olanın kurtu var” (Gürsu, 2017: 162).

⁴² (<https://agartu.com/1435-azaty-ltty-taamy-rt.html>) (Erişim: 16.05.2019)

⁴³ (<https://martebe.kz/khazakhtyn-ulttykh-tagamy-khurtyn-adam-agzasyna-pajdasyy-atty-gylymi-zertteu-zhumysy/>) (Erişim:21.06.2019)

-Tarisı bardın-taqatı bar,	“Darısı olanın gücü var,
Qurt, mayı bardın- rahatı bar.	Kurtu, yağı olanın rahatı var.
Qavını bardın- savını bar,	Kavunu olanın, sıhhati var,
Tiligi bardın-tınımı bar ⁴⁴	Dili olanın, sesi var.”

İncelediğimiz şarkı metinlerinde “Kurt kaynatıp, tereyağ çalkalayıp [42/35]” şeklinde bir adet kurt örneği tespit edilmiştir.

2.2.5.3. Kımız

Kımız, 5500 yıllık geçmişi bulunan Orta Asyaya özgü at sütünden yapılan Türklerin millî bir içeceği ve ilacıdır. Kımız her atın sütünden yapılmaz. Sütünden kımız üretilecek atın; temiz, bakımlı, en az iki yavru doğurmuş, yük taşımacılığında uzak tutulmuş ve sadece bu amaç için yayla ve bozkırlarda taze otlarla beslenmiş olması gibi koşulları sağlaması gerekir (Akbulut, 2015: 1; Şener, 2003: 113).

Kısrak sütü mayalanma sürecinde bileşenlerinde meydana gelen değişikliklerle az alkollü ve ekşi bir tada dönüşür. Kımız; %2 alkol, %0,5-1,5 laktik asit, %2-4 süt şekeri ve %2 yağ bileşenlerinden meydana gelmektedir (Oğuzhan, 2013: 126). Kazaklarda kımızın; sağmal, uvız, bal, kunan, tünemel, cuvas, kısırın, korabalı, sarı, sirge cıyar ve bunlar dışında da 15 kımız çeşidi vardır (Durmuş, 2014: 79; Üstün, 2009: 248).

Kımız enerji ve mutluluk verici bir özelliğe sahiptir. Bunun yanında: kansızlık, zayıflık, akciğer hastalıkları (öksürük, verem, zatürre vb.), kalp-damar hastalıkları, mide rahatsızlıkları ve böbreklerin toksin atımı ile bağ dokusu onarımının hızlandırılması, kemik sağlığını güçlendirmesi gibi daha birçok hastalığın tedavisinde kullanılmaktadır (Kırdar, 2017: 62; Akbulut, 2015: 2; Oğuzhan, 2013: 127; Durmuş, 2014: 82).

Kımız Türkler tarafından kutsal görüldüğü için dinsel inanç ve ritüellerde de kullanılmıştır. Şamanlar ayinlerden önce ya da ayin esnasında mutlaka kımız içmişler hatta tanrılara ve ruhlara da takdim etmişlerdir (Şener, 2003: 115). Ayrıca Kazaklar kımızı yerli, yabancı fark etmeksizin misafirlerine de ikram ederler. Her türlü kutlama, tören ve ziyafet yemeklerinde kımız sofralarda yerini almış ve almaya da devam etmektedir.

⁴⁴(http://megamozg.kz/index.php?page=view_mat&id=1035&partition=other&subpartition=articles_kazakh)
Erişim: 19.05.2019)

Halk arasında kımızın yaygın olarak kullanılması ve çok sevilmesi Kazakların söz varlığında da çokça kullanılmıştır:

1. Bir ayaq qımızdıñ eki ayaq jeligi bar: Bir ayak⁴⁵ kımızın iki ayak organı var. “Bir karış kımızın iki karış organı var anlamına gelmektedir” (Segizbayulı, 2014: 342).

2. Qımızı bar üydiñ qızıǵı bar: Kımızı olan evin neşesi olur (Segizbayulı, 2014: 341).

3. Köjeniñ kenevi bolsa, qımızdıñ qızuvı bar: Göcenin doyuruculuğu varsa, kımızın da zevki var (Segizbayulı, 2014: 341).

4. Taza sabanıñ qımızın iş, Meyirban ananıñ qızını al: Temiz saba⁴⁶nın kımızını iç, Meyirban ananın kızını al.⁴⁷

5. Savmal işseñ, qımız joq, baytal minseñ, qulın joq: Sağmal⁴⁸ içsen, kımız yok, baytala⁴⁹ binsen, yavrusu yok.

6. Jambıl Jabayev adlı Kazak akınının kımız hakkında söylediği cır da şöyledir:

“Üyirilgen sarı altınday sarı qımız,   “Toplanan sarı altın gibi sarı kımız,
Avruvğa-em, savğa-quvat, dări qımız.   Hastaya şifa, sağlıklıya kuvvet, ilaç kımız,
Elimniñ bayaǵıday süygen ası,   Halkımın ilk günkü gibi sevdiği aşı,
Şıǵarşı taǵı neñ bar kări qımız”   Geçmiş tahtı olan kadim kımız.”

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi Kazakistan’da kımızla alakalı birçok atasözü, deyim ve manzum bulunmaktadır. Ancak biz bu kadarını vermekle yetindik. İncelediğimiz şarkılarda kımızın geçtiği dizeler aşağıdaki gibidir:

-Sarı kımız karıştırıp,

Tattıran köyüm [67/15-16]

⁴⁵ Kazak Türkçesinde “ayak” olarak herhangi bir ölçü birimi yoktur. Ancak ayak kelimesi temelinde kalıp ifade ve deyimler vardır. Mesela; ‘gözümüzün görebileceği yerde, çok yakın yer’ manasına gelen ‘ayaq astında’, ‘bir kişinin yürüyebileceği yolun ölçüsü anlamına gelen’ ‘bir ayaq jol’ ifadeleri gibi. (Atmaca, 2009: 40).

⁴⁶ Saba: at derisinden yapılan yayığa verilen isim.

⁴⁷ 4., 5. ve 6. maddelerdeki örnekler; <http://bilim-all.kz/tag/proverb?tag=%D2%9B%D1%8B%D0%BC%D1%8B%D0%B7> internet adresinden alınmıştır. (Erişim: 16.05.2019)

⁴⁸ Kımız çeşidi.

⁴⁹ Baytal: 2-4 yaş aralığındaki yavrulamamış ata denilmektedir.

-Sağmal suyu, bal gibi ilacım, [69/05]

Bu iki örnekte kımızın türlerinden bahsedilmiştir. Sarı kımız, yaz ayında kısırakların yağlanıp, semirdiği zaman; sağmal kımız da taze süttten yapılan bir kımız çeşididir.

Kazakların gerek şarkılarda gerekse söz varlığında bu içeceği çokça kullanmaları halk tarafından ne denli özüksendığının bir göstergesidir.

2.2.6. Giyim-Kuşam

Kazak bozkır kültürünü yansıtan kıyafetler kadife, deri, yün ve nadir olarak da ipek gibi özel kumaşlardan yapılmaktadır. Bu elbiseler iklime, yöreye, iş ya da misafirlik hallerine, işlemesine, cinsiyete ve medeni duruma göre değişmektedir.

Bekâr kadın kıyafetlerinde yaldızlı işlemler ve pullar çokça kullanılırken evli kadınlarda bu teknik daha sadedir. Erkek kıyafetleri bozkırda rahat hareket etmeyi ve ata binmeyi sağlayacak bollukta ve dayanırlıktadır. Bu iki cinsiyetin de kıyafetleri parlak renkli ve işlemeli motiflerden oluşur. Bu motiflerde bereket, güç, özgürlük, doğurganlık, sevgili, duygular, medeni durum, nazardan ve kötü ruhlardan korunma vb. amacıyla işlenmiş simgeler bulunmaktadır. Kadın ve erkekler hava şartlarından korunmak için başlarını şapka veya örtülerle kapatmışlardır. Kazakların baş kıyafetleri de oldukça hareketli ve canlı bir yapıdadır. Üst kıyafetlerinde olduğu gibi şapkalarda da çeşitli anlam ifade eden işlemler, aksesuarlar kullanılmıştır.

2.2.6.1. Köylek

Kazak kadınlarının geleneksel bir üst giysisidir. Türkiye Türkçesinde de bazı ses değişiklikleri geçirdikten sonra “gömlek” şeklini alarak kullanılmaktadır. Ancak bu giysi Türkiyede kullanılan gömlektten ziyade elbiseseye benzemektedir. Kazak kızları daha çok beyaz köylekleri giymeyi tercih ettiklerini söyleyebiliriz.

- Ak gömlek, kızıl cepken[li] güzel kız, [29/01].

- Ak gömlek, kara yelek belini saran, [29/09].

Yaşa ve cinsiyete, gündelik ve özel günlere özgü çeşitli renk ve kumaşlardan yapılan bu köyleklerin, iç köylek ve köylek olarak iki türü bulunmaktadır (Özlu ve Yergeshova, 2016: 88). Qos etek “çift etek” köylek modelinin bir türüdür. Eski parçaların

üzerine iki kat firfir dikilerek yapılmaktadır (Quravlı, 1997: 81). Bu giysiyi çocuklar da kullanır.

Bir çocuk-hey,
Çift etek, ince bel [17/05-06].

“Bir Bala” adlı şarkıda küçük çocuğun bu firfırlı köylekten giymekte olduğu görülür.

2.2.6.2. Beşpet/Beşpent

Hafif kumaşlardan dikilen, katlamalı ya da düz yakalı, astarlı bir üst giysisidir. Kimi zaman bu kıyafet belden büzgülü olarak da tasarlanmaktadır. Cepken olarak kullanılan bu giysinin ön tarafında iki ya da üç düğmesi bulunmaktadır (Quravlı, 1997: 73)

Kazaklarda evlenmemiş genç kızlar giyimlerinde daha çok canlı renkleri tercih ederler. Bu renkler arasında da en çok kırmızı tercih edilmektedir.

- Ak gömlek, kızıl cepken[li] güzel kız, [29/01].

2.2.6.3. Jelekgi

Yeni evlenen genç gelinlerin başlarına örttükleri örtü, şal türevi bir baş giysisidir (Quravlı, 1997: 76).

-Jelek sozğan avılım [67/18].

Kahraman köyüne gelen baharı, memleketinin yeşermesini yeni gelinlerin başlarına örttükleri bu örtüye benzetmektedir.

2.2.6.4. Qamzol

Gömlek ya da elbise üstüne giyilen kolsuz bir üst giysisidir. Türkiye’de kadınların kullandıkları yelek giysisine benzer. Kazakların bu giyimleri genellikle geleneksel işlemlerle süslenmektedir.

Qamzol kadınlar tarafından giyilen bir dış giysisidir. Genç kızlar genellikle bellerini saran qamzolları tercih ederler.

- Ak gömlek, kara yelek belini saran, [29/09].

2.2.6.5. Kunduzlu Şapka

Kunduz hayvanının derisinden yapılan, genellikle kış aylarında kullanılan baş giyim ürünüdür. Kazaklar iklim koşulları sebebiyle başlarına genellikle ‘börik’ adını verdikleri çeşitli kumaş ve derilerden üretilen şapkalar kullanmaktadırlar. Bu şapkalar; kuzu derisinden, yabani hayvan derileri ya da pamuk kumaşlardan üretilir. Börikler kulaksız şapkalarlardır. Kazak şapkaları yazlık ve kışlık olarak iki türü vardır. Bu şapkaları her kadın ve erkek kullanabilir. Kazaklar bu şapkaları kendilerine çok yakıştırmaktadırlar ve günlük giyimlerinin vazgeçilmez aksesuarlarından.

-Başına, kunduzlu şapka yakışıyor [65/13].

Şarkı kahramanı olan Mariya, Duvdar adlı sevdiği delikanlıdan bahsederken Duvdar’ın başına taktığı kunduzlu şapkasından bahseder. Bu şapkanın ona çok yakıştığını söyleyerek iltifat eder.

2.2.7. Ev ve Evle İlgili Unsurlar

Konargöçer hayat süren Kazaklar kendilerine yayılıp toplanabilen keçeden evler üretmişlerdir. Kazaklar binbir zahmetle yaptıkları bu evlere ‘kiyiz üy’ ya da ‘otağ’ adını vermişlerdir.

Aşağıda şarkılarda geçen ev ve evle ilgili unsurlar beşikve üy/otağın bölümleridir. Beşik [6/13, 45/30, 60/05]; otağ ve otağın bölümleri [40/15, 40/16, 74/05, 62/06, 23/14]. Şarkılarda ev ve eve özgü unsurlar sekiz farklı yerde kullanılmıştır. Bu unsurlar aşağıda iki başlık altında incelenmiştir.

2.2.7.1. Besig

Bebeklerin uyuması için tahtadan üretilen ve sallanan özelliği bulunan Türk kökenli bir bebek yatağıdır.

Şarkılarda “beşik” gerçek anlamı dışında kullanılmıştır: baqıt besigi [6/13] ‘talih beşiği’, besigin baqıttıñ [45/30] “beşiğin kaderi”, tar besigi-keñ jahan [60/05] “geniş dünyanın dar beşiği” gibi. Kader, baht gibi soyut ve dinî özellikteki bu kavramların beşiğin maddi görüntüsünden yararlanılarak ifade edilmesi ve Yaratıcı tarafından belirlenen kaderin beşik ile özdeşleştirilmesi Türkler için beşiğin kutsal bir özellikte olduğunu göstermektedir. Çünkü yeni doğan her bebek devletin bir ferdî, vatanını koruyacak askeri,

soyunu ve kültürünü yaşatacak olduğu geleceğidir. Böyle bir varlık ve bu varlığın yattığı yerin de özel ve önemli olması gayet tabiidir.

2.2.7.2. Üy/Otav (Şañıraq-Kerege-Qanat)

Kazaklar; hayvancılık, iklim şartları, siyasi ve sosyal olaylar, savaşlar vb. sebeplerle uçsuz bucaksız bozkırda deyim yerindeyse evi sırtında göçüp durmuşlardır. Kurulup toplanması kolay, hava sıcaklığına göre kendini ayarlama özelliğine sahip olan Eski Türkçe’de ‘otağ’ olarak geçen Kazakların da ‘otav’, ‘kiyiz üy’ ya da kısaca ‘üy’ dedikleri bu süslü çadır evler onların barınma ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Kerege; otağın duvarları diyebileceğimiz katlanıp açılabilen, kafes şeklinde olan ve otağın ayakta durmasını sağlayan bölümdür. Kerege qanat adı verilen, kalınlığı 2-3 cm olan esnek ve uzun ömürlü ağaç sopalardan yapılır. Bu kanatların kadar çok kullanılırsa kerege de o kadar genişler. Keregeler otağın tepesinde kubbe biçiminde olan şañırağa bağlanır.

Şañıraq; yapımı maharet gerektiren şañıraq, diğer adıyla jurta (yurta) otağın en önemli kısmıdır. Bu hem evin içinin havalandırılmasını hem ışıklandırılmasını sağlar (Sembi; Tatlıcan, 2017: 330-339). Sembolik olarak bakıldığında şañıraq manevi, kültürel, bilimsel ve felsefi değer yargılarını temsil etmektedir. Şañırağın yapımı birlik ve beraberlik içinde gerçekleşen iş gücünü ifade ederken sökülmesi de kaosu simgelemektedir (Zhuanysheva, 2014: 30).

Şañıraq gelinsiz yapılmaz,

Bir otağ gelinsiz kurulmaz [40/15-16].

‘Şañıraq gelinsiz yapılmaz’ ifadesi Türkiye Türkçesindeki ‘yuvayı dışı kuş yapar’ atasözünde verilmek istenen anlamla hemen hemen aynıdır. Kazakların yeni bir şañıraq inşa etmelerinde ve kerege kurmalarındaki birincil etken evliliğidir.

Senin olduğun yerde otağım geniş gibi [23/14].

Sevdiği kimse yanında olunca insana dar mekânlar bile geniş ve ferah gelir. Bu dizide anlatılmak istenen de budur. Ancak gerçek anlamda düşünüldüğünde keregenin geniş olması otağın büyümesine olanak sağlamaktadır. Bu da yukarıdaki ifadelerimizi desteklemektedir. Ayrıca Kazaklar arasında “keregen keñ bolsıñ” sözü de çokça kullanılır.

Bu tabir evin bereketli, bol konuklu olması için söylenen güzel dileklerdenidir (Sembî; Tatlıcan, 2017: 331).

Ak otağın başköşesine konsunlar [62/06].

Kazaklarda en sık kullanılan otağlar ak ve kara olanlardır. Ak otağ; bereket, temizlik, dürüstlük, şeref ve namusu simgelemesi gibi sebeplerle en çok tercih edilen evlerdir. Kara otağlar ise genellikle mutfak⁵⁰ olarak kullanılır.

Ev kurmakla sınırlanmaz [74/05].

Çadır ev burada “üy” sözcüğüyle karşılanmıştır. Şarkılarda bunun gibi diğer bir örnek de “üy isî” [42/28] “ev işî” anlamındaki kullanılmıştır.

2.2.8. Düğün Âdetleri

Kazaklar ve tüm Türk boyları için evlilik, devletin temeli sayılmakta olan ailenin kuruluş günüdür. Kazak düğünlerinde Türklerin eski gelenek ve göreneklere yaşatılmıştır.

2.2.8.1. Otav Tiküv

Gelin ve damadın nikahtan sonra gerdeğe girmeleri için hazırlanan ev (Köse, 2000: 15) olarak tanımlanan bu tabir aslında aile kurumunun temellerinin atıldığını yerdîr.

Kurdu bugün aramıza evini [6/10].

“Otav tik-” ifadesi Dede Korkut’ta⁵¹ “otav tik-” ve “gerdek tik-” olarak iki şekilde de kullanılmıştır. Kazak Türkçesi otav tik- yanında yine bu anlamı çağrıştıran diğer kullanım da ‘kerege ker-’ yani otağ kur-, ev kur- anlamına gelen bu sözcüktür. Bu ifade Türkiye sahasında ‘ev kurmak’ şeklinde kullanılır.

Ev kurmak için evlenmek gerekmektedir. Ev kurabilmenin birincil koşulu gelindir. Kazaklar ev kurmayı kadınla ve düğünle özdeşleştirmişlerdir.

Şaňırağ gelinsiz yapılmaz,

Bir otağ gelinsiz kurulmaz [40/15-16].

⁵⁰ <http://tarihkultursanat.com/kazak-cadiri/> (Erişim:23.05.2019)

⁵¹ Bk. Ergin (2018), s:193 (D189-11).

2.2.8.2. Erken Evlenme

Kazaklarda evlilik yaşı ailenin ekonomik durumuna ve bölgeye göre değişmektedir. Genel olarak kız ve erkekler 12-15 yaş aralığında evlendirilir. Zengin aileler ise çocuklarını daha erken yaşta (9 yaşlarında) evlendirmişlerdir. Maddi açıdan durumu kötü olanların ise evlilik yaşının 30'a kadar uzadığı görülmüştür (Kartaeva, 2014: 168).

Kuzum, yavrum, kıymetli evladım-hey,
Arkadaşına olur mu bir faydan? [9/09-10]

“Mavsımjan” adlı şarkıda; Mavsımjan isimli kızın küçük yaşta evlendirilmesi üzerine annesinin söylediği iki beyit yukarıdaki gibidir. Anne kızının küçük yaşta olduğunu ve onun evliliği kaldıramayacağını düşünmektedir. Ancak geleneklere karşı gelemediği için onun da elinden bir şey gelmez.

2.2.9. Siyasî Unsurlar

Kazak halk şarkılarında siyasî terim olarak tespit edilen tek unsur Komsomol [58/16]dur.

2.2.9.1. Qomsomol (Komsomol)

Komsomol, Komünist Gençler Birliği demektir. Yaşları 14-23 arasındaki komünist gençlerden oluşup gençleri sosyalist topluma adapte etmek amacıyla 1918'de kurulmuştur. Komsomol; halka Marksizm-Leninizm'i öğretmek, gençleri devletin sosyalist sistemine alıştırmak ve bu yönde sosyalist yarışmalar düzenlemek, gençlerin eğitim seviyelerini geliştirmek, spor derneklerinde faal olarak çalışmak ve SSCB silahlı kuvvetlerinde gençleri hizmet etmeye hazırlamaktır (Özdemir, 2016: 21).

Sovyet rejimi 75 yıl boyunca Türk dünyasının kaderini acılarıyla geçirmesine sebep olmuştur. Sovyet baskısı ve terörü dolayısıyla birçok şair, yazar ya da müzik alanında çalışanlar propoganda şiirleri, şarkılar ya da metinler yazmaya zorlandılar. Çünkü bunun sonunda yaşamak, bir parça ekmek ve en önemlisi de aile bekası söz konusu idi (Kocaoğlu, 1996: 5).

Hayal gibi büyük,
Özlemiş yüreği.
En önde Komsomol–

Kahramanlar nesli [58/14-17].

Metinde komsomol halkın lideri ve kahramanı izlenimi verilerek Sovyet propogandası yapılmıştır. Şarkının geneline bakıldığında memlekete olan özlem dile getirilmiştir. Ancak kahramanın komsomol üyesi olması, bu teşkilat için memleketinden ayrılması dolayısıyla halkının ona sırt çevirdiği anlaşılmaktadır. Kahraman “ıssız yerde mesken tuttuk, en görkemli ömrü” (58/07-09) sözleri ile memleketinden ve değer yargıları ile örtüşmeyen bir çevrede olduğundan ancak vatanının geleceği için kendi ömrünü, gençliğini feda ettiği yargısına da ulaşılmaktadır.

2.2.10. Müzik Aletleri

İnsan, kimi zaman iç dünyasında ifade etmekte zorlandığı bazı duygu ve düşünceleri açığa vurmada sözcüklerin yetersiz kaldığına tanık olmuştur. İşte bu durumlarda duyguların ve sözün destekçisi olarak devreye müzik aletleri girer.

Her milletin kendi ilk nağmelerini terennüme mahsus millî bir sazı vardır ki mitlerinde, efsanelerinde, şarkı ve türkülerinde yer alır (Turan, 2016: 321). Müzik aletlerinin kullanan aşıklar, şarkıcılar, akınlar, küycüler vb. icracılar gelenek ve görenekler çerçevesinde kendi milletlerine özgü müzik aletlerini kullanmışlardır.

Kazak halk şarkıları içerisinde tespit ettiğimiz müzik aletleri dombra, saz ve şıñ çalgısıdır. Dombra [21/08, 21/09, 21/10, 25/09, 33/04, 33/05, 33/06/, 33/08, 33/09, 33/13, 36/12, 41/33, 52/04, 70/01, 70/09, 70/12, 70/20, 70/26]; saz [10/03, 10/12, 12/19, 46/13, 48/03, 57/03, 59/08, 63/15, 70/24, 76/20]; şıñ çalgısı [55/19] numaralı dizelerde geçmektedir.

2.2.10.1. Dombra

Dombra Kazakların geleneksel aletlerinden olan telli bir çalgı aletidir. Dombırayı çalacak olan kişiler (bakşı, akın, enşi vb.) usulüne göre ellerine almaları gerekmektedir. Akabinde dombıranın akordunu ayarlamaları gerekmektedir.

Dombırayı usulüyle ele alıp,

Sesini yükselt, telini düzgün bur [21/10-11].

Dombranın ele alınma usulü, ustanın verdiği eğitime göre olmaktadır. Türk dünyasının çeşitli topluluklarında sözlü gelenek temsilcilerine usta-çırak eğitimi

verilmektedir. Kazaklarda da usta-çırak eğitimi vardır. Her çırak ustasından aldığı eğitim dâhilinde zamanı gelince ustasının izniyle kendi şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleri ile söze başlar, çeşitli vesilelerle ustasının ismini zikreder, ondan öğrendiği tavır, üslup, kültür ve dil özelliklerini kullanır (Arıkan, 2014: 51).

Dombranın çeşitli renkleri vardır. Genellikle yapıldığı ağaçların rengine ve üzerine çekilen cilaya göre değişmektedir. Ancak genel itibari ile dombranın rengi, “qoñır” kahverengidir.

Dombram,

Kahverengi kazım, kuğumsun!

Hayalim, kederim, sırrım, mutluluğumsun [70/09-11]

Dombra diğer müzik aletlerine nazaran çok eskiye dayanan bir tarihe sahiptir. Diğer müzik aletlerinin dombra gibi tarihi bir destanı, efsanesi yoktur.

Dombra gibi şecere destanı olmamış [33/13]

Dombranın ortaya çıkışı ile ilgili çeşitli efsaneler vardır. Akselev Seydimbek, ilk dombranın nasıl yapıldığını ve nasıl ortaya çıktığını “Küy Şecire” adlı kitabında geçen “Çift Tel” efsanesinde şu şekilde anlatır: “Çok eski devirlerde bir genç, dağlarda geyik avlayarak geçimini temin ediyormuş. Bir gün yüksek kayalarda, bir maral vurmuş. Onu aşağıya indirmek için işkembe ve bağırsaklarını boşaltmış. Aradan aylar geçtikten sonra genç avcı, maralı vurduğu yere tekrar gelmiş ve burada kulağına vızıltı gibi sesler gelmiş. Dikkatle etrafına baktığında, birkaç ay önce vurduğu maralın bağırsaklarını akbaba gibi leş yiyici kuşlar tarafından yenirken, ağaç dallarına takılı kalmış olduğunu görmüş. Vızıltı gibi ses dala takılıp kurumuş bir çift bağırsaktan gelmekteymiş. Rüzgâr estikçe, dallara gerili biçimde takılmış olan bağırsaklardan farklı farklı hoş sesler geliyormuş. Avcı gence, bağırsaklar dile gelmiş gibi görünmüş ve daldan bu bir çift kurumuş bağırsağı alıp eve götürmüş ve tahtadan yaptığı bir alete takmış. Bağırsaklara parmaklarıyla vurdukça ağaç dallarındaki gibi hoş sesler çıkarmış. Bu sadece gencin değil, onu dinleyen herkesin hoşuna gitmiş. Böylece dombra herkesin sevdiği bir müzik aletine dönüşmüştür. Günümüzde bazı yerlerde Kazaklar dombranın tellerini hala kurutulmuş bağırsaklardan yapmaktadırlar” (Sartkojaoğlu, 2012: 16).

Bu efsaneye benzer başka bir efsaneyi de Ö. Janibekov “Altın Dombıra//Kazak Edebiyatı” adlı kitabında şöyle anlatmaktadır: “Dombıranın karnına tarihin dokuz ayrı tarihnamesi konulmuş ve o tarihnameler çıkmasın diye dokuz tane perde konulmuş. Bu nedenle dombranın karnı büyümüş, boynu ise incelmıştır. Daha sonra bu tarihin sırlarından haberi olan âlim ve yaşlı bir adam dombıranın kulağını delerek, dinlenen telini takarak, konuşur hale getirmiş. Bundan sonra dombıranın karnından dokuz çeşit sır aktarılmış” (Sartkojaoğlu 2012: 17).

Dombranın ortaya çıkışı ile ilgili olan bir diğer efsane de “Aksak Kulan” efsanesidir. Bu efsane de “Dehşetli Han oğlunun ölüm haberini kim ulaştırırsa onun boğazına kaynayan kurşun dökmelerini buyurur. Bu sebeple korkudan kimse bu haberi veremez. Ortaya bir dombıracı çıkıp “Aksak Kulan” ezgisini çalar. İki gözünden yaş akarak dinleyen Dehşetli Han: “Dökün bunun boğazına kurşunu!” emrini vermiş. Bu emir üzerine aman isteyen dombıracı “Oğlunuzun ölümünü ileten ben değilim, bu dombıradır” demiş. Bunun üzerine Han da “O zaman dombranın karnına kurşunu dökün” demiş. Bundan dolayı dombıranın karnında delik oluşmuş olduğu söylenmektedir (Sartkojaoğlu 2012: 17). Bu efsaneler dışında dombranın kökeni, ortaya çıkışına dair birkaç efsane daha mevcuttur. Ancak bu efsanelerin hepsini burada vermeyeceğiz.

Dombra Kazak şarkıcılarının yoldaşı, dostudur [70/20; 21/08]. Kazakların kalbinin atışı ve onların kalbine en yakışanı da odur [33/03-4; 70/12]. Yani Kazak’ın kalbinden geçen sevinçli ya da hüznü, en hisli ve en hassas duygular dombra ile ifade edilir. Dombra geçmişten günümüze değin Kazakların kederine, sevincine ortak olup sırlarını paylaşmış ve bozkırın sesini yansıtmıştır [33/05-08; 25/09].

- Dombra, dostum benim, ezgimi çok özledim [70/20].

- Şarkıcıların yoldaşı dombra mı? [21/08].

- Yüreğinin, yüreğinin, yüreğinin atışı

Gümbürdeyen dombrası olunca [33/03-04].

- Atamızın kederisin, dombra,

Anamızın sırrısın, dombra,

Kazak’ımın yüreğinde oluşan,

Bozkırımızın sesisin sen, dombra [33/05-08].

- Dombram, yüreğim ile uyumlu idin [70/12].

- Can baba, çalmış hisli dombrasın [25/09]

Kazakistan’da dombrayı kadın erkek, herkes rahatlıkla kullanmaktadır. Müzik aleti kullanımında cinsiyet ayrımı güdülmemiştir.

Elime alıp dombrayla şarkı söylesem.

Arkasından gittiğim yiğit nerede? [36/12-13].

“Mayra’nın Şarkısı” adlı şarkıda dombra Mayra adı kadın şarkıcı tarafından çalınmaktadır.

2.2.10.2. Saz

Şarkı metinlerinde on farklı dizede “saz” sözcüğü geçmektedir. Kazakistanda Türkiye’deki gibi “saz” adında farklı bir müzik aleti yoktur. Kazakların saz olarak tabir ettiği müzik aleti dombradır. Aynı zamanda saz “nağme, ezgi, melodi” gibi müzik terimlerini ifade etmek için de genel yargı çerçevesinde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Aşağıda şarkı metinlerinden verdiğimiz örneklerde eğik olarak gösterilen sözcükler orijinal metinde “saz” sözcüğü ile karşılanmıştır.

-Özledim, nazlım, *sazımla* güzelim[i], [10/03].

-Sarıağaç *saz* için yetişmiş gibi görünüp, [57/03].

-Ezgi ve *sazımla* çoğalıp geliyorum, [12/19].

-Nazlı şiirim, *sazım* benim, [70/24].

Bu dizelerde kullanılan “saz” terimi somut bir aleti temsil etmektedir. Bu alette Kazakların yanlarından ayırmadıkları, her koşulda ele aldıkları dombradır⁵².

Geri kalan örneklerde de saz, “nağme” ve “ezgi” terimlerini karşılamaktadır.

-Hasret *ezgisi* çok bende [10/12].

-Sensiz şarkı, ezgi insana *nağme* verir mi? [46/13].

-Acıtarak beni hasret *nağmesi* [48/03].

-Armağan ediyorum *ezgili* bu şarkıyı. [59/08]

- Özlem *nağmesi* ulaştırır, [63/15]

---

⁵² Bu kaniya ise örnekler verdiğimiz dizelerdeki metinlerin bütünlüğünden yola çıkarak varılmıştır.

2.2.10.3. Şıñ Çalgısı

Şıñ Kazaklara özgü vurmali bir müzik aletidir. O adını, ağaç bir tokmakla vurulduğunda çınlayan sesinden almıştır. Şıñın yüzü birazcık tümsek ve yuvarlaktır. Yüzeyi bakır ya da tunç benzeri metallerden yapıp kenarlarına da altın ya da gümüş benzeri metaller yapıştırılır. Üst kısmı çeşitli işlemlerle süslenir. Bu süslere ilaveten kenarlarına saçaklar da takılır.

Şıñ çınlayan, güçlü ses çıkaran bir alettir. Bu aletin güçlü sesi şu şekilde açıklanabilir: Kazaklar bir zamanlar vurmali aletleri ellerine almadan ağaç köklerini baskına uğradıkları zamanlarda bu aletlere vurarak çalarlardı. Bu ağaç ise sıradan ağaçlardan değil, çok güçlü, gövdesi sağlam ağaçlardan yapılmıştır. Bu sebeple de güçlü ses çıkartırlar.

Resim 3: Şıñ, Kazaklara Özgü Vurmali Bir Müzik Aleti

Şıñ aleti tek tiptir. En büyüğü yaklaşık 40-50 cm iken, en küçüğü 10-15 cm'dir. Şıñ aletini çalmak zor değil onu çalmak için hevesli olmak yeterlidir. Bu aletin sesi yankılanarak çıkmaktadır.

Şıñ günümüzde Kazak halkı millî orkestrasında tabiat olaylarının sesini bestelemek için birçok aletle birlikte kullanılmaktadır. Bu aletler; davılpaz⁵³, danğara (dongra), kerney, sırnay benzeri müzik aletleridir.

Şıñı, kartalla avcılık yapan avcılar, bozkırdaki diğer yabani hayvanları korkutmak için kullanmaktadırlar. Ayrıca şıñ ile kartallar terbiye edilir. Çok uzaklara yayılan şıñın

⁵³ Davılpaz davula benzer vurmali bir çalgı; danğara (dongra) tefe benzer vurmali bir çalgı; kerney ve sırnay ise üflemlili Kazakistan'a has müzik aletleridir.

sesi kartallara öğretilir ve bu aletler aracılığıyla kartallar çağrılır. Kuşbazlar da şını iyi kullanan kişilerdir⁵⁴.

Bizler yetiştik şın çalgılarıyla,

Biz ilerlettik kulak vermekle [55/19-20].

Şarkıda kahraman şın çalgılarıyla yetişmiştir. Şın sadece hayvan terbiyesinde değil insanların gelişim ve yetkinliklerinde de kullanılmaktadır. Kahraman bu çalgıya kulak vererek yani bu aleti çalarak kendilerini yetiştirmiş ve şın çalgısının hünerini daha da geliştirmiştir.

Bu inceleme neticesinde bu müzik aletlerinin Kazak halkının milli aletleri olup Kazak Türklerinin bunları hangi malzemelerden nasıl ürettikleri, ne şekillerde kullandıkları, kullanma usulleri, aletlerin özelliklerine dair bir takım bilgilere şarkı metinleri vasıtasıyla ulaşılmıştır.

İncelenen müzik aletlerine bakıldığında dombra, şın gibi müzik aletleri yalnızca müzik icra etmek için kullanılmamıştır. Kazaklar bu aletleri kendi yaşamları içerisinde özümsemiş, onları kendilerinin dostu, yoldaşı, sırdaşı olarak görmüşlerdir. Her türlü duygu ve düşünceleri bu müzik aletleri vasıtasıyla dile getirmişlerdir.

Müzik aletlerinin yapımında kullanılan malzemeler ile bu aletlerin tabiattaki diğer varlıklarla benzerlik kurulması o ülkenin coğrafi ve efsanevi bir takım bilgilerini de içerisinde barındırdığı sonucuna ulaşmayı sağlar. Müzik aletlerinin uğraş alanlarında kullanılması ise iktisadi yaşamdan bilgiler verir. Kısacası müzik aletleri toplumların kimliğidir ve onu kullanan kişilerin karakteri ile birlikte yaşam koşulları hakkında da genel geçer bilgiler verdiği söylenebilir.

2.3. Kazak Halk Şarkılarında Âşk

Âşk, geçmişten günümüze tüm milletlerde olduğu gibi Kazak folklorünün de önemli konularından biridir. Kazak halk şarkılarında aşk, insan yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır.

Âşk, belirli bir tanımı ya da kuralı olmayan soyut bir olgudur. Ancak efsanelerde, masalarda, hikayelerde, şarkılarda, şiirlerde bunlar gibi daha birçok edebi türde hatta dini kaynaklarda da âşktan bahsedilmesi âşkın var olduğunun kanıtıdır. Âşk, hayata anlam katan ve insanın yaratıldığı günden bu yana devam eden bir duygu süreğidir. Çoğu kavram

⁵⁴ Görsel ve içerik <http://www.yqlasmusmuseum.kz/kk/post/157> (Erişim: 02.06.2019) internet adresinden temin edilmiştir.

insanlık tarihi kadar eskidir ancak aşkın tarihi tüm kavram ve insanlık tarihinden daha da eskidir (Arda, 2015: 83).

Âşk dünyayı güzel ve yaşanması hale getirip var olanı algılamamızı onu renklendirip güzelleştirmemizi sağlayan bir duygudur. Hayatı güzelleştiren bu duygu bazen ızdıraba ve umutsuzluğa da sebep olmaktadır. Gönül adamı Âşık Veysel'e sormuşlar; "Âşk Nedir?" diye. Âşık Veysel şöyle demiş; "Seversin kavuşamazsın, âşk olur". Kazak halk şarkılarında da âşk; genellikle sevdiğine kavuşamama, tek taraflı âşk, ilk görüşte âşk şeklinde yaşanmaktadır.

Sevdiği kadının bir başkası ile evlenmesi ya da evlenecek olması aşkı başlatan bir etkidir. Aşık, evlilik söz konusu olana kadar aşkının farkına varamaz.

Şarkım sen idin geç söylediğim,
Genç iken hoşlandığım.
Işığını başka evin yaktın kıymetlim,
Senin gibi talihi nereden bulayım [4/05-08].

"Şarkım Sendin" adlı şarkının bir dördlüğü yukarıdaki gibidir. Bu şarkıda âşık, sevdiği kıza kavuşamadığı için çektiği ızdırabı ve yalnızlık duygusunu dile getirmiştir. Şarkı kahramanı gençlik çağlarında bir kızını sever. Ancak bu kıza açılmaz. Bu da yetmezmiş gibi kız başkası ile evlenir. Kızın evlenmesi, günlerini sevdiği kızını göremeden geçirmesi ve sevdiği kızın onu unuttuğunu düşünmesi aşığı, âşk ızdırabı ile birlikte umutsuzluğa kapılmasına da sebep olmuştur.

Sevinerek yaz mevsiminde gidecek idi.
Aklımda hey gidi Sirderya güzeli.
Yarın sabah evlenecek idi.
Dalgaya âşık bir güzel [54/01-04].

Sirderya'da yaşayan çok güzel bir kız vardır. Bu bölgedeki herkes bu kızın güzelliğini hayrandır. Erkekler de bu kıza şarkılar düzmektedir. Kahraman da bu kızın güzelliğine vurulmuştur. Ancak kız bir başkası ile evlenecektir. Kahramanı aşka düşüren, o güzele sevdasını fark etmesini sağlayan onun evlenecek olmasıdır.

Nasıl yüreğime sığamadın,
Seninle birlikte nice düğüne gittim.
Ben sana âşık idim, çaresizim,

Sen beni bahtım deyip düşünmedin [24/01-04].

“Ben Sana Âşık İdim” adlı yukarıdaki şarkıda maşuka ile âşık yakın arkadaşlardır. Birlikte eğlencelere gitmişler, çokça vakit geçirmişlerdir. Ancak maşuka âşığın ona olan hislerini anlamaz. Maşukanın âşığı sevmemesi ve komşu köydeki bir gençle evlenmesi âşığın âşkını depreştirir. Âşık psikolojik olarak hüznü, umutsuz ve çaresizdir.

Âşk, aynı zamanda gönül ve baht işidir. Türkçe Sözlükte gönül; “sevgi, istek, düşünüş, anma, hatırlama vb. kalpte oluşan duyguların kaynağıdır” (TS, 2011: 963) şeklinde tanımlanmıştır. Öyle ki sevmek için de istekli olmak gerekmektedir. Âşık⁵⁵, maşuk ya da maşukanın karşılıklı bir çekim kuvveti içerisinde olmaları aşkı tutkulu hale getirir. Ancak bu durum her zaman gerçekleşmez. Kimi zaman maşukalar gönüllü ve istekli olmazlar. Bu da karşılıksız âşk yaşanmasına sebeptir.

Nazlı gülüşünle halimi sayar mısın?

Yoksa bana bilerek eziyet eder misin, Akşolpan’ım?

Ömrünün bahtı sen değılsin diyerek,

Gönlümün bahtını bağışlamıyor musun, Akşolpan’ım [61/10-13].

Âşık, ömrünün bahtı olarak gördüğü Akşolpan adlı genç ve güzel kızdaki aşkı karşılık vermesini istemektedir. Ancak kızın âşığın bu isteğine cevap vermemesi âşığa eziyet çektirir. Kızın âşığa gönlünü açmaması, âşığın karşılıksız bir sevdaya düştüğünü göstermektedir.

Âşkın, sevdanın başlamasında ya da devamlılığında kişilerin birbirine kuşku duymadan güvenmeleri ve inanmaları gereklidir.

Berraklaşan gözünü,

Paklığın deyip inanıyorum.

Seviyorum dediğin [o] sözünden,

Güç alıp geliyorum [73/13].

Gözlerin berraklaşması; bakışların daha canlı ve parlak bir hale gelmesi (TS, 2011: 978) demektir. Maşukanın gözlerinin berraklaşması âşık tarafından dürüstlük emaresi olarak görülür. Bu durum da âşığın sevdiğine güvenmesini sağlar. Maşukanın ağzından çıkan sözlere de koşulsuz inanan âşık hayata daha güçlü bir şekilde bağlanır.

⁵⁵ Âşık, bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı derecede sevgi ve bağlılık duyan kimseye denir. Maşuk sevilen, âşık olunan erkek; maşuka ise sevilen, âşık olunan kadın demektir.

Faklı milletlere mensup olan kişilerin birbirine âşık olması gayet tabii bir durumdur. Ülkeler arasındaki siyasi ilişkiler ise toplumların birbirine olan karşılıklı güven ve inanç temelini de etkiler. 18. ve 19. yy'da Ruslar Kazakları, kendi hâkimiyetleri altına almak için Kazak Türklerine baskı ve zulüm yapıp birtakım sömürge metotları uygulamıştır (Arıkan, 2014: 160-161). Bu durum da Kazakları, Ruslara itimat etmeyen bir yaklaşım sergilemesine ve özel hayatta da bireylerin hayal kırıklıkları yaşanmasına sebep olmuştur.

Duvar hey, ak boz atı yemledin mi?

Yerini, vaktini söyledim gelmedin mi?

Yerini, vaktini söyledim gelmeyecek misin?

Mariyam'ın soyu Rus deyip inanmadın mı? [65/08-11]

On altı, on yedi yaşlarında Jagor adlı bir Rus kızı olan Mariyam, Kazak Türk'ü olan Duvar adlı gence âşık olur. Duvar ile buluşmak isteyen Mariyam Duvar'a, buluşacakları yer ve saatin haberini gönderir. Ancak söylediği yere Duvar gelmez. Mariyam, Duvar'ın gelmemesini kendisinin Rus soyundan olmasına bağlar. Duvar'ı beklerken Mariyam başkaları tarafından rahatsız edilir. Duvar'ın onun düştüğü bu durumdan kurtarmasını bekler. Ancak kötülüğe uğrayan Mariyam hayatına keskin bir makas ile son verir.

Muhabet, bir bakışın esiridir. Bu bakışın oku kadar insan gönlünü tatlı bir şekilde yaralayıp zevklendiren ok yoktur (Eraydın, 2008: 202). Aşklar bir bakışla ve genellikle ilk görüşte ortaya çıkar.

Görünüşüne tutularak

Uzun süre yalvarırcasına baktım.

Ruhumun parıldayan,

Sırlarını söyleyemedim [16/18-21].

Maşukayı gören âşık onun güzelliğine hayran kalır. Hatta maşuka o kadar güzeldir ki âşık, gözlerini uzun süre ondan ayıramaz. Bu ilk görüşte âşk ya da yıldırım aşkı olarak tabir edilen bir durumdur. Âşık, ruhunda oluşan heyecan ve isteği ise karşı tarafa aktaramaz. Bu da âşığın, hislerini ifade edememekten kaynaklı karşılıksız bir sevdanın içine düştüğünü gösterir. Onun gönlünü çelen sadece maşukanın güzelliği değil, gözlerindeki merhametidir.

Gözündeki derin,

Merhamete sarındım.
Bu güzel duygu ne idi?
Bu yoksa âşk mıydı? [16/22-25]

Kalpte ne varsa göze de o yansır. İlkan (1978) bir şarkısında dediği gibi “gözler kalbin aynasıdır⁵⁶ ve bu ayna ruhu yansıtır. Kalbin derinliklerinde olanları gözler vasıtasıyla açığa çıkartır. Âşık bu duygunun ne olduğunu ilk başta anlayamaz. Gözlerden kalbe inip, gönlünü kıpırdatan ve onu mutluluktan uçacakmış hissine kapılmasına sebep olan duygunun âşk olduğunu düşünür.

Gönlünü alıp uçuran,
Mutluluğun gizlenemez.
Sevgililer gibi özlenmiş,
Güçlenerek dinmez” [16/10-13].

Aşkın başlangıcı toprağa ekilen çiçek gibidir. Çiçek her geçen gün toprağa kök salar büyür ve serpilir. Aşkta tıpkı çiçek gibi olgunlaşır ve güzelleşir. Hayata renk katıp ruha ve vücuda dinçlik verir.

Sevgime güç verdin,
Yüreğime, canıma.
Ömrüme çiçek ektin,
Hayalime, yoluma [73/01-04].

Kazak halk şarkılarında âşk temi üzerine genel olarak söyleyebileceğimiz yargı; genellikle ulaşılmaz ve tek taraflı olmasıdır. Âşık sevdiğini kaybettiğinde ya da kaybedeceğini anladığında bu duygunun farkeder ve sevdiği için şarkılar düzer.

2.3.1. Maşukaların Tasvir ve Benzetmeleri

İncelediğimiz şarkılarda kadın ve erkek sevgililer yer almaktadır. Ancak erkek sevgililerde neredeyse hiç tasvir ve benzetme yapılmamıştır. Bu sebeple kadın sevgililer için yapılan tasvir ve benzetmeleri değerlendirmeye çalışacağız.

Şarkılarda sevgilinin dış görüntüsü anlatılırken tabiattaki varlıkların görünümünden istifade edilmiştir. Sevgili betimlemelerinde; bitki, hayvan, tabiat, doğa olayları, renk ve

---

⁵⁶ Ahmet Selçuk İlkan; 1970’lerde Türkiye’de melodi şarkı yazarlığını başlatan ve şarkı sözü yazarlığı ile tanınan bir kişidir. “Sözler kalbin aynasıdır” adlı şarkısı Türkiye Türkleri arasında çok popüler olmuş, halk arasında bu tabir de çok sık kullanılmıştır.

nesneler sevgilinin özellikleri ile özdeşleştirilerek tasavvur edilmiştir. Yapılan benzetmeler ise zihinde görsel bir tablo oluşturmaktadır.

Şarkılarda sevgili; bembeyaz bir yüze, ak gerdana, elma boyuna, keman gibi kaşlara, ahu gözlere, gür ya da ipek gibi saçlara sahiptir. Sevgilini gözlerinden nur saçılır, gülüşü de yaza benzer. Kimi zaman sevgili; talihli ve kutsal bir varlık ya da parıltılı altın ay gibi, kimi zaman da etkileyciliği ve güzelliğiyle mıknatıs gibi erkekleri kendine çekerek çıkar karşımıza. Kazak şarkılarında sevgili için yapılan bu benzetme ya da metaforlar divan edebiyatı mazmunlarına benzer kullanımları çağrıştırmaktadır.

Ahu göz, gür saç,

Elma boyun, keman kaş,

Sevdiğim, aşkım Karlığaş. [8/05-07]

‘Ahu göz’ bilindiği üzere siyah, iri ve güzel gözleri ifade etmek için kullanılan bir semboldür. Ancak Türklerin gözleri çekik gözlü, kısık ve süzgün bakışlı (Nazik, 2018: 141) oluşlarıyla bilinmektedir. Türk kızlarının gözleri ise ahuların gözlerinin andırır. O gözler her ne kadar geniş ve büyük değilse de açtıkları yaralar büyüktür (Yaltkaya, 1936: 320).

Ahu veya ceylan benzeri hayvanlar hızlı koşan av hayvanlarıdır. Avcı hayvanların bu hayvanları yakalaması mümkün değildir. Ancak bu av hayvanları peşlerinden gelen avcı hayvanla arasında ne kadar mesafe kaldığını öğrenmek için arkalarına dönüp bakarlar. Bu da onların yakalanmalarına sebep olmaktadır. Dolayısıyla ‘ahu bakışlar’ ya da ‘ahu gözler’ tabiri peşlerinden gelen avcıya attıkları bakış ile ilgilidir. Bu bakış ‘avlanmaya sebep olan hareket’ (Yılmaz, 2009: 435) şeklinde bir manaya da gelmektedir.

Kazak Türklerinin kullandığı ‘quralay köz’ ahu göz motifi, Anadolu’daki ‘ahu göz’ motifi ile benzer özelliktedir. Bununla beraber ‘qiyilğan qas’ keman kaş da keman yayı gibi kavisli ve güzel kaşları ifade etmek için kullanılır. Sevgilinin gözleri, kaşı ve kirpiği her iki coğrafyada da âşıkları mest etmektedir.

Anadolu’da elma motifi, genellikle genç kızların yanak betimlemesinde kullanılırken Kazak sahasında ise genç kızların ya da bazı hayvanların boynunun/gerdanının betimlenmesinde kullanılır. ‘Elma boyun[lu], alaca ördek uçar

vadiden' [17/11] dizesinde olduğu gibi yabani alaca bir ördeğin boynu elma boyunlu olarak tasvir edilmiştir.

Ak gerdan, keman kaş, geniş alın,
Güzel beyaz yüzün, yağan kar gibi, Karlığaş!
Yıldırımları nazlandırmış parlayan benzin,
Parlasan aydınlatırsın yanan mum gibi Karlığaş! [8/05-11].

“Tabiat olayları içinde yıldırım ile şimşekler en güçlüleri ve en göz alıcılarıdır” (Ögel, 2014 II: 352). şarkıda sevgilinin yüzünün beyazlığı kar'a, parlaklığı da yıldırıma benzetilerek güzel, eşsiz ve göz alıcı güzellikte bir kadın imgesi oluşturulmuştur. Sevgilinin parlamasından kasıt gülümsemesidir. Sevgili gülümsediğinde etrafı aydınlatacak kadar berrak ve aydınlık bir ışık saçılır.

Parıltılı altın ay'ımsın,
Bahtım sensin, varlığımsın.
Ah bu dünyada,
Seçtiğim, sevdiğim tek yârimsin [29/05-08].

Parıltılı altın ay gibi güzel olan sevgili âşığın kaderi, bahtıdır. Bu benzetmeler ile sevgiliye olağanüstü özellikler yüklenmiştir.

Sevgili kimi zamanda sarılıp koklanmak istenen kimi zaman arzulanan kimi zaman da cinsel birliktelik kurulmak istenen bir kişidir. şarkılarda âşk ile birlikte cinsel birliktelik de istenmektedir. Ancak tüm Türk topluluklarında cinsellik ayıp nazarı ile yaklaşıldığından bu duygular açıkça ifade edilmez.

Oysa cinsellik, insanda da diğer canlılarda olduğu oranda tüm ilişkileri belirleyici açık ve seçik bir rol oynar. İnsanın cinselliği her alanda yok sayması, aslında yalnızca insanın doğasını/doğallığını bastırmaya yönelik kültürel gelişmelerin köklerindeki yabancılaşmadan kaynaklanır. Günümüze ulaşan şekilleriyle insan toplumsallığındaki cinselliğin evrimi, cinselliğin kendini sürdürme amacını içinde taşıyarak sevgi ve aşka dönüşür. Cinsellik ilkin toplumsallık görünümünde sevgiye, sevgiden de aşka dönüşür. Böylelikle sevgi ve aşka taşınır, kendini bu olgu ve kavramlarda yeniden kurar (Veysal: 53).

2.3.2. Cinsellik

İnsanın yaratıldığı zamandan günümüze kadar süregelen ve sürecek olan âşk ve cinsellik fizyolojik ve psikolojik bir olgudur. Cinsellik günümüzde dahi bir tabu olarak görülmektedir. Söylenmesinden rahatsızlık duyulan veya utanılan bir durumu uygunsuz, kaba ve yakışıksız kelimelerle ifade etmek yerine “örtmece” yani daha uygun kelimelerle ifade etme durumu yaygındır (Dilâçar, 1972: 20-23). Örtmece; ölüm, hastalık, doğüstü varlıklar, vücut organları, boşaltım sistemi, cinsellik, küfür, alt kültür, kimlik vs. söz konusu olduğu zaman ortaya çıkan örtük anlatımlar, hayatı daha yaşanabilir hâle getirmek için insanın keşfettiği dil alanıdır (Karabulut ve Ospanova, 2013: 124). Utandırıcı veya zor durumda bırakacağı düşünülen ifadelerin yerine kullanılan zararsız ifade diye de adlandırılır (Abrams, 1993: 60).

Türkler, cinsel arzularını geleneksel ve ahlaki normlar çerçevesinde bastırmış ve bunu açıkça dile getirmekten kaçınmıştır. Bu sebeple bu duyguları ifade edebilmek için şarkı ve şiirlerde bazı örtmece sözcüklerden oluşan motifsel imgelere başvurmuşlardır. Aşağıda şarkılarda cinsellik ifadesi bulunduran kelimeler ile örtmece sözcükler sıralanıp dizelerde geçtiği yerler gösterilmiştir:

a. Şarkılarda Cinselliğin Gerçekleştiği Veya Gerçekleşmesi Beklenen Dizelerde Geçen Bedensel Bölgeler:

- Beden, ten
- İnce bel
- Dudak
- Ak pirinç, pirinç başı “göğüs”

b. Şarkılarda Cinselliğin Yaşandığı Yerler

- Bağlar
- Göl veya ırmak kenarları
- Ekin alanları

c. Şarkılarda Cinselliğin Sembolik İfadesi

-Sevgilinin çiçek gibi koku yayması

-Işık gibi alev saçmak

-Yüreklerin şahlanması

-Nefesin ısınması

-Tomurcuk sevmek

-Yeşermek

-Koklamak

-Gül dermek

-Tiyüv “dokunmak, sahiplenmek”

-Av-avcı ilişkisi

-Göğse/kucağa sarılmak

-Başka ocağın ateşini yakmak/başka evin ışığını yakmak

-Âşk alevinden sonra yüreklerin serinlemesi gibi ifadeler şarkılarda cinselliğin sembolik olarak kullanımlarıdır.

Eğlence düğünlü köyün gecesini görse,

Geceleyin bu ay gibi güzel tenini verse.

Eğlence dostlarımla bozkırı gezip,

Değerli memleketimin gülün derse [50/05-08].

“Tenini vermek” ve “gülünü dermek” örtmece sözcükleri ile sevgiliye duyulan albeni ve cinsel arzu ifade edilmiştir. Mirzaoğlu; “gül dermek” eyleminin sevgili ile fiziksel birlikteliğin sembolik bir ifadesi olduğunu belirtir. Halk şarkılarında âşk ile cinselliğin açık, yalın ve somut bir şekilde anlatılmasını ve “gül dermek” anlamının daha iyi kavranılması açısından Karacaoğlan’a ait aşağıdaki dizelere dikkat çekerek:

“Helal olsun al yanaktan emdiğim

El uzatıp gonca gülün derdiğim

İnce belin usul boyun sardığım

Alışmış kollarım duramıyorum” “gül dermek” eyleminin cinsel olarak bir birliktelik yaşadığının en somut anlatım örneği olduğunu gösterir (Mirzaoğlu, 2019 : 48-50).

Âşk temlerinden karşımıza çıkan av-avcı ilişkisi Kazak sahasında hayvan motifleri kullanımı ile üzerinden verilmiştir. Av ‘kızıl tilki’(kadın), avcı ‘tazı’ (erkek)tir.

İncelenen metinlerde cinsellik izleği bulunan diğer şarkı ve dizeler şunlardır: [47/07-12, 49/14-17, 53, 57, 65].

2.4. Kazak Halk Şarkılarında Özlem

Özlem kelime anlamı olarak “bir kimseyi veya bir şeyi görmeyi, kavuşmayı istemek, göreceğinin gelmesi” (TS, 2011: 1870) olarak tanımlanan soyut ve göreceli bir kavramdır. Özlem, sevdiği insanı ya da memleketi görmek istediğinde insana hayaller kurduran çoğu zaman da çaresizlik, umutsuzluk hissettiren bir duygudur.

Şarkılarda özlem temini doğuran temel nedenler arasında; sevgilisini ya da sevdiği bir insanı (anne, baba, evlat gibi) görememe, memleketinden ayrılıp gurbete çıkma, çocukluk dönemlerine hasretlik duyulması gibi sebepler gösterilebilir.

Tabiatın canlanıp çiçeklenmesi, göçmen kuşların geri dönmesi, kuşların cıvıltısı, havaların ısınması sevgiliye duyulan özlemi arttıran tabii sebeplerdendir.

Özledim seni, özledim nazlım,
Kır çiçekleri dolu baharda.
Özledim, nazlım, sazımla güzelim[i],
Öterek kazlar geçtiğinde [10/01-04].

Psikolojik olarak böyle bir ortam insanı neşelendirir ve sevgiliyi düşünmeye ya da âşık olunmaya müsait bir ortam oluşturur. Orhan Veli'nin “Güzel Havalar⁵⁷” adlı o meşhur şiirinde ‘beni bu havalar mahvetti’ diyerek güneşli, aydınlık bahar havası onu aşka

⁵⁷ Orhan Veli Kanık, Güzel Havalar, Garip Dergisi, 1941.

meylettiğinden bahseder. “Özledim Seni” adlı yukarıdaki şarkı dördlüğünde de böyle bir havada sevgiliye duyulan özlem artırmıştır.

Sevdiğini göreceği gelen âşıklar kendilerini hatırlatmak ve özlemlerini dile getirmek adına onlara selam gönderirler.

Selam söyledim [sana] Kalamkas,
Sana kurban malım ile başım.
Özlediğimden seni düşünüp,
Gelir göze sıcak sıcak yaş [1/01-04].

Birbirinden uzakta kalan iki sevgiliden her zaman biri daha çok sever ve her fırsatta kendini hatırlatmak için çareler arar. Selam göndermek de bu yollardan biridir. Sevgiliye gönderilen selam, gönderenin kendini hatırlatması, alıcının da kendisinin sevildiğini ve özlendiğini bilmesi içindir. Sevdiğini görememek insanın yüreğinde onulmaz bir acıya sebep olur. Sevgili hatırlandıkça özlem artar ve sevgiliyi görebilmek için elde avuçta ne varsa feda edilir. Gerektiğinde sevgili uğruna can da verilir.

Gözümün karası,
Gönlümün duygusu.
Bitmeyecek hiçbir zaman,
Âşıklık yarası [2/01-04].

Özlenen gitse de, daima özleyenin yüreğinde bir yara olarak yaşamaya devam edecektir. Özlem ve âşk insanda bitmesi imkansız olan derin yaralar açmıştır.

Rüzgârı hoş olan bir yaz akşamında,
Aklıma Isıkgöl geldi.
Söylenen sırlar düşüyor akl[ım]a,
Saf sevgiyi uyandıran [3/01-04].

‘Asel’ adlı şarkının ilk dördlüğü yukarıdaki gibidir. Âşık, sevdiği ile geçirdiği güzel anları rüzgârlı bir yaz akşamında anımsar. Rüzgâr burada sevgilinin kokusunu getirmiş olmalı ki ona sevgilisi ile olan geçmişini hatırlatır. Anıları hatırladıkça Asel’e duyduğu özlem perçinleşir ve yüreği; atın şahlanması, dalgaların kıyıyı dövmesi gibi çarpmaya başlar. Ayrılıklarının sebebini feleğe ve kadere bağlayan âşık sonraki dizelerde de bu

siteminin gereksiz olduğunu zaten devranın böyle işlediğini ve değişmeyeceğini dile getirir. Fakat bunları söylerken yine de kavuşma umudu içerisindedir.

Gözümü yumsam da görsem seni,
Esiyor hayalinin ılık yeli.
Şahit ol, Aladağ, bahtıma,
Şahit ol, gölgeli yeşil kavak ağacı [22/01-04].

“Şahit Ol” adlı yukarıdaki şarkıda sevdiği kadını özleyen delikanlı, ondan geriye kalan hayalleri gözünün önüne gelir ve hüzünlenir. Onunla vakit geçirdiği mekanda tabiat varlıkları onun bu haliyle alay ederken bazıları da ona saygı duyup sevdasına ve özlemine ortak olur.

Parlak göl, söylesene
Serin rüzgâr, söylesene
Yârime kuş olup uçayım [27/07-09].

Sevgilisinden uzakta olan âşık, maşukasının nerede olduğuna dair bir bilgisi yoktur. Fakat göl ve rüzgâr sevgilinin nerede olduğunu bilmektedir.

Türk düşüncesinde rüzgâr/yel mitolojik bir semboldür. Rüzgâr; sevgililer arasında iletişim sağlayan, sevgilinin saçlarının kokusunu aşığa taşıyan, ayrılmış veya birbirine dargın sevgililer arasında arabulucu özellikleri olan bir motiftir (Mirzaoğlu, 2019: 45; Özbay, 1996: 88).

Yukarıda incelediğimiz üç farklı şarkıda rüzgârın bu özellikleri gözlenmiştir. İki farklı coğrafyada yer alan bu iki Türk topluluğundaki “yel” motifi için; benzer özelliklere sahip ortak motif olduğu söylenebilir.

2.4.1. Mektup Şarkılarında Özlem

1930-1950’li yıllar aralığında SSCB tarafından Kazak Türklerine uygulanan soykırım, işkence, baskı ve zulümler yetmezmiş gibi 1941-1945’te II. Dünya Savaşı da başlamıştır. Bu süreçte büyük kayıplar veren Kazak Türkleri kederini, acısını, kaygısını ifade etmek için; vedalaşma, mektup şiirleri, selamlama şiirleri ve şarkıları icra etmeye başlamıştır (Koç, İşina ve Korganbekov, 2007: 41).

Mektup tarzında oluşturulan şarkılar genel olarak; özlem, sevgi, keder, kaygı, sitem, merak gibi temler üzerine kurulmuştur. Kaynak kitabımızda; [34, 35, 44 ve 47]

numaralı şarkılar mektup şeklinde oluşturulmuş şarkılarından. Nesir tarzında yazılan özel mektupla nazım tarzında yazılan mektup birbirine içerik olarak çok benzemektedir. Özel mektuplarda olduğu mektup şarkılarında da bir hitapla başlanmıştır. Daha doğrusu şarkıya verilen başlık bu şekilde düşünülerek konulmuş olmalıdır (Kıymetli Anam, Anneye Mektup, Köyün Yaşlıları, Kardeşim, Karlıgaş'ım da olduğu gibi). İlk dizelerden başlanıp son dizelere kadar şarkıların söylenme amacına, ithaf edilen kişiye övgüler, hâli hatır sormalar, geçmişteki bir anıya değinme yapılarak icra eden kişiye göre düzen oluşturulmaktadır. Mektup alamamaktan kaynaklı merak, hayıflanmalarya da yaşanan kişisel veya toplumsal elemler de dile getirilir.

“Kıymetli Anam
Sana olan özlemim ulaşır mı?
Ulaştıramadan ben dünyadan göçer miyim?
Anacığım yalvarırcasına baktın çocuk gibi,
Elveda deyip ben köyden giderken.

Sağ salim misin, kıymetli ana[m],
Zaman nakış işledi mi saçlarına?
Mutlu oldun mu, özleyip, olurken sabah,
Efkârlandın mı, kederlenip batan güneşe, kıymetli ana[m].

Sana olan hislerim ulaşır mı?
Ulaştıramadan dünyadan göçer miyim?
Ömür başlıyor kendiliğinden,
Doğduğum yer, ata mekânında.

“Kıymetli Anam” ve “Anneye Mektup” adlı 34. ve 35. şarkılar Ş. Sarıyevtiki tarafından yazılmıştır. İki şarkının da kahramanı -aynı kişi- askerdir. Mektubun söylenme amacı anneye duyulan sevgi ve özlemdir. Dizeler annenin hâli, hatır sorularak devam eder. Kahramanın, köyden ayrılırken annesi ile vedalaştığı o anı gözünün önünden gitmediğini annesi ile paylaşır. Annesi ile uzun zamandır görüşemeyen kahraman annesine olan hislerinin, kendisinin dünyadan göçmeden ona ulaştırıp ulaştıramayacağı kaygısı içerisindedir.

Anneye Mektup

Sana uygun gelir mi bozkırın seheri,
Okşayan alnımdan avuç içini,
Ömrümün mevsimi gibi güz vaktinde,
Yuvadan rüzgâr gibi uçtu yavrun.

Nakaratı:

Anacığım, özlemin alevlendi,
Son zamanlarda mektuplar bizden kesildi,
Herkes oğlunu, kızını bir araya getiriyor,
Düşünde görüyor musun [beni] kıymetli anam.

Denk gelir tabiata güneş kendinle,
Işıklarını saçar gibi kendinden.
Ömürden güç alıyorum hala
Merhametli, sade karakterinden [35/01-12].

“Anneye Mektup” başlıklı 35. şarkı yukarıdaki gibidir. Bu şarkı 34. şarkının devamı niteliğindedir. Annesi ile mektuplaşan kahraman artık annesinden haber alamamaktadır. Bu durumda onun hem özlemini hem de merakını perçinleştirmektedir. Kahraman hâlâ hayatta olduğunu, hayatta oluşunu da annesinin varlığından aldığını belirterek annesine olan özlem ve sitemini dile getirir.

Dünyaya gelir bir kez,
Deniz göğüs, dağ vücut.
Çelikten dökülen kuvvet–
Büyüklerim, sağlıklı sıhhatli misiniz?

Ulaştım sihirbaz bir kaleme,
Çıkardım dağa destan zamanı.
Anlayanım yok, bozkırında,
Evliyalara, yaşlılara gitsin.

Sizler olsanız yanımda,
Millet[in] gönlü zengin, yapılı.
Tahılın kokusu gitmiş kanında,
Bozkırımın bin bir parçası.

Canlı ki bağı bozkırın,
Sizlere güç, kuvvet versin.
Kutsallığı da onun sizlersiniz,
Sahibi de onun sizlersiniz.

Aradan yıllar geçip,

Gözümün önünde yürüsene,

Uzaklaştım yavaş yavaş.
Söyleyemiyor ağzı doldurup,
“Selamünaleyküm!” diye.

Kıymetlim, altın hazinem.
Hastalansam senin,
İyi niyetinle sağlığıma kavuşsam.

Başka ben de yok dilek,
Sizin gözünüzle bakarım.
Rahat yer bulup gitti diye,
Suçlamayın [beni], büyüklerim.

Özleyerek türlü türlü destan doğar,
Oralar hala gerçek destancı.
Bozkırımın kokusunu toza dumana katıp,
Büyüklerim, sağlık-sıhhat getirsin!

“Köyün Yaşlıları” adlı 44. şarkı yukarıdaki gibidir. Bu dizelerde kahramanın yaşadıkları, içinde bulunduğu zaman, koşullar ve özlem anlatılmıştır. Kahraman ilk dizelerde köyünün büyüklerine seslenerek onların hâl, hatırlarını sorar. Ardından yaşadıkları dönemden bilgiler vererek milletin ve memleketinin onların zamanındaki gibi olmadığını, bozkırda onu anlayacak kimse bulunmadığı için memleketinden ayrılmak zorunda kaldığını açıklar. “Bozkırın sahibi de kutsallığı da sizlersiniz” şeklindeki ifadeleri ile memleketin sahipleri değiştiğine ancak oranın asıl sahiplerinin ataları olduğuna dikkat çekerek sitem etmekte ve dönemin siyasi durumu hakkında da kısa bir bilgi vermektedir. Şarkının son dizelerinde de temennilerini dile getirerek şarkısını sonlandırır.

2.4.2. Memleket ve Özlem

Kazak halk şarkılarında insan dışında Kazakistan’ın farklı yerleşim alanlarına ve memleketin güzelliklerine dair şarkılar da düzülmüştür Kazakistan’ın; bozkır, göller, dağlar, çiçekler gibi doğal güzelliklerine ilişkin övgüler ve bunlara hasretlikler dile getirilmiştir. Kazak halk şarkılarında memleket sevgisinin çok yoğun işlenmesi Kazak Türklerinin vatanlarına düşkünlüklerini göstermektedir.

İncelediğimiz kaynak kitapta [11, 12, 28, 45, 46, 52, 53, 58, 67, 69] numaralı şarkılar memlekete olan özlemi, sevgiyi ifade etmek için söylenmiş şarkılardır. Bunlar dışında diğer şarkılarda da memleket sevgisi ve özlemi ifade eden dizeler de mevcuttur.

Âşık idim kır çiçeğine,
Sevinçlerim seninle geçti.
Seninle geçen bir gününe,
Dünyada ne yetebilirdi? [11/05-08].

“Köyüm-Şarkım” adlı on bir numaralı şarkı metninde, kahraman köyünden ayrılmıştır. Ancak çocukluk zamanında otağlarını kurdukları köyünü aklından çıkartamaz. Çünkü köyünün kır çiçekleri, ağaçları, seher vakti, gölleri, dağları, tepeleri ve yolları kahramanın ruhuna huzur vermiştir. Köyünün verdiği huzuru orada geçirdiği zamanı ve güzelliklerine dünyada denk olan hiçbir şey yoktur. Kahraman şarkı metninin [11/19-20] numaralı dizelerinde: Halkın memleketini sevmesi ve sahiplenmesi gerektiğini aksi takdirde sahiplenecekleri ve sevecekleri bir memleketleri olmayacağı mesajını vermektedir. Bu dizeler kahramanın memleketinden isteyerek ayrılmadığı bilgisine ulaşılmaktadır.

Bu benim Kazakistan’ım!
Baharda düşen tohum tanesi,
Bin olup güzde toplanmış.
Hasat şöleni[ni] kutlamak için.
Milyarlar akın etmiş.
Tadına baktırmış dost ile düşmanın–
Bu benim Kazakistan’ım! [28/07-12].

Kazakistan yer şekilleri bakımından Türkiye’ye nazaran daha düz bir konumda olmasına rağmen çok yüksek dağları da bulunmaktadır. Hatta bu dağlar o kadar yüksektir ki göğe kadar dayanmıştır. Daha önce dağların Türk düşüncesinde neler ifade ettiğine dağ motifi kısmında değinmiştik. Bu şarkı metninden yola çıkarak Kazakistan’da tarım yapıldığı ve bu tarım ürünlerinin hasat zamanında imece usulü bir yöntemle toplandığı bilgisine de ulaşırız. Bununla beraber Kazakistan’da hasat sonrası yapılan şölenlere sadece Kazakların değil Kazaklar dışında farklı ulusların hatta düşman olarak gördükleri ulusların da katıldığını görürüz.

İmrendirecek renklere bürünüyor- hey bozkırın çiçeklenmesi
Haysiyetini her zaman çocuk bilmiş, doğduğum yer!
Bu ömre hey gidi–hey, ne yetecek?
Kucağında babamla annemin yürümüş, doğduğum yer! [46/09-12].

Çiçekler ve çocuklar canlı varlıklar arasındaki en hassas olanlarıdır. Çiçekler baharda bir çocuk gibi genceciklerdir. Çiçek ve çocuk arasındaki bu benzerlikten istifade edilerek Kazakistan’ın koruyucu özelliği vurgulanmıştır. Ardından gelen dizelerde de

Kazakistan'ın, kahramanın anne ve babasına şefkat göstererek bağına bastığını ve ömürde buna karşılık olarak gelebilecek maddi ve manevi bir şey yoktur.

Nasılsın, ata mekânı, yeşil yer!
Büyüğümün, ben senin yanında öleceğim,
Başkasının cennetini ne yapayım,
Cennet benim yanımda imiş! [69/09-12].

Kazakistan köklü bir geçmişe sahip olan Türklerin atalarından kalma bir yerleşim yeridir. Kazak Türkleri ezelden beri bu topraklarda hüküm sürmektedir. Bu topraklar cennet gibi geniş, yeşil, rengârenk çiçeklerle bezenmiş bir memleketdir. Kahramanın bir kızı doğmuştur. Ancak şarkı kahramanı gurbette olduğu için kendisi ve ailesi bunlardan yoksun kalmış ve kahramanın memleketi burnunda tütülmektedir. Kahraman bu hasretliği en yakın zamanda sonlandırmayı düşünmektedir. Çünkü ebedi yolculuğunu cennet gibi kutsal bu mekânın koynunda gerçekleşmesini istemektedir.

3. KAZAK HALK ŞARKILARININ ŞEKİL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kazak Türklerinin âşık tarzı şiir geleneğinde iki nazım şekli vardır: “cır” ve “ölen”.

Cır terimi “şiir” anlamında kullanıldığı gibi “destan” türü de bu terim ile karşılanmaktadır.

Cırların nazım birimleri üç, dört, beş, altı, sekiz, on, on iki, on dört, on sekiz gibi farklı sayılardaki mısralardan oluşmaktadır. Bu durum akın veya jıravın isteğine bağlıdır. Cırların ölçüleri ise mısra sayıları gibi çok çeşitlidir. 3-4, 4-5, 5-6, 6-7, 7-8 gibi hecelerden oluşmaktadırlar. Kafiye yapısı ise aksak, serbest, ikiz kafiye şeklinde ya da kafiyesiz şekilde de olabilmektedir (Arıkan, 2014: 16; Ergun, 2002: 89).

Ölen terimi anonim halk şiir türlerini, änleri (türkü, şarkı), aytısı ve âşk şiirlerini kapsayan bir terimdir. Çokan Velihanov öleñi, “kayım öleñ”, “kara ölen” ve “ölen” diye üçe ayırmıştır. Kara öleñin ayrı bir janır olarak alınması ise Kazak folklorunda sonradan ortaya çıkmış bir durumdur. Öleñlerin nazım birimleri, dörtlüklerden ve hecenin 11’li kalıbı ile meydana getirilmektedir. Her dörtlüğün mısraları kendi içinde kafiyelenir. Kayım öleñlerinin ilk iki mısrası doldurma olup asıl söylenmek istenenler son iki mısra da belirtilir. Diğer öleñ türlerinin ise bütün mısraları anlamlıdır (Koç, İşina ve Korganbekov, 2011: 95; Ergun, 2002: 93).

Kazak âşık tarzı şiirleri hece vezni ile oluşturulmuştur. Şiirler hecenin çeşitli kalıpları kullanılarak oluşturulmakla beraber genelde; 7’li, 8’li ve 11’li kalıplarda 4+3, 4+4/3+2+3, 4+4+3 durakları ile Anadolu-Türk halk edebiyatındaki gibi kurulmuştur (Ergun, 2002: 94).

Kazak halk şiiri geleneğinde çeşitli kafiye örgüsü bulunmaktadır. Kazak Türkçesinde kafiye “uykas”, redife “ädipteme” denilmektedir. Kafiye çeşitleri ise şu şekildedir: kara öleñ uykası “aksak/mani tipi kafiye” (aaxa/ xaaa/ axaa/ aaax), erikti uykas

“serbest”⁵⁸, egiz uykas “ikiz/düz kafiye” (aabb), kavsırma uykas “sarma kafiye” (abba), kafiyesiz (Ergun, 2002: 98-101; Arıkan, 2014: 16).

İncelenen Kazak halk şarkılarında bent ve mısra sayıları farklı olan şarkı yapıları bulunmaktadır⁵⁹.

3.1.1 Bentleri ve Nakaratı İki Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Mavsimjan	Ölçüsüz	Serbest Kafiye

3.1.2. Bentleri İki, Nakaratı Beş Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Bir Çocuk	Ölçüsüz	Serbest Kafiye

3.1.3. Bentleri Üç, Nakaratı Bir Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Ben Sana Âşık İdim	11’li	Aksak Kafiye
Babalar Hakkında Düşünce	11’li	Aksak Kafiye
Tutkum	Ölçüsüz	Aksak ve Serbest Kafiye

3.1.4. Bentleri Dört Mısradan Oluşup Nakaratı Olmayan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Selam Söyledim Kalamkas	7’li	Aksak Kafiye
Gözümün Karası	6’lı	Aksak Kafiye
Şarkım Sendin	10’lu	Düz ve Aksak Kafiye
Kuşlar Göçüyor	11’li	Düz ve Aksak Kafiye

⁵⁸ Serbest kafiye; kafiyeli bir mısradan sonra iki veya üç tane kafiyesiz mısranın arkasından yine kafiyeli bir mısranın, sonra tekrar kafiyesiz mısraların gelmesi şeklinde devam ederek oluşur. Serbest kafiyenin belirlenmiş bir örgüsü yoktur.

⁵⁹ Kazak halk şarkıları şekil bağlamında tasnif edilirken Özbek’in (1994), Anadolu türkülerinin yapısı üzerine yaptığı çalışma örnek alınmıştır. Kazak halk şarkılarına göre uyarlanan bu metod sonucunda farklı sayılarda oluşan bentlere özgü yeni başlıklar oluşturulmuştur.

Köyüm Şarkım	8'li	Çapraz ve Düz Kafiye
Jaylavkök Geceleri	Ölçüsüz	Düz Kafiye
Ak Kumaş	11'li	Aksak Kafiye
Baba Hakkında Destan	11'li	Aksak ve Düz Kafiye
Neyi Düşündün?	Ölçüsüz	Aksak Kafiye
Kendi Hakkımda	11'li	Çapraz, Düz ve Aksak Kafiye
Köyün Yaşlıları	8'li	Çapraz ve Düz Kafiye
Eğlence	11'li	Düz ve Aksak Kafiye
Özledim Almatı'mı	7'li	Aksak Kafiye
Nasılsın Geniş Bozkır?	6'lı	Serbest ve Aksak Kafiye
Köyüm	7'li	Çapraz Kafiye
Bir Dilek	11'li	Çapraz ve Aksak Kafiye

3.1.5. Bentleri Dört, Nakaratı İki Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Gelinim	11'li	Düz ve Sarma Kafiye
Salladı Güçlü Bozkırı	11'li	Aksak ve Serbest Kafiye

3.1.6. Bentleri Dört, Nakaratı Üç Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Karlığaç	Ölçüsüz	Serbest Kafiye
Şahit Ol	10'lu	Aksak ve Çapraz Kafiye
Duvar-Ay	11'li	Aksak Kafiye

3.1.7. Bentleri ve Nakaratı Dört Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Düğün Şiiri	11'li	Çapraz ve Aksak Kafiye
Özledim Seni	8'li	Çapraz Kafiye
Kar Yağıyor	11'li	Düz ve Aksak Kafiye
Çiçek Hissim	7'li	Çapraz ve Aksak Kafiye
Güldeyrim	Ölçüsüz	Düz ve Sarma Kafiye

Neredesiniz Dostlarım	Ölçüsüz	Aksak ve Çapraz Kafiye
Arış Kenarında	6'lı	Düz Kafiye
Güzel Kız	Ölçüsüz	Aksak ve Düz Kafiye
Dombra İle Balat	11'li	Aksak Kafiye
Kıymetli Ana[m]	11'li	Aksak ve Düz Kafiye
Anneye Mektup	11'li	Serbest Kafiye
Bakır Renkli Geyik	11'li	Aksak Kafiye
Kutlu Eşik	11'li	Aksak ve Düz Kafiye
Topal Geyik	11'li	Aksak Kafiye
Doğduğum Yer Seni Düşününce	Ölçüsüz	Serbest Kafiye
Kuşu İnancı	Ölçüsüz	Sarma, Aksak ve Düz Kafiye
Nazkonır	11'li	Aksak Kafiye
Babam-Şarkım	8'li	Aksak ve Serbest Kafiye
Genç Çiftler	11'li	Aksak ve Çapraz Kafiye
Ak Yazmalı Anaya	8'li	Aksak Kafiye
Anneye Selam	6'lı	Çapraz Kafiye
Sarjaylav	11'li	Düz ve Aksak Kafiye
Bayramım Sensin	7'li	Çapraz Kafiye
Kuşunu Çok Sev	11'li	Serbest Kafiye
Bebek Olasım Geliyor	11'li	Serbest ve Aksak Kafiye

3.1.8. Bentleri Dört, Nakaratı Beş mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Çocuk Sevgisi	Ölçüsüz	Aksak ve Serbest Kafiye
Mayra	Ölçüsüz	Serbest, Düz ve Aksak Kafiye
Bizim Beyefendi Bir Harika	Ölçüsüz	Aksak ve Serbest Kafiye
Ak Gülüm	Ölçüsüz	Serbest Kafiye
Akşolpan	Ölçüsüz	Düz ve Serbest Kafiye
Güldevren	Ölçüsüz	Aksak Kafiye

3.1.9. Bentleri Dört, Nakaratı Altı Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Asel	10'lu	Çapraz ve Serbest Kafiye
Lale Topluyor Musun?	Ölçsüz	Aksak, Serbest ve Düz Kafiye
Sır Derya Güzeli	Ölçsüz	Çapraz ve Serbest Kafiye
Äpitök	Ölçsüz	Aksak ve Serbest Kafiye

3.1.10. Bentleri Dört, Nakaratı Yedi Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Ah, Dombramı Versene Bana	11'li	Çapraz, Aksak ve Düz Kafiye
Keşke Görüşsek!	11'li	Aksak ve Serbest Kafiye

3.1.11. Bentleri Dört, Nakaratı Dokuz Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Eşlerin Destanı	Ölçsüz	Sarma, Düz ve Aksak Kafiye

3.1.12. Bentleri Altı Mısradan Oluşup Nakaratı Olmayan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Gelsene, Gelsene Yavrucağım	7'li	Serbest Kafiye
Gelsene Sevgilim	Ölçsüz	Serbest Kafiye
Bu Benim Kazakistan'ım	8'li	Serbest Kafiye
Kuğu Şarkısı	Ölçsüz	Aksak ve Düz Kafiye

3.1.13. Bentleri Altı, Nakaratı İki Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Kardeşim, Karlığuş'ım	6'lı	Serbest Kafiye

3.1.14. Bentleri Altı, Nakaratı Altı Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
-----------	-------------	---------------

Dünya Güzel

7'li

Serbest Kafiye

3.1.15. Bentleri Sekiz Mısradan Oluşup, Nakaratı Olmayan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Sana Küsmeyeceğim	8'li	Serbest Kafiye

3.1.16. Bentleri Sekiz, Nakaratı İki Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Gelin Dostlarım Dans Etmeye	6'lı	Serbest Kafiye

3.1.17. Bentleri ve Nakaratı Sekiz Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Anne İle İlgili Destan	6'lı	Aksak ve Serbest Kafiye

3.1.18. Bentleri On, Nakaratı Sekiz Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Kendi Memleketim	Ölçsüz	Serbest Kafiye

3.1.19. Bentleri Farklı Sayıda Mısradan Oluşan Şarkılar

Şarkı Adı	Hece Ölçüsü	Kafiye Düzeni
Erkem-Ay	Ölçsüz	Düz ve Aksak Kafiye
Sevdim Seninle Atameken	Ölçsüz	Serbest Kafiye
Bekle Yavrum, Deden Gelecek Ardından	11'li	Aksak ve Düz Kafiye

77 şarkının bent ve nakarat sayısı, hece ölçüsü ve kafiye düzeninin tasnifi yukarıdaki gibidir. Bent ve nakarat sayısı 19 farklı başlık altında değerlendirilmiştir. Şarkıların bu kadar farklı bir düzende oluşturulması Kazak halk şarkılarının oturmuş bir şekli olmadığı, icracının isteğine göre şekillendiğini göstermektedir.

Kazak halk şarkılarında hemen hemen her şarkıda nakaratlar kullanılmıştır. Dikkati çeken nokta ise bu nakaratların bentlerden farklı bir ölçü ile kurulmuş olmasıdır. Çok az sayıdaki şarkıda ise nakaratlarla bentler aynı ölçüdedir. Bu sebeple şarkıların ölçüsünü kategorize ederken nakaratları değil bentlerin kendi arasındaki uyumunu dikkate aldık. Bentlerde kullanılan hece ölçüsü de farklı ölçülerden oluşmaktadır. Şarkılarda kullanılan hece ölçüsü en sık kullanılanı en az kullanılanına doğru şu şekildedir: 27 şarkı 11'li, 26 şarkı ölçüsüz, 7 şarkı 6'lı, 7 şarkı 7'li, 7 şarkı 8'li ve 3 şarkı 10'lu hece ölçüsü ile oluşturulmuştur.

Kafiye düzeni her şarkıda ve neredeyse her bentte farklı şekilde kurulmuştur. Hemen hemen her şarkıda kullanılan kafiye düzeni aksak ve serbest kafiyedir. Aksak kafiye 48 şarkıda, serbest kafiye 30 şarkıda kullanılmıştır. 17 şarkıda düz, 16 şarkıda çapraz ve 4 farklı şarkıda da sarma kafiye kullanılmıştır.

Bu veriler neticesinde Anadolu halk şarkıları yani türkülerinde olduğu gibi Kazak halk şarkılarının belli bir ölçü ve düzen şeması bulunmadığı söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bir kültürün korunmasının en iyi yolu ecdadının giyim kuşam, yeme içme, barınma gibi somut kültürel ürünleri ve somut olmayan kültürel ürünlerinin iyi analiz edilmesinden ve anlaşılmasından geçer. Tüm Türklerin kültür ve fikir ortaklığının idrak edilebilmesi için taşa, mermere ya da kitaba yazılanlarla birlikte toplumun ruhuna kazınanlara da bakılması gerektiği düşüncesinden yola çıkılarak bu çalışma üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Şarkılarda işlenen duygu ve düşünceleri sınıflandırılırken şarkıların icra aşaması internet ortamında dinlenmiştir. Şarkılar güftesi ile dinlenerek muhteva kısmında ifade edilmek istenen duygunun belirlenmesi aşamasında buradan destek alınmıştır.

77 şarkıdan 10'u kimliği belli bir kadına, 17'si isimsiz kadın sevgiliye, 6'sı anneye, 2'si kimliği belli bir erkeğe, 2'si isimsiz bir erkek sevgiliye, 3'ü babaya, 1'i dedeye, 3'ü çiftlere, 1'i yaşlılara, 3'ü çocuklara, 3'ü arkadaş ve dostlara ithaf edilerek söylenmiştir. Şarkılar insan dışında 4'ü hayvana, 10'u memlekete, 5'i bir hatıraya/zamana, 7'si de iyi dilek, dua ve temennide bulunmak için söylenmiş şarkılardır.

Şarkıların 68'inin söyleyeni belli iken 9'u halk şarkısıdır. Bununla beraber şarkılar anonim ya da söyleyeni belli de olsa cinsiyete göre söylenme durumu vardır. İncelenen şarkılarda erkek ağzı ile söylenen şarkılar 42, kadın ağzı ile söylenen şarkılar 6 ve her iki cinsiyet tarafından da söylenebilecek olan 29 şarkı bulunmaktadır.

Kazak halk şarkılarının yazarları farklı kişiler olmasına rağmen kullanılan dil açık, sade, samimi ve yalındır. Kazak âşıkları şarkılarda duygularını samimi bir şekilde ortaya koymuştur. Âşıklar; şarkılara hayatlarının sevinçli, mutlu, kederli, hüznü yanlarını ve Kazakların hayata bakış açılarını, güzellik anlayışlarını, inanç yapılarını, millî kimliklerini ortaya koyan ve koruyan bir hassasiyet çerçevesinde ele almışlardır.

Şarkılarda en çok işlenen konu âşk ve özlemdir. Neredeyse bütün şarkılar bu temler üzerine kurulmuştur ve işlenen âşk temlerinde de bir hüznün söz konusudur. Şarkılarda genellikle ferdi konular yer almıştır. 77 şarkı içerisinde sosyal meselelere ise çok nadir olarak dize aralarında bir mısrayı geçmeyecek ve fazla detay içermeyecek şekilde yer verilmiştir.

Şarkılarda sadece icra edenler değil onları dinleyenleri de şarkıya dâhil etmek için -şarkıların neredeyse tamamında- “ey, hey, uuv” gibi birtakım ünlemler ve anlamı olmayan “hara-rakuv-ray-ray, ley-ley” gibi sesler kullanılmıştır. Bu da şarkılara dinleyenlerin de katılmasını teşvik etmiş ve şarkıya ahenk ve ritim uyumu ile katkı sağlamıştır. Ancak şarkıların şekilsel yapısını yani ölçü ve kafiye düzenini bozmuştur.

Şarkılar şekil açısından incelenirken bent ve nakarat sayısı 19 farklı başlık altında değerlendirilmiştir. Şarkıların bu kadar farklı bir düzende oluşturulması Kazak halk şarkılarının oturmuş bir şekli olmadığı, icracının isteğine göre şekillendirdiğini göstermektedir.

Şarkılarda kullanılan hece ölçüsü en sık kullanılanı en az kullanılanı doğru şu şekilde oluşturulmuştur: 27 şarkı 11’li, 26 şarkı ölçsüz, 7 şarkı 6’lı, 7 şarkı 7’li, 7 şarkı 8’li ve 3 şarkı 10’lu.

Kafiye düzeni her şarkıda ve neredeyse her bentte farklı şekilde kurulmuştur. Hemen hemen her şarkıda kullanılan kafiye düzeni aksak ve serbest kafiyedir. Aksak kafiye 48 şarkıda, serbest kafiye 30 şarkıda kullanılmıştır. 17 şarkıda düz, 16 şarkıda çapraz ve 4 farklı şarkıda da sarma kafiye kullanılmıştır.

Kazakistan uçsuz bucaksız bozkırlardan oluşan bir ülkedir. Kazak Türkleri hayvancılıkla uğraştıkları için dış kültür tesirlerinden de uzak kalmışlardır. Bundan dolayı ata kültürlerini saklayabilmişler ve dillerini de diğer Türk topluluklarına nazaran yabancı kökenli kelimelerin istilasından koruyabilmişlerdir. Kazaklar halk şarkılarında kullanı dil gelenekten besleyerek günümüze kadar sanatsal iletişim dilinin doğal süreci içerisinde halk şarkılarında sürdürmeyi ve korumayı başardığı gözlemlenmiştir.

Türkiye’deki yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli olması sebebiyle türkülerde dağlar sıklıkla kullanılırken Kazak halk şarkılarında bozkır çokça kullanılmıştır. Ardından bunu göller ve akarsular takip etmektedir. Hayvanlar ve bitkiler de şarkılarda azımsanamayacak ölçüde sık kullanılmıştır. Bu kullanımların sıklığı Kazakların doğaya ve canlılara nasıl baktıklarının da bir göstergesidir.

Kazakların benimsedikleri göçer yaşantı sosyal yaşantılarının, gelenek ve göreneklerinin belirleyici ve benimsetici en temel unsurudur. Barınma, giyim ve yemek

kültürü konargöçer hayatın getirileri ile Şekillenmiştir. Kıyafetlerde ve yiyeceklerde kullanılan malzemelerin göçer yaşantıya göre düzenlenmiŐ olduğu tespit edilmiştir.

Kazak folklorunda bir dönem çok yaygın olan mektup Şiirleri ve Şarkılarının yasaklardan ötürü basılmaları, arŐivlenmeleri engellenmiŐ ve bu sebeple unutulmaya yüz tutmuŐtur. İncelenen Şarkılarda mektup tarzında söylenmiş Şarkılar da tespit edilmiştir. Ancak tespit edilen örnekler çok azdır. Bu alanda araştırmalar ve derlemeler yapılarak bu türün literatüre kazandırılması sağlanabilir.

Çeşitli zaman ve meknlarda yazılan Kazak halk Şarkılarının kısa ya da uzun farketmeksizin, bu eserlerin araştırmacılar tarafından özellikle etnomüzikoloji açısından incelenmesi yararlı olacaktır. Ayrıca saha derlemeleri yapılarak sözlü ürünlerin somutlaŐtırılması ile Türklerin ortak dönemlerine ait eserlerin ortaya çıkarılmasına, kullanılan motiflerin benzerlikleri ya da farklılıklarını karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi Türklerin ortak kültürel mirasının zenginleŐmesine katkı sağlayacaktır.

Kazakların 100 ve 1000 temel Şarkısı adı altında derlenmiş olan Şarkılar bulunmaktadır. Bu Şarkıların Türkiye Türkçesine aktarılması ve bu coğrafyayla taŐıŐtırılması Türklerin yakınlıklarını ve benzerliklerinin görülmesine imkan sunacaktır.

4. SÖZLÜK

A

Abayla-: dikkat etmek, etrafa göz atmak.

Abzal: kıymetli, sevgili, değerli, aziz; doğru, makul.

Abısın: elti.

Ağa: akrabalardan yaşça büyük olanı, yaşça büyük erkek; yol gösterici.

Ağay: ağa kelimesinin kibarca söylenmesi, yaşça büyük erkeklere ve hocalara saygı bildiren hitap şekli.

Ağayın: kardeşler; aynı ırktan olan insanların oluşturdukları farklı devlet ve topluluklar.

Ağar-: saçın beyazlaması; tan atmak, şafak sökmek.

Ağat: hata, ters, yanlış, kusur.

Ağız-: akıtmak, dökmek, damlatmak. **Adal:** samimî, iyi niyetli, güvenilir

Adaldıq,-ğı: samimiyet, iyi niyetlilik, içtenlik

Adam: insan, adam; halk, topluluk

Adamzat: insanoğlu

Adastır-: yolunu kaybettirmek, istikametini şaşırtmak.

Ajar: sevimli çehre, güzel yüz, cemel

Ajıra-: bölünmek, parçalanmak, ayrılmak.

Azay-: azalmak, eksilmek

Azap,-bı: ıstırap, azap, mihnet, işkence, cefa, eziyet.

Ay: ay, kamer; ay, senenin on ikide biri, üzüntü, hayıflanma, ifade eden ünlem.

Aybındı: heybetli, ihtişamlı.

Aydala: ıssız, insan bulunmayan sahra, bozkır

Aydın: aydın, açık, parlak; deniz ve göl gibi büyük suların parlak ve aydın yüzeyi.

Aymak, -ğı / alap- alap, -bı: bölge, eyalet; etraf, civar, çevre.

Aymala-: okşamak, sevgi ile kucaklamak, koklamak.

Ayna: ayna, bir şeyin temsili görüntüsü

Aynal-, aylan-: dönmek, duraklamak, gecikmek, yolundan kalmak, sevmek, okşamak, beğenmek, hoşuna gitmek

Aynala: etraf, civar, çevre, kenar

Aynalayın: büyüklerin kendisinden küçüklere karşı kullandıkları kuzum, yavrum, canım, nazlım, evladım anlamlarında bir tür sevgi ifadesi.

Aynı-: sözünden caymak, vazgeçmek.

Aynıma-: sözünde durmak, değişmemek; (iki şey) birbirine çok benzemek

Ayrı-: ayrılmak, bölünmek, yırtılmak, yitirmek.

Ayt-: demek, söylemek

Aytıs-: saz şairleri, deyiş söylemek, münakaşa etmek, tartışmak.

Ayım: canım, sevgilim, güzelim anlamlarında kullanılan hitap sözü.	Aldı: ön, karşı; bir şeyin başlangıcı; bir şeyin en büyüğü.
Ayıp-bı: ceza olarak alınan mal veya ücret. Kusur, hata, eksiklik.	Aldımen: öncelikle, ilk olarak
Ayırbasta-: değiştirmek.	Aldında: başlangıçta; yüz yüze.
Aqböken: bozkır antilobu.	Alqap-bı: uçsuz bucaksız bölge, yer.
Aqquv: kuğu.	Alma: elma
Aqsaq: aksak, topal.	Almağayıp: belirsiz, sıkıntılı.
Aqta-: suçsuz olduğunu ispat etmek, aklanmak.	Almak-ğı: alacak, matlup.
Aqtar-: aramak, incelemek; sırrını söylemek.	Altın: altın.
Aqtıq: son, nihai.	Aluvan: elvan, çeşitli
Aqşa: akça, beyaz renkli; para.	Alıs-: dövüşmek; tartışmak.
Aqıl: akıl, fikir.	Alısta-: uzaklaşmak, ayrılmak, yabancılaşmak.
Aqın: Akın, şair.	Amal: çare, çözüm.
Al: renklerin önünde kullanıldığında açık tonlu olduğunu ifade eder.	Aman: sağ sağlim, tüm, bütün.
Ala: benekli, alaca; eksik; birlik içinde olmayan.	Amanat: emanet; ödev, görev.
Alağan: avuç içi, aya.	Ana: anne
Alañda-: şaşkın şaşkın etrafına bakmak, merak etmek.	Ana: bu, şu, o
Alañsız: gamsız, vurdumduymaz.	Anda-sanda: ara sıra, arada sırada
Alav: alev, yalım.	Añqı-: (güzel koku) etrafa yayılmak
Alavla-: alevlenmek, alev almak.	Ansa-: özlemek, çokarzulamak
Alğa: ileri, ileriye doğru.	Añşı: avcı.
Alğaş: ilk, birinci.	Ara: testere; ara, dinlenme.
Alğaşkı, ädepki: ilk, evvelki, başlangıç.	Arada: arada, arasında.
Alğıs: şükran, minnet, takdir.	Aray: şafak, tan kızılılığı.
Alda: önde, ileride, gelecekte, yanında.	Araylı: ışıklı, nurlu.
Alda-: kandırmak, aldatmak; gönlünü almak.	Arasında: arasında.
Aldan-: aldanmak, kanmak	Ardak-ğı: kadirli, kıymetli, değerli kişi.
	Arqa: sırt, arka taraf; koruyucu.
	Arqılı: aracılığıyla.
	Armansız: aziz, emeline erişen, kaygısız, dertsiz; bol bol.
	Armısıñ-: nasılsın?
	Arna: nehir yatağı.

Arna-: ithaf etmek, tahsis etmek.
Art: arka; bir şeyin sonu.
Artında: arkasında
Aruv: zarif, çok güzel.
Arşa: bir tür çam ağacı.
Arı-beri: ileri geri, sağa sola.
Arıl-: kurtulmak, serbest kalmak.
Asqaq: doruk, zirve; gururlu.
Asqar: yüksek, zirve; dayanak.
Aspan: gökyüzü.
Astı: alt, dağın eteği.
Astık-ği: tahıl, mahsul.
Asıq-: acele etmek.
Asıl: değerli, kıymetli.
Atav: ad koymak, adlandırmak.
Attan-: yola çıkmak, sefere çıkmak.
Av: bir sesleniş karşısında ‘efendimi buyur’
anlamlarında kullanılan söz.
Avıl: köy
Avır-: hastalanmak, acı çekerek zorlanmak
Aş-: açmak, uzaklaştırmak, bulmak
Aşı-: acılamak, rahatsızlık vermek, sızlamak
Aya-: acılamak, merhamet etmek,
kıyamamak
Aya: avuç içi; bir kimsenin doğup
büyüdüğü yer.
Ayala-: üzerine titremek
Ayalı: merhametli, koruyucu
Ayanda-: adım adım yürümek
Ayanış: esirgeme, acıma duygusu
Ayavlı: kadirli, değerli, kıymetli

Ä

Äje: nine, büyükanne
Äyel: kadın, hanım
Äke: baba
Äkel-: getirmek
Äket-: götürmek
Älgide: deminki, az önceki
Älde: ya da, yoksa, herhalde
Älden: şimdiden itibaren
Äldeneşe: birkaç kez, bir hayli
Äldile-: ninni söylemek
Äldi: güçlü, kuvvetli
Älek-ği: uğraş, boş çaba
Älem: evren, dünya
Älpeşte-: üzerine titremek
Äli: hala, daha, henüz
Än: şarkı, türkü
Ändet-: şarkı söylemek, türkü tutturmak;
(kuş) ötmek
Änekey: işte o
Änşi: şarkıcı, türkücü
Äper-: alıp vermek
Äppaq: bembeyaz, apak
Är: yüz güzelliği; her, her bir
Ärkez: her daim, her zaman
Ärqaşan: her zaman, daima
Äsem: güzel, zarif, görkemli
Även: ezgi, şarkı bestesi, nağme
Ävliye: evliya

B

Bağa: paha, fiyat, değer; saygı, hürmet
Bağala-: fiyat biçmek, değer vermek,
hürmet etmek

Bağım: (hayvan) besleme, bakım	Bekzaq: soylu, asil, kutsal
Bay: zengin; koca, eş	Belgi: işaret, im
Bayğus: zavallı, çaresiz, garip	Beles: tümsek, tepe; aşama, kademe
Bayqa-: gözlemek, fark etmek	Bergiş: cömert
Bak-ğı: bağı; baht, şans	Bereke: bereket, bolluk; birlik, beraberlik, barış
Baqtı: baht, talih, şans	Beri: bu tarafa, bu yana
Bala: çocuk	Berik: sağlam; sabırlı
Balan: genç	Beşti: beş yaşındaki at
Balapan: civciv, kuş yavrusu	Beşik: beşik, doğum yeri
Balavsa: ham, olgunlaşmamış; genç	Bet: yüz
Balqı: parlamak, canlanmak	Betpak: susuz, kuru (ova)
Ballada: balat	Bev: pişmanlık ifade eden ünlem
Bap-bı: bölüm, bap; usulünce	Beşpent: cepken
Bapta-: beslemek	Biy: dans
Bara-bara: git gide, zamanla	Biyik: yüksek; şanlı, şöhretli
Barşa: tüm, hepsi, bütün	Bozbala: delikanlı, yiğit
Bastav: kaynak, bulak, göze	Boy: boy; beden, vücut; yol, ırmak, deniz kenarı
Basıl-: dinmek, rahatlamak	Boyla-: uzamak, büyümek
Bata: ölen kişi için okunan dua, Fatiha; iyi dilek	Bolaşaq-ğı: gelecek, istikbal
Batır: bahadır, yiğit; cesur yürekli	Boldır-: yorgun, bitkin düşmek, yorulmak
Bavray: dağ, tepe gibi yüksek yerlerin aşığı kısımları, etek	Boriş: borç; vazife, görev
Bavır: kardeş	Bosağa: eşik; ocak, aile, yuva
Bayağı: çok önceki	Bota: deve yavrusu, çocuklara karşı kullanılan bir sevgi ifadesi
Bayan: durağan, sabit; anlatma; belirgin, açık	Boyavlı: boyalı, boyanmış
Bayav: yavaş, ağır	Böbek-ği: bebek
Bäribir: fark etmez, önemi yok	Böken: antilop
Beyqam, biyğam: gamsız, endişesiz, kedersiz	Bölşek-ği: parça
Beymezglil: zamansız	Buq-: eğilmek; saklanmak
Beyne: suret, biçim	Bulaq: kaynak, memba, pınar
Beyvaq: zamansız	Bulğaқта-: ırgalanmak, sallanmak
	Burañ: eğri, kıvrımlı

Burqıra-: tozu dumana katmak

Burım: saç örgüsü, belik

Burın: önceleri, daha önce

Büldirşin: bildircin; küçük çocuk

Bür: tomurcuk

Bürkit: kartal

Bıraç: ancak, ama, fakat, lakin

Birge: birlikte

Birev: biri, bir tane

Birtindep: bir bir, yavaş

Birinşi: birinci

Bit-: bitmek, tükenmek; iyileşmek;
büyümek; ortaya çıkmak

G

Gülde-: çiçek açmak

Ğ

Ğayıp: gaip, bilinmeyen

Ğalamat: muhteşem, mükemmel

Ğalım: bilgin, alim, bilgiç

Ğana: yalnız, sadece

Ğarış: arş, uzay, kozmos, evren

Ğasır: asır, yüzyıl

Ğaşık: aşık, tutkun kimse

Ğoy, qoy: söz arasında “ya”, ise, ki” vs.
anlamlarda kullanılan edat.

Ğumır: hayat, ömür

D

Dağı: dahi, bile, da, de

Dayın: hazır

Dal: şaşkına dönmek

Dala: bozkır, step; dışarı, kapı önü

Dana: akıllı, bilgili; adet, tane

Dara: yalnız, sadece; tek; eşsiz

Dariyğa: hüznün, özlem belirten söz, yazık

Dariya: derya, deniz

Davis: ses

Däl: tam, tıpa tıp, aynen

Dämeli: umut besleyen, ümitli

Dän: tohum, tahıl; tane; temel, esas

Däri: ilaç; gerekli

Dästür: adet, gelenek, anane

Dät: sabır, takat, tahammül

Dävren: hayat, ömür

Degen: düşünülen, hedeflenen

Dem: nefes, soluk; güç, kuvvet; zaman

Demal-: dinlenmek

Deme-: yardım etmek

Dene: vücut, ten

Der: der kezi (säti, sağatı) tam zamanı, en
uygun anı

Dombıra: dombra, Kazak halkının millî
müzik aleti

Dos: dost, arkadaş

Duv: gürültü; düğün, şölen

Duvdıra-: (saç) kabarmak, dağılmak

Duvman: eğlence, şenlik

Duşar: uğramış, yakalanmış

Duvılda-: kızışmak, hararetlenmek

Duşpan: düşman

Düken: dükkân

Dürsil: gürültü, ses

Dirilde-: titremek

E

Eğın-jay: ekin ekilen yer, tarla
El: halk, millet
Eles: silüet, görüntü
Eljire-: duygulanmak
Eldeñde-: aşırı ilgi göstermek, değer vermek
Elsiz: ıssız, تنها
Elsizden-: ıssızlaşmak
Em: tedavi, şifa; deva, em; çare, çözüm
Emes: değil
En: genişlik
Endik-: nefes nefese kalmak
Eñ: en başta, ilk başta
Eñbek: emek, iş
Enseli: yapılı, büyük, iri
Er-: peşinden gitmek, peşinden yürütmek
Erke: şımarık, nazlı, işveli
Erkele-: şımarık, nazlanmak
Erkem: “nazlım, sultanım, güzelim” anlamlarında görümceye yengesi tarafından söylenen bir hitap sözü
Erkin: serbest, özgür; bağımsız; rahat; açık
Erte: erken; önceden, eskiden
Ertegi: masal
Erten: yarın
Erin: dudak
Es: akıl, hafıza; arkadaş
Es-: esmek
Esım: ad, isim
Eşkim: hiç kimse

J

Jağa: yaka, kıyı
Jad: yâd, hafıza, akıl
Jada-: kederlenmek
Jadıra-: şenlenmek, neşelenmek
Jazğan: zavallı, biçare
Jazğır: suçlamak, azarlamak
Jazda: yazın
Jaziya: uçsuz, bucaksız bozkır
Jazıksız: suçsuz, günahsız
Jazım: talihsizlik, şanssızlık
Jaydarı: güler yüzlü, samimi; güzel
Jayqal-: sallanmak, dalgalanmak
Jayla-: yerleşmek
Jaylav: yayla; yavaş
Jaylı: uygun, rahat
Jayna-: parlamak, canlanmak
Jayranda-: neşelenmek, sevinmek
Jaysañ: güler yüzlü, alçakgönüllü
Jak-ğı: yanak; yay; taraf, yön; kenar
Jaksı: iyi, güzel; akıllı
Jakta-: desteklemek
Jakın: yakın; akraba
Jakında-: yaklaşmak
Jalañ: yalın, sade
Jalğa-: bağlamak; sürdürmek
Jalğas-: devam etmek
Jağız: yalnız, yegâne
Jaltaq: korkak, çekingen
Jaltar-: sözünde durmamak
Jalında-: alevlenmek, tutuşmak
Jamanda-: kötülemek, yermek
Jamıl-: örtünmek, kaplamak

Jan: can, ruh; insan; yan	Jayav: yaya, yayan
Jan-: yanmak, parlamak	Jändik: böcek, haşere
Janar: göz, göz bebeği; gün ışığı	Jäne: ve, ile
Jandı: canlı, diri	Jez: bakır, mermi
Januvar: evcil hayvan	Jeksenbi: Pazar
Janında: yanında; beraberinde	Jel: rüzgâr, yer
Jaña: yeni; şimdi; biraz önce	Jelek-ği: genç hanımların başlarına örttükleri örtü, püskül
Jañbır: yağmur	Jemde-: beslemek
Jañıl-: yanılmak	Jemis: yemiş, meyve
Japan: düz, ıssız ova	Jeñge: yenge
Jar: uçurum; eş, haber	Jeruyıq: cennet gibi yer
Jaral-: yaratılmak	Jet-: varmak, ulaşmak; yetmek
Jaras-: yakışmak; anlaşmak	Jetimsire-: yalnızlık hissetmek; sahihsiz, bakımsız
Jarqılda-: parıldamak, ışıldamak	Jiyğan-tergen: biriktirilmiş
Jartas: kaya	Jiyi: sık; sıkça, tekrar
Jartıla-: ortalamak, yarılamak	Joğal-: yok olmak, gözden kaybolmak
Jarığım: yavrum, canımın içi, gözümün nuru	Jolavşı: yolcu
Jas: yaş, genç; gözyaşı	Joldas: karı kocadan her biri
Jasan-: süslenmek, canlanmak	Jolıq-: yüz yüze görüşmek
Jastı: yaşıt, akran	Jomart: cömert, eli açık
Jastık-ğı: gençlik	Jorı-: yorumlamak, tabir etmek
Jası-: gönlü kırılmak, hüzünlenmek	Jorıq: seyahat
Jasın: yıldırım, şimşek	Juva: yabani soğan
Jasır-: sır vermek, gizli tutmak	Juvsan: pelin, ak pelin
Jat: yabancı, düşman	Jubay: karı kocadan her biri, eş
Jat-: yatmak, uzanmak	Jubanış: avuntu, teselli,
Jatqa: ezbere	Juldız: yıldız
Jatır-: fiillerle birlikte kullanılan yardımcı öge	Jupar: hoş koku, ıtır, misk
Jav-: yağmak, çoğalmak	Jurt: halk, millet, yer
Javlıktı: baş örtülü (kadın)	Jügir-: koşmak; göz atmak
Javtañ: yalvaran gözlerle bakmak	Jüzdes-: yüz yüze görüşmek
Jahan: cihan, dünya	

Jülde: ödül, mükâfat
Jür-: gitmek, yürümek
Jürek: yürek, kalp; gönül
Jıgıl-: yıkılmak, yenilmek
Jıla-: ağlamak, hüzünlenmek
Jılji-: yavaşça ilerlemek, kalkmak
Jiluv: eş, dost; merhamet, iyilik
Jılı: ılık, merhametli
Jımında-: gülümsemek, ışık saçmak
Jır: uzun manzum şiir, destan, yır
Jırla-: şarkı, türkü söylemek
Jırşı: ozan, şair
Jibek: ipek, yumuşak, nazik
Jiber-: göndermek, yollamak
Jigar-küş: güç kuvvet
Jigit: yiğit, genç, delikanlı

Z

Zadı-zatı: soyu, nesli
Zar: kaygı, tasa; muhtaç
Zat: eşya, şey; varlık
Ziyalı: aydın, münevver
Zımıra-: hızlı gitmek, yıldırım gibi geçmek

IY-İY-İ

İygi: iyi, içten, samimi
İye: iye, sahip; yönetici
İyen: uçsuz bucaksız, geniş bozkır
İyiq-ği: omuz
İyin: omuz
İyis: koku
İyiske-: koklamak

K

Kämşat: kunduz
Käsip-bi: meslek, uğraş, iş
Kebis: lastik ayakkabı
Kez: zaman, süre
Kez-: gezmek, dolaşmak
Kezdes-: karşılaşmak, buluşmak
Kezik-: karşılaşmak, buluşmak, rastlamak
Kezinde: vaktinde
Key: bazı, kimi
Keybirev: kimileri, bazıları
Keyi-: üzülme, sitem etmek
Kek: kin, öç, intikam,
Kel-: gelmek, varmak, ulaşmak
Kelbet: yüz, çehre, sima
Kelinjan: gelinim
Kem: eksik, noksan
Keñ: geniş, bol
Kerbezen-: süslenmek
Kerne-: ağızına kadar dolmak
Keş: akşam; geç
Keş-: geçmek
Keşe: dün; gece
Keşir-: affetmek
Kiye: kut, kutsallık; koruyucu ruh
Kiyik: geyik
Köbirek: çok, daha fazla
Köz: göz, kaynak, memba
Közde-: nişan almak; beğenmek,
hoşlanmak, gözüne kestirmek
Köylek-ği: gömlek
Kökse-: çok arzu etmek, istemek
Kökte-: yeşermek

Köktem: ilkbahar
Kökirek-ği: göğüs, sine
Köleñke: gölge, suret
Kömekey: gırtlak
Kömektes-: yardım etmek
Köñil: gönül
Köp: çok
Körkem: güzel, yakışıklı, görkemli
Körset-: göstermek
Körük: güzellik
Köş: göç, devir
Köş-: göçmek, taşınmak
Köşe: sokak
Küvä: şahit, tanık
Küz: güz, sonbahar
Küy: halk ezgisi, nağme
Küvey: koca, eş; damat
Küyük-ği: kaygı, dert, tasa, ıstırap
Kül-: gülmek
Küllü: hepsi, tamamı, tüm
Kümän: şüphe, kuşku
Künä: suç, günah
Küñiren-: feryat etmek, ağlamak
Kürek: kürek
Küriş: pirinç
Kirpiş: kerpiç, tuğla
Kişkentay: küçücük, minimini

Q

Qabaq: alın, göz kapağı
Qağıp: silkmek, çırpamak
Qadir: hürmet, saygı, kadir
Qaz: kaz

Qazına: hazine, define; miras; memleket
Qazir: şimdi, şu anda
Qayğır-: kaygılanmak, kederlenmek, üzülmek
Qaynağa: kayın birader
Qayran: keşke, hey gidi; hayret, şaşkınlık
Qayt-: geri dönmek
Qayta: gene, yine
Qayıñ: kayın ağacı
Qaqta-: süslemek
Qala: şehir
Qala-: örmek, istemek, beğenmek
Qalay: nasıl
Qalayda: ne olursa olsun
Qalayşa: ne şekilde, nasıl
Qalam: kalem
Qaljıra-: bitkin düşmek
Qalqajan: yavrucuğum, güzelim
Qalqı-: su yüzünde durmak, batmamak, bata çıka yüzmek; havada süzülmek
Qalıqta-: süzülmek, uçmak, yankılanmak
Qalıñ: kalın
Qalıñdıq: nişanlı kız
Qam: gam, tasa, keder, endişe
Qamal: kale, engel, siper
Qamay: teklif etme, tutuklama
Qamzol: kadınların elbise üzerine giydiği yelek
Qamqor: koruyucu, destekleyici
Qamıq-: hüzünlenmek, kederlenmek
Qan: kan, soy, sülale
Qanjığa: eğerin terkisi
Qañqılda-: ötmek
Qapı: pişmanlık

Qara-: bakmak, aramak, beklemek
Qarağım: evladım, yavrum
Qarapayım: sade, basit, sıradan
Qarday: kar gibi bembeyaz
Qariya: ihtiyar, yaşlı
Qarlığış: kırlangıç
Qartay-: yaşlanmak, kocamak, ihtiyarlamak
Qarında: küçük kız kardeş
Qasiyet: özellik, vasıf, şeref, onur
Qastıq-ğı: düşman
Qasında: yanında, beraberinde
Qatal: sert, katı yürekli
Qaşan: ne zaman
Qaşqın: kaçak, firarî
Qaşık: uzak, ırak
Qiyнал-: ızdırap çekmek
Qiyal: hayal, düş, rüya
Qozğa: itelemek, kımıldatmak, kıpırdatmak
Qoy-: koymak, çarpmak, vurmak
Qoysı: çoban
Qonis: mahal, yayla, mekân
Qoñır: kahverengi, sade
Quvan-: sevinmek, mutlu olmak
Quvanış: sevinç
Quvat: güç, kuvvet
Qubil-: değişmek, renkten renge girmek, parıldamak
Qudiret: Allah, yaradan, güç, kuvvet
Qulpır: güzelleşmek, canlanmak, renklenmek
Qumay: çok hızlı koşan bir tür tazi
Qumar: heves, arzu, merak
Qupiya: sır, gizem

Quralay: geyik yavrusu, güzel
Qurbı-qurdas: yaşıt, akran, arkadaş
Qurt: süzölmüş yoğurttan yapılan tuzlu ve kurutulmuş yiyecek
Qutti: kutlu, mübarek
Quş-: kucaklamak, sarılıp öpmek
Quşaq: kucak, merhamet
Quştar: hevesli, tutkun
Qıdır-: oturmaya gitmek, gezmek, dolaşmak
Qız: kız
Qızğaldak-ğı: lale
Qızıq: ilgi çekici, enteresan
Qızır: Hızır
Qımbat: pahalı, değerli
Qımız: kımız
Qına: saç kınası, kına
Qır: kır, bozkır
Qıran: kartal
Qısqart-: kısaltmak, azaltmak
Qısta-: kışlamak
Qısıl-: utanmak, mahcup olmak, kısılmak
Qıtık-ğı: gıdık

L

Layım: daima, her zaman
Lap- lap berüv: ileri atılmak, koşmak
Lapılда-: alevlenmek, yanmak
Läzzat: lezzet, zevk, hoşlanma

M

Magnit: mıknatıs

Mazasız: huysuz, sabırsız
Maydan: savaş alanı, savaş, meydan
Maqal: atasözü
Maqsat: maksat, amaç
Maqta-: övmek, methetmek
Mamırla-: yavaş hareket etmek,
yavaşlamak
Mañday: alın
Marjan: mercan
Mahabbat: muhabbet, sevgi, aşk
Mâz: sevinçli, mutlu, şad
Mängi: sonsuz, sonsuza kadar
Mäpele-: özenle bakmak
Mezgil: mevsim, sezon
Meyir: iyi niyet, merhamet
Meken: mekân, yer
Men: ben, ile, ve
Meñde-: sarmak, kaplamak
Merey: itibar, saygınlık,
Mereke: bayram, şölen
Merüvert: inci
Moyın: boyun
Mol: bol, çok
Möldir: billur, duru, şeffaf, berrak
Muñ: kaygı, keder, hüzn, zor, çetin
Mura: miras
Murttı: bıyıklı
Mülgi-: uyuklamak
Müsin: vücut, beden; büst, heykel
Mına: bu, şu
Mıñdap: sayısız, çok
Mine: işte, işbu
Minez: huy, karakter, mizaç
Mineki: işte, burada

N

Naz: naz, cilve
Nazar: dikkat, bakış, göz
Nayzağay: yıldırım, şimşek
Nala: kargış, lanet
Nan: ekmek
Nâzik: ince, narin
När: gıda, aş
Närse: nesne, eşya, şey
Nege: niye, ne için
Neken: yalnız, tek

O

Oy: düşünce, fikir
Oyla-: düşünmek, kaygılanmak
Oyna-: oynamak, eğlenmek çalmak,
şakalaşmak
Oñ: sağ
Oñaşa: tek başına
Orkestr: orkestra
Orna-: yerleşmek, kurulmak, inşa etmek
Orın: yer, mekân
Orıs: Rus
Osi: bu, şu
Osılay: böyle, şöyle
Otav: ev, yuva
Oşaq-ğı: ocak, aile, yuva
Oyat-: uyandırmak, bilinçlendirmek

Ö

Öz: öz, kendi
Özge: başka, özge, ayrı

Özger-: değiştirmek
Özek-ęi: akarsu yatağı, akak
Özen: ırmak, nehir
Özi: kendisi, bizzat, şahsen
Öytkeni: çünkü, zira
Ökpe: kırılma, incinme, darılma
Ökin-: pişman olmak
Öl-: ölmek, vefat etmek
Ölen: şiir, şarkı
Ölke: bölge, eyalet, yöre, çevre
Ön-: bitmek, yeşermek
Öner: sanat, hüner
Öñkey: hep, tamamen, hepsi
Öñir: çevre, civar
Ör: yokuş, yamaç
Örte-: yakmak
Ös-: büyümek, uzamak, olgunlaşmak
Ösekqumar: dedikoducu, fitneci
Ösir-: büyütme, yetiştirmek
Öt-: geçmek, ölmek
Öç-: sönme, solmak, yok olmak
Öşpes: unutulmaz, sönmez

P

Payda: fayda, yarar
Pana: dayanak, destek, sığınmak
Päk: kusursuz, temiz
Peyil: niyet, düşünce
Pen: ile
Perne: perde

R

Rasında: aslında, gerçekten
Ret: kez, defa

S

Sağım: puslu, bulanık, pusarık
Saçın-: özlemek
Sağınış: özlem, hasret
Saz: saz, melodi, nağme
Sazdı: nağmeli, ezgili
Sayra-: ötmek, şakımak
Saq: ihtiyatlı, tedbirli, dikkatli
Saqta-: saklamak, korumak, esirgemek
Sal-: koymak, yapmak, göndermek, yollamak
Salqın: soğuk, serin
Saltanat: şenlik, şölen
Samal: yel, rüzgâr, meltem
Samga-: uçmak, rüzgâr gibi geçip gitmek
Sana: şuur, bilinç
Sandal-: başıboş, avare dolaşmak
Sarañ: cimri, pinti
Sargay-: sararmak, yolunu gözlemek
Sahara: sahra, çöl
Saya: gölgeli, serin yer
Säbiy: bebek, küçük çocuk, sabi
Sän: güzellik, şıklık, zarif
Säri: seher vakti
Sät: an, lahza
Sävle: ışık, ışın, řule
Sävlem: gözüm, canım anlamında kullanılan sevgi ifadesi
Sez-: sezmek, hissetmek
Selteñ: delişmen, hoppaca davranış

Senim: inanç, güven
Serik-ği: yol arkadaşı, avuntu
Siyqır: sır, gizem
Siypa-: okşamak
Siysa: pamuktan yapılmış bir tür kumaş
Siyaqtı: benzer, gibi
Sonda: o an, o zaman, o sırada
Sonı: bakir, el değmemiş, taze, yeni
Soñ: sonra
Söge: dişi karaca
Suvı-: soğumak
Suluv: güzel, alımlı, yakışıklı
Suñqar: cesur
Süy-: öpmek, sevmek, hoşlanmak
Süyem: karış
Süyikti: sevgili, değerli
Sümbil: sümbül
Sıbırla-: fısıldamak
Sızıl-: nezaket göstermek, süzülme
Sıyła-: saygı göstermek
Sıldıra-: şingırdamak, şırıldamak
Sımbat: endam, dış görünüş
Sındı: gibi, benzer
Sıñsı-: ağıtyakmak
Sırlas-: sır vermek, birbirine içini dökmek
Sırt: dış
Siñ-: karışmak, bütünleşmek

T

Tabiygat: tabiat, doğa
Tabıs-: buluşmak, kavuşmak
Tagdır: yazgı, kader, alın yazısı, ömür
Tagı: daha ve bundan başka, yine

Taq: tam, kesin
Tal: yaş dalları olan, ince yapraklı ağaç, söğüt
Talay: birçok, çeşit çeşit, kader, talih, mutluluk
Talas: fikir kavgası, dalaş, tartışmalı
Talas-: tartışmak, dalaşmak, boğuşmak
Talpın-: hareket etmek, yönelmek, bir amaca ulaşmak için aşırı arzu duymak
Tamaq-ğı: boğaz, imik
Tamaşa: oyun, eğlence, şahane, enfes
Tamsan-: tadına bakmak, imrenmek, hayran kalmak
Tamız: ağustos
Tan-: caymak, vazgeçmek
Tañ: şafak vakti, şafak, seher
Tañğal-: hayret etmek, şaşırarak
Tanda-: seçmek, tercih etmek
Taray-: daralmak, azalmak
Tarat-: dağıtmak, yaymak
Tarqa-: dağılmak, saçılmak
Tart-: kendine çekmek, çalmak
Tarta: yaklaşık
Tarıl-: daralmak, cimrilik yapmak
Tası-: götürmek, taşımak, coşmak, taşmak
Tatuvlık-ğı: dostluk, barış
Tav: dağ
Tän: vücut, beden, ten
Tätti: şeker tadında olan, tatlı, değerli, hoş
Tebiren: heyecanlanmak, coşmak
Tegin: boşuna, nafile
Tezirek: daha tez, çabucak
Tek: boş, boşuna, soy, nesil
Telmir-: gözünü dikip bakmak

Teñ: denk	Tumar: nazarlık, tılsım
Teñger-: denkleştirmek	Tun-: berraklaşmak, gönle dolmak
Teñiz: deniz, bolluk	Tunjıra-: düşünceye dalmak, üzülmek, efkârlanmak
Terbe-: sallamak, duygulandırmak	Tunıq: temiz, berrak
Terge-: sorguya çekmek, araştırmak	Tunğıyıq: derin, dipsiz, sırrını kimseye açmayan
Terek-gi: kavak ağacı	Tusav: engel, mani
Tereñ: derin, değerli, kıymetli	Tuşşı: tuzsuz, yavan
Teri: deri, cilt	Tügel: hepsi, tümü, herkes
Tiy-: değmek, dokunmak, evlenmek	Tüz: düzlük
Toy: düğün, şölen	Tüy-: vurmak, dövmek
Toyla-: bir şeyi kutlamak, tören, bayram yapmak	Tüysin-: sezinlemek, anlamak
Toylı: düğüne has	Tüyir: tane, parça
Toqta-: durmak, duraklamak	Tün: gece
Tol-: dolmak	Tünek-gi: zifirî karanlık, dert, sıkıntı
Tolğan: etraflıca düşünmek	Türle-: güzelleşmek, ayırmak
Tolqın: dalga	Tüs: düş, rüya
Tolı: dolu, dolmuş	Tüs-: inmek, başlamak, düşmek
Torap-bı: kavşak	Tım: çok, pek
Torğın: çok değerli	Tınımsız: rahatsız, huzursuz
Torqa: değerli ipek türü, değerli, sevimli	Tınış: sessiz, sakin
Tos-: beklemek	Tıñ: güçlü, kuvvetli
Totı: papağan	Tında-: dinlemek
Töbedey: tepe gibi, büyük	Tiz-: dizmek
Töñirek: etraf, civar	Tildes-: görüşmek, sohbet etmek
Tör: evin en değerli köşesi, başköşe, tör	Tile-: dilemek
Tös: döş, göğüs, yamaç, dağ- tepe yüzeyi	Tilek-gi: dilek, arzu
Töse-: döşemek, sermek	Tirek: direk, dayanak
Tuv-: doğmak	Tirşilik-gi: hayat
Tuvla-: şahlanmak, sinirlenmek	Tis: diş
Tuvralı: hakkında, ilgili	
Tuvıstıq: akrabalık, yakınlık	
Tuhm: saç örgüsü	
Tuman: duman, sis	

UV, ÜV, V

Uvaq-ğı: zaman, süre
Vaqt: vakit, zaman
Väde: ant, yemin

U

Uzaq: uzak, irak
Uyqı: uyku
Uq-: anlamak
Uqsa-: benzemek
Ul: erkek çocuk, oğul
Ulan: erkek çocuk
Ulaş-: artarak devam etmek
Ulpa: yumuşacık, bembeyaz
Ulı: ulu, büyük
Umtıl-: ileri atılmak, çalışmak, çabalamak
Umit-: unutmak
Una-: hoşla gitmek, beğenmek
Ur-: vurmak, çarpmak
Urpaq: nesil, kuşak
Usta-: tutmak
Usın-: sunmak
Uş-: uçmak
Uşıra-: rastlamak
Uya: yuva

Ü

Üz-: koparmak, kesmek, ayrılmak
Üzilt-: Şarkıyı çok güzel icra etmek
Üy: ev
Üylen-: (erkeler için) evlenmek

Üyrek: ördek

Üyren-: öğrenmek, alışmak
Ülgi: örnek
Ülken: büyük, iri, kocaman
Ümit: ümit, umut
Ün: ses, melodi
Ündes-: uyumlu, düzenli
Üñil-: dikkatle bakmak
Üsti: bir şeyin üstü, giyecek
Üşin: için, dolayı

H

Haq: hak, hakikat, gerçek
Haqı: hak, pay, hisse
Halıq: halk
Hat: mektup

Ş

Şabit: ilham, şevk
Şabıttan-: coşmak, ilham almak
Şağala: martı
Şağın: küçük, ufak
Şayqa-: sallamak
Şaq: dönem, çağ, devir
Şaq-: kırmak, parçalamak
Şaqır-: çağırmaq, ötmek
Şalqar: uçsuz, bucaksız bozkır
Şalqı-: alevlenmek, övünmek
Şam: mum; namus, şeref
Şaman: Şaman, kam
Şañıraq-ğı: çadırın en üst noktasını oluşturan yuvarlak, ev

Şapağat: merhamet, şefkat
Şapaq: tan kızılığı
Şarla-: gezmek, dolaşmak
Şaruva: iş, çalışma
Şariq: gökyüzü, çark
Şariqta-: yükselmek, yükseklere uçmak
Şat: sevinçli, neşeli
Şattan-: sevinmek
Şaş-: saçmak, dökmek, serpmek
Şaşaq-ğı: saçak, püskül
Şejire: soy ağacı
Şek-: kenarlarını nakışlamak, süslemek
Şektel-: kesilmek, durmak
Şer: hüzün, dert, hasret
Şert-: saz teline dokunmak, çalmak
Şet: kenar, uç
Şeş-: çözmek, açmak
Şirat-: olgunlaştırmak, bükmek, eğirmek
Şoq-ğı: bir grup, bir dizi
Şol-: bakmak, etrafı gözetlemek
Şolpan: Çoban Yıldızı, Venüs, Çolpan
Şolpılda-: cup diye ses çıkarmak
Şölde-: çok istemek, özlemek
Şuvaq: ışın, ışık
Şubat-: sürüklemek, uzatmak
Şuğıl: acil, çabuk
Şuğıla: güneş ışığı, ışın,
Şurqıra-: hasret gidermek
Şığar-: çıkarmak, boşaltmak
Şıq-: çıkmak, yaşına girmek

Şın: doğru, gerçek, hakikat, Kazak
Türklerine has bir tür vurmali çalğı
Şıray: yüz güzelliğı, cemel
Şırqa-: şarkı söylemek, çığırmaq
Şırşa: çam ağacı

I

İzılda-: vızıldamak,
İrğal-: sallanmak, ağır, aheste yürümek
Is-: sürtmek, sürtüşmek
Ista-: tütsülemek, tütsü yapmak
Istıq-ğı: sıcak

İ

İzgi: iyi, hayırlı, samimi, içten
İzde-: aramak
İzet: izzet, nezaket, edep
İl-: asmak, takmak
İles-: izlemek, peşine takılmak
İni: küçük erkek kardeş
İnkâr: hevesli, ihtiraslı, tutkulu
İñirde-: akşam, gurup vakti
İrge: temel, çevre, etraf
İs: iş, uğraş, dava
İş: iç taraf

YA

Yapır-ay: eyvah

KAYNAKLAR

A.V. Anohin, **Altay Şamanlığına Ait Materyaller**, Kömen Yayınları: 24, Konya, 2006

AÇA, Mehmet, **Kozı Körpeş-Bayan Sulu Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, Doktora Tezi, Konya, 1998

AKBULUT, Ural, **Kımız Orta Asya'nın Binlerce Yıllık İçeceği**, Mart, 2015

ALTINKAYNAK, Erdoğan, **Yer Altı Diyarının Kartalı**, Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 2003, sayı: 26, s: 135-163

ARDA, Zuhâl, **Aşk Estetiği ve Resim**, İdil Sanat ve Dil Dergisi, 2015, cilt: 4, sayı: 16

ARIKAN, Metin, **Başlangıçtan 20. Yüzyıla Kadar Jırav ve Akınları**, Gece Kitaplığı, 2014

ARIKAN, Metin, **Bursa Halk Kültüründe Eski Türk İnançlarının İzleri ve Bunların Türk Dünyası Sözlü Anlatmalarındaki Yansımaları**, II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri Kitabı, cilt II, Bursa 20-22 Ekim 2005, s: 401-413.

ARTUN, Erman, **Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri-Öğretiler-Dinler**, (http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_inanc_sistemleri.pdf) (Erişim: 09.06.2019)

ATAMEKEN: Geografialıq Enstiklopediya, Almatı, 2011, ISBN: 9965-893-70-5

ATMACA, Emine, **Kazak Türkçesinde Ölçü ve Ölçü Adları**, Türk Dünyası Dil Ve Edebiyat Dergisi, 27. sayı, 2009, s: 21-48

AYVERDİ, İlhan, **Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük Kubbealtı Lugatı**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2008

BATİSLAM, H. Dilek, **Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hümâ, Anka ve Simurg**, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, İstanbul, 2002, 185-208.

BAYAT, Fuzuli, **Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006

BAYAT, Fuzuli, **Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dişi- Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler- İyeler ve Demonoloji)** 2. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007

BOZKURT, Fuat, **Türklerin Dili**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002

CANGAL, Nurhan, **Müzik Formaları**, Arkadaş Yayınevi, 4. Baskı, Ankara, 2011

ÇETİN, Altan, **Memluk Devletinde Yemek Kültürüne Genel Bir Bakış**, Milli Folklor, 2006, Yıl 18, Sayı: 72

ÇETİN, İsmet, **Türk Kültüründe Bab (Baba)/ Ata Geleneği**, Millî Folklor, 2007, yıl: 19, sayı: 76 s: 70-75

DEVLET, Nadir, **Çağdaş Türk Dünyası**, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1989

DİZDAROĞLU, Hikmet, **Halk Şiirinde Türler**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1969

DOĞAN, Oğuz ve KOÇ, Kenan, **Kazak Türkçesi Grameri**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2013

DÖNMEZ, Banu Mustan, **Müziğin Kökeni Üzerine**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara, 2015

DUMAN, Mustafa, **Bozkurttan Hızır'a Türk Halk Anlatmalarında Klavuz**, Millî Folklor, 2012, yıl: 24, sayı: 96, s: 190-201

DURMUŞ, İlhami, **Türk Kültür Çevresinde Kıymız**, Millî Folklor, 2014, yıl: 26, sayı: 104, s: 75-84

ERGUN, Metin, **Kopuz Sarını Kazak Âşık Tarzı Şiir Geleneği Akın ve Cıravlar**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002

ERGUN, Pervin, **Halk Anlatmalarında Hızır**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1993

ERŞAHİN, Seyfettin, **Türkistan'da İslam ve Müslümanlar**, İlahiyat Vakfı Yayınları, Ankara, 1999

ESKİGÜN, Kübra, **Klasik Türk Şiirinde Efsanevi Kuşlar**, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2006

GÖKŞEN, Cengiz; GÖKŞEN, Rukiye, **“Dağ”ın Türkülere Mitik Bir Öge Olarak Yansımaları**, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], sayı: 57, Erzurum 2016, s: 1599-1618

GÜRSU, Uğur, **Kazak Atasözleri**, TDK Yayınları, Ankara, 2017

GÜVEN, Merdan, **Türküler Dile Geldi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009

GÜZEL, Hasan Celâl; ÇİÇEK, Kemal; KOCA Salim, **Türkler**, cilt 3: İlk Çağ, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, Ankara

HALDUN, İbn **Mukaddime 1-2** (S. Uludağ Çev.), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013

İNAN, Abdülkadir, **Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar**, III. Basım, TTK, 1986

İNAN, Abdülkadir, **Türk Boylarında Dağ, Ağaç Ve Pınar Kültü**, Reşit Rahmeti Arat İçin, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü. Yay. Ankara 1966, Ayırbaşım s: 272.

İNAN, Afet, **Atatürk ve Kültür**, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri, TTK, Ankara 1975, s: 105.

İSEN, M., **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2011, s: 264

İSMAİL, Zeyneş, **Kazak Türkleri**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

JANUZAQOV, T.J. ve ESBAYEVA, K.S., **Qazaq Esimderi**, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Aksu, Nurettin), Türk Dil Kurumu Başkanlığı Yayınları: 826, Ankara, 2003

KALAFAT, Yaşar, **Kazakistan'daki Türk Halk İnançları**, yıl:11, sayı: 41, Millî Folklor

KAPAĞAN, Enver ve BACAĞLI, Yılmaz, **Kazak Türklerinde Terbiye Edici Bir Unsur Olarak Alkış ve Batalar**, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, cilt: 6, sayı:2, 2017, s:731-740

KAPLANKIRAN, Dilek, **Kazak Türkçesinde Kullanılan Akrabalık ve Yakınlık Terimleri**, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6(2), 847-864

KARA, Abdulvahap ve YEŞİLOT, Okan, **Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2011

KARAAĞAÇ, Günay, **Türkçenin Alıntılar Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015

KARABULUT, Ferhat, OSPANOVA, Gulmira, **Örtmece Sözlerin Mantığı: Kazak Türkçesi İle Türkiye Türkçesinde Karşılaştırmalı Model Analizi**. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, sayı: 2/2 2013, 122-146 Türkiye

KARTAEVA, Tattigül, **Sır Bölgesi Kazaklarının Evlilik Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme (19 Yy. – 20. Yy. Başları)**, Millî Folklor, 2014, yıl 26, sayı: 104, s: 167-179

KAYA, Ayşe, **SSCB Sonrası Coğrafyada Ulus İnşa Süreci: Kazakistan Örneği**, Alternatif Politika, 2012, cilt: 4, sayı: 3, s: 354-378

KENZALİ, Kuanyshbek ve YILDIRIM, İbrahim, **Kazak Edebiyatı Tarihi**, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi sayı: 28, s: 81-85, 2009

KINACI, Cemile, **Kazak Avulundan Kutlama Salonlarına, Popülerleşen Bir Kazak Geleneği: "Tusavkeser Toyu"**, Millî Folklor, 2017, yıl: 29, sayı: 115

RUSTEMOV, Muhammedjan, **Desturıñdı Saktay Bil (Birinşi Kitapşa), "Kazak Halk Kültürü ve Edebiyatından Örnekler"**, Almatı, Gılım, 1991

KIRDAR, Seval Sevgi, **Kısrak Sütü ve Kıymız**, Süt Dünyası Dergisi, 2017, yıl: 12, sayı: 64, s: 58-62, Issn: 1309-2537

KIZILDEMİR, Ö., ÖZTÜRK, E., SARIŞIK, M., **Türk Mutfak Kültürünün Tarihsel Gelişiminde Yaşanan Değişimler**, 2014, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt: 14, yıl: 14, sayı: 3 s: 191-210

KOCAOĞLU, Timur, **Çağdaş Özbek Şiiri**, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 1996, sayı:1, s: 3-53

KOÇ, Kenan; BAYNİYAZOV, Ayabek ve BAŞKAPAN, Vehbi, **Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü**, Almatı, 2012

KOÇ, Kenan ve İŞİNA, Almagül ve KORGANBEKOV, Bolat, **Kazak Edebiyatı 1-2 cilt**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2007

KONCA, Koray Ali, **Kazakistan Ülke Raporu**, Ankara, December, 2012

KÖSE, Nerin, **Kazak Düğünü**, Millî Folklor Yayınları: 13, Folklor Dizisi: 3, 2000

KUANIŞBAYEVA, Asem, **Formül Nazariyesi ve Koblandı Batır Destanındaki Formüller**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2002

KURNAZ, Mehmet Altan, **Yıldız, Kuyruklu Yıldız Ve Takım Yıldız Kavramlarıyla İlgili Öğrenci Algulamalarının Belirlenmesi**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2012, s: 251-264

KÜÇÜKOĞLU, Ali, **Türk Halk Hikâyelerinde Ak Sakallı İhtiyar, Derviş ve Hızır Tipi**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2015

MAİLAN, Ykylaskhan, **Günümüz Kazakistan'ında Aile İlişkilerindeki Bazı Örfi Uygulamaların Fıkhî Açısından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011

MUHAMEDOWA, Raihan, **Kazakh: A Comprehensive Grammar**, Routledge, 2016

OĞUZHAN, P., Yangılar, F., Çelik, P., **Eşsiz Bir İçeceğimiz: Kıymız Koumiss, An Unique Drink Eüfbed-Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 2013 cilt: 6, sayı:1, s:123-134

ORALTAY, Hasan; YÜCE, Nuri; PINAR, Saadet, **Kazak Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul, 1984

ÖCAL, Oğuz, Folklor: **Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim**, Millî Folklor, 2007, yıl: 19, sayı: 74, s: 5-8

ÖGEL, Bahaeddin, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınlar, 3. Baskı, Ankara, 1998

ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Mitolojisi**, II Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014

ÖRS, Yasemin, **Takımyıldızlarının Mitolojik Öyküsü**, 2001 (edu/7533934/yaseminorstak%c4%b1my%c4%b1ld%c4%b1zlar%c4%b1nmitolojikoyk%c3%bclerit.c_ankarauniversitesifakultesiastronomiveuzaybilimleri) (Erişim: 09.06.2019)

ÖZBAY, Murat, **Türk Kültüründe Yel Kavramı Üzerine**, Milli Folklor Dergisi, sayı:31-32, 1996

ÖZBEK, Mehmet, **Folklor ve Türkülerimiz**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994

ÖZBEK, Mehmet, **Türk Halk Müziği El Kitabı I Terim Sözlüğü**, Grafiker-Ofset Matbaacılık Reklamcılık, Ankara, 2014, 2. Baskı

ÖZDEMİR, Aşur, **Kazakçada Renk Kavramı Ve Renkler**, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (Taed) 54, Erzurum, 2015, 149-208.

ÖZDEMİR, Burcu, **Rusya'nın Kırsal Kesiminde Komünist Gençler Birliği'nin (Komsomol) Kuruluşu ve Sovyet İktidarının Güçlenmesindeki Rolü: 1918-39**, Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi, cilt: III, sayı:1, 2016, s: 19-30

ÖZDEMİR, Emin, **20. Yüzyılın Başlarında Kazakistan'da Fikir Hareketleri**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007

ÖZKAN, Nevzat, **Türk Dünyası (Nüfus, Sosyal Yapı, Dil Ve Edebiyat)**, Geçit Yay. Kayseri, 1997

PENAH, Naz, **Kazakların Güney Türkistan ve Çevreleriyle Olan İlişkileri**, XXI. Asır Madaniyatlararo Munasabatlar Tizimida Til va Adabiyotning Orni/ İlmi-Uslubiy Makolalar Toplamı, Toşkent, 2018, s:160-167

ROUX, Jean Paul, **(La Regilion Des Turcd Et Dbs Mongols**, Payot, Paris, 1984 (Çev. Aykut Kazancıgil “**Türklerin ve Moğolların Eski Dini**”, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1994, ISBN: 975-350-043-2

SAHIPOVA, Feride Baktıbaykızı, **Kazakların Boy Örgütlenmesi**, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, cilt: 4, sayı: 3, Eylül 2007, s: 181-195

SARAY, Mehmet, **Kazak Türkleri Tarihi “Kazakların Uyanışı”**, Nesil Yayınları, İstanbul, 1993

SARTKOJAOĞLU, Karjaubay, **Eski Türk Dombırasındaki Saz Yazı**, Turan-Sam: Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi cilt: IV, sayı: 14, 2012, s:11-20

SAY, Ahmet, **Müzik Ansiklopedisi**, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 3. cilt (P-Z)

SAY, Ahmet, **Müzik Nedir, Nasıl Bir Sanattır?**, Evrensel Basıl Yayın, İstanbul, 2010

SEMBİ, N.; Tatlıcan, N., **Kökşetav Yöresi Keçe Çadırları (Kiyiz Üyler)**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 10 Sayı: 50, 2017, S.:330-339

SEVİNDİK, Azem, **Türk Halk Kültüründe Yemek ve Cinsiyet İlişkisi**, Dede Korkut Uluslararası Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 2017, cilt: 6, sayı: 13, s: 611-637

SHADKAM, Zubaida; DEMREN, Özlem, **Türkçe Ve Kazakça Alkış-Kargış Söyleme Geleneğinin Psikodinamiği Üzerine Sosyolinguistik Bir İnceleme**, Türkbilig, 2017 sayı: 34 s: 179-188.

SOLAKOĞLU, Sedat, **Türklerde Küy Sanatı ve Kazak Türklerinin Küy Geleneği**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2011

SOMAKCI, Pınar, **Türklerde Müzikle Tedavi**, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 15, yıl: 2003/2, s: 131-140

ŞENER, Cemal, **Şamanizm (Türklerin İslamiyet'ten Önceki Dini)**, Etik Yayınları, İstanbul, 13. Baskı, 2003

TANRIKORUR, Cinuçen, **Türk Müzik Kimliği**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998

TEKİN, Talat ve ÖLMEZ, Mehmet, 2003, **Türk Dilleri Giriş**, Yıldız Dil ve Edebiyat 2, İstanbul, 2003

TOGAN, Zeki Velidî, **Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi**, c: I, Batı ve Kuzey Türkistan, Arkadaş, İbrahim Horoz ve Güven Basımevleri, İstanbul, 1942-1947

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, İstanbul, cilt: 8

Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1998, cilt: 18, s: 478

Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, cilt: 3, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003

TÜRKÇE SÖZLÜK, TDK Yay., 11. Baskı, Ankara, 2011

UÇAN, Ali, **İnsan ve Müzik/İnsan ve Sanat Eğitimi**, Evrensel Yayınları, Ankara, 2005

UÇAN, Ali, **Türk Müzik Kültürü**, Evrensel Müzik ve Yayınevi, Ankara, 2015

USLU, Recep, **Harry Potter'in Anka Kuşu Veya Müziğin Anka Kuşu "Kaknüs" (Müzik Mitoloji İlişkisinden Bazı Örnekler)**, Müzik ve Bilim Dergisi, sayı: 2 Eylül 2004, s: 47-54

ÜSTÜN, Çağatay, **Eski Bir Türk İçeceği: Kımız (Koumiss)**, Tübar-XXVI-/ 2009-Güz, s: 247-255

VEYSAL, Çetin, **Cinsellik, Sevgi ve Aşkın Diyalektiği**,

YALTKAYA, Şerafettin (1936), **"Türlere Dair Arapça Şiirler"**, Türkiyat Mecmuası, C: 5, s: 307-326, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuturkiyat/article/view/1023000923/> (Erişim: 12.06.2019)

YARDIMCI, Mehmet, **Renk Dünyamız Ve Türk Kültüründe Renkler** <https://docplayer.biz.tr/894326-Renk-dunyamiz-ve-turk-kulturunde-renkler.html> (Erişim: 12.06.2019)

YEŞİL, Yılmaz, **Türk Dünyası'nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler**, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, cilt: 3, sayı: 9, Kış 2014, s: 117-136)

YILMAZ, Ozan, **Bir Av Tabiri olarak İltifat**, Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, yıl: 1, sayı: 1, Ocak 2009, s: 434-441

ZHUANYNSHEVA, Aida, **Kazakistan'da Geçmişten Günümüze Konut Yaşamının Gelişimi**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014

Қазақ Әндері, Сова Баспа Кооперативы, Г. Чимкент, 1991г.

<http://bilim-all.kz/article/2157/> (Erişim: 16.05.2019)

<http://bilimall.kz/tag/proverb?tag=%d2%9b%d1%8b%d0%bc%d1%8b%d0%b7>(Erişim: 16.05.2019)

<http://bilim-ll.kz/tag/proverb?tag=%d2%9b%d1%8b%d0%bc%d1%8b%d0%b7>
(Erişim: 16.05.2019)

http://megamozg.kz/index.php?page=view_mat&id=1035&partition=other&subpartition=articles_kazakh (Erişim: 16.05.2019)

http://megamozg.kz/index.php?page=view_mat&id=1035&partition=other&subpartition=articles_kazakh (Erişim: 16.05.2019)

<http://tarihkultursanat.com/kazak-cadiri/> (Erişim: 23.05.2019)

http://www.asylarna.kz/article/kymyzydyn_siz_bilmeitin_sylary

<http://www.bilim-all.kz/article/4850> (Erişim: 16.05.2019)

http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2015/03/kımız-orta-asya_nınb%ç4%b0nlerce-yıllık-%ç4%b0%ç3%87ece%ç4%9e%ç4%b0-1-mart-2015.pdf
(Erişim: 15.05.2019)

<http://www.webcitation.org/6f2grnpm3> (Erişim: 15.05.2019)

<https://agartu.com/1435-azaty-ltty-taamy-rt.html> (Erişim: 16.05.2019)

<https://aspazdik.wordpress.com/2011/05/25/%d2%9b%d2%b1%d1%80%d1%82/>
(Erişim: 16.05.2019)

<https://kuranfihristi.net>. (Erişim Tarihi: 28.04.2019)

<https://martebe.kz/khazakhtyn-ulttykh-tagamy-khurttyn-adam-agzasyna-pajdasy-atty-gylymi-zertteu-zhumysy/> (Erişim: 16.05.2019)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html> (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

<https://www.google.com/maps/place/betpakdala+100000+kazakistan/@46.0333311,70.1824904,14z/data=!3m1!4m5!3m4!1s0x42118ad86a8e4393:0x8e77f8fb61a880a7!8m2!3d46.033333!4d70.2> (Erişim: 09.06.2019)

<https://www.okan.edu.tr/avrasyamerkezi/sayfa/958/kazakistan/> (Erişim: 5.05.2019)

<https://www.tarihtarih.com/?syf=26&syz=365479&eski-t%c3%bcrklerde-m%c3%bczik-%c4%b0le-tedavi-/-yrd.-do%c3%a7.-dr.-rahmi-oru%c3%a7-g%c3%bcven%c3%a7-> (Erişim: 20.05.2019)

<https://yvision.kz/post/763198> (Erişim: 15.05.2019)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hanife KARACA

Doğum Yeri ve Tarihi : Bartın/ 03.04.1990

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Afyon Kocatepe Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi

Formasyon Eğitimi : Hacettepe Üniversitesi

Bilimsel Faaliyet/Yayımlar : **“Bartın Yöresine Has Mitolojik Unsurlar”**, I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu, 17-19 Mayıs 2017, Ordu Üniversitesi.

“Kazak Şarkılarında Mutluluk ve Üzüntü Bildiren Kelimeler”, 12. Dilbilim Öğrenci Konferansı, 16-17 Nisan 2018, ODTÜ, Ankara.

Aldığı Ödüller : Afyon Kocatepe Üniversitesi Üstün Onur Belgesi

İş Deneyimi

Stajlar : Pedagojik Formasyon Stajı

Projeler ve Kurs Belgeleri : Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi “IV. Türk Dünyası Üniversiteli Gençler Yaz Okulu” (2018) Kazakistan

(İstanbul İşletme Enstitüsü) Eğitimcinin Eğitimi Belgesi

(İstanbul İşletme Enstitüsü) İçerik Editörlüğü Belgesi

(MEB) Bilgisayar İşletmenliği Sertifikası

(MEB) Filografi El Sanatları Kurs Belgesi (784 Saat)

(Bartın Geleneksel Okçuluk Derneği) Kemankeşlik
Belgesi

Çalıştığı Kurumlar : MEB (Vekil Öğretmenlik)

İletişim

E-Posta Adresi : hanifekaraca74@gmail.com

Tarih : 10.07.2019 (Tez Sınav Tarihi)